

7866

శ్రీ రామ స్సహాయోస్తు.
 శ్రీ మేధా వక్షిణిమూర్తిః ప్రసదతు.

మహాశయంగాహా!

ప్రీతి క.

హింసా దేశముననేగాక యాచార్య మొదలగు దేశాంతరములందును శ్రీ భగవద్గీత మిక్కిలి ప్రీతిస్థిః గాంచియున్నది. హిందూ దేశమునందుగల ప్రతి భాషలోనినీ దేశాంతరములందుగల ప్రతిభాషలోనినీ బరివర్తనము గా వింపఁ బడినది. వివిధ వివిధములగు రీతులతో సచ్చిత్తింపఁబడి సర్వజనులచేతను గౌరవంపఁబడుచున్నది. ప్రతియింటను బూజింపఁబడుచున్నది. ప్రతిమనుజునకు దీని అంగవలయునను జిజ్ఞాసకలదు. దీనికి జన్మనీదేశమునందు మతత్రయమువారి భాష్యమునకుండు మిక్కిలి విపులముగు నొక వ్యవస్థాభ్యాసము వ్రాయఁబడినదని వినుచున్నాను. దానివల ముప్పది రూపాయలఁబ, దీనికిగల వ్యాప్తి మఱియేగ్రంథమునకులేదు. ప్రతి విమర్శకుఁడు దీనిని విమర్శింపక విడువలేదు. భారతమునకుఁ బంచమవేద మనునామమును సాధకముఁ జేసినది యీ భగవద్గీతయే.

ఇట్టివిధమున నిందఱచేత నిట్లు వ్యాప్తింపఁబడుటకును సన్మానింపఁ బడుటకును నన్ని గ్రంథములకుండును నీ గ్రంథమున నేమి మహిమయున్నదా యని విమర్శింపఁ బూనుకొనుట యనావశ్యముగాదు. ఆంగ్లభాషయందు దీనినిఁ బెక్కు విమర్శన గ్రంథములు వెలువడినవిగాని యాంధ్రాది దేశభాషలయందు విపులముగు నొక విమర్శన గ్రంథమేని గానరాకుండుట మిగుల శోచనీయము. ఆంధ్రాది భాషలయందు విపుల తమములగు వ్యాభ్యాసములు గలవుగాని విమర్శనమనుషేరుతో నాకుఁ దెలిసినంతవఱకు నొక గ్రంథమైనను గనఁబడదు.

ఆ లోపంబు నివారించుగోరి యనేక దృశ్యప్రబంధకర్తలును శాంధ్రాం ద్ధ కర్ణాట పండితులును నగు బ్రహ్మశ్రీ. కోలాచలంశ్రీనివాసరావుగా రీశ్రీభగవద్గీతకుగొప్పవిమర్శ గ్రంథము సమకూర్చినెంచి తొలుత దీనిని గూర్చి సభలలో నుపన్యసించి యాయుపన్యాసముల నన్నిటిని నొకటిగఁజేసి యొకగ్రంథమంగ సరిసిద్ధముచేసి యాంధ్రలోకమునకు మిక్కిలి సుపాపకారముఁ గావించిరి. వీరి దృశ్య ప్రబంధముల నేకముల ట్టిగ్రంథముసహితము ముద్రితమగుటకుఁ బూర్వమే వీరు కీర్తిశేఖరులు. వారి జ్యేష్ఠపుత్రులు శత్రుఘ్నరావుగారు తండ్రిగారి యుద్దేశమును గ్రహించి యాయుద్దేశమును సెరవేర్చి యాంధ్రలోకమున కుభకరింపఁ దలంచి తండ్రిగారి గ్రంథములన్నిటితోడ దీనిసహితము ముద్రింపించియాంధ్రుల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులయిరి.

ఈ భగవద్గీతపై శ్రీ శ్రీనివాసరావుగారు చేసిన యుపన్యాసములు దాని

యసాధారణ మహిమను ఘంటాఘోషముగఁ జాటుచున్నవి. శ్రీ భగవద్గీత మోక్షమునకుఁ గారణ మిష్టాపూర్తాది సత్కర్మములూ ఆత్మజ్ఞానమూ యుభయమునూ అనుసంగతి స్పష్టముచేయుటకే ప్రవర్తిల్లి నది. ఈ విషయమున ముప్పనిషత్తులు “జ్ఞానదేవతైవ బ్రహ్మం నాన్యః పంథావిద్యతే యనా” యని జ్ఞానమువలననే మోక్షముగల్గుచుగాని మఱిదేనను గల్గవని యొకచోటను, మఱియొకచోట “శకర్మణాన ప్రజయాధీనే సత్యాగేనైకే నమృతత్వమానభః” అని యిష్టాపూర్తాది సత్కర్మములవలన మోక్షము లభింపదు, సమస్త కర్మములనువదిలి సన్న్యాసముఁ దీసికొనుటచే మోక్షము సిద్ధించుననియు, మఱియొకచోట, “కుష్మస్తే వేహ కర్మాణి జజీవిషేచ్ఛశగుంసమాః” అని యావజ్జీవము కర్మములఁ జేయుచునే యుండవలయుననియు నిట్లు పరస్పరవిరుద్ధముగ వచియించుచుండుటచే నిదమిథ్యమని తత్త్వము నిర్ణయింపరామిని నానిర్ణయమును జేయుటకు శ్రీ వేదవ్యాస మహర్షి చే నీభగవద్గీత రచింపఁబడినది. కావుననే యీ భగవద్గీతకు నింతమహిమ వచ్చినది.

ఆ నిర్ణయము కథా చమత్కారముగ నీ శ్రీనివాసరావుగారి యుపన్న్యాసములయందు వర్ణింపఁబడినది. మోక్షమునకు జ్ఞానమే కారణము. అయినచు నాజ్ఞానము చిత్తశుద్ధి జనకమగు కర్మమునఁగాని కలుగవనియు, నా కర్మము ముఖ్యముగ ననుష్ఠింపదగినదియు, బుద్ధుముగ నాత్మజ్ఞానముకలిగి పరిపక్వమగువఱకు దానిని వదలరాదనియు, నాత్మజ్ఞానము కలిగినను బరిపక్వమయినను నాధికారిక పురుషుఁడగువాఁడు లోకసంగ్రహము నిమిత్తము శలాపేక్షలేక నిరపేక్షబుద్ధితోఁ గర్మముల ననుష్ఠించుచునే యుండవలయుననియు, నాత్మతత్త్వమెఱింగి కేవలము లోకసంగ్రహము నిమిత్తము శలాపేక్షలేక కర్మముల ననుష్ఠించినను నది బంధ హేతువుగాదనియు, నాత్మజ్ఞాన విహీనుఁడు కర్మ మేనూత్రమును వదలరాదనియు నివి మొదలగు పెక్కువిషయములు సయుక్తికముగను సహేతుకముగను సప్రమాణముగను సదృష్టాంతముగను విపులముగఁ జర్చింపఁబడి తేట తెల్లముగఁ బామరులకు సహిత మర్థమగునట్లు సులభకైలిని మృదుమధురమున నిరూపించియున్నాడు. అందుఁ ద్రిమతస్థుల భాష్యములను విమర్శించి పర్యాలోచనచేసి యాంధ్రేయుల యభిప్రాయముల ననువదించి యుక్తి కనుకూలంపఁజేసి యనుభవము రూపించి సాధుత్వాసాధుత్వ విచారముచేసి తత్త్వనిర్ణయము కరతలామలకముగఁగావించి శ్రీ భగవద్గీతార్థము సులభముగ బోధించి గీతామహత్త్వమును లోకమునకు వెల్లడించి పరమోపకారము గావించిన శ్రీ రావుజీగారిని సంత కొనియాడి

లోకమునకు సుబోధమగుటకు నందందు గ్రామ్యభాషా ప్రయోగముల మెనరించిరిగాని యది వారి యభిమతముకాదు. నాస్తవముగ నిట్టియుపన్యాసములు మొదలగు సర్వజనోపకారక గ్రంథముల సుచితరీతిని గ్రామ్యభాష నుపయోగించినను దోషాపహముగాదని పండితుల యాశయము. ఈ యుపన్యాస గ్రంథమును జదివిన నెట్టివానికిని గర్భశ్రద్ధయు నాత్మజ్ఞానాభిరతియు యదృచ్ఛాభావతృప్తియు ఫలాపేక్షరహితమైన పరోపకారపరతయుఁ గలుగకపోదని నాయాశయము. ఒకొక్కోకమునకుఁ బ్రతిపదార్థ వివరణముచేయక ముఖ్యములను బ్రతిపాద్యాత్మకములను యకములునుగల పదములకే ముఖ్యముగ సర్థవివరణము చేయఁబడి మొత్తము వైఁదేలు నిష్క్రష్టార్థ మిందుఁ జక్కఁగా నిరూపింపఁబడినది. ప్రకృతకాలమున మొత్తమువై నిష్క్రష్టార్థ బోధకములగు గ్రంథములరుదు. ప్రతిష్టోకమునకుఁ బ్రతిపదార్థము నెఱుంగవచ్చునుగాని మొత్తమువైఁదేలు సర్థవిశేషముఁ దెలికొనుట మిక్కిలి కష్టము.

ఈ గ్రంథమునందు నీ యధ్యాయమునా దీవిషయము బోధింపఁబడునని ప్రారంభమున నే జెప్పఁబడి యీ విషయమును బ్రతిపాదించు ముఖ్యములగు స్తోకములఁ బరిగ్రహించి వానిపై విశేషవర్ణ చేయఁబడి యుక్తోత్తలచే నిర్ధరింపఁబడి నిర్ధారితవిషయమును సుపక్రమోపసంహారముల నిశ్చయింపఁబడినది. దీనిమూలమున విషయమిదియనియు సదుపనుండునది దానిని స్థాపించుటకుఁ జేయఁబడుచున్నది యనియు దానిపలనం దేలిక ముఖ్యాంశమిదియనియు సులువుగ బోధపడుచున్నది.

మఱియు భారత భగవద్గీతలనుగురించియుఁ దత్కర్తనుగురించియు సనే కాక్షేపణాంశములు ప్రబలియున్నవిగదాః ఆవియన్నియు నిందున ప్రమాణముగఁ దగిన సమాధానముల సమర్పింపఁబడి గ్రంథకర్తయొక్క విమర్శన చాతుర్యమును వేనోళ్ళు జాటుచున్నవి. ఆ చాతుర్యమిందు పర్చించుట యప్రస్తుతము. గ్రంథము పరిశీలించిన సులువుగ నెఱుకపడఁగలవు. ఈ గ్రంథము ప్రతిమనుజుఁడును బఠింపఁ దగినది.

ఇట్లు,

చిత్రలక్ష్మి నరసింహశాస్త్రి,

ప్రథా నాంధ్రోపాధ్యాయుఁడు, మునిసిపల్ హై స్కూలు, బళ్ళారి

శ్రీనివాస సుకవి జీవితచరిత్ర.

ఎవ్వని వదన రాజీవ రంగస్థలంబున నలువరాణి నిచ్చలును నట్టవలు నలుపుచుండునో! ఎవ్వఁడు కువ్యాఖ్యావిషమూర్ఛితయగు కాళిదాస కవితా సుకన్యకను దనదు సుజీవినిచే దెప్పట్లొజేసి బిజ్జలమిన్నయని వన్నకెక్కనో! ఏమహామహా దివ్యనామామృతమును వీనులారఁ గ్రోలనియక్షరాస్యుఁ డొక్కఁడైన నీ భువిని గానంబడఁడో! ఏ మహితచారిత్రుని యశఃకుసుమంబుల ధరియించి దివాకర నిశాకరులు పుష్పవంతులను సార్థకనామమును బడసిరో! ఏవిద్యదవతంసుఁడు అపవ్యజనసామాన్యమగు మహామహాపాథ్యాయలిరువమునకు మార్గదర్శియయ్యెనో! అట్టి చుళుకీకృత సకల శాస్త్రజలధియగు కోలచల శ్రీ మల్లినాథసూరి వంశమున మన శ్రీనివాసకవిముక్తామణి విరూపాక్ష తేత్రమునకు సమీపముననుండు కామలాపురమును గ్రామమునఁ గ్రీస్తుశకము 1854-55-56 తేదీలకు సరియగు ప్రమాదీచ సంవత్సర ఫాల్గుణాసిత చతుర్దశినాఁడుచ్చవించె. ఇతఁడు బాల్యముననే సంస్కృతభాషను జక్కంగ నభ్యసించి, పదపనాంశ్లేయభాషయం దనమానభాషయమును గడించి, కొంతకాలము రాజకీయాద్యోగిగనుండి, తర్వాత న్యాయవాదిపరీక్షలయం దుత్తీర్ణుడై బల్లారిపురవరమున న్యాయవాదిగ వజరుచుండె. ఇతనికి నొకకూతురును, నలుగురు కుమారులును గలరు. మఱియు నితఁడు 1917 సం॥ ఏప్రిల్ 7 తేదీ దేహశీపురమున జరిగిన విప్లవపు యని ప్రసిద్ధిగాంచిన యాంధ్రసాహిత్య పరిషత్తున కగ్రాసనాధిపుఁడుగ నియమింపఁబడియుండె. ఇట్లుండ నేతత్కవిచంద్రుఁడు రాజప్రణవీడితుండై యాంధ్రకువలయంబు చనివాడఁ గుకవిచక్రంబు లుల్లసిల్లి 1919 సం॥ జూన్ 23 తేదీ యస్తమించె.

ఇట్లు విన్నవించు,

సుజనవిధేయుఁడు,

రావాడి - వెంకటరామశాస్త్రి,

సంస్కృతవండితుఁడు, మునిసిపల్ హైస్కూలు, బల్లారి.

శ్రీ

భారత భగవద్గీతను గురించిన విమర్శనము.

ఇది

లక్ష్మణగిరిలో నడిచినదని

ఓ. శ్రీ. బ్రహ్మగిరిలోని శ్రీనివాసరావుగారిచే

రచించబడినది.

కె. శ్రీనివాసరావుచే

ప్రకటింపబడియె.

కలపటికూర్పు.

బళ్ళారి.

ఆంధ్రాముద్రాక్షరశాలయందు

మొదటి ప్రతిము.

1925.

Registered Copy-Right.

భారత భగవద్గీతలను గురించిన విమర్శనము.

సభ్యులారా!

ఆర్యులభాషాప్రపంచమున భారతమునకంటెను భగవద్గీతకంటెను హెచ్చగు వైరాగ్యసీతిధర్మాధర్మవిమర్శనవిషయములను గుఱించి చక్కఁగ బోధించుగ్రంథము మఱియొకటి లేరని నే దృఢముగఁ బ్రకటించుట. ఆర్యులభాషలో ననన్తే, పాశ్చాత్యుల భాషలోనైత మింతటియత్నంతోష్కృష్టగ్రంథము లేదని తలఁపనగును. అయినను పాశ్చాత్యభాషాభ్యాసబలమున, నట్టిమహాభారత గ్రంథవిమర్శనమును జేయుచుఁ బండితులు కొందఱు గ్రంథములకే ర్తృత్వమును గుఱించి, సిద్ధాంతము లనేకములొనర్చినారు. మూడువేల సంవత్సరములనుండి, యాద్యులతలంపులు, మతపాశములచే బంధింపఁబడియున్నందునఁ దద్విషయవిచక్షణముగ నెవ్వ రేమి పలికినను నేమి కారణంబులఁ జూపినను నవి విశ్వసనీయములని తోచవు. విమర్శనవిషయవిచారంబుఁ జేయ నోపదు. విషయ నూపదు. తుదకు సహించ నోపదు. చుతము మానసమునకుఁ దృప్తిఁ గలిగించునది కావున, దానినే, కపిముష్టి న్యాయముగఁ బట్టి సంతసించుచు దురు. క్లేశతమమగు కర్మకర్త తర్కవాదము బుద్ధితీ మాశ్రము శృంగిలించుట సహజము కావున జనసమాన్యమానసమునకు నట్టి తర్కవాదము రుచిపడు. జనులకుఁ బురాణశ్రవణాసక్తి యుండునటుల వేదాంత పతనా సక్తిగలుగదు. పండితులగువా రిషయమునఁ బ్రావీణ్య ముండఁ బరశ్రమించినను ప్రారంభమునుండియు పారిబుద్ధి పురాణగాథావిషయలిప్తమైయున్నందున వారికి బుద్ధివాదముకంటెను మానసమునకు నంటినమతసాంబంధికవిషయమే విశేషముగ ముదం బిచ్చుచుండును. అంగ్లేయభాషాప్రావీణ్య ముండినతొందవనండి తులు కార్యకార్య హేతువాదములు సలుపుచు వైసఁ బ్రకటించిన విద్వాంసులు తాత్పర్యములకు నిండుక థిన్నించి తాత్పర్యం బిచ్చిరేని, నట్టివారిని వేదదూషకుల నిన్ని కార్యులనిన్ని నాస్తికులనిన్ని పలువిధముల దూషించుదు. గుణము గ్రహింపదు. విషయ మాలోచింపదు. పూర్వము మోసపువారు మానవసమాజములను భండించి తాముక సిద్ధాంత సృజనము.

గ్రంథములలో విశేషముగఁ బలుకఁబడినది ఋగ్వేదమునందుఁగాని బ్రాహ్మణములలోఁగాని పురాతనోపనిషత్తులందుఁగాని యీ యుద్ధవిషయ మొకతూరియైనను నుడువంబడలేదు. ఋగ్వేదమునొక్క యేడవమండలములోని 88 సూక్తములో పురుష్టే నవీతీ మువః (నిత్యురా జగునువాను, పదుగురు రాజులతో యుద్ధమొనర్చి వారి నోడించె ననియున్నది. ఇదేఋగ్వేదమును గుఱించి MIII 28 సూక్తమున్ను vii. 88 సూక్తమున్ను పలుకుచున్నది. అయితే కురుపాండవులనామ మొందె చటను లేదు. కావున భారతయుద్ధమునకును ఋగ్వేదమునఁ బలుకఁబడినయుద్ధము నకున్న నే సంబంధమున్ను లేదు. “ కురుపాంచాలురకు ” యుద్ధ ము యుభయ లున్ను మెక్కరయినట్లు శుక్లయజుర్వేదములలో నున్నదిగాని యది కురుపాండవుల యుద్ధముకాదు. అందుఁ బాండవులపేరున్ను లేదు. కథకోపనిషత్తులో “ ధృతరాష్ట్ర విచిత్రవీర్య ” యని యున్నదిగాని పాండవులనామములేదు. కురుపాంచాలుర యుద్ధమునుగుఱించి గ్రంథము లనేకములున్నవి. బౌద్ధయుగమున రచింపఁబడిన మౌగధదేశముకర్తవ్రలో బుద్ధుఁ డవతరించుటకు ముప్పవేయైదురాజులకు మున్ను కురుపాంచాలురు యుద్ధము జరుగఁబడినదిని వ్రాయఁబడినది. ఒకరాజు రాజ్యమేలు పరి మితి యిగవైసం. త్పరము లని యెన్నఁబడినది. బుద్ధునినిగ్రాము క్రీస్తుశకమునకు నాఱువేతాబ్దములకు మున్నుని తలఁచినచు కురుపాంచాలుర యుద్ధము 1800 B. C. లో జరిగియుండవలెను. ఇకఁ కురుపాండవులయుద్ధమునుగుఱించి మనమాలో చించుఁ దగినదిగ నున్నది. ఇంచుక సంస్కృతభాషాపరిచయముఁ గలవండితుఁడు నిప్పుకాతబుద్ధిని నా గ్రంథమును జదివినచో నది బహుజనరచిత మనిన్ని, వెప్పే యిశాలములందు రచింపఁబడి యసంబద్ధముగఁ గూర్పఁబడినదనిన్ని తెలియకమా నఁదని, యనేకులు తాత్పర్యపడినారు. వ్యాసులు దానిని రచించి రచింపఁగ్రహితి. గ్రంథ ములో వ్యాసు లేచటచున్నవారో! వైమికారణ్యములో శౌనకాదిమహామునులు యజ్ఞ మొనర్చుచుండఁ బోరాణికుఁ డగునుగ్రత్రపుఁ డచటికిఁ బోయెననిన్ని, యచట శౌనకాదులచే నడుగంబడి యుగ్రత్రపుడు తాను వై శంపాయనులవలన వినినభారత కథ నుడివ ననిన్ని మహాభారతకథోపక్రమము. కావున భారత మంతయును సుగ్రత్ర పురుషుని శిషిని యర్థమగుచున్నది. అయితే, యుగ్రత్రపునిగుఱించిన్ని, వ్యాస శిషియగునులనుగుఱించిన్ని పలుకువాయు వేటికఁడుండవలెను. వాఁడెవఁడ నున్నది తెలియదు. మఱియొకచిహ్నము. బసమేజయునియజ్ఞశాలమున వ్యాసవై

శంపాయనాది ఋషులుండంగ, వ్యాసులయెదులనై, వ్యాసులు భారతకథను వారినలుగురిశిష్యులకును శుశునకును బోధించిరనిన్ని వారు వేటువేటుగ భారత కథను రచించిరనిన్ని తెలుపబడినది. ఆ శిష్యులలో వైశంపాయను లోకారు. ఈ భారత మెవగురచించినదిన్ని తెలుపలేదు. భారతవ్రథచూరుక్రమణిని జరివి మిగత పర్వాను క్రమణికలును శక్కుంగ విమర్శించినచో నివృత్తిభారత మంతగ హెచ్చింపబడినదియో తెలియఁబచ్చును. ఉగ్రశ్రవునివిషయమును వైశంపాయనవ్యాసులవిషయమును దెలిపినవాడు వేణోకండని పరిష్కారముగ నూహి చుటకు మాగ్గ మున్నది. గాని యటుతెలిసినవానిపేరేమయినదిన్ని తెలియరాదు. ఛాండ మహాభారతమును రచించినవాడనునది స్పష్టమగుచున్నది.

ఇదియునుగాక యీ గ్రంథరాజమునకు “ భారతసంహిత ” యని ప్రసిద్ధి. “ సంహిత ” యనఁ గలుపబడినదని యర్థము. అనట నచటను వాడుకలోనుండిన నీతి వైరాగ్యశర్మసూక్ష్మములకు గుఱించిన యితిహాసములనెల్ల సలహానుసారముగ నిందులో తేల్పబడినచనియర్థమగును. నూతనముగఁ జేర్పబడినయితిహాసములను వరలినచో భారతకథ యైదువేల గ్రంథముకంటెను హెచ్చుకాదు. ఇతిహాసములను వదలిన“ఆగస్త్యభారత” మైదువేలగ్రంథముకంటెను హెచ్చులేదు. ఆ గ్రంథమును నేఁజరివి యాదిపర్వ మాంద్రంబునకు భాషాంతరీకరించినాను. వ్యాసు తెనిమిదివేల గ్రంథముగ రచించిన భారతము పిదప నితరులు లక్షయు నెనిమిదివేలగ్రంథమునకు హెచ్చించిరేమో యను సంశయమొకటి కలుగుచున్నది. భారతములో వ్యాసఘట్ట మొకటి యున్నదని ప్రతీతికలదు. ఆ ఘట్ట మీయెనిమిదివేల గ్రంథమేమో! గణేశుడు వ్రాసిన దీఘట్ట మ్మేయందును. ఆ ఘట్ట మెద్దియో తెలియకయున్నది.

మఱియొకటి. భారతకథను వినినజనమేజయునకు నేడుతరములక్రిందటఁ బుట్టినవ్యాసులు జనమేజయుని కాలమున నుండెనని పలుకుట యిండుక సందేహ. స్వదమైనను దఘోబలంబున నాయువును హెచ్చించికొను సామర్థ్యము యతలకు నుండునను సమాధానము చెప్పవచ్చును. లేదా వ్యాసుల పేరులుకావున జనమేజయుని కాలపు వ్యాసులు వేణోకండని యయినను పలుకనగును. రెండవసమాధానమునూడి వాదమునకు నిమిత్తభాద కలుగును. కావున దానిని మఱి వేదించవచ్చును.

భారత మెచట ప్రారంభమైనదియు తెలియరాదు. ప్రారంభ క్లోక్ మేల్ భారత ప్రాంతీయ మనికొంద జనుచున్నారు. అస్త్రీకదర్పము ప్రారంభమని కొందఱాడున్నున్నారు. కపంచరకాజాగాథనుండి భారతము ప్రారంభమైనది మఱికొందఱాడుచున్నారు. మొదటిభాగము లలో నుగ్రశ్రేణుడు భారతము చేప్పినవాడనియున్నది. మూడవభాగమున వైశంపాయనుడనియున్నది. ఇత యన్నియునుబట్టి పర్యాయలోచన భారతము యెడఁబడియు నుండఁతుండఁ ప్రాసీనాదని తెలియపచ్చుచున్నది గాని మహాభారతమంతయును వ్యాసులు రచించి యిట్లు సిద్ధపఱచినది కొందఱియభిప్రాయము. వ్యాసునివాసిని 8800 గ్రంథము మహామునివైశంపాయుడని, నిత్రుడుండుభారతము వెన్నెఱుకఁడు లుండు నాలుగుం ధములుగఁ జేయఁబడినట్లు లోచించుచున్నది. 8800 క్లోకము లుండిన గ్రంథమును సర్వము తెలియరాదు. కేంద్రమనలిలో 24000 వేలక్లోకము లున్నట్లు లుప్తమణిలో నున్నది. అగ్రభాగమునేతేజము యను నామంబునఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినది. ప్రాచీనభాగ్యాయమున, జైమిని బౌద్ధజైన 8000 క్లోకములనుగ్రంథము వ్యాసులకుఁ గప్ప మఱియేటి నఁగావామకొరని ప్రాయఁబడినదట. మూడవ ప్రతిగ నుండుభారతములో 84938 క్లోకము లున్నదట. వ్యాసప్రతిలో 107,390 క్లోకములున్నవి ఇది 200 ప్రపంచము మహాభారతము. కావున మనమి నాలుగువిధములభారతము లేకఁజూచుదు రచింప బడిన వినునంశ మాలోచించవలసినదిగ నున్నది.

మనకుఁ గల పురాతనసంస్కృత గ్రంథములలోఁ బ్రారంభమున నీమహాభారతనామమునఁ బేర్కొనఁబడిన గ్రంథమాశ్వలాయనగృహ్యసూత్రము [III 1. 1] కందుఁ బ్రాచీనకాలములో భారతగ్రంథవామము లేక యశ్వలాయనసూత్రములో నుటబట్టి నుమతి వైశంపాయన వైశంపాయనాదులు భారతము మహాభారతగ్రంథములు రచించినట్లు బుషిశాస్త్రమును గుఱించినవిషయములోఁ ప్రాసీనబడినది. జైమిని యశ్వమేధ పర్వము రచించినట్లుల ప్రసిద్ధి. మిగతభాగమువైశంపాయనులు రచించిరి. సాంఁశము వ్యాసులు 24000 గ్రంథమురచించి తమకుఁకును వైశంపాయనాది బుషులకును వినిపించిరి. "దీనికే "జయ" లేక భారత మనిపేరు 8800 క్లోకము పుండులోఁ జేసినదేను. అతయుఁ జిల్లగక్లోకములు గలగ్రంథమునకు మహాభారత మనిపేరు. నుమతి వైశ్యాదు లితరయుపాఖ్యానము లుగర్త బుగ నుండనగును. తమకుఁకును గొంత భాగము చేర్చియున్నదనగుము.

అయినను వ్యాసులు గొప్పవారుగ నుండినందునను విశేషభాగము వారు రచించినందునను గథ యంతయును వారు బోధించినందునను వారిపేరే భారతగ్రంథకర్త గా బ్రసిద్ధి కెక్కినదని యూహించుటకు మార్గమైనది.

భారతము సూత్రయుగమునఁ బుట్టిన దన నగును. అంతకుమున్నుండిన బ్రాహ్మణములలో నేమి నుపనిషత్తులలో నేమి, యతిహాసములలో నేమి పురాతనర జాలచరిత్రములు పలుకునపుడు “కురుపాంచాయుర” యుద్ధవార్తలు తెలుపఁబడినవిగాని కురుపాండవుల యుద్ధము పలుకఁబడలేదు. కురుపాంచాయుద్ధవార్తలునుబట్టియే, ప్రారంభ భారత గాథ పుట్టియంపునని కొందఱు అభిప్రాయపడినారు. ఇక్కాలమున సర్వరాధ్యుఁడగు వైవము బ్రహ్మగ నుండెను. బుద్ధుని కాలమువరకు, బ్రహ్మ సర్వోక్త్యర్థమగు వైవముగ భావింపఁబడుచుండినటుల పాలీభాషలో గ్రంథము లున్నవట. ప్రాచీనములనుబట్టి ప్రారంభ భారతగ్రంథము బౌద్ధుని కాలమునఁ బుట్టినదని యూహించినారు. అటుపిదప నిలువదినాలుగువేల శ్లోకములగుల భారతగ్రంథము రచింపఁబడినది. ఈగ్రంథమునందు శివవిష్ణువులు వచ్చి చేరిరి. విష్ణు రవతార మెత్తి స్వర్ణనామమానః జేసెను. బ్రహ్మకు సమానవైవముగ గౌరవింపఁబడెను. క్రీస్తుశకమునకు 800 సంవత్సరములకు ముందు మెగాస్తీనీసువాఁ డిండియాకు వచ్చినకాలము నాగీదేశములో నపుడే తైలవైష్ణవమతము లేర్పడియుండెననిన్ని వారిలో వైషమ్యములు పుట్టియుండెననిన్ని తెలుపుటయు గాక బ్రహ్మ వైవమునునది జనులు మఱచియుండిరని యతఁడు వచించినాడు. కురుతంశజాల విత్రులు యవనశాక పల్లవు లని యాభారతగ్రంథములోనున్నను హిందువుల దేవాలయములున్న బౌద్ధులయశ్రమములున్న తెలుపఁబడినవి. కావున రెండవ భారతగ్రంథము క్రీస్తుశకమునకు మూడువందలసంవత్సరములకుమున్ను రచింపఁబడినదని యభిప్రాయపడ నగును. ఆరీతిగ జేర్చబడిన సూతనవిషయములలోఁ దుది భాగమునఁ జేర్చబడినది భగవద్గీత యని తత్పరభూషణుగారు తాత్పర్య పడినారు.

గీతాగ్రంథము వేదవ్యాసులవారు రచించియుండగా గాథకు మూలాధారమేమియును లేదు. వాగ్దాగ్రంథమును రచించియుండదు. చరిత్రాంశములవాసనలేని వ్యాఖ్యానకర్తలు గీతాగ్రంథార్థమువ్యాసుఁ యందాఁపించిరి. గాని నిజముగ వారే రచించిననుటకు మార్గము లేదు. కురుక్షేత్రయుద్ధ కాలమునకును గీతాగ్రంథము

చనకాలమునకు బహువత్సరములు వైగ సంతరము గలదు. గీత భర్త కాస్త్రముల
కాలమున వ్రాయఁబడినది. అది క్రీస్తుశకమునకు 200 వందలసంవత్సరములకుమున్ను
ఈవిషయమున గెండువిధములసాక్ష్యముచే బలబఱచనగును. ప్రపంచమునందెల్ల
ససదృశగ్రంథమని పసిద్ధికి నెక్కి సర్వులు గౌరవించునీగ్రంథరాజముయొక్క నామ
మైనను సంతకు ముందుండిన, మూత్ర, బాహ్య, ఉపనిషత్తునూత్రగ్రంథములందు
సగపడదు. గీతాగ్రంథమునందుఁ బైగ్రంథములసార మంతయు నిమిడి యుండుటయ
గాక యాగ్రంథములు గొన్ని కంతతఃసఘటించడినవి. గీతాగ్రంథకర్త సకలవేదఘ
లును జదివి యంతరిసారమును గ్రహించి, యందులోని కామ్యకర్మాంగమవిధులన
దిరస్కరించి నిష్కామకర్మాచరణవిధు లాచరింపవలెనని సిద్ధాంతపఱచినది చక్కఁగ
నాలోచించినచో నీగ్రంథకర్త సకలకాస్త్రవేత్తయనియును, యోగియనియును
తెలియవచ్చుచున్నది.

17-వ అధ్యాయములోని 28 శ్లోక మీరితిగనున్నది.

“ఓం తత్సదితినిర్దేశో, బ్రహ్మణ స్త్రివిధ స్తత్తః”

“బ్రాహ్మణాస్తేనవేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చనిహితాపురా”

ఈ గ్రంథకర్తకు బ్రాహ్మణములసారము తెలిసియుండినదని స్పష్టమగుచు
న్నది. ఇంక నుపనిషత్తులన్ననో భగవద్గీత యెచ్చఁబాచినను తానిసారమేయున్నది
కథ, శ్వేతాశ్వతరోప నిషత్తులలోని శ్లోకము లించుమించుగ,

II. 11. 12. లో నున్నవి. అవియెవ్వియన

“అశోచ్యా సస్యశోచస్త్యం, ప్రజ్ఞావాదాశ్చం భాషసే”

“గతానా సగతానాంశ్చ, నానుశోచన్తి పండితాః”

“సత్వేవాహం బాతు నానం, సత్త్వం నేమే జనాభిసా”

“నతైవ సభవిష్యామ స్సర్వే వయమతః పరం”

మొల III. 42-వ శ్లోకము.

“ఇంద్రియాణి పరాగ్యాహు రిన్ద్రియేభ్యః పరం మనః”

“మనసస్తు పరాబుద్ధి ర్యోబుద్ధేః పరతస్తునః”

మొల VIII. 11. “యదక్షరం నేదవిశోచదన్తి, విశన్తి యద్యతేషా మీతరాగాః”

“యదిచ్చక్తో బ్రహ్మచర్యం చరన్తి, తత్తే వేదం సంగ్రహేన ప్రవక్ష్యే”

మఱల XIII. 13. 14. శ్లోకములు.

13. జ్ఞేయం య త్రత్ప్రవక్ష్యామి, యద్జ్ఞాత్వా మృత మశ్నుతే ||
అనాదిమ త్వరంబ్రహ్మ, స సత్తేన్నాస దుచ్యతే ||
14. సర్వతఃపాణిపాదంతత్సర్వతోక్షిశిరోముఖం ||
సర్వతస్పృతిమల్లోకే, సర్వమావృత్యతిష్ఠతి ||

మఱల XV. 1. శ్లోకము.

ఉర్ధ్వమూల మథశ్శాఖ మశ్వత్థం ప్రాశు రష్యయం ||
ఛస్తాంసి యస్య క్షణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ ||

పైశ్లోకార్థములసారము విశేషభాగ మవే శబ్దములతో సైన నాచే నుడు వంబడినయుపనిషత్తులలో నున్నవి. గీతయొక్క యుపక్రమమే కథోపనిషత్తు నుండి యెత్తఁబడినట్లు తోచుచున్నది. కృష్ణుడు పరబ్రహ్మమయి, యాశ్చర్యగు నట్లును (రథమును దోలె ననునది కథోపనిషత్తులోని ప్రథమాభ్యా) యమునకుఁ జేరినమూడవవా లీగ్రంథములోనిదేట.

ఉపనిషత్సార మగు వేదాంతమును పదునైదవ యభ్యాయములోని పదు నైదఃశ్లోకములో వివరింపఁ బడినది.

XV.15 శ్లోకము. సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో, మత్తత్సృష్టిత్యా నమహోహనంచ

వేదైశ్చనరైర్వహమేవవేద్యో, వేదా వ్రత్య ద్వేదవిదేవ చాహం ||

బ్రహ్మసూత్రము లీగీతాగ్రంథక ర్తకుఁ జక్కఁగఁ చెరిసియుండెనని గీతలో

13.వ అభ్యాయములో నైదవశ్లోకమునుండి తెలియవచ్చుచున్నది.

“బహుభి ర్బహుభాగీతం, ఛందోభి ర్వివిధైః పృథక్”

“బ్రహ్మసూత్రవదైత్యైవ హేతుమగ్ని ర్వినిశ్చితైః”

గీతాగ్రంథక ర్తకుఁ దనకంటెను బూర్వమందుండిన సాఖ్యివేదాంత కాస్త్రముల్లఁ చెరిసియుండెనని స్పష్టమగుచున్నది. ఈ విషయము గీతలో

XVIII. అభ్యాయములోని 18.వ శ్లోకమునుఁ జూడుఁడి.

“పంచైతాని మహాబాహు, కారణాని నిబోధమే”

“సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని, సిద్ధసర్వకర్తృణాం”

ఈ సాంఖ్యవేదాంతసూత్రములు రచించినవారు కపిలవేదవ్యాసులు. గీతారచనకాలమునకే వారిప్రసిద్ధి దిగ్దేశములు వ్యాపించియుండినది. కావుననే గీతారచనకర్త వారివైఁ దనకుఁగల శౌరవమును సూచింపఁ బదియవయథ్యాయములో 28-వ శ్లోకమున “సిద్ధానాంకపిలోమునిః” యనియును 37-వ శ్లోకములో “ముని నామప్యహంవ్యాసః” యనియును వ్రాసినాడు. వ్యాసులే దీనిని రచించియుండినచోఁ బరబ్రహ్మము నేనే నని చెప్పి యుండరా? యోచింపుడి. అటు చెప్పియుండిన నది గర్వోక్తిగ నుండదా? వ్యాసులుతటి మహానుభావులను గర్వబుద్ధి నారోపించుట కంటెను గ్రంథరచన వ్యాసులదికాదని ఖలుకుట శ్రేయమని నామఁబోచుచున్నది.

గీత రచించుకాలమునకే ధర్మశాస్త్ర మున్నటుల గీతలో XVI. ప యథ్యాయము 23-వ శ్లోకములోఁ బలుకుబడినది.

తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే, కార్యకార్యార్థశ్చిత్ ”

జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం, కర్త కర్తు మిహన్వసి ”

మంత్రయుగమున జరిగిన దని పలుకుబడుభారతయుద్ధములో గీతాసారము శబ్దసకు నుపదేశించినాఁ డనినశ్రీకృష్ణుఁడు, ధర్మశాస్త్రకాలమునకు నిటీవల యుండినట్లు స్థిరపడుచున్నది. కావున శ్రీస్తుతకాదిని రచింపఁబడినగీతాగ్రంథమును భారతములోఁ జేర్పఁబడినదనుట నిస్సందేహమని కొందఁ అభిప్రాయపడినారు. అక్కాలమునకే నవీనోపనిషత్తు లాయా మతములకుఁ దగినరీతిగ విద్వాంసులు వ్రాయ నారంభించినది. (*Sectarian Upanishads*) శ్రీ కృష్ణునిమహిమలు గాథలు పుట్టివడి కాలమందేను. శ్రీ కృష్ణుఁ డవతారపురుషుఁడని దూధిలో వచ్చిన దికాలమేను. ఇట్టియభిప్రాయ మక్కాలమునకు మున్నుండిన గ్రంథములో నెవఁ టనులేదు. ఋగ్వేదమునందు నాల్గవమండలములో 28-వ సూక్తముందలి మొదటి ఋక్కున నింద్రుఁడు “ఆహంమనురభవ - సూర్యశ్చాహం” యని వచింపినటుల వామదేవఋషి పలికినాడు. ఇంద్రుఁడు పరమాత్మయనిన్ని మన్వాదులు జీవాత్మలని యెన్నఁబడినది. దానినిఁబట్టియే పురాతనోపనిషత్కర్తలు పరమాత్మజీవాత్మలయ భేదతను స్థాపించిరి. అంతయకాని యవతారములవిషయము పూర్వగ్రంథములేమి

యను బలుకవు. కావీతకీ యుపనిషత్తులోనేమి బ్రహ్మసూత్రములలోనేమి వచిం
బుబడినది ప్రపంచమెల్ల బ్రహ్మనుయమనిన్ని జీవాత్మ యందులోఁ జేరినదనిన్ని
యట్టిజ్ఞానము మానవునకుఁ గలిగినపుడు “అహంబ్రహ్మాస్మి” “సోహం” యను
భావమువచ్చుచున్నది కాని దైవ మొకమానవుఁడుగ నవతరించినట్లు పురా
తన గ్రంథములలో నిగపడదు పరబ్రహ్మ మానవుఁడుగ గర్భకశ్మలములోఁబుట్టి
శారీరసంబంధనకలెంద్రియవ్యాపారములకు లోఁబడిననుట మన మతవేదాంత
ములకే విరుద్ధముగనున్నది. ఇటు మానవశరీర మెత్తి నకలెంద్రియ శక్తులకు లోఁ
బడినను, పరమాత్మ తన పరిపూర్ణశక్తి యుంచుకొనుననునది యద్భుతము. ఈ యవ
తారకథ యిక్కలముసలఁ బుట్టినది కాన యంతకు ముందెచటను లేదు. ఇక మత్స్య
ద్వారతారములను పలికి పూర్వపక్షమునేయ నుద్యమించినచో దానికి సమాధాన
మీరితిగఁ బలుకఁబడును.

మత్స్య, కూర్మ, వరాహ, నారసింహ, వామన, రామ, రామావతార
ములు ప్రకృతినహజస్యస్థి వివరములు. అదియెటులనఁ—

ప్రాయానంతరము ప్రపంచము జలమయమయియుండి పునస్సృష్టికాల
మున జలాంతర్గతానువులసంయోగప్రథమఫలము మత్స్యమావమయినందున
మత్స్యవతారమనిరి. అటులనే కూర్మావతారము. ఇవి రెండును కేవల జలచరములు.
మాడవసృష్టి వరాహము. ఇది జఃమృత్తికసంబంధమగు బురుడనుండునది. నార
సింహవతారము భూమిపై నివసించుచు కూరకర్మంబులొనర్చునది. పిదప వామ
నావతారమున, మృగభాగమును వదలి కేవలమానవరూపముగ జనించినప్రథమ
మనుష్యాకారము. కావుననే స్వల్పాకారముగల వాఁడాయెను. పిదప మృగసం
బంధసామీప్యవాసననుబట్టి పరశురాముండయ్యెను. పిదప గ్రౌర్యభాగమునంత
యును వదలి కేవలనీతిప్రదం బగురామావతార ముద్భవించెను. ఇది ప్రపంచాభివృద్ధి
క్రమము. మఱలఁ బ్రపంచక్షీణకారణము కృష్ణ శౌర్ధ కలికి యవతారమని చూపఁ
బడినది. అంతయకాని పరబ్రహ్మయ, మత్స్యద్వారము లెత్తె ననుట మతవాద
మగును కాని బుద్ధివాదముకాదు. ఈ విషయములగల గాథలన్నియును బౌద్ధులు
ప్రబలించినపిదప వారిని నశిక్షేపింపనున్న హిందువులమానసములను మతపాశ
ములఁ గట్టుటకున్న పన్నినకథలు. ఈ విషయము మఱల ముందు సందర్భానుసార
ముగ వ్రాసెదను.

భగవద్గీతలు భారతములో, తిరితముగ, శేషకట్టు తో చూచున్నది. వలయున:- అట్లునునకు యుద్ధసమయమున ఆచార్య బంధుమిత్రాదులనుగూడించి విషాదంబు: బుట్టుటకు: గారణంబులేదు. ఈ యాచార్య బంధుమిత్రాదులెల్లగో, గాక కొండతో చ్రాపదీస్వయంవర కాలమునను నుత్తరగోహాకాలమునందును నుండినవారేను. ఆకాలమునం జొనర్చినయుద్ధములం దిట్టివిషాదము వుట్టక యిపుడా విషాదంబు: బుట్టుటకు: గారణంబేము? దుర్యోధనకన్దాదులను జంపెద నని పలు మాడు ప్రతిజ్ఞ తొనుపైనాడు. యుద్ధమునకు మున్ను దుర్గాస్త్రతయొనర్చి జయ మిప్పుచి ప్రార్థించినాడు. అట్లును: ఉత్యద్భుతముగ స్తుతించి

“ సుతానిత్యంమహాదేవీ, విశుద్ధేనాతరాత్మనా ”

“ జయేభవతిమేనిత్యం, త్వత్ప్రసాదాద్రణాజితే ”

అని భీష్మవర్యమున నిజువదిమూడవ యథ్యాయముననున్నది. దుర్గాదేవి భవమిచ్చినది. ఎటాలనిన

“ న్యైశ్వైవైవతుకాలేన, శత్రూ కేష్యసిపాండవ

పరస్త్యమసిదుర్ధర్ష నారాయణసహాయవాక్ ”

ఈరీతిగ జయముగోరి దేవివర మరీ యుద్ధసమయమున బంధుమిత్రాదులపై దయ:బూనుట భగవద్గీతోపదేశము భారతమున: శేర్చటకని స్పష్టమగుచున్నది. మఱియొకటి. దుర్గ మొకలగు దేవతారాధనలు పురాణాయోగమునకు: శరీరవికాసి మంత్రబ్రాహ్మణోపనిషత్తులకాలమునకు: శరీరవికాపు. ఈ యిరువై మూడవ యథ్యాయముతో:గూడ భగవద్గీత యిటీవల భారతములో: శేర్పబడినది.

కాశీనికాలమునందు సైతము కృష్ణార్జునులప్రసక్తి యుండలేదు. “ వాసుదేవార్థనాభ్యుత్త ” యనునూత్రము ఖరదార్కమగుచూపుచు, శక్పటికి భానుదేవార్థములుండిరిని నిర్ధరించిన భాగమును విజయచంద్రముజంబాడుగాగు శత్రురాముగ భండించినాడు. వరీంబలికాలమునాటికి సైతము కృష్ణుడు దైవమని సంప్రదించుగ పోకింబు:బడి యుండలేదు. వరీంబలి భాగములో “ అపాధు: ” యని కృష్ణుని పాదుముఖకు భీషముగనున్నదట. మఱియొక స్థలమున భద్ర గ్రంథములో: “ కేచిత్ కృష్ణకర్తా భవంతి, కేచిత్ కంభకర్తా భవంతి ” యనియున్నది

కృష్ణనిదేశత్యమును ధీకరించినవారనేకులు భారతములోనేనున్నవారు. కృష్ణుడు పాండవపక్ష మూని కురుక్షేత్రయుద్ధ ముందుంచని వలెంతటి సైతము వ్రాయడయ్యెను.

పాండవులు క్రొవడినిఁ జెడ్డియీదుసమయమువరకుఁ గృష్ణుడు భారతములో నగడడు. కావున మూడునాల్గవభారతవిభజనలోఁ గృష్ణుడు చేర్చబడినాడు. కృష్ణపాండవు లిరువురను మూడవవిభజనక్రిందవచ్చు 84000 వేల గ్రంథములోఁ జేర్చబడివారనుటకు సరియైన లేదు. కృష్ణుఁడవు డవలరించినదైవమయ్యెను. అట్లేమీదు యోధవీరుడయ్యెను. వారిరువురికి బాంధవ్యము గలిగెను. ప్రాణమిత్రులైరి. దుర్మాద్గలరాజ్యము మీఁది ధర్మస్థాపనం బయ్యెను.

కృష్ణునిగాథలు ఋగ్వేదకాలమువరకు వ్యాపించులాగున గ్రంథము రచించఁబడినది. ఋగ్వేదమునందు కృష్ణు లిరువురున్నారు. అంగిరసవంశసంభవుఁడగు కృష్ణుఁడొకఁడు. ఈ కృష్ణుడు ఋషి. ఋగ్వేదములోని యెనిమిదవమండలములో 38 సూక్తమును రచించినవాడు. అదేమండలములోని 98 సూక్తము యొక్క 18,14,16 ఋక్కలో వడియొక కృష్ణుని నామములెలుపఁబడినది. వాడనాద్యుడు. అన్యోనేనకు గూర్చికొని యంద్రునితో బవర మొనర్చి హతుడైనవాడు. అంశుమతీనదీతీరము వీనివాసస్థానము. వీరిరవురనిఁ గూర్చి యొక్క యొక నేర్పఱచి కృష్ణనామమున దైవముగ మెనర్చినారని పలువురియభిప్రాయము. వారిరువురుగూఁడుల నెటులుజేర్చి పురాణగాథలు పుట్టినదిన్ని ముందునూత్నముగ జేరెదలివెద. వేదము వరణినో మఱల చాంధోన్యవిషయము వచ్చునంతవరకుఁ గృష్ణనామ మెవటను గానరాదు. ఆయుషనిషత్తులోనాంగిరస పుత్రుడు కృష్ణుడు మఱల వచ్చినాడు. కథకడబ్రాహ్మణములోఁ గృష్ణునినామమే గానరాదు. అయితే విష్ణునామ మున్నది. ఈ విష్ణువే కృష్ణుడతార మత్రేనని గాథలువచ్చించునది. విష్ణు పుయొక్కయత్సృష్టయవదని సహింపక యాత్రిుడు చిమలకు నాల్గయిచ్చి విష్ణుభనుక్తుయొక్కయల్లై త్రొడుకు భరింపఁగఁజేసి విష్ణుకిరము దెంచెనని గాథ లున్నది. ఇంద్రునకు విష్ణువున ద్వేషముందినటుల ఋగ్వేదమున మున్నది. ఈ ద్వేషమును మూలాధారముగజేసి భాగవతములో నిందోత్సవభంగము నొకప్పుడవర్తకం జెత్తినగాథలుబోరాణములవచ్చినాను. విష్ణునామము ఋగ్వేదాది పురాణగ్రంథములలో నూత్ననినామము విష్ణుపునాద్యుడు వర్ణాధిపతి యంద్రునిముఖము

ర్యకరణములు గోవులు. వర్షమువచ్చినపుడు గోవులడగి, కొండగుహలలోనుండును. పురు, యదు, దుర్యను, అను, ద్రుహ్యులుయూత కొమారులు. యదువంశ జాతే కృష్ణుడని గ్రంథములు పలుకును. యాదవులు నీచక్షుత్రియులని భారతగాథలు తెలుపుచున్నవి. వీరు ప్రారంభమున ననార్యులుగ నుండి విషవ వేదమతమవలంబించి శ్చుత్రియులుగ నెన్నబడినవారు. వీరుశ్చుత్రియులైనను తమయనార్యవర్ణతులు గొన్ని వదలి యుండలేదు. యయాతి పృథువర్షుని కూతురును బెండ్లియాడినదిన్ని ఉపరివర్ణరాజు పర్యతరాజు బిడ్డనుగిరికను బెండ్లియాడినదిన్ని శంతనుడు సత్యవతిని, బెండ్లియాడినదిన్ని వారియనార్యత్వము స్థాపించుచున్నది.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో దేవతనుతుడు కృష్ణుడు ఘోరాంగిరసుల శిష్యుడయి వారిచే బోధింపబడి వేదాంతవిద్యుడయినది యున్నది. అద్వైతవేదాంతమెల్లనీయాంగిరసకృష్ణునిచే బోధింపబడుచుండెను. వైవిషయము లెల్ల సంగ్రహించి వాడు కలలోనున్న కథలను తేర్చి కొన్ని నూతన గాథలు కల్పించి యిపుడు దురీతిగ భారతకథను రచించినాడు. అనగా ఋగ్వేదము నుండు వచ్చిన యనార్యుడగు కృష్ణుని సాహసపరాక్రమములున్న అంగిరసకృష్ణుని వైంగ్య జ్ఞానసామర్థ్యమున్న తేర్చి యితరమహిమూర్త్యుకథ నుకూర్చి బౌద్ధులకాలముననో తదంతరముననో యిపు డుండురీతిగ మహాభారతము రచింపబడిన దని పండితులయభిప్రాయము. కృష్ణుడు వైవమని భావించబడినది ప్రారంభమున మధురద్వారకలమధ్య ప్రదేశము. అనార్యులగు పురు యదు దుష్వసులాదిగ గల వందఱులే ప్రారంభమున గృష్ణుని వైవముగ నొనర్చి తత్సాధనకువై యనేకసాహస కర్మము లొనర్చి కృష్ణుడు వైవము కాదనిన వారిని జంపి, దేశవిల్లడం గృహారాధనమును స్థాపించిరి. కొందఱు పండితు లీవిషయమును దాత్పర్యపడినదియేమన, బుద్ధుడు మానవవైవముగ నేర్పడినందున సామరజనులు బౌద్ధమత మవలంబసాగిరి. హిందూమతమునకు తేనెను లనేకులు వోవోయినదిచూచి కొందఱు హైందవ పండితులు చక్కంగ వాలోచించి మానవవైవమును బూజింప జను లనేకించు మున్నాదని తెలిసి కృష్ణావతారమును గల్పించి కృష్ణవిమహిమలు హెచ్చించిరి అంతకు మున్ను మానవవైవప్రసక్తియే అనార్యులలో నుండలేదు. మహాకయ భారా కృష్ణుడనతారపురుషుడనుటయు సత్య మహిమూర్త్యుగము అనుభావమున్న కృష్ణునియు ననేకు లభిప్రాయపడినారు. కారణములు చూపినారు.

భగవద్గీతను రచించినమహాత్ముడు బౌద్ధయుగమున నుండిన యెవడో మహాయోగి. చతుర్వేదసంపన్నుడు. పురాతన బ్రాహ్మణోపనిషత్తుల సారము చక్కగ నెఱింగినజ్ఞాని. బ్రహ్మసూత్ర, యోగశాస్త్ర, ధర్మశాస్త్రములనెల్లఁ దెలిసిన విద్వాంసుడు. ఈ మహాత్ముని కాలమునకుఁ గృష్ణుడు జైవముగ నెన్నుఁబడి యతనిగాధలు దేశమెల్లెడ వ్యాపించి యుండెను. భారతకథ నైత మెల్లరకుఁ దెలిసియుండెను. జైమినిమునికర్త కాండలోనిచిక్కులకు లోబడలేక వ్రానిని నిరాకరించి కొందఱు బౌద్ధులై యుండిరి. కొందఱు కర్త కాండను నిరాకరించుచు బాదరాయణమునిచేఁ గల్పింపఁబడిన జ్ఞానకాండవిధులే యుత్తమమని వ్రానిననుసరించి యుండిరి. జ్ఞానకర్త కాండాచరణముల విషయమయి పండితులలో విపరీతవాదములు జరుగుచుండెను. అప్పుడు భగద్గీతలపైనఁ బలుకంబడిన మహాయోగి రచించెను. కర్త కాండవాదమును జ్ఞానకాండవాదమును సముచ్చయించి, (Harmonise) గీతలు రచించెను. భారతకథ, గీతారచనకు ననుకూలముగ నుండెను. శ్రీ కృష్ణుడు సారథిగను, అర్జునుడు రథికుడుగను నుండు సందర్భములు కఢోపనిషత్తులో నీక్రింద వివరించిన వేదాంతరూపకమగు శ్లోకములకు ననుకూలపడెను. ఆ శ్లోకములెవ్వియనః—

ఆత్మానం రథినంవిద్ధి, శరీరం రథమేవతు,
బుద్ధితే సారథివిద్ధి, మనశిన్ద్రగ్రహమేవచ ॥ ౧ ॥
ఇంద్రియాణి హయానాహు ర్విషయాస్తేషుగోచరాః,
ఆత్మేంద్రియ మనోయుక్తం, భోక్తేత్థాహు ర్నీషణః ॥ ౨ ॥
యస్త్యవిజ్ఞానవాః భవత్వయుక్తేన మనసాసదా,
తస్యేంద్రియాణ్య వశ్యాని, దుష్టాశ్వా యివసారథేః ॥ ౩ ॥
యస్త్యవిజ్ఞానవాః భవతి, యుక్తేన మనసాసదా,
తస్యేంద్రియాణి వశ్యాని, సదాశ్వా యివసారథేః ॥ ౪ ॥
యస్త్యవిజ్ఞానవాః భవత్వ మనస్కస్పదాశుచిః,
ననతత్పదమాహ్నతి సంసారంచాధిగచ్ఛతి ॥ ౫ ॥
యస్త్యవిజ్ఞానవాః భవతి, నమనస్క స్పదాశుచిః,
ననతత్పదమాహ్నతి యస్తాద్భూయో నహాయతే ॥ ౬ ॥

విజ్ఞానం సారథిర్యస్తు మనః ప్రగహవానరః

సోధ్యనః సారమాప్నోతి, తద్విష్టోః పరమంపదం ॥ ౭ ॥

ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్న్యేన ఆర్థేస్యశ్చ పరంమనః

మనసశ్చ పరాబుద్ధి భూక్తేరతా మహాకవరః ॥ ౮ ॥

మహతః పరమవ్యక్త మవ్యక్తా శ్చురుషః పరః ॥

పురుషాన్నపరం కించిత్సాక్షాత్సాపరాగతిః ॥ ౯ ॥

సభ్యులారా! భగవద్గీతను జరిపినవారెల్లరు వైన నాచే వ్రాయఁబడిన కథోపనిషత్తులోని శ్లోకార్థమును దెలిసినయెడల భగవద్గీత యే గ్రంథమునుండి యెంతవరకు గ్రహింపఁబడినదిన్ని తెలియనగును. ప్రారంభమునఁ బై శ్లోకముల యర్థమును వ్రాసి మఱల సీ గీతాగ్రంథమును గుఱించి ముచ్చటించెద.

“ఆత్మ రథికుండుగఁ దెలియుము. దేహము రథము. బుద్ధి సారథి. మనస్సు కశ్లేము. ఇంద్రియములు హయములు. విషయములు మార్గములు. మానసముయొక్కను నింద్రియముల యొక్కను కూడికచే నుండిన యాత్మ యనున విచుకర్త. మానసనిగ్రహము లేనియవివేకి నింద్రియములు స్వాధీనపడక చెడు గుఱ్ఱములబలె సారథివశముమీటి పోవుచుండును. వివేకి మానసనిగ్రహము గలుగుటవలన నింద్రియములు వశమయి, మండిగుఱ్ఱములబలె బుద్ధియను సారథికి లోబడియుండును. మానసనిగ్రహములేని యవివేకి యెల్లకాల మశుచిగ నుండు కారణంబున పరమపదమందక, సుసారములోఁ బడియుండును. మానసనిగ్రహము గలిగిన వివేకి, యెల్లకాలము శుచియై, పునర్జన్మము కలుగనట్టి పుష్యవనంధును. బుద్ధి సారథ్య మొనర్చుచు మన స్సును పగ్గమును బట్టినవాఁడు, జీవయాత్ర స-పూర్ణముగ సలుపుచుఁ బరబ్రహ్మముండు పరమోన్నతపరవినిఁ జేరును. విషయము లింద్రియములకంటెను శ్రేష్ఠములైనవి. బుద్ధి, మానసముకంటెను శ్రేష్ఠము. బ్రహ్మము బుద్ధికంటెను శ్రేష్ఠము. అవ్యక్తబ్రహ్మము బ్రహ్మముకంటెను శ్రేష్ఠము. పురుషుఁ డవ్యక్త బ్రహ్మముకంటెను శ్రేష్ఠుఁడు. ఆ పురుషుని కంటెను హెచ్చగు వస్తువెద్ది యునులేదు. అదియే పరమావధి.

సభ్యులారా! భగవద్గీతా సారమెట్లను వ్రైవచనమున నిమిడి యున్నది. దీనినే విస్తరించి విశేషభాగము గీతలోనిమూడవయధ్యాయములో

బోధింపబడినది. కృష్ణుడు బుద్ధిరూపమంది. సారథియై యర్జునునకు హితముపట్టె. శించినాడు. కావున వైరాగ్యబోధనకు భారతయుద్ధప్రసక్తి చక్కగఁ గుదిచెను. కావున గ్రంథకర్త తనబోధన భారతములోఁ జేర్చెను. కథోపనిషత్తు భగవద్గీత కంటెను ముందు రచింపబడినట్టిది. ఈ కథోపనిషత్తులోని సారము ఋగ్వేదము X-వ మండలములోని 185-వ సూక్తములో నూహ్యముగఁ జెలువబడినది. యుద్ధ రంగమునుఁజేరి యుద్ధ మాకుసమయమునఁ గృష్ణుఁ డింతటిగ్రంథ మార్జునునకు బోధించెననుట నమ్మదగినదిగనుపడు. సమంజసముగ నుండదు. గీతలో “ధృతరాష్ట్ర! ఉవాచ, సంజయ ఉవాచ, అర్జున ఉవాచ, భగవానుపాచ ” యని పలికిన జ్ఞోకములు వైతము శ్రీకృష్ణుఁడే తెలిపెనా? లేక కృష్ణుడు గ్రంథము వ్రాసెనా? సంవర్ధము పొందుటకుఁగాను పరులెవరో యా జ్ఞోకములు వ్రాసియుండనగునని సమాధాన మియ్యవగును. వ్యాసులు భగవద్గీత వ్రాయలేదని నే నింతకుమున్ను వచించినాను. సంజయుఁడు వ్రాసినాడనుటకున్న మాఝములేదు. వ్యాసుఁడు గారి సంజయుఁడు గారి యుద్ధభూమియందుండినవారుకారు. కావున భగవద్గీత వ్రాసిన మహాత్ముడు మఱియొకఁడని సిద్ధాంతమగుచున్నది. భగవద్గీతను వ్రాసిన జ్ఞాని తానే వైవమని ప్రగల్భములు పలికికొనునాయని పూర్వపక్ష మొనర్పవచ్చును. ఆ విషయ మింకొకచర్చించెద. అటు పూర్వపక్ష మొనర్చుటకుఁ గారణములేదు. గీతాగ్రంథకర్త తానే కృష్ణుఁడని భావింపడు. అర్జునుని సారథిగఁ గృష్ణుఁడుండును కృష్ణుఁడవతారవ్రుదుఁడని గ్రంథకర్త వైత మెన్నియుండును. అయితే కృష్ణుఁడు భగవద్గీత యుద్ధకాలమున నర్జునునకు బోధించెననుట గ్రంథకర్తకల్పించినాను. అటు సంగర్భము కల్పించి తన భగవద్గీతను నడుంఁ జేర్చినాడు. అయితే తన మతతాత్పర్యమును దేవుడు పలికినని యెలువ్రాసెను. అది రేవప్రకాదాయని యాక్షేపింప నగును. కృష్ణుఁడే యర్థమునఁ దాను దేవునియవతారమని తెలిపికొనెనో దానివిషయము మనమాలోచింపఁ దగినదిగ నున్నది. అర్జునుఁడు కృష్ణుఁడు వైవమని యే యర్థమునఁ దెలిసియుండె ననువిషయముఁగూడ విమర్శనీయముగ నున్నది.

ఇప్పటివారసేకులు తలఁచినరీతిగనే యర్జునుడు కృష్ణుని వైవమని భావించియుండును. కృష్ణుడు వైతము తాను వైవమని భావించికొని యుండును.

ఇది సహజవిరుద్ధ మేమియునుగాదు. అక్కలమున నెల్లవారు నీట్టివి నమ్ముచుండిరి. ఒక మానవుని పరబ్రహ్మముగ భావించుట గీతలో నొకటియైగాదు. అనేకగ్రంథములలో నటులున్నది. ఇందునకును స్రవ్యసరాజునకును జరిగినవారములో నింద్రుడు తాను పరబ్రహ్మరూపమగు ప్రాణమని చెప్పికొని నటుల శాపితకీ బ్రాహ్మణములోఁ బలుకబడినది. ఋగ్వేదములోఁ బలుతావులం దింద్రుడు తాను బరబ్రహ్మమని పలికినాడు. దానినిజనుగు స్రవ్యమేమనఁగా: జ్ఞానియగువాడు తాను పలుకు వాక్యము పరబ్రహ్మవాక్యమని తెలిసి నమ్మియుండును. కావున నా రీతిగ వాక్యమూలమునఁ దెలుపును. భక్తిబలమున భజించువాడును వైవము నొక్కరూపమని భావించి కొనుట సహజము. గీతలో జ్ఞానియగు కృష్ణుడు తన భావనా విశేషమునఁ దాను పరబ్రహ్మమని తలంచి యా యావేశమున మాటలాడెనని పలుకుట సహజముగ నుండునుగాని తానే పరబ్రహ్మమని తలచె ననుట సహజముగాదు. జననము, అవతారము, ఆవేశము అని మూడువిధములు. జననమందునఁ బరమాత్మ శక్తి ప్రతిమనుజునందు జీవాత్మరూపముగఁ జేరును. అవతారమునఁ బరమాత్మ తానే మానవుఁడుగఁ బుట్టును. ఆవేశమునఁ బరమాత్మ శక్తి జ్ఞానియొక్క బుద్ధిని విశేషముగ వికసింపఁ జేయుచు నద్భుత శక్తి నిచ్చి విభూతి సంపదల నగపడఁజేయును. మొదటిదిన్ని మూడవదిన్ని మూహింప నలవిగ నుండును కావున సాధ్యమని పలుక నగును. అవతార మట్టిది కాదు. భగవద్గీతలో నాల్గవ యధ్యాయములోని యాతవశ్లోకార్థమును విచారితము. అది యవతారములను స్థాపించునేమో చూతము.

“ అజోపిసన్నవ్యయాత్మా, భూతానామీశ్వరోపిసత్ ||

“ ప్రకృతిం స్వామధిస్తాయ, సంభవామ్యాత్మమాయయా ”

అర్థము:— నేనుజన్మరహితుఁడనే యైనను, నక్షయమైనజ్ఞానశక్తిస్వభావము కలవాడనే యైనను, సర్వభూతములకు నీశ్వరుఁడనేయైనను, నామాయయగు ప్రకృతిని వశీకరించి తన్నాయావశంబున దేహము గలవానియట్లును జన్మము నొంది నట్లును దోచుచున్నాను. ఇదియే శంకరభాష్యతాత్పర్యము. వైవము జన్మించెననుటకు నీ శ్లోకమేమి చెప్పునది చూచితిరిగదా! సామాన్యమనుజునింబలె, విషయోద్రియనకుఁడుగానను కాలదేశాదిచిక్కులకుఁ జిక్కుకను, ప్రకృతికి మీటి

వాడయి యాత్మమాయద్వారా, పుట్టికయున్నను పుట్టినవానింబలె నగవడఁ జేయుచున్నాను. “ సంభవామ్యాశ్చమాయయా ” యను వాక్యమునకు శ్రీ శంకరాచార్యుల వారీరీతిభౌష్యమొనర్చిరి “ సంభవామి దేహవానివ, భవామి జాతయివ ఆత్మమాయయా ఆత్మనే మాయయా న పరమార్థతోలోకవత “ నేను పుట్టినాననగా దేహముగరించిన లాగగవడుచున్నాను. నా మాయవల్ల పుట్టుటకయినిజముగ లోకములోని జనులబలెగాదు. “ సంభవామి ” “ సృజయామ్యహం ” అనువాక్యము లావేశార్థముగాని యవతారార్థమని తోడదు. శ్రీమద్వాచార్యుల వారు మాయయా యసుపదమునకు జ్ఞానముచేయని యర్థముచేసినారు. ఏది ఎటు ప్రసనుండనీ

జన్మమనః— పూర్వదేహమువలె మాతృగర్భమునబడి నూతనదేహంబు ధరించి జననమరణాది క్లేశములకుఁ జిక్కుట.

అవతారమనః— మాతృగర్భమునబడి దేహము ధరించి జననమరణాది క్లేశములనుభవించుట.

ఆవేశమన (*Manifestation or Inspiration*) జ్ఞానాభివృద్ధి నందినమనుజుని బుద్ధిని హేచ్చుగ వికసింపజేసి వానిని బ్రాహ్మభూతునిఁ జేయుట. ఇట్టివారే మహాత్ములు. ముక్తిబ్రహ్మలు. దైవసమానులు.

పై మాదుతరగతులలో నెద్దిశ్రేష్ఠతమ మైనదో మీరు చక్కఁగనాలొ చింపుఁడి. జననమరణములు లేక యవ్యయుఁడై కర్మానుబంధములకుఁ జిక్కుక లేజోదాపంబుననున్న దైవము మనజునిస్థితికిగి, మాతృగర్భస్థకర్మములలోఁ జిక్కిజననమరణాద్యవస్థలకు లోబడెననుట మనదైవమును మనమే హౌస్యదశకు దించినలా గగును.

పై యర్థమునే నాల్గవయధ్యాయములోని పదియవశ్లోకము వలకు చున్నది.

“ ఏతరాగభయక్రోధా ! మన్మయామాముసాక్రితాః ॥

“ బహవోజ్ఞానతపసా ! పూతామద్భావమాగతాః ॥ ”

అనురాగభయక్రోధములను ద్యజించి, నాయందు భియ్యమగు చిత్తము గలిగి, నాశరణుఁబోచి, జ్ఞానాగ్నిచే బాసనులగువారు బ్రాహ్మ భూతులగు చున్నవారు. ఇట్టిస్థితియ దైవావేశస్థితియని పిలువఁబడును. గీతాగ్రంథకర్త

కృష్ణుఁ డెట్టి వాఁడని భావించియుంచెనునదిన్ని. యాజ్ఞవల్క్యుఁ యములో
భాగవతాగమునఁ దెలిసినాడు. పదియవ యధ్యాయములో 11వ-శ్లోకము వై
యర్థమును భద్రపఱచును,

“తేహమేవానుకంపార్థనుహవజ్ఞానజంతనుః॥

“నాశయామ్యాశ్శభాఃస్థోః, జ్ఞానకీపేనభాస్వతా॥

అరితిగ బుద్ధియు నుపాయముగఁ పారిని శనుగ్రహించుటకునై నేను
వారిబుద్ధివృత్తియందుఁబడువాఁడనగుచుఁ బ్రకాశమను జ్ఞానమను దీపముచే
నజ్ఞానమువలనఁ బుట్టినవారితమస్సును. శశింపఁజేయుచుండును. అనగా పరమాత్ము
జ్ఞానులబుద్ధియందుఁ బ్రవేశించి బుద్ధినివికసింపఁ జేయువాఁడని యర్థము. ఇవి
యన్నియు సాలోచింపఁ కృష్ణుడు మహాయోగియని తేలియవచ్చునుగాని
యవతారపురుషుఁడని గీతాగ్రంథకర్తతాత్పర్యముగ ను డడు. అట్లునుండు
వైతము కృష్ణుని యోగియని భావించి యుంచెను. కావుననే “కథువిద్యాను
హమయోగి” యోగీయని కృష్ణుని సంబోధించినాడు. శావమని భావించి
యుండిన యోగియని పిలుచుచుండలేదు. ఎవఁడైనను వైకమని సంబోధించి
యుండినను గొప్పవారిని నటు పిలుచుటలోక సహజము. తప్పగాదు. కృష్ణుఁడవ
తారపురుషుఁడయ్యి యుండినయెడల జానశక్తియవ్యయమును సదాకాలము
సంపూర్ణముగనుండును. హెచ్చుతగ్గులగుటనుఁ గారణము లేదు. కుంతేత్ర
యుద్ధానంతర మర్జునుండు కృష్ణునిఁజూచి యు సమయమున నాకుజ్ఞాపించిన
జ్ఞానమును మఱలనుపదేశించుచుని పార్థుఁడగ ననకపుడు యోగచుహిమ యుం
డే ననిన్ని యా యోగవిపుడులేనందున మఱచినాననిన్ని కృష్ణుండు చదులిచ్చెనని
యనుగీతలోఁ బలుకఁబడినది.

సభాసదులారా: నేనువ్రాయవలెనని యెన్నిన యంశములను గుఱించి
మోక్షముగఁ గొన్ని విషయములుమాత్రము దెలిపితిని. కురుపాండవయుద్ధ
ము పాశ్చాత్యుండితుట కొండటిప్పటికి మూడువేల వత్సరంబులయినదని యభి
ప్రాయపడినారు. మఱికొండటిప్పటికి వైదువేలసంవత్సరములక్రిందటజరిగినదని
తాత్పర్యపడినాడు. నాటగువేల యయిదువందలవత్సరముల కిటివల యాయుద్ధ
ము జరుగలేదని మఱియొకయువన్యాసంబుననే దెలిసినాను.

(2) ఇతరుండు మహాభారతము వ్యాసులు వ్రాయలేదనిన్ని వాడు

వ్రాసినది 8800 క్లోకములనిన్ని యది యిపుడుండుభారతములో భౌగముత నున్నదియో తెలియదనిన్ని రెండవప్రతిభారతములోఁ గురుసాంచాలుర యుద్ధ మగవమచున్నదిగాని కురుసాండ్రులయుద్ధము తెలుపబడలేదనిన్ని పాండవుల ప్రస్తావమునైతము లేదనిన్ని వ్రాసినాను. మూడవప్రతియగు 84000 వేలగ్రంథములోను న్నావవ్రతయగు లక్షదైనిమిది వేలగ్రంథములోను కృష్ణపాండవులు తీరినారనిన్ని హరిగాధలు హమ్మగఁజెంపబడుచు వచ్చెననిన్ని భగవద్గీత తుదకుఁ జేప్పబడినగ్రంథమనిన్ని శ్రీకృష్ణానికి నించుకమున్న మహాభారత మితగ నభివృద్ధి జేయెననిన్ని తెలిపిరి.

(8) భగవద్గీత వ్యాసులచే రచింపఁ బడినది కాదనిన్ని శ్రీకృష్ణమునకు రెండుమూడు శతాబ్దములకు ముందుండిన మహావిద్యాంసుఁడు దానిని రచించి భారతములోఁ జేర్చెనని తెలిపినాను.

[4] శ్రీకృష్ణమునకు 2-4 శతాబ్దములకమున్న కృష్ణుఁడు దైవమని భావించబడెననిన్ని బుద్ధునకుఁ బ్రతిగ మానవదైవముండవలెనని యటలాసరించి యదిగాధలు కల్పించిననిన్ని కృష్ణుఁడు దేవునియవతారమనుట సమంజసము కాదనిన్ని తెలిపిరి.

ఇపుడుండు భారతమంతయు వేదవ్యాసులు రచించినది కాదనిన్ని భగవద్గీత వారు రచించినదికాదనిన్ని శ్రీ కృష్ణుఁడు రచించినది కాదనిన్ని నేనుబలిపతి. నాపలుకు లిట్టివలఁబుట్టిన గ్రంథప్రచూణములకు విరుద్ధములనిన్ని నాకుఁజెలుసును. వారు రచించిననుటకు నైతమనేకాధారములున్నవి. ఆయినను ప్రతిపక్షుల వాదమువిని సిద్ధాంతీకరించిన విషయము సారవంతముగ నుండునని నేనింతగ వ్రాసినాను. మహాభారత భీష్మపర్వములోనే

“అథగావల్గచ్ఛిమాక, సుగరాదేత్యసంజయః”

ప్రత్యక్షవర్షిసర్వస్య, భూతభవ్య భవిష్యత్ |

ధ్యాయతేభ్యతరాష్ట్రాయ, సముపద్యైవ మబ్రవీత్ |

అని గవల్గణువుత్రుడగు సంజయుఁడే చెప్పెననియున్నది.

ఇది శ్రీ కృష్ణుఁడుప్రస్తుతము భావించినదికముననే సంజయుఁడు తెలిపెను.

నాడని మనమెటుంగఁ దగినదిగ నున్నది.

గీతాస్సగీతాఃకర్తవ్యాః । కేమనైశ్శాస్త్రవిస్తయైః ।

యాస్సవ్యయంపద్ననాభస్య, ముఖపద్మాద్వినిస్సృతాః ॥

యనియున్నది. గీతలను జక్కంగఁ బారాయణము చేయవలెను. ఇతర శాస్త్రములెందుమ? ఏలయనఁగా, గీతలు సాక్షాత్తు కృష్ణుని ముఖకమలము నుండి వెడలివవి. శ్రీ కృష్ణుఁడే భగవద్గీతలు పలికినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. భగవంతునియువదేశార్థమును కృష్ణదైవపాయసులు శ్లోకములుగ రచించిరి. అందుఁగొన్నితామును సూతనముగఁజేర్చిరి. గీతామహాత్మ్యమునందీవిషయము పలుకఁబడినదని శ్రీభరస్వామి కృతవ్యాఖ్యానములోఁ దెలుపఁబడినది. నా యువన్యాస విషయములు ఖండింప నిట్టిసాధనము లనేకము లున్నవి. ముఖ్యము తైత్తిరీయోపనిషత్తును జక్కంగ విమర్శించినచో కృష్ణబలరాములవార్తయర్థమగు సూహకలుగదగుచున్నది. మీరుదానిని జూడనగు.

కృష్ణునిబలె పాండవులు ననార్యులనిన్ని టిబిట్టుదేశపద్ధతు లనేకము వారియందుఁ గలవనిన్ని యొక స్త్రీని పురుషులనేకులు పెండ్లిమాడుట టిబెట్టుదేశ పద్ధతిగ నుంచినదనిన్ని యంబిక, యంబాలికలు గర్భముధరించుటయును గుంతి ఘోద్రులు సుతులను గనుటయు ననార్యుల పద్ధతియనియును వైష వ్రాముటకు గ్రంథబాహుళ్యభీతిని వదలి యిపుడిచట సూక్ష్మముగ వ్రాసినాను.

భగవద్గీత యిపుడునున్నది 18 యధ్యాయములు. ప్రారంభమునఁ బండ్రిండవ ధ్యాయములే యుపదేశనిన్ని మిగత యాజుధ్యాయములితీవలఁ జేర్చబడినవనిన్ని కొందఱుండురు. దానికిఁ గారణంబేమనిన, నాజువయధ్యాయముయొక్క ముగింపు నేడవయధ్యాయప్రారంభము సంబంధపడినటుల, బండ్రిండవ ధ్యాయముయొక్క ముగింపును బదుమూడవయధ్యాయముయొక్క ప్రారంభమును సంబంధపడలేదని వారివాదము. ఈ వాదబలము నేనెఱుంగఁజాలను. భగవద్గీత పురాణకథకాదు. వేదాంతవిచారము. ఇట్టిదానిలోనధ్యాయసంబంధములుండవు.

కొందఱు భగవద్గీత పంచోచ్చిది యధ్యాయములనిన్ని పంచోచ్చిదవ ధ్యాయములో నధ్యాయ రహస్య మిమిడియున్నదనిన్ని యది హిమాలయములో ముందు నొక మహాత్మునివద్ద నున్నదనిన్ని పలుకుచున్నాడు. ఆ యధ్యాయ

మును గంటఁ జూచువఱకు దాని యాదార్థ్యమును దెలుపుటకురాదు. వ్యాసులు భారత మఱువపిలక్షల గ్రంథము గచించిరనిన్ని యొకలక్ష గ్రంథమును భూలోక ముననిడి మిగతభాగము స్వర్గలోకమునకుఁ బంపినారనిన్ని ప్రతీతికలదు. దీని యాదార్థ్యమున్ను చదువరులే యూహింపవగును.

ప్రతిపురాతన గ్రంథమునకును బిట్టికథలు పుట్టినట్లు భగవద్గీతలోని కొన్ని
శ్లోకములవిషయములకును బిట్టికథలు పుట్టినవి. అవి యవ్యంగికథలను బోధిస్తవి.
కావున వ్రాయక వదలితిని.

భగద్గీత కర్మపట్కమనిన్ని భక్తిపట్కమనిన్ని జ్ఞానపట్కమనిన్ని
 మూడువిధములుగ విభజింపబడినదట. అది సరికాదనిన్ని జ్ఞాన భక్తి కర్మపట్క
 ములని యుండవలెననిన్ని వాదించుచున్నారు. ఏలయన నైవమొకఁడున్నవాడని
 నిశ్చయజ్ఞానముకలిగినపిదపఁ దా దైవానుగ్రహమందుటకుఁ గర్మము లాచరింపవలెను
 అని వారు వాదించెదరు. ప్రారంభమున భగవద్గీతను వైవిధ్యముగ విభజించి
 వారెవరు! ఆవిభజన, గ్రంథమునందు లేనిచే, యావిభజనవిషయవాదము
 జనించుటయుక్తము కాదు. పైఁగా బదు నెనిమిది యథ్యాయములలోఁ బ్రతియొక
 యథ్యాయములోను కర్మ భక్తి జ్ఞానవిషయము లున్నవి. విషయ రీతిగవేర్పా
 టొనరించి విభజింప నసాధ్యము.

ఇక భగవద్గీతలోని గొన్ని శ్లోకములకు బుర్రాతనమహానీయులు తమ తమమతానుసార మర్థమొనర్చుచు భాష్యమును వ్రాసినారు. సంపూర్ణశాస్త్ర వేదాంతపాండిత్య మొకనికి సమకూరునంతవరకు నా భాష్యములు జదివినచో నుపయోగములేదు. వచ్చినజ్ఞానము సైతము పోవును. కావున భగవద్గీత చదువు వారు ప్రారంభమున శ్లోకార్థమును దెలిసికొని తాత్పర్యమును గ్రహించి యది మానసమునకుఁ జక్కఁగ నంటిన పిదప నొక్కొక భాష్యమును జదివినచో జ్ఞానాభివృద్ధికి మార్గమగునని నాయభిప్రాయము.

గీతచైనాకు: గలగౌరవ బుద్ధినిబట్టి నేదానిం జక్కగఁదెలిసికొన
వలెనని తొట్టుదిభాష్యముల సాహాయ్యమున రెండవ యథాయముం జదివి
తిని. భాష్యములు చదివినట్లై చిక్కులు బలమాయెను. తర్కవాదబుద్ధి
హెచ్చును, జ్ఞానముమూసెను. మఱిల నావిషమెల్ల మఱచునంత వఱకు గీతనే

నంటనైతిని. ఇటీవల మజల ప్రారంభించినాను. గురుమూలక మగుశిక్ష కానందున తప్పదారులు ద్రోక్కియందును. గురుశిక్షనందువయను మీటినది కావున నున్నంతలోఁ దృప్తిపడినాను.

సంస్కృతభాష “రబ్బరు” నుఁబోలినది. ఈశ్వరవాని సామర్థ్యము కొలది పోవుచుండును. ఒక్కొక్కశబ్దమునకనే కార్థంబులు గల్పించుటకు ననుకూలముండును. ఒక వాక్యమునకు నొక యర్థ మొనర్చినచో నదే వాక్యమునుండి దానికి విరుద్ధార్థమును బట్టి యీడ్వనగును. ఇటులహర్షార్థములకు గారణంబైనది యీగీతాగ్రంథము. దీనికిదృష్టాంత మొకటియగపఱచెద.

ప్రారంభశ్లోకము:— “ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతాయుయుత్సవః”

“మామకాపాండవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ”

ఇదిశ్లోకము. దీనిస్పష్టార్థము - సంజయా! ధర్మక్షేత్రమగు కురుక్షేత్రములోఁ గూడుకొని యుద్ధము చేయఁదలఁచిన నావారును పాండవులును నేమి చేసిరి? ఈ యర్థముతోఁ దృప్తిపడక పండితులొనరించిన యర్థములు గొన్ని యీక్రింద వివరించెద.

ధర్మక్షేత్రే; ధర్మమునకు ధర్మబుద్ధినినభివృద్ధికారణమగు కురుక్షేత్ర మనిభాష్యకారులొకరర్థమును హెచ్చించిరి. ధర్మక్షేత్రే; నివాసము చేయుమాత్రముచేతనే ధర్మమును దత్ఫలంబును నిచ్చుననియని వేటొకరర్థముచేసిరి. ధర్మక్షేత్రే; తేనిదానికి యుత్పత్తిని నున్నదానికి నభివృద్ధియుఁగలిగించు నట్టిదియని మఱియొక రర్థము చేసిరి.

ధర్మక్షేత్రే; మృతిఁ బొందినవారికి సద్గతి నిచ్చునట్టియని వేటొకపండితుడర్థముఁ జేసెను.

పై యర్థములు భాష్యకారులొనర్చిరి. ఇటీవలవివరీతార్థము లనేకములు దృఢవిల్లినవి.

పై శ్లోకమునకుఁ బ్రారంభమున ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ యని యున్నది. ధృతరాష్ట్రుశబ్దమునకు “సవివేక” యనియర్థముచేసిరి. ఏలయన ధృతరాష్ట్రుఁడు పుట్టండుడు. కావున నేవిచారమును లేక కార్యము లొనరించువాఁడు. అజ్ఞాని. అట్టిధృతరాష్ట్రుఁడు, రాగద్వేషాదిదోషములనుఁ జక్కఁగ జయించిన వాఁడగు సంజయునిఁ జూచి యిఁకొకరిగ నడిగెను. ధర్మక్షేత్రే; ధర్మసాధనకు స్థానమగు

కురుక్షేత్రే; దేహమునందు మామకా; అజ్ఞానసంబంధమాగుమమకారాదిశక్తులకును పాండవా; జ్ఞానసంబంధమగుశక్తులకును యుద్ధమును జరుగనయ్యెను గదా; అని ఆవి రెండుశక్తులు సేమిచేసెను. ఎటులయ్యెను అని ప్రశ్నించెనని యొకరు పలికిరి.

ధృతరాష్ట్రుడు బాధ్యండుడు కావుననే ప్రజ్ఞాచతువుగల వివేకియని మఱియొక రథము చేసిరి.

ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే; అనియున్నది కావున నా స్థానమున నిలిచినవారికి ధర్మబుద్ధియ పుట్టును. నాతోమారులు దుర్మార్గులైనను నాస్థానమహిమచే ధర్మబుద్ధి పుట్టి పాండవులకు సర్థరాజ్యమిచ్చి యుద్ధముచాలించినా? లేకపాండవులు బుధు మిత్రాదులహింసఁ జూడనోపక తమ రాజ్యభాగము పనవియుద్ధము చాలించిరా ఏమిచేసిరి తెలుపుమని ప్రశ్నించెనని యొక రథముఁ జేసిరి.

ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే; ధర్మరాజునకును కురురాజునకును సమానభోగ్య మగుస్థలమున నని కొండకర్థము చేసిరి.

మామకా; యనఁగా మేన మామచే ప్రేరితుఁడైయని యొకరథము చేసిరి.

ఈరీతిగనే భాష్యకారుఁడు సర్థము చేయుటకు సేమార్గమున్ను లేదు. యుద్ధము ప్రారంభమైన పదిదినములకు వైన భీష్ముడు శరవంజరగతుఁడైన పిదప సుజయుఁడు భీష్మునిగతి ధృతరాష్ట్రానకుఁ డెలుప నతఁడు కొఁపించియుద్ధప్రారం భమానుండి యేమేమి విశేషములు జరుగుచు వచ్చినదిన్ని సవిస్తరమంగాఁ డెలుపు మనియడిగినప్రశ్నయిది. దీనికినిన్ని యర్థములేలపు డైనా!

వై రీతిగఁ బలుపురుపండితులు తమపాండిత్య విశేషమున శబ్దశబ్దమున కును బలువిధముల సర్థములు కల్పించి సామాన్యజనులను జిక్కుతారో; గెడువు చున్నవారు. కావున, సేఁదైరీతిగఁదాత్పర్య మిచ్చిరాను. గహనముగనుండు రెండవ యధ్యాయమును విశేషార్థములతోఁ జదువవలెనని యత్నించినచో నాయరణ్యము లోఁ బడి వెలిపడుట కప్రమగును. స్పష్టముగనుండు సర్థముచక్కగ గ్రహించినట్టి వారికి భగవద్గీత జ్ఞానాభి వృద్ధిగలిగించుననుటకునే సందియమునులేదు. విశేషార్థ మును డెలిసికొనగూడదని నాతాత్పర్యముకాదు. సామాన్యులకాశ్రయత్నము తగ ము. భూరివ్యసన మునఁజిక్కినవారికిగీతాగ్రంథముకలిగించు నుత్తమ యాటట మఱి యే గ్రంథము కలిగింపదని నాతాత్పర్యము.

మనస్థితియునుగాని,

మనగ్రంథములలో ధర్మాధర్మ సూక్ష్మములఁ గొన్ని యైతికర్మజ్ఞానమును పేరుతో నొక యుపన్యాసంబు వ్రాయయల్పించుచున్నాను. ముగిసినంత నే దానినిఁ జదివెదను.

పండితవరులా రా! వైయుపన్యాసంబును నే వ్రాసిన పిదప బ్ర. శ్రీ. బాల గంగాధర తిలక్కుగా రతిప్రౌఢముగ మహారాష్ట్రభాషయందుఁ దీవల వ్రాసిన గీతార హస్యగ్రంథమును నేఁ జదివితిని. అందుఁ దుదిభాగమున నీవివాదాశముల నెల్ల విమర్శించి విశేషభాగమువారు ఖండించికొన్ని భాగములు మాత్రము ఖండింపను సాధనసంపత్తి లేమి వదలినారు. మానససంకల్పములబలెను సముద్రతరంగముల బలెను శంకలునిరంకుశములుగ నుచ్ఛవించి కర్కశతర్కవాదమును తండ్రి పతంజ ములుగ నుబుకునుగావున నిట్టివిషయములు విశేషముగఁ జర్చింపఁ బనిలేదని యభి ప్రాయపడినారు. వీరు నిరభిమానాగ్రగణ్యులైనను కేవలపూర్వాచారపరాయణ నాయకులు గావున వారిచిత్త వృత్తి యంతయును నా మార్గమునకే యీడ్చు చుండును. వీరు, భగవద్గీత, భారతములో నిటీవల జేర్పఁబడినదికాదని, భారతా నుక్రమణిను బట్టిన్ని, భారతగ్రంథములో నచటచట సభగదీత నామము వచ్చి యుంటఁ బట్టిన్ని, యనుగీతలో గీతానామము తెలిపియుండుటబట్టిన్ని, యుభ యగ్రంథముల భాషాశైలినిబట్టిన్ని, యుభయగ్రంథములలోనిగొన్ని వాక్యములు సమానార్థము లిచ్చుచున్నవియగాక కొన్నిశ్లోకములు శబ్దశః యొక్కటిగ నుండుటఁ బట్టిన్ని, ప్రాచీనప్రతీతినిఁ బట్టిన్ని, భగవద్గీత యిటీవలభారతములో చేర్చి నారనుట యసమ్మంజసమని వ్రాసినారు. ఈ సాధనలను బాధించు విషయములు కుశంకలని వదలినారు. పరమాత్మ మాయామానుషరూపమై విశ్వరూపమును బ్రదర్శించిన విషయమును స్థాపింపభారతమునుండియే యైదా అదావారణ లిచ్చి నారుగాని యితర ప్రాసీనగ్రంథప్రమాణముల నగపఱచలేదు. భగవద్గీత, బహు సూత్రములకంటెను బ్రాచీనమని వ్రాయును హుంకరించి ధైర్యము చాలకమో మఱియే కారణంబుననో వదలినారు. బ్రహ్మసూత్రగ్రంథకర్తలగు బాదరాయణా శామ్యులున్న వ్యాసులున్న సుక్కరేనా భిన్నులయ్యును విషయ మేరటను.

శ్రీ

వ్యవహారకర్తజ్ఞానము.

ఇది

బళ్ళారిలో పకీలుగానుండి

కీ. శ్రీ. బ్రహ్మశ్రీ|| కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

కె. శత్రుఘ్నరావుచే

ప్రకటింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు.

బళ్ళారి.

ఆంధ్రాముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1925.

Registered Copy-Right.

కర్త జ్ఞానము.

మొదటి ప్రకరణము.

ధర్మ ధర్మ సూక్ష్మములను దెలియుటకు, మన పురాతనాద్య తంత్రగణో నాలోచించి కష్టపడి యనేక సూక్ష్మధర్మములను దెలియుటకునై స్వతులు ధర్మ శాస్త్రములు భారతీయ పురాణాంతర్గతేతి హాసములు, బ్రాసియుంచినారు. అయిత వానిలోకాని ధర్మసూక్ష్మముల నిర్ధారణము లెకను గొన్ని తెలియఁదగినవిగ నున్నవి. అని యాచరణలలో పచ్చికపుడు నిర్ధరింపఁదగినవి. మన పురాణేతిహాస ములలోఁగల యనేకగాథ ల్లిట్టి ధర్మసూక్ష్మములను నిర్ధరించుటకునై బుట్టినవేను. ఈ విషయము లనేకగ్రంథముల దుండుటచే వామరజనుల్లేరు వానినిఁ దెలియఁ జాలక యున్నవారు. కావున నేనిప్పుడు “కర్త జ్ఞాన” మను పేరునఁ గొన్ని ధర్మములను వానికిఁగల వివరములను (*Exceptions*) వ్రాయఁబూనెద. తిలక్కు గారితోఁపల వ్రాసిన భగవద్గీత వీతికలో నీ విషయముఁ గొంతవరకుఁ దెలిపినారు. అది మహారాష్ట్రభాషలో నుండుటచే నాంగ్లములగు మనమెల్లరము దేలియుట సాధ్యముకాదు. నా మిత్రులగు కడప బాళాజిరావుగారి సాహాయ్యమున నేనా వీతిగను జరిపితిని. మనవారు తెలియుటకునై నేను సప్టివిషయమునుగుఱించి వ్రాయుట జనోపకారముగ నుండునని యెన్ని యా ప్రయత్నముఁ బూనితి.

ఇది భగవద్గీతోపన్యాసములకుఁ బీతికగ నుండువలెనను తలంపు నాకు నుచ్చించినది కావున ధర్మసూక్ష్మంబరయుటకు భగవద్గీతనుండియ దృష్టాంతము ప్రారంభమునఁ బుచ్చికొని దానివిమర్శనమొనరించి విదప నితరగ్రంథముల దృష్టాంతములఁ దీసికొనియెద.

అర్జునునకు యుద్ధప్రారంభమునకు మున్నే, “యతోధర్మస్తతో కృష్ణః” యను వాక్యము తెలిసియుండెను కావున తా నునరింపఁబూనినది ధర్మమునమని నైత మెఱింగియుండెను. “యతోధర్మస్తతోజయః” అను వాక్యార్థము తెలిసినవాడు కావున తనకు జయము నీధమని యెఱింగియుండెను. దుర్యోధను

కనాదు లాతలాంతులును తెలిసియుండెను. పిలువబడి యొసరించు యుద్ధము శ్రుతియునకు భర్షమని పైతము తెలుసును. ఇటులుండియు నర్జునుడు యుద్ధరంగ మునందుఁ దన్నెదిరింపవచ్చిన తండ్రులను, తాతలను, నన్నదమ్ములను, నాచార్యులను, గురువులను, మిగత బంధుమిత్రాదులనుఁ జూచి కృపాద్వీతచిత్తుడయి శోక మోహాబ్ధిలోమునింగి, కులధర్మంబుమాని శస్త్రాస్త్రసన్యాసంబుఁబూని భైత్య వృత్తిఁగోరెను.

కృష్ణుడు వాని మనోవృత్తిని గుత్తెఱిగి, లోకసామాన్యమగు ధర్మ భర్ష వాదము ననుసరించెను. ఎటులనఁ—

కృష్ణుడు:—ఏమియర్జునా! ఇటు, లవనంగాలి ప్రసంగములకు ప్రారంభించితివి! అనగా లక్ష్యమునం, దలక్ష్యబుద్ధియు, నలక్ష్యమునందు లక్ష్య బుద్ధియు నీకేలకలిగెను? ధర్మమునం, దిధర్మబుద్ధియు, నధర్మమునందు ధర్మబుద్ధియు నీయందేకారణంబున నుద్భవించెను! కులధర్మంబగు తాత్రధర్మంబువదలి కులవిరుద్ధ ధర్మంబగు సన్న్యాసధర్మంబేల యపేక్షించితివి!

అర్జునుడు:—కృష్ణా!

“ దృష్ట్వైమంస్వజనం, కృష్ట, యుయుత్సంసముపస్థితః ”

సీదన్తిమమగాత్రాణి, ముఖంచ పశిశుస్యతి. **ఆ** ec. 28,

నచశ్రేయోనుపశ్యామి, హర్తాస్వజనమాహవే ||

నకాంతేవిజయంకృష్ట, నచరాజ్య సుఖ్యానిచ,

కింనోరాజ్యేనగోవింద, కింభౌక్షాన్తీనిశేనవా ||

కృష్ణా! యుద్ధమునందుఁ గూడిన స్వజనమును జూచితిని. స్వజనులగు వీరిని నాహవమునఁజంపుటచే నాకేమియు శ్రేయస్సులేదు. స్వజనమునుఁజంపి యార్జించిన విజయము, రాజ్యమునేఁ గోరను. అట్టి దొరతనముచేత నైన ననుభోగ ములచేతనైనను, బ్రదుకుచేత నైనను మనకు నేమిప్రయోజనము? ఇదియునుగూక

కథుభీష్మమహాసంభేద్య ద్రోణంచ మధుసూదన ||

ఇషభిః ప్రతియోత్స్యామి పూజ్వా పరినూదన ||

కులమూర్ఖన్యూడయినట్టియు చిన్నతనమునుండి మముఁ జెంచినట్టియు

కూకుఁ బితాభూతాఁడగునట్టియు భీష్ముఁడు, విద్యాగురువగు బ్రోణాచార్యులు మొదలగువారు పూలతోఁ బూజించఁదగినవారు. అట్టివారిని బాణముల నెటు నొప్పింతును? వలదట్టి క్రూరకర్మము. బైశ్యవృత్తియనాకు శ్రేయమని తోచినది. కృష్ణుఁడు:—అర్జునా! ఇదియేమి మూఢమతము? సకలధర్మములు తెలిసినవానిబలె మాటలాడుచున్నావు.

ఆ ధర్మమును గుఱించియే, నేఁ గొన్ని ధర్మసూక్ష్మములను దెలిపెదను వినుము.

(a) విజయ ఫలాపేక్ష నీకులేదని నీవు తెలుపుచున్నావు. నిజము. అది మంచితలంపనుటకు సందియములేదు. అయిన యధర్మమునడచి ధర్మంబు విజయ మగుట సర్వులు నవేక్షింతురు. అధర్మమే జయమందినచో, ప్రపంచమే మునిగి పోవును. దుర్యోధనాదు, లధర్మస్థితికి లోబడినాడు కావున దండువులు.

(b) భీష్మ బ్రోణాదులు వ ద్యులు, పూజ్యులనునది నిజము. “అశ్వశాస్త్ర శతంశ్చ త్వా, ధర్తవ్యావసురబ్రహ్మతే” అని గుండునది నిజము. పిత్రాదులను బాపించుటకొఱకు సధర్మము లనేకము లాచరించినను దోషములేదనుట సత్యము. అయినవారు,

“గురోరప్యవలిప్రస్య, కార్యకార్యమజానతః |

ఉత్పథంప్రతిపన్నస్య, పరిత్యాగోవిధీయతే ||

గర్వించినవాఁడును, కార్యకార్యము తెలియనివాఁడును, సధర్మమార్గ మవలంబించిన వాఁడును సగు నెడ గురువునుకూడ విడుచుటధర్మము. ఇదియును గాక

యావత్త్వై దేవతాస్తా స్సర్వావేదవిబ్రాహ్మణేన సత్తి |

తస్మాద్బ్రాహ్మణేభ్యోవేదః ధోభ్యసివేదివేదమస్మక్ కార్యో శ్రీః || ర్తయేత్ ||

ఏందఱు దేవతలుగలరో వారందఱు వేదవిదుఁడగు బ్రాహ్మణునియందు వసించుచున్నారు. అందువలనఁ బ్రతిదినమందును వారికి నమస్కరింపవలెను. వారిని కూపింపరాదని తెత్తరియస్మృతి విధించినది నిజము. అయిన

అగ్నిదోగరడశైచ శశ్రువాణి ధనావహః |

క్షేత్రదారావహర్తావ, పక్షైశ్చైవ్యేతథాయనః ||

ఆతత్వాయనమోమాస్తల హాన్యజేహవిచారయన్ ॥

నారరాయి పథేహోహో, హస్త్యుగ్ధపతికశ్చన ॥

అను ధర్మమున్నది. దుర్యోధనుడు మిముగొప్ప యత్నించెను. ఏడు మిడిను. మిముడుండు యత్నించెను. మీ రాజ్యధనము లపహరించెను. మీ ధార్య మానచ్యుతి యొనర్చు బ్రయత్నించెను. కావున నాతితాయ యాయెను. అట్టి దుర్యోధుని పక్ష మవలంబించి పచ్చినహారెన్ని రాత్రాయలు కావున భీష్మ ద్రోణాదులును, దుర్యోధనుని పరము యుద్ధముచేయ వచ్చినవారు నాత తాయలగుదురు (*Accomplices*) కావున ఎరును హంతవ్యలగుట ధర్మము.

అర్జునుడు:—కృష్ణ! ఏని యెటువైన సుండనీ “అహింసాదకమోధర్మః” యని యుద్ధముధర్మమున్నదికదా, ఆ ధర్మమెట్లు సత్కరింపగును?

కృష్ణుడు:—అర్జునా! నీవు పలుకునది సామాన్యధర్మము (*General Law*) “జిహంసంతం జిహంసీయాత్” యను విశేషధర్మమున్నది. (*Special Law of Self defence*) ఇందు గోరువానిని జంపగోరవలెను. ధర్మమున్నది కావున దుర్యోధనాదులను నీవు చంపుటయు చేడోషముకదా. క్షత్రియధర్మ మవలంబింపుము. కుల నాశనకరముని తోకిండు.

అర్జునుడు:—కృష్ణ! కులనాశనకరమగు కార్యము నే నెనర్పజాలను. “సవిన పాపిష్ఠతమోయః దుర్యా త్కులనాశనం” ఏనడు కులనాశన మొనర్చునో, వాడే పాపతముండని ధర్మమున్నది. ఈ కులనాశన మొనర్చుటలో జెడుగులు చాలుగనున్నవి. వర్ణసంకరమగును. కుల వ్రీలు వ్యభిచారింబుగుదురు. పితృలకుఁ బుడమిచ్చువారుండరు కావున వారు సరసనివాసులగుదురు. కులనాశనమునుండి యిన్నియ సర్థములు కలుగును కావున యుద్ధము నే జేయను.

కృష్ణుడు:—అర్జునా! అటులయిన “అహింసోసనివర్తేత ద్యౌతాదపిరణాదపి విజి తంక్షత్రియస్య” యిది క్షత్రియునకు ముఖ్యధర్మము “ద్యౌతము

నగును రణమునకును బిలువబడిన మిత్రయుఁడు దానిని వదలఁగూడ
దనియున్న దియే! దారికేమందువు. ఆ ధర్మమును వదలెదవా?

అర్జునుఁడు:—కృష్ణా! “ ఫలతోవిచక్షుర్మహానర్థే నానుభ్యజే,
కేవలప్రీతిహేతుత్వా ద్ధర్మయితీకథ్యతే ॥

ఏ ధర్మము, పరిణామ ఫలమునంద సర్థముతోఁ గలిగిచో శబ్దదియే,
ధర్మము. మిగతది ధర్మముకాదు. కావున యసర్థఫలముతోఁగూడిన యుద్ధము
చేయను.

కృష్ణుఁడు:—అర్జునా! అటులయిన దుర్యోధనాదులు నిన్నుఁ జంపుదురు.

అర్జునుఁడు:— చంపుదునుగాక.

“ యదిమామన్రతీకార, మశస్త్రం, శస్త్రపాణయః

దార్తరాష్ట్రరణేహస్యన్తస్మే తేమతరంభవేత్

నేనేమియు మోరుచేయక, నిరాయుధుడనై నవానిని దుర్యోధ
నాదులు శస్త్రపాణులయిరణమందు నన్ను విధితులేని నాకదియే విక్రీలి
తేమమని పలికెను.

వైరీతిగఁ బలికిన ధర్మముల క్లుప్త నవవాదనూపాదించి ధర్మనూత్నములు
పలుకుచున్న యర్జునుని మనస్తైర్యమును కృష్ణుఁడు గనిపెట్టి ధర్మవాదములోఁ
జిక్కులుచాలుగ నున్నవని తలంచియామార్గమును వదలి త్వం - తత్ - తత్వం
యీ రీతిగ భగవద్గీతను మూడుభాగములుగ విభజించి యర్జునునకు నహంకా
రమమకారములు లేనటులచిత్తశుద్ధియొనర్చి తనయాజ్ఞాధారకునిగఁ జేసికొని
యుద్ధమునకుఁ బురిగొల్పెను.

భగవద్గీతమూలములోఁ బై వాదములు లేయున్నను భాష్యకారులు
పైశంకలు గల్పించి వానికిఁ దాము సమాధానములిచ్చినారు. అభాష్యములను
జదివి కృష్ణార్జునుల ప్రశ్నోత్తరములిటు లుండునని యూహించి వైరీతిగ నేను
ప్రవాసినాను.

కొన్ని ధర్మనూత్నములు నిర్ధరింప ధర్మరాజు వశమైనను గాదు. అనేకా
నర్థములకుఁగారణ మగును. కృష్ణునిఁబోలు బంధువు, ఇలికాదు, గురువు వైవ
మర్జునుని సరసలేకయున్న సర్థునుని గలియేమగుచుండునో! ఈరీతిగ ధర్మసంజే

హములు మనంబునఁ జొచ్చి, హితముపలుకువారు సరసలేక పిచ్చిపట్టి చచ్చి
సహారనేకులున్నవారు. హ్యమిల్టనువాఁడు తనతండ్రిని జంకిన పితండ్రిని
జంపవలెనా నేవింపవలెనా లేకతాను చావవలెనా యనుసందేహము మానసము
బాధింపఁ గర్తవ్యమూఁడు. పితండ్రినిజంపి తానుజచ్చి యనేకానన్ధములకుఁ
గారకుఁ డాయెను.

తనతండ్రి మెవడని తెలియక యొక సేనాధిపతి యాపాదీయను
దానిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి రామరాజును చంపెనని స్త్రీకినూట యిచ్చెను.
అదేరీతిగ బీజాపూరు సుల్తానులవద్దఁ బ్రమాణ మొనర్చెను. పిదపరామరాజే
తన తండ్రియనితెలిసి ప్రమాణభంగ మొనర్పవలెనా లేదా తండ్రినిజంపవలె
నాయను సందేహమునఁ జిక్కియన్యవస్థితచిత్తుడయి తండ్రినిఁ జంపితాఁడచ్చెను.
హిందూరాజ్యము పాడు చేసెను. కరాయలేనన్నువాఁడు రోమరాజ్యమునుండి
తఱిమింబడి వారిశత్రువుఁ దిక్కుతేరి యుద్ధసమయమున రోం దేశములకు సేనాహా
య్యులుసేయనని మాటయిచ్చెను. రోం దేశముపై దండెత్తెను. రోముదేశజా
లోడు సమయము తటస్థించెను. అప్పుడు కరాయలేనన్ను భార్యయును దస్తియు
వానినిఁజేరి జననదేశాభిమానము వదలవలదని బతిమాలికొనిరి. కరాయలేనన్ను
క్రతిజ్ఞాభంగ మొనర్పవలెనా, జననభూమికిఁ గంటకుడు కావలయునాయను సందే
హమునఁ జిక్కి స్రుక్కిను. ఇట్టి ధర్మసందేహము లనేకములు తటస్థింపుచుండును.
వానినిదమిత్థమని నిర్ధించుట కష్టమముగ నుండును.

1. అహింసయు 2. సత్యము 3. అస్త్రేయము 4. త్రికరణశుద్ధి 5. ఇంద్రి
యనిగ్రహములని యైదు ధర్మములు సనాతన సామాన్యధర్మములని మనువు పలి
కెను. సర్వమతములవారును నీ సామాన్యధర్మము లనుసరింపవలెనని బోధించు
చున్నవారు. వానిననుసరింప ననేకులు సర్వవిధములఁ బ్రయత్నించు చున్నారు.
అయినఁ గొన్ని సమయములందు పై ధర్మము లనుసరించుట కష్టమముగ నుండును.
అట్టికాలమున నా ధర్మములకు విరుద్ధముగ నేటింపవలసినవచ్చును. అట్టివి విశేష
ధర్మములగ నేర్పడును. విశేషధర్మము లనుసరింపఁదగిన విషయమగునా, కాదా
యను విషయముల విచారించుటయ, ధర్మ సూక్ష్మాంశ జిజ్ఞాస. ఈ విమర్శనము
కొన్ని సమయములందు కష్టమముగ నుండును. కావుననే ధర్మసూక్ష్మములు పలి
యుట ధర్మరాజునకునైత ముఖ్యకాదని నేఁ టలికిని.

“అహింసా పరమార్థమ్” అని మనుషుడు భావభోధ పురాణమునందు వలకుచున్నది. “సహింసా” అని ధర్మశాస్త్రము వచించుచున్నది. ఇది ప్రాణములదీయట కొకటియగుదు. ప్రాణికోటి నెట్టిభాధయును గలిగింపరాదని ధర్మమేర్పడినది. అయిన, పరుఁడెదిరి తన్నుఁజంపుటకైనను, తనభార్యను జెఱచుటకైనను, తనయాస్థిని దొంగలించుటకైనను, తనయింటికి నగ్గిని దవిలింప యత్నుఁపడినను “అహింసా పరమార్థః” అనువాక్యము ననుసరించి దుర్మార్గుని హింసింపక, “పున్నకపడియుండవలెనా? లేదా వానినిఁ బంపవలెనా? చంపవలెను. జిహ్వాస్త్రం జిహ్వాంశీయాత్” నువవచ్చినవానినిఁ జంపిన దోషములేదని యొక విశేష ధర్మమేర్పడెను.

“గురుంవాచౌప్యద్దోవా, బ్రాహ్మణంవా జహౌత్రతం॥

ఆతతాయినమాయాస్తం । హన్యాజేవావిచారయత్॥

గురువుగాని, బ్రాహ్మణుగాని, వృద్ధుగాని, వేదవిదుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు గానియారతాయి నర్థమునకుఁ జేరినదుష్టుఁడయినచో వానినిఁజంపినదోషము లేకలయుక విశేషధర్మమేర్పడినది. దానికిఁగారణమారితాయితన దోషమునల్ల నేతానుజంప బడును. పరుఁడెట్టివానినిఁ జంపవచ్చునని నిమిత్తమాత్రమని యర్థముచేసి సామాన్యధర్మమునకు వచ్చినయపవాదమును దొలగించిరి. ఇదియొక్క రక్షణధర్మములోఁజేర్చిరి. (**Right of private defence of person and property.**) అయినప్రపంచమునందంతయును పిఠీలికాది సూక్ష్మ జంతువులు కొట్లకొలఁదిగనున్నవి. వానినిమనము దినదినముహింసించుచున్నాము కావునధర్మవిరుద్ధము చేయుచున్నామను శంకపుట్టనగును. దానికిసమాధానము ఆసూక్ష్మజంతువు లెట్టివియన

“సూక్ష్మయోనీని భూతాని, తర్కగమ్యానికానిచిత్ ॥

పక్ష్యణోపినిపాశేన, యేతాన్స్వాత్ స్కంధపర్యయః॥

గంటిత్వేఽగరు మాత్రాన హతమగునట్టివియుఁ గంటికిఁగవడ నట్టివియునగు సూక్ష్మజంతువులయనికి తెలియక వానికిహనిగలిగించినచో నది హింసకాదని స్థాపించినారు. బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేసినదికాదు కావునధర్మవిరుద్ధ

ము కాదననిర్ధరించిరి. మఱియు శిశుహింస సర్వధర్మవిరుద్ధమని యేర్పఱచిరి. అయితే ప్రపంచకాలమున గర్భములో శిశువువెలికి రానటుల యంతరాయము కలిగినపుడు తల్లినిరక్షించుటకయి శిశుహత్యయొనర్పవలసివచ్చును. ఇదిధర్మ విరుద్ధముకాదు. విరుద్ధమనితలచిన యెడలరెండు ప్రాణములును పోవును. ఇట్టిసమయమున శిశు హింస ధర్మము. గొప్పధర్మమొకటి రక్షింపనల్పధర్మవిరుద్ధ మొనర్చుటన్యాయ మనిపాపించిరి.

అనేకములగు ధర్మములారచరించు వారు హింసాచరణము జీవయాత్ర సలుపుటకయి చేయుచుండినయెడల వారొనరించుగొప్ప ధర్మములలో నీ హింసాచరణ దోషమడగి పోవునని విశేషధర్మమొకటి కల్పించిభారత పనసర్వములో నిలిహాసమొకటి వ్రాసినారు.

“ ఒకత్రాహ్మణుడు తనముసలి తల్లిదండ్రులను విడనాడి సర్వసంగపరి త్యాగియై సన్యాసమును దీసికొని తపంబొనర్చసాగెను. కొన్నిదినంబు లటుతపం బొనర్చి తనకుఁ దపస్సిద్ధియైనదో లేదోయని తానుండు చెట్టుపైఁ గూర్చుండిన పిచ్చికలను యాక్షేప్తణములఁ జూచెను. అవికాలిభస్త్రమాయెను. అపుడా బ్రాహ్మణుడు సంతసించి యొకగృహమునకు భిక్షమునకుఁ బోయి “ భవతిభిక్షాంజేహి ” యనియటచెను. గృహిణి, సన్యాసినిఁ జూచియును దనభర్తకు సపర్యలోన ర్పుచుఁ గొంతకాలము విశంబమొనర్చి భిక్షఁదెచ్చెను. సన్యాసి విశంబమును పైఁవనోపక శ్రోధపరవశుఁడయి యాగ్రహమునఁ గనులెఱ్ఱిఁజేసికొని యాపతివ్రతను నెగాదిగఁ జూచెను. ఆసతీమణి సన్యాసి విషయమును మనమునగ్రహించి “ ఓరీ పిచ్చిసన్యాసి! నన్నెల యటచూచెదవు. నేనేమిచెట్టుమీదిపిచ్చుకగాను వీకనుమంటలకు గాలిపోవుటకు, నేనుపతివ్రత ననిపలికెను ” సన్యాసివిప్ర యావహించిత్తుఁడయి తగ్గినేఁదెలియక తప్పానర్చితి. నావార్తనీకెఱుదెలిసెనని ప్రశ్నించెను. అయ్యాకాశిలోధర్మ వ్యాధుఁడను కటికవాఁడున్న వాఁడు. వానిఁ జేరి ప్రశ్నించినచో నీమహిమతేధర్మమవలంబించినఁ బోవచ్చునది తెలుపునని వాక్రుచ్చెను. అపుడుసన్యాసి ధర్మవ్యాధునివద్దకుఁ బోయెను. పూండనేకములగు ప్రాణిహింస యొనర్చుచు మాంసమమ్ముచుండెను. సన్యాసి పానివృత్తి నేవగించినను పానిని నమింపగనె వ్యాధుఁడు సన్యాసికి నమస్కరించి

చి, అయ్యా ధర్మసూక్ష్మములు దెలియ నొకపరివ్రతనిన్ను నాశరసమం బుసే
నుగదా యనియడిగెను. సన్యాసి మఱలవిస్తయమంచెను. ధర్మవ్యాధుఁడు
సన్యాసిని బహుదినములు తపయింప నుంచుకొనెను. ప్రతిదినమును తపము
సలి తలిదండ్రులను బూజించి వారికి నాహారాదులిడి వారియాజ్ఞలైకొని జీవ
యాత్రసలుప హింసాది కర్మములొనర్చుచుంచెను. ఒకదినమున సన్యాసిధర్మోప
దేశంబుఁ దెలుపుమనికోర మానవులకుఁ బ్రథమధర్మము మాతాపితృల సేవ
యనియును శ్రీశీవప్రథమధర్మము ధర్మసేవయనియును జీవయాత్ర సలుపుహింస
కుల ధర్మన్యాయమునుబట్టి హింసకాదనిన్ని యిట్టిధర్మ సూక్ష్మములనేకములు
దెలిపెను. సన్యాసి మాతాపితృలయెడ తామెనరించిన మదానీనభావంబు
నకు సిగ్గుపడి మఱలిపోయెను. కావున యితర ధర్మములనేకము లొనర్చుచు
జీవయాత్ర సలుపగల ధర్మమురీతిగ నొనర్పఁబడు హింస హింస కాదనియొకవిశే
షవిధి యేర్పడెను. జీవోజీవస్యజీవన మనురీతిగ జనులనేకులు తమజీవనము
జీవహింసలచే మొనర్చుచున్నారు. హింసవదలినచో శత్రుయ ధర్మము నడు
వదు. రాజ్యమరాజకమగును. అనేకాన్యధర్మములు సంభవిల్లును. “ అహింసాపర
మోధర్మ ” యనుసామన్యధర్మము సైతము తలఁచువాకుండరు. కావునకొన్ని
సమయములందు హింససైతము ధర్మమయి రాజిల్లును. ఎట్టివిషయమున హిం
సధర్మమనునది మనబుద్ధిచే నిర్ధరింపవలెను. ఈ యహింసాధర్మముల కనుగు
ణ్యములగు నవియ శ్రమశాంతిదయాగుణములు.

సదాక్షమాగుణమున్న సదాశేజస్సున్న గూడదని ధర్మమేర్పడినది

“ సత్సేయః సతతం శేజో ” “ సనిత్యంత్రేయసీక్షమా ” యనియాన్నది.
జ్ఞానులకు మాత్రము సదాకాలము శ్రమాగుణము భూషణమగు నుండ
వలెను. శేజంబెవ్వడునుండరాదు. అయితేయట్టివారు సైతమీధర్మమునకు విరు
ద్ధములుసలుపు సమయములు కలవు. ఇతరములగు గొప్పధర్మములు రక్షింప శ్ర
మాధర్మవిరుద్ధం బాచరించినను దోషములేదు.

సత్యమురక్షింప వలెనని సర్వమతములవారు దానిని ముఖ్యధర్మముగ
స్థాపించినారు. “ నాస్తిసత్యా త్పరోధర్మః ” యని భారతముతోనున్నది. “ సత్యే
నద ధర్మేయ ” యని బ్రాహ్మణములోఁ బలుకఁబడినది. మఱియు

“ అశ్వమేధ సహస్రంశః, సత్యంచతుల యోధ్యతం॥

“ అశ్వమేధ సహస్రాస్థి సత్యమేవ విశిష్యతే॥

అశ్వమేధ సహస్రములనుండి వచ్చిన పుణ్యముకంటెను సత్యరచన మువలన గలుగు పుణ్యము హెచ్చని నిర్ధరించినారు “ సత్యేషు యతిత్వంవా, సత్యంహిపర మంబలం ” యని భీష్మఁడుపలికెను. ప్రతియొక గ్రంథమున్ను సత్యమును గుఱించి పలుకుచున్నది. ప్రపంచము సత్యముపైన నిలిచినదని వేద ములు ఘోషించుచున్నవి. ఇవియన్నియును నిజము. అయిన నిట్టిపరమధ ర్మమునకు సైతమువిరుద్ధ మాచరించు సమయము లొకానొకనేత తటస్థిం చును. అట్టివేళలం దనృతమైనను సత్యానృతమైనను చలువలసివచ్చును. కొం ద టీయుభయమార్గములునుపదలి పిచ్చితనము వహింతురు. కొందఱు మానమునుదురు. అదియెటులనిన, కొందఱు కష్టపడిధనమార్జించికొని యరణ్యమార్ గముగఁ బోవుచుండ దొంగలు వారినిదోచుటకై వెంబడింతురు. బాటసారులు పఱుగిడి దాచికొందురు. అటువారు దాచికొనినదియొకఋషిచూచును. దొంగలు శస్త్రపాణులయి వచ్చి కత్తిదూసినిలిచి బాటసారులెటు దాగిరని ఋషినిఁబ్రశ్నింతురు. అపుడుఋషియేమి బదులిడవలెను? దాగినస్థళము చూపిన చో సత్యముపలికినటులగు చున్నది నిజము. అయిన నిరపరాధులు శిక్షింపఁ బడి కష్టార్జిత ద్రవ్యమును గోలుపోదురు. నేబాటసారులను జూడలేదనిన నది యనృతమగును. ఏమిసేయవలెను? పిచ్చి వానిగనటింప వలెను. “ జానన్నపిహి మేధావీ, జడవల్లోక ఆచరేత్ ” అనిభారతములో నున్నది. అయిన యీ మార్గము ధర్మవిరుద్ధ మార్గము గాదాయనిశంకింప, భీష్మఁడుపలికిన విధ మేమనిన

“ అకూజనే నచేన్తోక్షో నావకూజేత్కథంచన॥

“ అపశ్యంకూజితంవ్యేవా, శంకేరన్వాప్యకూజనాత్॥

“ శ్రేయస్తత్రానృతంవక్తుం సత్యాది విచారితం॥

మానమున బాధతోలఁగునని యెంచినచో మానమూనుము. మాటలాడక తీరదను బలవద్బాధకము వచ్చినచోనట్టి మాటలచే నితరులకు బాధ కలుగునెడల సమ్యకమాధుష్యం. దానిమండి నీకుశ్రేయస్సు కలుగునుగాని నో

షమురాదు. కారణమేమనిన నట్టియిక్కట్టునమయమున సీవాడిన యన్యత
ముకేవల శబ్దోచ్ఛారణముగాని మానసికముగాదు. దానినుండి పలువురకుమేల
గును. ఇదిధర్మము. దీనిఫలితార్థ మేమనిన, పలువురకు డేమ మొనఁగూడు
నను సందర్భమున నొకయబద్ధచూడినను దోషమురాదని కొందఱు కాస్తజ్ఞు
లు నిర్ధరించినారు.

“ సత్యస్యంవచనంశ్రేయః సత్యాదపి హితంవదేత్ ॥

“ యద్బాధితహితమత్యంతం యేతత్సత్యం మతంశుమ ॥

ఈరీతిశాంతి పర్వములోఁ బలుకఁబడినది. మఱియొకచోట

“ యద్బాధిత హితమత్యంతం, తత్సత్యమితి ఛారణీ ” యనిభారత
ములోఁ బలుమారు వచ్చుచున్నది.

సత్యసంఘండగు ధన్వరాజు శ్రీకృష్ణప్రేరితుఁడయి.

“ అశ్వత్థామా హతయతి, శబ్దముచ్చైశ్చకారహః ॥

“ అవ్యక్తమబ్రవీద్రాజా హతఃకుంజరశత్రుతః ॥

ఈ రీతిసత్యోపపత్తమాచెను. ఇదిధర్మవిరుద్ధమేను. ఎట్టిసమయము
నందాచెను? ద్రోణుడు విజృంభించి పాండవ సేననుదఱిమును జక్కాడు
చుండెను కావుననే యనేకుల ప్రాణరక్షణార్థము శ్రీకృష్ణప్రేరితుఁడయి యీ యన్య
తం బాచెను కావుననే పిదప సరకమును జూడనయ్యె కావుననిది గణపక్షమని
మనవారు భావించినారు. శ్రీకృష్ణుడు యుద్ధిరునకుసత్యనూడు మని బోధించు
నపుడు మఱియొక విశేష ధర్మమును స్థాపించెను. అదియెద్దియన.

“ కామినీషువివాహేషుగవాంభక్తేతత్తైవచ ॥

“ బ్రాహ్మణాభ్యుప పత్తేచ, అన్యతేనాస్తిపాతకం ॥

ఇదేయర్థము నే తెనుఁగునందు

గీ “ వారిజాతులందు వైవాహికములందుఁ

బ్రాణవిత్త మాసభంగమందుఁ

జకితగోకులాగ్రజన్మరక్షణమందు

బొంకవచ్చుననుము పొందదధిప ॥ ”

ఈ ధర్మమును విని పాశ్చాత్యులు హిందువులకు సత్యమే ధర్మమని నిందించుచున్నవారు. ఇట్టిమాతృధర్మములు పాశ్చాత్యులందు లేవా? అనేకములున్నవి.

నేనసత్యమాడుటవలన క్రిష్ణమతాభివృద్ధియగుచుండ నాకస్మత దోషమేకలుగును? అని యొకక్రిస్టియన్ పండితుడు వ్రాసినాడు. అనేకులకస్మత సుఖమును గలిగించుపలుకుసత్యమని సిద్ధియైననువాడు వ్రాసినాడు. పరుని తేమముడలంచి పలుకుసబద్ధము దోషరహితమని పలుకుచుఁగొన్ని సమయములందు, బాలురకుఁ బిచ్చివాండ్రకు వ్యాధిగ్రస్తులకు నిజము చెప్పినచో సహాయమగును. కానయబద్ధమాడవలెననిన్ని యదిదోషముకాదనిన్ని వాక్రుచ్చినాడు. కాత్రవులకును చోరులకును సన్న్యాసముగఁ బ్రశ్నించువానికిని సబద్ధములు చెప్పినను దోషములేదనినాడు. పక్షిల్లతమవ్యవహారములం దబద్ధమాడినను దోషములేదనినిర్ధరించినాడు. మఱియు రాజకీయరహస్య విషయములలోను, వ్యాపారములందును నిజమేపలుకవలెనని నామతము కాదని సిద్ధియైననువాడు (*Methods of Ethics.*) అనుగ్రంథములోఁ బలికినాడు. తుదకొకసారి శాస్త్రజ్ఞుడు, సత్యాసత్యములయొక్క సూక్ష్మములు నిర్ధరింపవలసికాదు. ఎద్దిపలికినబదుగురికి తేమమగునో యదియే సత్యమని నేనమ్మదనని వ్రాసినాడు. హిందూనీతిశాస్త్రజ్ఞు లట్టిధర్మములొప్పురు. కొన్ని సామాన్య ధర్మములను వ్యతిక్రమించి విశేషధర్మములు పుట్టియుండినను నవి గౌణములని వానికిఁబ్రాయశ్చిత్తిములు విధించినారు. ధర్మరాజసత్యమాడినందుకు నిమిషమైనను సరకమునఁ బడెను అర్జునుడు శిఖండిని నెడుటనుంచుకొని క్షత్రియధర్మవిరుద్ధముగ భీష్మునిఁజంపిన దోషఫలముగఁ దననుచుఁడగు బ్రబువాహనునిచే నవమానింపఁబడెను. కావున సామాన్యధర్మమునకు నపవాదమును గల్పించి విశేషధర్మమును నిర్ధరించునది గౌణవక్తము. దీనిని దిరస్కరించి శంకరుడు పార్వతికినుఁదెలిపించిన దేమన,

“ ఆత్మహేతోః పరార్థేవా, సర్వహాస్యాశ్రయాత్తథా,

ఏమ్యహానవదస్త్రీహి, తేనరాః స్వర్గగామినః

స్వార్థ ప్రయోజనమునకుగాని, పరహితార్థమునకుఁగాని సర్వగర్భిత హాస్యమునకుఁగాని, మేనకుడసత్యము వచింపఁజే వాఁడెస్వర్గము నందునని

తాత్పర్యము. కావునసకలురు సామాన్యధర్మము పై దృష్టియుంపవలెను. విశేషధర్మములు గొణములుగావుననట్టివి యొనరించినపుడు పశ్చాత్తప్తులుగావలయును. ఇట్టియధర్మములు తెలివిమాలి యొనరింతురనియెన్నియే.

కాయేనవాచామనసేంద్రియాణాం॥

అనిప్రతిదినముదైవమును హిందువులు ప్రార్థించుచుందురు.

“తేజస్విసస్సుఖమనూనపిసంత్యజన్తి॥

సత్యవ్రతస్యసని నోనపునః ప్రతిజ్ఞా॥

పరాక్రమవంతులు సుఖముగఁ బ్రాణమునైనవిడుతురు గానితమసత్యధర్మమును వదలరు. ఇట్టివారే హరిశ్చంద్ర రుక్మాంగదాదులు హరిశ్చంద్రుఁడు విశ్వామిత్రునకుఁ దానిడిన ప్రతిజ్ఞనుగాపాద నామునికి రాజ్యమిచ్చెను. దారసుతుల దాస్యవృత్తినిలిపెను చాండాలునిసేవకుఁ దన్నుఁదానవిష్కొనెను. తుదకు దారశిరమునుఁ జుగనుద్యుక్తుడయ్యెను. రుక్మాంగదుఁడు మోహినికిఁదానిడిన వాద్దానమును రక్షింపఁదనసుతుని గొంతుఁగోయ సిద్ధుఁడాయెను. దశరథుఁడు కైకకు నిచ్చినవచనము రక్షింప శ్రీరాములు సిద్ధపడినరాజ్యమునువదలి ఘోరాటవులు చేరి కష్టపడెను. అర్జునుఁడు గయునకు నిచ్చిన ముఖయ ప్రధానమునుఁ గాపాడ శ్రీకృష్ణునితో యుద్ధమొనర్చెను. ధర్మరాజు తనవచనము గాపాడికొనుటకు నై ద్వాదశవర్షంబు లరణ్యవాసంబు మొకవత్సర మజ్ఞాతవాసంబొనర్చెను. సత్పురుషు లెల్లరుసత్యధర్మమునుగాపాడిరనుటకు దృష్టాంతములు సహస్రాధికముగ మన పురాణములనుండి వెలియింపగును. విశేషధర్మములు విశేషముగ శ్రీకృష్ణునిగాధల నుండివచ్చినవి. మఱియొకయుదాహరణమిచ్చెదఁ. అర్జునుఁడు తనచేతనుండుగాండివమొ వఁడుక్రిందఁబడఁ ద్రోయుమని వచించునో వానితలను కీర్చెదనని శపథము చేసియుండెను. ధర్మరాజు యుద్ధమునఁ గొట్టంబడి యొడలి నొప్పులబాధపడుచుండఁ జర్జునుఁడు వచ్చెను. ధర్మరాజర్జునుని దూషించి గాండివ మేలనీకేలుననుంచి కొనినాపుఁ అదినిప్రయోజనము దానినిఁ బాఱవేయుమని పలికెను. అర్జునుఁడు తనప్రతిజ్ఞ తొప్పున ధర్మరాజుతల దీనుసమకట్టెను. కృష్ణుఁడర్జునది బుద్ధిచెప్పి ప్రతిజ్ఞ రక్షించుటకునై ధర్మరాజును దూషించుమనిపలికెను. కారణమేమన మానవంతులకు భవయానమే మదగామనివాక్రుచ్చెను. ఈవిశేష ధర్మమునుసరింతుటచే నర్జును

నటులెందు పాపములొనం గూడెను. ప్రతిజ్ఞా భంగమొకటి అగ్రజానీ దూష్టిచేసినోషమొకటి. ఇటుచేయకున్న ననేకానర్థములు గలుగుచుండెననుటసత్యము. ఇది ప్రాయశ్చిత్తార్హదోషము.

మూడవసామాన్య ధర్మమస్తేయము.

ఒకఁడు కష్టపడిన్యాయముగ నార్జించినధనము పరుఁడు చౌర్యముననో దార్జన్యముననో దీనికొని పోయినచో నెల్లరకును నష్టముగననుటనిర్వివాదాంశము. ఇట్టిసామాన్యధర్మ మునకు నైతమపవాదము సంఘటిల్లి విశేషధర్మములు పుట్టినవి. దేశమెట్లెడతామము ద్యాపించి, క్రయమునకైనను, సేవకావృత్తికి నైనను ధర్మము నకునైనను నన్నము దొరకక దేవులాడునట్టివిపత్తుసంభవించి నపుడు జనులేమి సేయవలెను? దొంగతనమొనరించి బ్రదుకవలెనుగదా? అటుదొంగలించు నపుడు యజమానుఁడు తనవస్తురక్షణమునకయి దొంగ నెదిరింపవలెనా? వలదా? దీనిని నిర్ధరించుట కష్టము. ద్వాదశవర్షతామమున విశ్వామిత్రునంతటివాఁడు శ్వపచుని యింటఁ గుక్కకుఁజెట్టిన మాంసమును దొంగలించి దానితోఁదనయుకరము నించుకొన యత్నింప శ్వపచుఁడు దానినిఁగని “ పంచపంచశాఢక్షాయ ” ను మొదలగు ధర్మములు చెలిపెను. అథక్ష్యక్షణము పాపమని యుపదేశించెను. విశ్వామిత్రుఁ డామాటలనరకు సేయక

“ పిబన్త్యేవోదకం గావో మందూకేషురుదత్స్యసి॥

నతేధికారోధర్మోస్తి, మాభూరాత్మప్రశంసకః॥

ఓ అత్సప్రశంసకుఁడా; ధర్మధర్మముల నిర్ధరించువాఁడవు నీవుకావు. అతివక్తు. కప్పలఱచుచున్నవని యావులు నీరుఁద్రావుటమానవు. నీవతిచెదవని నే నీ మాంసభక్షణము మానను, “ జీవితంమరణోత్సేయో, జీవన్మర్తమవాప్నయాత్ ” బ్రహ్మియుండిన ధర్మములు సాధింపనగును గావున మరణమున కంటె బ్రదుకుట శ్రేయము. జీవంభద్రాణిపశ్యతి యనువచనమున్నది. కావున జీవమును గాపాడుటకు మాంసచౌర్యము దోషముకాదని విశేషధర్మమొకటి విశ్వామిత్రుఁడు స్థాపించెను. ఈవిశేషధర్మమంతవరకు న్యాయసమ్మతమోమనకుఁగల పురాణేతిహాసములయారాధారముపైన నిర్ధరింపఁదగినదిగనున్నది.

పరులకుఁకష్టత్రయింపరాదు అనునట్లు బ్రదుకవలెనా? పదువృక్షర్మమునకన్య

“చచ్చటమేలా? యనునది విమర్శనీయ మగునున్నది. “పరోపకారార్థమిదింశరీరిం” యనుభక్తమును బట్టి తమ శరీరత్యాగంబొనర్చినవారున్నవారు.

(a) వసిష్ఠుని భీమపును సింహము పట్టినపుడు, దీలిపమహారాజు సింహమునుజూచి పాంశభౌతిమగు శరీరమునకంటెను యశశ్వరీరమందుట శ్రేష్ఠతరమని యెంచి వసిష్ఠునిగోపునకుఁ జావుఁదప్పింపఁదనశరీరమివ్వఁ బోయెనని రఘువంశమునఁ బలుకఁబడినది.

[b] గరుత్మాంతుడు తనకుఁ బాములపైసంగల వైరమును సాధింప సర్వములనెల్ల భక్షించునమయమున జేమూశవాహనుఁడనురా జాసర్వహింస సహింప నోపకవానికిమారుగఁ దనశరీరమొగరుత్మాంతునకు బలిగనిచ్చెనని నాగానందనాటకములోను కథాసరిత్యాగరమునను బలుకఁబడినది.

[c] మృచ్ఛకటికయను నాటకములోచారుడత్తుఁడీకీర్తిగ దుఃఖించినాడు.

“నభీతో మరణాదస్మి కేవలందూషితయశః॥

“విశుద్ధశృంగిమేమృత్యుః పుత్రజన్మసమఃకీల॥

నేనుమరణమునకు భీతిల్లువాఁడనుగాను. కీర్తిఃగళంకము కలిగినేయని దుఃఖించుచున్నాను. కీర్తిశుద్ధముగానుండినచో మరణమనునది నాకుఁబుత్రోత్పన్నుగనుండునని నేనెన్నెదనని వ్రాకుచున్నాడు.

[d] ఒకపాపురమును భక్షింపఁదలంచి జేగపాపురమును దణమనురాఁగా నది శిలిచక్రవర్తిపాదములపైఁ బడెను. శిలిదానికిసభయమిచ్చెను. జేగపాపురము నిమ్మనిరాజునడిగెను. రాజునిరాకరించెను. నాకునర్హమగు నాహారమును దీసిపాపమునకుఁబోయెదవాయని జేగయడిగెను. రాజునకపుడు భర్మసందేహము కలిగెను. పాపురమిచ్చినచో దనకంటియెదుటనే జీవహింసయగుట యొకటియగాకతానిడిన యభయదానమునకు భంగమునైతము కలుగును. పాపురమిచ్చినచో జేగకుస్పర్శ మగునాహారము దీసిపాపమొనఁగూడును. ఈ భర్మసందేహము మానసము లాధింపఁజేగకుఁదానే యాహారముగనిలిచినచో నన్నిసందేహములు నివర్తియగునని తలంచితనమాంసమును దినుమని యప్పగించెను. పరోపకారము భక్తశరీరముత్సాహింపఁబూనెను.

[e] సూర్యుడు కర్ణునకిచ్చినకవచకుండలములను ఇంద్రుడుమాయా బ్రాహ్మణపేషంబున యాచించి హరించునను విషయమును సూర్యుడెఱింగి తన పుత్రునినైదయఁబూని కర్ణునిజేరి పుత్రా ఇంద్రుడుమాయా బ్రాహ్మణుడయి నీకవచకుండలములను యాచించి పుచ్చుకొని నిన్ను దుర్బలునిఁ జేయయత్నించినాడు. నీవువానినివ్యక్తుమని హితముపదేశించెను. ఆచూటలువిని కర్ణుడు, “ నాయనా! చచ్చిన విదప నీకవచకుండలములు నాయందు స్థిరముగనిలుచునా? నిలువవు. నిలుచునది కీర్తియొక్కటేను,” అనిబదులిచ్చెను. అప్పుడు సూర్యుడు “ మృతస్య కీర్త్యాకింకార్యం ” అనియడిగెను. చచ్చినవానికి గీర్తితోనేమికార్యమున్నది? కర్ణుడాచూటవిని “ జీవితేనాపిమేరహ్యై, కీర్తిస్తస్త్విహిమేమతం,” జీవముబోయిననుసరే కీర్తినిఁగాపాడుకొనుటయ నామతమని కర్ణుడుబదులిచ్చెను.

[f] ఇట్టిదియబలిచక్రవర్తివర్తనము.

[g] కృత్రుని బాధహెచ్చినపుడు, దేవతలందఱు దధీచినిఁ జేరి,

“ శరీరత్యాగం లోకహితార్థంభవాత్ కర్తుమన్వతి ” యని వేదంగ నేదధీచి జబ్రాముధమునకంటెను పరుషమగు తనవెన్నెముకనుగోసి దేవతల కిచ్చెను.

ప్రేరితిగఁబరోపకారార్థముగను, యశమార్జించుటకును జీవము ద్యజించుమహానుభావులుండ, జీవము నిలుపుకొనుటకు శ్వపచునిమాంసచౌర్యమొనర్చుచున్నది యథర్షమని సాధించిన విశ్వామిత్రుని కార్యమతి సాహసము. పాశ్చాత్యుల సీతిధర్మము విశ్వామిత్రుని ధర్మమును బోలినదేను. ఘోరతామమున నన్నమే విధముగను దొరకనిచో నట్టివాఁడు దొంగతనముఁజేయఁదగును. అట్టివానిని తమింపపలెనని హేట్యుయను నాండ్లయగ్రంథకాకుడు వ్రాసినాడు. అట్టిఘోరతామమున దొంగతనమొనర్చి ధైర్యము ప్రాణమును రక్షించికొనుట కర్తవ్యమని మిల్లువ్రాసినాఁడు.

పెద్దలపూజ మాతృ, పితృ, గురుపూజ సలుపుట సామాన్యధర్మమని సకలధర్మశాస్త్రపురాణేతిహాసములు పలుకుచున్నవి. గురువుల శుశ్రూషయొనరించి విద్యనేర్చి శిష్యుఁడు తనయంటికి బోవునపుడు గురు వుపదేశించువాక్యములన్నియున “ సత్యంవద ధర్మంచర ” యనిన్ని. “ మాతృజేవోభవ పితృజేవోభవ

“అచార్యదేవోభవ” యా వాక్యములుపదేశించును. వీరిలోనే గౌరవతాతమ్యములు గనిపెట్టి మనుచీరీతిఁబలికెను.

“ఉపాధ్యాయాన్తశాచార్యః ఆచార్యాణి శతంపితా||

“ సహస్రంసృషిత్సృన్వాతా గౌరవేనీతిరివ్యతే||

వదుగురుపాధ్యాయులకంటె నాచార్యుఁడు హెచ్చు. నూఱుగురుపాధ్యాయులకుఁ బెను తండ్రిహెచ్చు. వెయ్యితండ్రుల కంటెను తల్లి గౌరవమునందాధిక్యమని గునుపు చెప్పెను.

విషయవిఘటించినను తల్లిగౌరవమంతగ శాస్త్రములుగాపాడియుండి నను జమవర్షియానతి రీతిని కొమారుఁడు పరతరాముఁడు తనతల్లి శిరమును ఛేదించెను. చుట్టలబ్రదికించెను.

భారతశాంతి పర్వము 285 యధ్యాయములో చిరకారియను మేధావి తనతండ్రినూజ్జయోవ్యన నల్లని జంపను విరిచికొనిపోయి దీప్తకాలమాలో చించి తండ్రిపాదా తల్లిపాదా యను ధర్మసూక్ష్మములవిమర్శించి తల్లి హెచ్చని నిర్ధరించెను. తల్లినిజంపఁదాయెను.

ఒకానొకసమయమున సుమరుఁడు తండ్రిని దుడింపఁదగిన సమయము తటస్థించును. అపుఁడెట్లుల వర్తింపఁదలసిన విషయములో నొకధర్మమేర్పడినది.

“ పితా చార్యః సుహృన్మాతా, భార్యాపుత్రః పురోహితః |

“ నా దేంద్యోనామరాజ్యోస్తి యఃస్వధర్మేనతిష్ఠతి |

తలిదండ్రులు, నాచార్యులు, మిత్రుఁడు, దాకపుత్రులు, పురోహితుఁడు మహావరయింపను ధర్మవ్యతిరిక్తముగ వర్తించినచో రాజువారిని దుడింపనగునని జూన్పడి.

వధులను గౌరవింపవలెనని యొకధర్మమున్నది. జ్ఞానవృద్ధులారూఁదయో వృద్ధులారూఁదపడగినవారని ప్రశ్నవచ్చినపుడు భారతాదిగ్రంథములున్న మనుశ్మృతియునీరీతిగ నిర్ధరించినారు

“ సతేనవృద్ధోభవతి, యోవాస్యపతితంశిరః||”

“ యోవైయువాప్యధీయాన్తందేవాశ్నోవిరంబిదుః||”

తలవెండ్రుకలు తల్లినైనంతమాత్రమున మనుజుడు వృద్ధుఁడౌదు. వసి
వాఁడయినను నెవ్వఁడు జ్ఞానవంతుఁడో వానిని దేతలుసహా వృద్ధుఁడౌవలెను.

గురుపూజ ధర్మము అయిన

“ సమయత్యాగినోలుభౌ గురూనపిచ కేశవ

“ నిహన్తిసమరేపాపాకా, క్షత్రియస్సహిధర్మవిత్.

మర్యాద, నీతులులేక యాచారముఁగాదని లోభియు పాపియు
నగు మనుజుని, వాఁడుగురువుగనుండినను క్షత్రియుఁడు యుద్ధమునఁడు వానిని
జంపనగును.

తైత్తిరీయోప్రనిషత్తులో “ ఆచార్యదేవోభవ ” యనివలికి పెంటనె
మనకేకర్తలుబాగుగనుండునో వానిని మాత్రమువలంబింపవలెను, మిగతవివదల
నగునని “ యాన్యస్మాకం సుచరితాని, తానిత్వయోపాస్యాః, నోయితరాణి, ”
యనిపలుకఁబడినది. కావునగురువులాచార్యులు పెద్దలుగితిగఁ బ్రవర్తించుచుండినచో
వారిమార్గమనుసరింపుము కాదేని వారిమార్గమవలంబించుమని ధర్మమేర్పడినది.

పైనపలుకఁబడిన ధర్మములుగాక మనుజున కింద్రియనిగ్రహముండ
వలెననుట సామాన్య ధర్మము.

ఇదినిజమగుధర్మము. ఇంద్రియనిగ్రహములేని మనుజులు కామక్రో
ధలోభాద్యరిషడ్వర్గములకుఁ జిక్కుదురు.

“ త్రివిధంనరక స్వేదం, ద్వాపరంనాశనమాశ్మనః

“ కామక్రోధస్తథాలోభ స్తస్మాదేతత్రయంత్యచేత్.

కామక్రోధలోభములను వదలవలెనని విదురసీతి. ఈరీతియే భగవద్గీతలోఁ
బలుకబడినది. ధర్మవిరుద్ధమగుకామము వదలవలెనని యర్థము. దీని ననుసరించియే
మనువు

“ పరిత్యజేదర్థ కామా, యాస్యాతాంధర్మ వర్జితా ”

ధర్మమునకు విరుద్ధమైన యర్థకామములను విడువవలె ననుటయే
సామాన్యధర్మము పీనివిషయములోను విశేషధర్మములనేకలుండునుగాని యవియు
ధర్మవిరుద్ధములుగాక యుండవలెను.

నేను ప్రారంభమునఁ బలికిన సనాతనధర్మవంచకములోఁ గల నూత్న ధర్మముల నాల్గిటిని గుఱిచి నూత్నముగ నేఁ జెలిపితిని. ఇకనాచారమొక సనాతన ధర్మముగ నేర్పఱచినారు. సకలురాయాచారనామమున వ్యవహరించు చున్నారు. అయిననొక దేశమునఁగల యాచారము వేఱొకదేశమునలేదు. ఒకకాలమునఁగల యాచారము వేఱొకకాలమునలేదు. ఏదిసదాచారము? ఏదిదురాచారము? ఆచారమునకు సనేకరూపములుగలవా? అదిస్థిరమైనదికాదా? ఒకరికినాచారముగ నుండునది వేఱొకరికి దురాచారముగ నగపడునుగాదా? సనాతనధర్మములని నేను ప్రారంభమునఁ బలికిన “ అహింసా సత్యమస్త్రేయం శౌచమింద్రియనిగ్రహః ” యనుశౌచ శబ్దార్థము, భుచిత్వమునకు సవ్యయించునా? గాక, మాచారమునకు సవ్యయించునా? గాక రెంటికి సవ్యయించునా? ఇవిరెండునుగాక సాంప్రదాయమున కివ్వయించునా?

అన్నిటికిని సంబంధించునని యర్థముఁజేసికొని వానిని గుఱించి వాదించుము.

“ అశ్వేకృతయుగేధర్మ స్త్రీతాయాం ద్వాపరేపరే॥ ”

“ శ్చశ్వేకలియుగేస్త్రీణాం, యుగమానాను రూపతః॥ ”

కృత, త్రేత, ద్వాపర, కలియుగములందు ధర్మములు యుగములరీతి మారుచున్నవియని మనువుపలికెను. ఇదేరీతి నిదేర్శ్యక మే యించుక భేదము తోవ్యాసులు పలికినారు.

“ మహాజనాహ్యో పావృత్తః రాజధర్మం సమాశ్రితాః॥ ”

“ సహిసర్వహితః కశ్చిదాచార స్సంప్రవర్తతే॥ ”

“ తేనైహస్యః ప్రభవతి పోషరం బాధతేపునః॥ ”

అందఱికి నెల్లప్పుడు నొకవిధమగు ధర్మముదొరుకుట దుష్టధర్మము. ఒకరియాచారము మఱియొకరి యాచారమునకు విరుద్ధముగ నుండును. రెంటి నివదలిన యాచారము మూడవ యాచారమునకు విరుద్ధముగ నుండును.

రాజులస్వమతమువారుగా నుండునందున వారియాచారము మనకు నుపయుక్తముకాదు.

ఈయార విషయమున నియమము లేకయున్నది. ఒకరు సంత
 త్వముల కొలచినట్టితోవేయక, యదుకక యండిన ధావళికట్టికొని భోజ
 నము సేయుట యారమని యాచరించును. మఱియొకఁడు శరచిగునుక
 బట్టకట్టికొని ఘటించుట యారమని తలంచును. ఈరితిగనే ప్రతిమనుజులు
 యారమున్ను భిన్నించుచుండును. కావుననిది సనాతన ధర్మచర్మమునఁ జేరి
 నదికాదు. శాస్త్రమునఁగా పరిశుభ్రతయని యొకటే యర్థమని నేనెన్నెద. మిగ
 యే యర్థమున్ను సరిపడదు. ప్రతిమనుజుఁడును దేహముశుభ్రముగ నుం
 కొనవలె ననునది సనాతనధర్మము. కాయశుద్ధి వాక్కుశుద్ధి చిత్తశుద్ధిగల వాడు
 జ్ఞానమూరింపఁదగిన వారని యిది యొకధర్మముగఁ బెద్దలేర్పఱచినారు. ఈధర్మ
 మునకు విశేషధర్మ మెవలయుండదు.

మహాశయురారా:—

- (1) ఆహింసను సాత్త్వికక్షణమునకున్న
- (2) సత్యమునకును సర్వభూత హితముకున్న
- (3) దేహరక్షణకును యశమునకును

వరస్పర విరోధములు సంభవిల్లుకాలము తటస్థింతునని లోకానుభ
 వముగల మనమెఱుంగుదుము. అయినను జీవయాత్ర జరుపుమనము సామా
 న్యధర్మములు పడలిపోకేష ధర్మములనుసరించినపుడాన్వత్తిగఁగా పక్షమని
 మనముఁదెలిసికొని త్రికరణ శుద్ధిగఁబశ్చాత్తత్తులయినఁ జాలును. విశేషధర్మముల
 వరింపఁ జేసినది యవశ్యకవిధులని మాత్రముతెలియరాదు. అకస్మికముగ
 గొన్నివిపత్తులు మనజాలకుఁ బటస్థించినపుడు యత్నములేక యాపధర్మములు
 విరుద్ధధర్మము లగునను మన మనుసరింతుట విధిగనుండును. దీనికివృష్టాంత
 ములనేకములున్నవి.

“ సూక్ష్మాగర్హి ధర్మస్య ” యనిధర్మ శాస్త్రములు రచించిన
 వారవరికినారు. ధర్మసూక్ష్మములు దెలియుట కష్టము.

సమస్తధర్మధర్మములు తెలిసినపాండవు లొకత్రీని ద్రాపదినెటు
 చొచ్చియాడిరి! ఈధర్మసూక్ష్మమును నిర్ధరింపఁ జాలకదీనినిన్యాయాకరింప
 దైవికములగు గాధలల్లిరి.

సమస్తసీతి ధర్మములెరిగి లోకములెల్ల జయింపజేసెగల భీష్మద్రోణులు సభామధ్యమున నుండియు బ్రాపదీపస్త్రములనేర్చి విగ్రహస్త్రముజేయ యత్నించిన దుర్యోధనాదుల దుష్కృత్యము లోర్చిరేల? ధర్మాత్ములగు పాండవులవై యుద్ధమొనరించిరేల? సేవాశ్యస్త్రా రాభ్యాతా? కేవావృత్తి కుక్కవృత్తియని వాడికడెలియదా! ఈవిషయమున భీష్ముడు ధర్మరాజునకు నొకవిధముగ సమాధానము చెప్పెను.

“ అర్థస్యపురుషోదాసః, దాసత్వస్యైర్థోన కస్యచిత్ ” అర్థమునకుఁ బురుషుడు దాసుడు. అర్థమెవరికిని దాస్యముజేయదని పలికెను. అర్థమునకుఁ గాను భీష్మసంతటిజ్ఞాని దుష్కృత్యము లొనరింప లోబడియుండునా? అటు లుండదు. మున్ను దాశరాజునకుఁదా నిచ్చిన వాద్దానితమునకునైనై ధృతరాష్ట్రుని రాజ్యము స్థిరపఱుప నటులొనరించి యుండును. ఇతఁ బ్రాపదీమాస చ్యుతి వ్రయత్న మెటు లోర్చె ననెడియాజ్ఞపలుకు సమాధానంబేమనిన భీష్ముడు దివ్యజ్ఞానము గలవాడు కావున యాపతివ్రతకుఁ గృష్ణసాహాయ్యముం దిన కారణంబున మాసచ్యుతికాదని దృఢముగనమ్మి దుష్టదుర్యోధనాదులకు ముఖభంగము కావలయునని విన్నకయుండియుండెను. అయినను నిందువిశేష ధర్మనూత్మ మొకటియున్నది. అనూత్మ ధర్మమునే భీష్మలవలంబించి యుం దురు. ధృతరాష్ట్రుడురాజు అతఁడు గ్రుడ్డివాడయినందున దుర్యోధనుడు రాజుగనుంచెను. భీష్మఁ డెంతటివయోవృద్ధయినను జ్ఞానియైనను రాజశాసన మునకు లోబడినవాడుగ నుంచెను. దుర్యోధనుడొనరించు కార్యమన్యాయ మైనను దానిని వదలుమని సభలోబలుకుటకు నిష్టపడఁడయ్యెనో హితము పడేశించినను దుర్యోధనుడు వినువాడుకాఁడని యూరకయుంచెనూ తెలియ కయున్నది. భీష్ముడుపడేశించినను దుర్యోధనుఁ దాహితమువినఁడయ్యెనేని భీష్మలకాగ్రహము వచ్చుచుంచెను. అగ్రహము వచ్చినపుడు దుర్యోధనునకుఁ దిరుగు బాటొనరింపవలసిన యావశ్యకతగలుగుచుంచెను. రాజునకుఁదిరుగు బాటొనరించునది ధర్మవిరుద్ధము. సకలురకును ధర్మచరణములందు మార్గదర్శి గనుండు భీష్మఁడే రాజధర్మవిరుద్ధమొనర్చినేని నితరులు భీష్మనిమార్గమునే యవలంబించుచుండిరి. రాజ్యమపుడేయరాజకమగుచుంచెను. ఈధర్మనూత్మము నుడెలిసియకాబోలు, పాండవులొనరించునది ధర్మయుద్ధమనిన్ని దుర్యోధనుఁ

జొనరించునది యధర్మయుద్ధమునిన్ని భీష్మునకుఁ దెలిసియుండినను దుర్యోధనుని
 పరమయి పాండవులపై యుద్ధమునఁజేసెను. యోధుఁడు యుద్ధమున భృత్యేధ
 ర్మ మవలంబింపవలెనుగాని, న్యాయాన్యాయ విమర్శముఁ జేయనర్హుఁడుకాదు.
 ప్రతియొక యోధుఁడు న్యాయాన్యాయములు విచారించినచో యుద్ధమునకు
 దారియేగలుగదు. రాజశాసనమునిలువదు. దేశముగుఱిపడదు. ఎవనికివాఁడె
 న్యాయాధికారియగును. ధర్మముజెడును. ఇన్నిధర్మ నూత్యములు భీష్ములుజెలి
 సవాహుకాపుననే యక్కాలమున ద్రౌపదిమానచ్యుతి ప్రయత్నమునకు నోర్చిరని
 తెలియవలెను.

కర్త జ్ఞాన రెండవ ప్రకరణము.

కర్తజ్ఞాన—విషయానుక్రమణిక.

కర్తవ్యమూల్యముయొక్క యాంశము భాషలోని రెండుదాహరణములు “ మహాభారతమందలి యిందులమహత్వము ” అహింసాధర్మము, దానియపవాదము “ క్షను. దానియపవాదము ” మనశాస్త్రిములందలి సత్యాభ్యుపాసకము “ అంశ్యసీతిశాస్త్రముందలి వివేకమునున్నా. వీటినివీ తూచిచూచుట ” మనశాస్త్రకారుల అభిప్రాయ శ్రేష్ఠత్వము, మహత్వము “ బ్రతిజ్ఞాపాలనయున్నా దానిమర్యాదయున్నా ” ఆస్తేయము. దానియపవాదము “ చచ్చుటకంటె బ్రతికియుండుట శ్రేయస్కరము ” యశువీనియపవాదము “ అత్తసంరక్షణ ” మాత, పిత, గురువు మొదలైన పూజ్యపురుషులయకర్తవ్యము. దానియపవాదము “ కామ, క్రోధ, లోభములనిగ్రహతారతమ్యము ” ధైర్యవిగుణములప్రసంగములు మరియు దేశకాలాదిమర్యాదయు ఆచారములతారతమ్యము “ ధర్మాధర్మముల తారతమ్యము. గీతయొక్క అపూర్వత ”

కర్త జ్ఞాన రెండవ ప్రకరణము.

హింకర్మ కిమకర్మేతి కవయో వ్యత్రమహితా : (గీ. 4-16)

భగవద్గీతారంభమునఁ బరస్పరవిరుద్ధములగు రెండుధర్మములకై రలో చిక్కియుండుటచే నర్జునునకు కర్తవ్యమూఘుకై యుండవలసివచ్చినయవస్థ యెంతమాత్రమున్ను అపూర్వమైనదిగాదు. సన్యాసము పూని, జగమునుద్య జించి అదవి. కేరినవారియొక్కయు, చేతకానితనమున జగములోని యనేకాన్యాయములను నోరుమూసుకొని సహించునట్టి యశక్తులును, సుదరంభర్మలును అగుజనులయొక్కయు విషయములువేరు, అయితే సమాజమునందేయుండి.

యిట్టిగొప్పవాడును కార్యముచేయలేకనపాడును నగు పురుషులకు సంసారము లోని తమకర్తవ్య భర్తముతోను నీతితోను వర్తింపవలసియుంటున్నదో అట్టివారికి యిట్టిసంధర్భములు అనేకవేళలయందు ఘటించుచుండును. అట్లనునకు కర్తవ్య జిజ్ఞాసయున్నా మోహమున్నా యుద్ధారంభమున గలిగినను, అట్టిమోహ మేముందు యుద్ధమందు జచ్చినయనేకాపుల శ్రాద్ధములు చేయుకాలము ప్రాప్తిల్లినప్పుడు యుద్ధిష్టరునకును గలిగినందువల్ల దాని సుపశమించుటకై (శాంతిచేయుట కై) “ శాంతిపర్వము ” చెప్పబడినది. అనేకవేళలయందు కర్మకర్మసంశయము యొక్క యిట్టిసంధర్భముల వెదికి తీసియో లేకకల్పించియో వాటిపైన గొప్పగొప్ప కవులు సురసకావ్యములను నుత్తమనాటకములను రచించియున్నారు. ఇందు లకుదాహరణముగా ప్రసిద్ధఅంగ్లేయునాటకకారుడగు ‘షేక్స్పియర్’ యొక్క “ హ్యామలెట్ ” అనునాటకముం జూచుచు. ఇంగ్లండు దేశపుప్రాచీనరాజపు త్రుడగు హ్యామలెట్ యొక్క పినతండ్రి రాజ్యమేలుచుండిన తపస్సును “ అన గా హ్యామలెట్ యొక్క తండ్రిని ” జంపి, హ్యామలెట్ యొక్కతల్లిని పెండ్లియాడి, రాజ్యమును అపహరించి యుండును. అట్టిసయమున యటువంటి పాపి త్రైన పినతండ్రిని జంపి పితృఋణమునుండి పుత్రధర్మానుసరి ముక్తమగువలయు నా, లేదా, కేవలము పినతండ్రియు, మారుతండ్రియు, రాజ్యమేలుచుండిన జాతు నువన తని సేవచేయవలయునా, అనునిట్టిమోహముండు జిక్కినప్పుడు ముసమ్మనగు చిన్ని హ్యామలెట్ యొక్క స్థితి యేమైనది? క్రీస్తునివంటి యోగ్యమార్గమునకుడైన స్నేహితుడెవ్వడును నుండనందున పిచ్చవట్టి తుంకు “మనుదునా “లే” చతునా” యనుయోచనయందు మునిగినఅప్పామరుని గతియేమైనది, యను దీనిచిత్ర ము యీనాటకమునందు నుత్కుష్టరీతిగా వన్నెం బెట్టియున్నాడు. “ కిరాయలేనన్ ” అనుయింకొక నాటకమందునహ యటువంటి దేయగుయింకొక సం దర్భమును షేక్స్పియరు వర్ణించియున్నాడు. కిరాయలేననయను శూరుఁడొకఁ డు రోమన్ అధికారిని రోమ్ పట్టణపుజనులు పురిచెట్ట వేసిసండుకు ఆరోమన్ ప్రజలశత్రువులయొద్దకు బోయివారితో కేరుకొనెను. చేరివారికి “ మీకునే నెక్కు డును చెడుగు చేయువాడనుగానని ” వాగ్దానమిచ్చెను. తర్వాతకొంతకాలమున కు నీ శత్రువులసహాయముచే రోమన్ ప్రజలపైదండెత్తిపోయి దేశమును జయించుచు జయించుచూ తుడకు స్వతః రోముపట్టణపు వాకిటియెడట తన

సైన్యముతో విచారము చేయవలసివచ్చెను. అప్పుడురోంకరపుత్రులు కారి
యలోనను యొక్క భార్యను తల్లిని ముందుంచుకొని మాతృభూమివిషయము
లో యతనికిర్తవ్య మేమైనదిన్నీ యతనికియుపదేశించుటయేగాక రోమప్రజల
శత్రువుల కితడిచ్చిన వాదానమును నిరాకరించుట కతనినిప్రోత్సహపెట్టెరి.
కిర్తవ్యాకర్తవ్యముయొక్క మోహమునందుఁ బక్కినవారియొక్క యిటువంటి
గుఠరోదాహరణములు అనేకములు ప్రపంచమందలి ప్రాచీనాధునికేరి
కోసములయందున్నవి. అయితే మన వింతదూరము యోచింప గారణములేదు.
మనమహాభారతగ్రంథమే యిటువంటి సుదర్భపుయొక్కకథ యని మన మనినా
యనవచ్చును. గ్రంథారంభమందు [౨.౨] భారతముయొక్క వర్ణన జేయుటలో
వ్యాసుని “ మాతృవృక్షస్థాయయుక్తం ” అనేకసమయాన్వితం “ యనియీ
తీరిగా దానికి విశేషణముల నిచ్చి ” దానియందు సంపూర్ణముగా భర్తృశా
స్త్రము అర్థశాస్త్రము మోక్షశాస్త్రము చెప్పబడినవనుసంతమాత్రము నెప్పు
టయేగాక దానినియాసంధర్భమున “ యదిహస్తీ తదన్యత్ర యన్నేహస్తీన
తత్త్వచిత్ ” [ఆ 62. 53] “ దీనియందున్నది అదేయితర స్థలములయం
దున్నది. యిందులోలేనియది వేరింకొక్కడనులేదు, అనిగూడా దానిమహత్వ
మును జాగడియున్నాడు. ఎచ్చతక్కువగా సంసారములోని యనేకకష్టముల
సంధర్భమున గొప్పగొప్పప్రాచీనపురుషు లేరిరిగా వర్తించిరి అనుదానిని సులభ
మైనశైలితో సామాన్యజనులకు బోధించుట కొరకే మహాభారతము పుట్టి
నది. పట్టుమీద పట్టిభారతీయయుద్ధము నుగాని “ జయ ” నామకయిరి
హాసమును గానిమాత్రము వర్ణించుటకు సదుపాయములే వర్వములు చెప్పుట
లాటియవసర ముండలేదు.

శ్రీకృష్ణార్జునులవిషయమట్లుండని; మీకు మాకు నింతటిలో లైన నీళ్ల
లోమునగుట కేమవశ్యకమున్నది? మన్వాసిస్మృతికారులు తమతమగ్రంథములలో
మానవులు సంసారమందేరిరిగా వర్తింపకలెనను విషయములో స్పష్టనియమ
ముల యేర్పాటు చేసియుండుటలేదా? ఎవ్వనివైనను హి సపెట్టుట గాని
జంపుటయేగాని చేయకుడి, నీతితోవర్తింపుడి, నిఁముః బలుకుడి, పెద్ద ను గురువు
లను శ్రద్ధానింపుడి, దొంగతనము, వ్యభిచారము చేయకుడి, అను వివాదాని పునర్వ

ధర్మములనుండి అందరికిని ఏర్పాటుచేసియుచ్చిన మర్యాదనుమీకు రక్షించుకొన్నచో మీకు యీకలతయందుఁ బెక్కుటకేమి కారణముండును! అని కొందఱిదిగవరు. అయితే దానికి వ్యతిరేకముగా, జగమందు చెడ్డవారెంతవరకు యీసద్వర్తనతో వర్తింపక యుంటున్నారో అంతవరకు, యీ దుష్టాద్భుత కీర్త్యనుండి తమ సద్వర్తనలచే సజ్జనులు మమ్ములను దప్పింపవలెనా, లేదా వాటి ప్రతికారార్థము యెవనంతకు వాడేయి తనరక్షణ జేసుకోవలెనా? యిదిగాక యీసామాన్యనియమ మొకవేళ, నిత్యమనియు, ప్రమాణమనియు దలంచినప్పటికిన్ని కార్యముచేయు (కర్తవ్య) పురుషులకు అనేకవేళలయం చెట్టిసందర్భములు ఫటించుచున్న అట్టి సందర్భములయందు యీ సామాన్యనియమములలో రెండు లేదా వాటికంటె నెక్కువనియమములు యేకసమయానజ్ఞేయమును బట్టి ప్రాప్తమగుచున్నవి; తరువాత “యిదిచేతునా లేక అదిచేతునా” అనునిట్టి చింతయందు మునిగిన మనుజుడు ఫిచ్చివాడవుచున్నాడు. అర్జునునకు గలిగిన సందర్భవిట్టిదే; అయితే అర్జునునకే గాక యితర మహాపురుషులకు సహా యిట్టి అపర లేరితిగా ప్రాప్తమౌచున్నవను విషయముయొక్క మార్గికవివేచనము మహాభారత మందనేచోట్ల జేయబడినది. ఉదాహరణార్థము, మనువు “అహింసా (మను. 10-68) సత్యమస్తేయం శౌచ మింద్రియనిగ్రహః” [మను 10-686] అహింస, సత్యము, అస్తేయము, శాయ వాచామనస్సులశుద్ధి, యింద్రియనిగ్రహము యివన్నియు అన్నివర్ణములకు సమానధర్మములని చెప్పిన అయిదు సనాతనగీతిధర్మములలో, అహింసయొక్క విషయము చూతుము. “అహింసాపరమోధర్మః” [మహాభా. ఆ. 11-13] యను నీతి తత్వము వైదికధర్మమందేగాదు, యితరసమస్తధర్మములయందు సహా ముఖ్యమైనదిగా గణించియున్నారు. బౌద్ధమతస్తులయొక్కయు క్రిస్తుమతస్తులయొక్కయు ధర్మగ్రంథములయందుఁ జెప్పబడియుండు యాజ్ఞలలో, ఉత్తజీవము తీయుటయే గాదు, యితరప్రాణుల మనమునుగాని, శరీరమునుగాని బాధల్పెట సరిగాదని సహా చెప్పబడినది. పితృవధ, మాతృవధ, మనుష్యవధ యీ హింసలే ఘోరమని యెన్నుటయేగాక ప్రపంచమందలి సర్వమతస్తులు అహింసాధర్మము అన్నిధర్మముల కంటె శ్రేష్ఠమని యొప్పియున్నారు. అయితే యీ సందర్భము యోచింపుడి, ఒకవేళ తన్నుఁ జంపుటకో, లేదా తనభార్యను లేక బిడ్డను లాత్మరించుటకో, లేదా తనయింటికి అగ్ని పెట్టుటకోలేదా తనసర్వైకవ్యర్థమున్న స్థిరస్థావరములనున్నా వానిని

మీకు దుష్టమనుజులతో కలుగు శస్త్రపాటియై సిద్ధముగవచ్చినచో, దగ్గర తన్ను రక్షిత
చువా దితరు దెవ్వరులేక పోయినయెడ, యిట్టి "ఆతతాయి" యగు మనుజుని తా
ను "అహింసాపరమోధర్మః" అని కన్నుగొట్టి యుకేషించవలెనా, లేదా యీ
దుష్టుని వాడు మంచి మాటలు వినకయుండనిచో యథాశక్తి శిక్షించవలెనా? ము
నువు చెప్పినప్రకారము.

గురుంవా బాలప్యవాక్థౌ బ్రాహ్మణంవా బహుశ్రుతం ।

ఆతతాయిన మాయాంతం హన్యాదేవావిచారయన్ ।

"యిట్టి ఆతతాయి అనగా దుష్టమనుజుని, వాడు గురువు లేదా వృద్ధు
డు లేదా బాలుడు, లేదా విద్యార్థి బ్రాహ్మణుడు అనియిట్టి సంవర్ణమును యెన్నక
అవశ్యము సంపదయును. " యేలమనవిట్టి సమయమునఁ జంపుటయొక్క
దోషము చంపువారికి నుటక, ఆతతాయి తన అధర్మమువల్లనే చంపబడుచున్నాడని
యిరిగిగా శాస్త్రకర్తలు వక్కాణించుచున్నారు. (మను. 8.350) మనువుసూత్ర
మేగాదు, యిప్పటి బాబాదారి (పీసల్) చట్టములలో సహాత్మసంరక్షణయొక్క
యీహాక్కును కొంతమట్టుకు మర్యాదముంచి యొప్పియున్నారు. ఇట్టి సంధర్మ
మున అహింసకంటె అత్మసంరక్షణముయొక్క యోగ్యత నెక్కువగా నెంచు
చున్నారు. భూమిహృత్వ యనగా పసిబాలుని జంపుట అన్నిటికంటె చెడ్డదని యెన్న
బడినది. అయితే ప్రసవకాలమందు అడ్డమువచ్చినచో కోసి తీయవలయునా లేదా?
యజ్ఞములోని పశుపథ వేదములయందే ప్రశస్తముగా యొప్పబడియున్నది. [మను
5.31] అయితే పిష్టపశువునుకేసి, దానిని సహాకొన్ని వేలలయందే చంపవచ్చునని సహా
చెప్పబడినది. [మహాభా. శా 0.887; అను 115.56] అయినను గారియందు, నీటి
యందు, ఫలమునందు, మరియు నిత్యాది అన్ని చోట్లను నిండియుండు లెక్కలేన
యత్యంతజీవముల హత్య యేరిగిగ నాపనగును! మహాభారతమందు [కాం15-36]
అర్జునుడు చెప్పుచున్నాడుగాదా.

సూక్ష్మయోనీని భూతాని తర్కగమ్యాని కానిచిత్ ।

వక్ష్మణోపి నిపాతేనయేహంస్యాత్ స్పృశ్యవర్జము ॥

"కంటికినగబడకయుండినా తర్కముచే యే జంతువుల అస్తిత్వము
తెలియనగునో అట్టి సూక్ష్మజంతువులు జగములో సంతోషకు నిండియున్నవని

తాను తనకంటిపాపము యూడించిన మాత్రాననే పీటి శాస్త్ర చేతులు తెగిస్తా
యన్నవి! " యిట్లుండిన్ని, హింసఁజేయకుడి, హింసఁజేయకుడి, యని నోటితోఁ జెప్పు
టవల్ల నేమి ప్రయోజనము? యిదేసాకాసారమును చక్కగఁ బరిశీలించి మృగయు
అనగా పేట అనుశాసనకపర్వముందు (అను 116) సమర్థింపఁబడినది. వనపర్వ
ముం దొకకథ చెప్పుబడిన దదేవన శ్రోధమున యొకఁ తివ్రతాశ్రీని భస్మముచేయుట
కుద్యుక్తుడైన యొకబ్రాహ్మణునిప్రయత్నము యెప్పుడు సఫలము గాకపోయెనో
అప్పు డతడా శ్రీని శరణుజొచ్చెను; తరువాత ధర్మముయొక్క నిజమైన రహస్య
మును తెలుసుకొనుటకు ఆశ్రీ ఆ బ్రాహ్మణుని నొక వ్యాధునియొద్దకుఁ బంపెను.
ఆవ్యాధుడు మాంసము విక్రయించువాఁడును, పరమమార్గి పితృభక్తుడుగ నుం
డెను. వ్యాధుని యిట్టి యవస్థనుచూచి బ్రాహ్మణున కత్యంత విస్మయమున్ను
భేదమున్ను గలిగెను. అప్పుడు వ్యాధుడు అహింసయొక్క నిజతత్వ మతనికిఁజెప్పి
అతని సంశయముదీర్చెను ప్రపంచమునందెవ్వడు యెవ్వనిని తినికమున్నాడు?
“ జీవోజీవస్య జీవసం ” (భాగ 1-13.46) అను వ్యవహార మెల్లప్పుడు జరుగు
చుండును. అపత్కఁడమందై తేనూ “ ప్రాణస్యాన్ననిదంసన్యం ” యని స్మృతి
కారులేగాక (మను 5-28; మథా, శాం 15.21) యుపనిషత్తులు గూడా స్పష్ట
ముగాఁ జెప్పియున్నవి (వేనూ 3-4.28 భాం 5.2-1; బృ 6.1-14) అందఱు హింస
విడిచివెట్టినచో తరువాత క్షత్రియధర్మమెట్లు నిలుచును? క్షత్రియధర్మము
పోయినచో ప్రజలకు త్రాతలేక, యిష్టమువచ్చినవారు యిష్టమువచ్చినవారిని
తీసుకొంటిసంకర్షము గలుగును. సారాంశమేమన, నీతియొక్క సాధారణ
నియమములలో నెల్లప్పుడు పనులు జరుగకుండు. చే, నీతిశాస్త్రములలోని
ముఖ్యముగా అహింసయొక్క నియమములో సహా కర్తవ్యా కర్తవ్యముయొక్క
తారతమ్యవిమర్శము చేయక తప్పదు.

అహింసాధర్మము ననుసరించియే, క్షమ, శాంతి, దయ, యను గుణ
ముల శాస్త్రమండుఁ జెప్పియున్నారు. అయితే అన్ని వేళలయందు యీ శాంతి
భూని వర్తించుటెట్లు? యెల్లప్పుడు శాంతుడుగా నుండుమనుష్యుని భార్య
భ్రుత్రులేగాక యితరజనులు సహా బహిరంగముగా పరిహసింపక మానరు. అను
నిట్టి కారణమును మొదటఁజూపి ముందు మహాభారతములో ప్రహ్లాదుడు తన
తానునుని యనగా బలినిదాచి యిట్లు జెప్పుచున్నాడు:-

శ్రేయః సతతం యోగసిద్ధ్య శ్రేయసో మహాః

తస్మాన్నిత్యం మమాతాత పండితైరపి వాచితా ॥

“సదా క్షమతోను సదా శేజస్సుతోను వర్తించుట శ్రేయస్కరము గాదు. ఇందువల్లనే తండ్రి! జ్ఞానులు క్షమకు యపవాదము చెప్పియున్నారు.” (వస 28 6.8) తరువాత క్షమకు యోగ్యమైన గొన్ని సంధర్భముల ప్రహ్లాదుడు వచించియున్నాడు. అయితే యీ సంధర్భముల నెట్లు గుర్తింప వలయునను తత్వము ప్రహ్లాదుడు వర్ణింపఁడు. అయితే సంధర్భమును గుర్తింపకనే యెవ్వరైతే యీ యపవాదమును యుపయోగింతురో వారు దుర్వర్తనులౌదురు. కావుననే యీ సంధర్భమెట్లు గుర్తింపవలయునో దాని తత్వమెరుగుట మిగుల శ్రేష్ఠతరమయినది. ప్రపంచములోని యన్ని దేశములయందును, యన్ని ధర్మముల యందును ఆ చాల వృద్ధ స్త్రీ పురుషుల కన్నిటికంటెను శ్రేష్ఠతైనదియు ప్రమాణ భూతమైనదియు నగుచున్న తత్వము “సత్య” ముగానుంటున్నది. సత్యము యొక్క గొప్పతనము నెంతని యిట్లు చెప్పవచ్చును! సృష్టియంతయు నుత్పన్నమౌటకు ముందు “ఋతం” లేక “సత్యం” ఉత్పన్నమైయుండి యా సత్యమువల్లనే యూరారము, పృథ్వీ, వాయువు యిత్యాది పంచమహాభూతములు ప్రపంచమందు ప్యాపించి చుట్టుకొని యుంటున్నవని వేదములయందు సత్యముయొక్క మహిమ వర్ణించబడియున్నది. “ఋతంచసత్యం చాభీద్వాత్తపసోధ్య జాయత (ఋ 10.190,) సత్యోహోత్యభితా భూవిః (ఋ 10.85.1) అను యిత్యాదిమంత్రములఁ జూడుడి. “సత్య” యను శబ్దముయొక్క ధాత్వర్థము “ఉండునది” అనగా “యెప్పుటికైనను లేకుండునట్లుగానది” లేదా “త్రికాలము బాధలేక యుండునది” యని యున్నది, కావుననే “సత్యముకంటె శ్రేష్ఠమైన వేరొండు ధర్మములేదు; సత్యమే పరబ్రహ్మ” యని సత్యముయొక్క యధార్థ మహత్వమును వర్ణించియున్నారు. “నాన్తి సత్యాగ్నరోధరక్తః” (శాం 162.24) అను వచనము మహాభారత మందనేకచోట్లఁ జెప్పబడియుండుటయేగాక యీరీతిగా సహా చెప్పబడియుంటున్నది.

అశ్వమేధ సహస్రంచ సత్యంచ తులయా ధృతం.

అశ్వమేధసహస్రాద్ధి సత్యమేవ విశిష్యతే ॥

అయ్యి అశ్వమేధములనున్నా సత్యమునున్నా త్రాగుదామి

తూచి చూచినయెడల సత్యమే యెక్కువ తూగుచున్నది! " (ఆ 74.102)
సామాన్య సత్యసంబంధవర్ణన యంతమట్టుకాయెను. సత్యముః బలుకువిషయ
ములో దునువు (4.256) యొకను యెక్కువగా యారీతిగాఁ జెప్పచున్నాడు.

వాచ్యధా నియతాః సర్వేవాంగ్యాలావాగ్వినిష్కర్తాః ।

తాం తుయః క్షేపయే ద్వాచం స సర్వస్తైయకృన్నరః ॥

“ మనుష్యమాత్రుల సర్వవ్యవహారములు వాక్కువల్లనే జరిపియుంటు
న్నారు. వారివారి యభిప్రాయము లితరులకు దెలుపుటకు శబ్దములవంటి యితర
సాధన మెద్దియులేదు. ఈ సమస్త వ్యవహారములకు ఆశ్రయాభూతమగు యీ
వాణియొక్క యాలస్రవాహము నెవడైతే గనికట్టుచున్నాడో అసగా వాణిని
యెవ్వడు సాధించుచున్నాడో ఆ మనుష్యుడు సమస్త యైశ్వర్యము నొకటేతూరి
దొంగలించువాడుగా నుంటున్నాడు, కావుననే “ సత్యవూతాం వదేద్వాచం ”
(మను 6.46) యేదైనా చెప్పవలసియుండినచో సత్యముతో పవిత్రమైనదానినే
చెప్పచుండుము, యని మనువు చెప్పియున్నాడు. ఊపనిపత్తులయందు గూడా “ స
త్యంవదాభరేచర ” (తై 1.11.1) అని యితరధర్మములకంటే సత్యమునకే
ముగిసిపోవలయును నిచ్చి యుంటున్నారు. శరపంజరముపై పడుడియుండిన భీష్ముడు
శాంత్యనుశాసనక వర్ణములయందు యుభిష్టగునకు సర్వధర్మముల నుపజేసించిన
పిదప ప్రాణము విడుచుటకుముందు “ సత్యేషు యతితవ్యం వః సత్యంహిపరమంబ
లం ” యని సకలధర్మములకు సారభూతమైనది గావున, నందకును తుదకు సత్య
ముక్కదానినె గాపాడునట్లుగాఁ జెప్పియున్నాడు. (మా. భా. అను 167.50)
తాదా, క్రైస్తు ధర్మములయందు సహ యజ్ఞేయమముయొక్క అనువాదముఁ
జేసియున్నారనుట తెల్లముగనున్నది.

ఈ రీతిగా సర్వత్రపరి శుద్ధమైనదియు, చిరకాలము భృథముగ నిల్చు
చునదియునగు సత్యమునకు యేదైనను యపవాదములు యుండవచ్చునని యెవరి
క్షేపను స్వప్నమందైన వాటిల్లునా? అయితే దుష్టజనావృతమైన యిజ్జగములోని
వ్యవహారము కిసము తూచి వ్రుడీ ఎవ్వరోకొందరు మనుష్యులు చోరులకుండి
తప్పించుకొని మీరు చూస్తుండగనే వసమి నడు దాగియుండ తరువార కరవా
తరువారనిన. తరువారనిన విషయాల యీ వాడుకలొక్కడ చూసియున్నారని

యడిగినచో మీరేముత్తరమిచ్చెదరు? నిజముపలికెదరా, లేదా నిరపరాధులగు ఆ ప్రాణులజీవము రక్షించెదరా! ఏలయన నిరపరాధుల ప్రాణహింస నాపుట యనునది సత్యమంతటి శ్రేష్టసర్పముగ నుంటున్నది. మనువు చెప్పుచున్నాడుగదా, “నావృష్టి కస్యచిబ్రూమాః చాన్యేయేనవృచ్ఛః” (మను 2-110; మహా. భా. శా. 288-34) అడగనిదె యెవ్వరితోను మాట్లాడగూడదు; అన్యాయముగా వకవేళ యెవ్వరైనా ప్రశ్న చేస్తూ యుండినయెడల అడిగితమవారే గూడా బదులుచెప్ప గూడదు; తెలిసియుండినను పిచ్చివానినది హూం హూం యని కాలహరణము జేయవలయును, “వానస్మి పింమేథావీ జడనల్లోక ఆచరేత్” యని టీక అయితే హూం హూం యని జెప్పట వ్యర్థముగా యబద్ధము; జెప్పట యేగదా? “సవ్యాజేన చరేద్ధర్మ” ధర్మమును విడిచికెట్టి మనస్సుకుఁ దోచినట్లు వర్తింపకు ధర్మము మోసపోదు; మీరుమాత్రము మోసపోదురు, యని భారతమునందనేక చోట్లఁ జెప్పబడియున్నది. (మహా. భా. 215-34) అయితే హూం హూం యని జెప్పి కాలయాపనజేయునట్టి సుధర్మములేకపోతే నేమిజేయవలయు? దొంగ చేతి యందు కత్తిబట్టుకొని యుదవైఁ గూర్చుండి వ్రవ్వమెక్కడయున్నదని అడుగు చున్నాడు. బదులు చెప్పకపోతే ప్రాణముబోతున్నది. కట్టి సందర్భము ఘటించిన చో నేమిచేయవలయు? సకలధర్మముల రహస్యమునెఱిగిన శ్రీ కృష్ణభగవానులు పై జెప్పిన చోరునివిషయ ముదాహరణముగజెప్పి కర్ణపర్వమునందద్దనునకున్న (క, 61.69) తరువాత శౌలిపర్వమందు సత్యావృతాభ్యాయమందు (శాం 109.15-16) భీష్ముడు యధిష్టరునకున్నూ, యీ రీతిగాఁ జెప్పుచున్నారు.

అకూజనే నచేన్మోక్షో నావకూజేత్కథంచన ।

అవశ్యంకూజితవ్యేవా శంకేరన్వాప్యకూజనాత్ ।

శ్రేయస్తత్రానృతం వక్తుం సత్యాదితి విచారితం ॥

“మాట్లాటకుండినచో మోక్షములేక విడుదల గలుగునట్లున్న” యేమైనా నానరే మాట్లాడవద్దు; అయితే మాట్లాడుట అవశ్యకముగా యుండినచో లేదా మాట్లాడకయుండుటవల్ల (యితరులను) సుకటమువాటిల్లు సందర్భము సుగ్రధ వించినచో యట్టి సమయమున నిజముకింటే యబద్ధముబలుకుట యధికప్రశస్తము.

అని యోచించగా నిర్ధారమయినది: "యేలయన, సర్వభూతము కేవల శబ్దోచ్ఛారణ కుగాను మాత్రము బుట్టినదిగాదు. గావున యేరితిగ వర్తించుటవల్ల సందరికిని మేలు గలుగునో యా వర్తన కేవల శబ్దోచ్ఛారణకు నిజముగానిదిగ నుంటున్నదనే కారణముమాత్రమే త్యజింపవలసినదిగా నెన్నగూడదు. దేనివల్ల అందరికిని సప్తము గలుగుచున్నదో యది సత్యమున్ను గాదు. అహింసయున్ను గాదు.

సత్యస్యం వచనం శ్రేయః సత్యవచి హితం వచేత్ ॥

యద్భూతహితమత్యంతం యేతత్సత్యం మతం మమ ॥

" సత్యము బలుకుట ప్రశస్తమైనది; అయితే సత్యముకంటె సర్వభూతములకు దేనియందిష్టముంటున్నదో దానిని బలుకవలయు. ఏలయన సర్వభూతములకు దేనియందత్యంతహితమో అదేనామత ప్రకారము నిజమైన సత్యముగాయుంటున్నది. ఈరితిగా శాంతిపర్వమునందు [శాం. 329, 13, 287, 19] సనత్కుమారుని యాధారమువల్లనే నారదుడు శుకునకుఁ జెప్పియున్నాడు. " యద్భూత హితం " యను నీపదమునుబాచి ఆధునిక అంగ్లేయ భాషాపయోక్తతనను వానించువాకు జ్ఞప్తికివచ్చుటచే కొందరికి యీ వచనము ప్రక్షిప్తముగా దోచునే మో యని యిట్లు వచించుచున్నాను. ఈ వచనము మహాభారతమందు వనపర్వములో బ్రాహ్మణవ్యాధ సంవాదమందు రెండుమూడు తడవలు చెప్పబడియుంట్టి దానిలో యొకచోట " అహింసాసత్యవచనం సర్వభూతహితం పరం " (వన. 206. 78.) మరియొకచోట " యద్భూత హితమత్యంతం తత్సత్యయితి ధారణా " (వన 208, 4) యిట్లు సహా కొంత పాతశ్లోకములేని యున్నారు, సత్యప్రతిజ్ఞాడగు యుధిష్ఠరుడు ద్రోణునకు " సరోవాకుంజరోవా " యని యుత్తరమిచ్చి వ్యామోహపడినందుకు వేరే యేకారణములేమింజేసి తత్సత్యయేతరసంధర్భములయందు సహా యదేన్యాయమన్వయించు చున్నది. కూని (సరహత్య) కేయమునుజునిప్రాణమును యబద్ధముపలికి రక్షింపవలయునని మనశాస్త్రములు చెప్పవు. ఏలయన శాస్త్రములయందే కూనిచేసి మనుష్యునకు దేహంతప్రాయశ్చిత్తము లేక వధ వంధనను విధించి యుండుటచే అట్టి మనుష్యుడు పద్భ్యదొచున్నాడు. ఈ లేక యిట్టి యితరసందర్భములయందు యబద్ధపుసాత్యము చెప్ప మనుజుని యొక్క యేడులేక యొక నెక్కువతలలఘోర్వికులున్న వాడు స్వతహాగానున్న సరకమున్ను కేరుచున్నారని యీరితిగా సమస్త శాస్త్రకాదులున్ను జెప్పియుంటున్నారు

(మను 8. 89—99) (మథా. ౮ 7. 3) అయితే కర్మవర్తములోనిదగు మోక్ష తెప్పిన దోషగోట్టు దొంగయొక్క విషయమువలె మనమునిజము బల్కిన యెడల నిష్కారణముగా నిరపరాధులగు జనులప్రాణములు పోవునట్టిసందర్భము ఘటించి నచో యేమిజేయగలము? గ్రీక అను పేరుగల యొక ఆంగ్లేయగ్రంథకారుడు తన " సీతిశాస్త్రములకు సుపాఠము " యను పేరుగల గ్రంథమందు యిట్టిసందర్భములయందు సీతిశాస్త్రములు యేమియుఁ జెప్పక యుంటున్నవని వ్రాసియుంటున్నాడు. నును యాజ్ఞపల్కులు యిట్టిసందర్భములను సత్యపవాదమందు లెక్కచెట్టుచున్నారు. నిజమే, అయితే అటుజేయుటసహా వారి యభిప్రాయరీత్యాసాధారణముగా గొణముగనే నుండుటచే వారు "తత్సావనాయ నిర్వాప్యశ్చరుః సారస్వతోద్విజైః" శుదకు యారీతిగా వానికిప్రాయశ్చిత్తము చెప్పియున్నారు. (యాజ్ఞ. 2. 88; మను (8—104—106.)

అహింస యొక్క యపవాదము యెవరికి యాశ్చర్యముగా గనబడదో యట్టిగొందరు గొప్ప ఆంగ్లేయులుసత్యము యొక్క విషయములో మనశాస్త్రకారులకు దోషమారోపింప యత్నించి యున్నారు. కొవున ప్రమాణభూతములయిన క్రైస్తవధర్మోపదేశికులు మరియు సీతిశాస్త్రసంబంధములగు ఆంగ్లేయగ్రంథకారులు యీ విషయమున నేమి చెప్పుచున్నారనునది యిక్కడ చెప్పుచున్నాను. " నేను యబద్ధము చెప్పుటవల్ల ప్రభువుయొక్క సత్యపుమహిమ యొకవేళ యభివృద్ధి జెందినచో (అనగా క్రైస్తవధర్మముయొక్కవ్యాప్తి అధికమైనచో దానివల్ల నేను పాపియని యెట్లుస్థిమగును? " (రోమ 3. 7.) అని క్రైస్తవిష్యుడగు చాల్వచించిన సీతి బయిబిల్ యొక్క కొత్తక రాయందు వ్రాయబడియుండి, ప్రాచీన క్రైస్తవధర్మోపదేశకులు కొన్ని వేళలయర దిదేరితిగా యెసరించినారని క్రైస్తవధర్మము యొక్కయిత హాసకారుడగు మిల్ మక యనునెత్తడు జెప్పియున్నాడు. ఎవనినైనను జెడరించియో, మోసగించియో యొప్పించుట యనునది యిప్పటి వచ్చిమాత్ర్య సీతిశాస్త్రజ్ఞులు బహుశా న్యాయమైనదని యొప్పువారుగారు. అయినను సత్యధర్మము నిరపవాద మైనదని గూడా జెప్పరు. ఉదాహరణార్థము: శిష్టియను పదవితుని సీతిశాస్త్రములపైని యేగ్రంథముల మనబడులయందు నేర్పుచున్నారో దానివిషయమేకాదు. సిష్టియ అను నతడు యీకర్మాకర్మ సంబంధములందు " అనేకులకర్మంతు ముఖ " మనుసీతత్వము యొక్కయూధారమువలన సీతినిర్వహము

జేసియున్నాడు. మరియు సదేశ్వము సుపయోగించి తుదకు యిట్లునిర్ణయించి నాడు. ఇట్టిసందర్భమున “ చిన్నపిల్లివాండ్రకున్న, పిచ్చివాండ్రకున్నూ, వ్యాధిగ్రస్తులకున్నూ (నిజము జెప్పినచో తమ దేహస్థితికియచాయముగలుగు నట్లున్నచో తన శత్రువులకున్న, చోరులకును, మాటలాడకయున్నచో ప్రార్థుపోనందుకు) తన్ను యన్యాయముగా నెవడైనను శ్రమజేసినచో నట్టివానిని ప్రత్యుత్తరమిచ్చుట యందును, లేదా వశీభుతమ న్యవహరమునందును, అబద్ధము పలుకుటనట్ల దోషములేదు. **Sidgwick's "Methods of Ethics" Book III Chap. XI § 6. Page 355 [7 th. Ed.) Also see pages 315--317 (Same Edn.)** మిల్ యొక్క సీతిశాస్త్ర సంబంధ గ్రంథములో యిదేయపవాదముయొక్క సమాపేశము చేయబడియున్నది, **Mill's utilitarianism Chap II pp 33--34 (15th. Edn. Long man's 1907.)** ఈ యపవాద విషయము సిద్డ్విక్ తన గ్రంథమందు యింకను నిట్లువ్రాయుచున్నాడు. “అందరు సత్యముజెప్పమానే ప్రవర్తింప వలయునని నేను జెప్పినను యేరాజకీయ పురుషులకు తాము చేయుపనులు సహస్యముగా నుంచవలసి యుంటున్నదో నట్టివారు యితరులకును వ్యాపారులు తమ వద్ద వ్యాపారము జేయను వచ్చినవారికిని యెల్లప్పుడున్నూ, నిజమేమిలుకవలయునని నేను జెప్పచు. **Sidgwick's "Methods of Ethics" Book VI Chap III § 7 Page 454 (7th. edn.) and: Book II Chap. V § 3 page 169.** మూడవచోట ఇదేరీతిగాపాద్రీ భటులకున్నూ శిష్యాులకున్నూ సత్యము జెప్పవచ్చునని యతని యభిప్రాయము. అపభౌతిక దృష్టితో సీతిశాస్త్రముల విమర్శించువాడగు రెస్లీస్టీపెన్ యను యింకొక యాంగ్లేయగ్రంథకారుడు యిట్టికేయగు యితరో దాహరణములు జెప్పి తుదకు యిట్లువ్రాసియున్నాడు. నామతప్రకారము యేకృత్యముయొక్క గాని పరిణామము యేమాచున్నదనుట యందు లక్ష్యజెట్టియే దానిసీతి స్వభావమును నిర్ధరింప వలయును. అబద్ధము జెప్పట వల్లనే సమస్త కార్యములయందును అధికమైన మేలుకలుగునను సమ్మతము నాకు గలిగినచో నేను సత్యము బలుకుటకుద్యుక్తుడగును; మరియు యీసమ్మతము యిట్టిదిగాయుండ శక్యమైనచో నట్టి సందర్భమున అబద్ధముజెప్పట యేకర్తవ్యమని నేనుతలచెదను, **Leslie Stephen's "Science of Ethics" Ch. IX § 29 Page 369 (2nd. Edn) " And the Certainty**

may be of such a kind as to make me think it a duty to lie.

నీతి శాస్త్రము సభ్యాత్మకృష్టితో విమర్శించువాడగు గ్రీక కొరవాకు Green's "Prolegomena to Ethica" § 315 P 379 5th. (cheaper edn.)

యిట్టి సందర్భములవిషయ ముపన్యాసమిచ్చి: యిట్టిసందర్భమున నీతిశాస్త్రములు జనులసంశయమును నివృత్తి చేయజాలవని స్పష్టముగా జెప్పియున్నారు. మరియు తుదకు యిట్లు సిద్ధాంతీకరించుచున్నారు "యేసామాన్యవియమమునైనను కేవల నియమమని మాత్రమే యెల్లప్పుడు గాపాడుట యందు మహత్వమున్నదని యెంచక "సామాన్యత" దానిగాపాడుటయందు మానకు శ్రేయస్సు గలుగునని యింతమాత్రము నీతిశాస్త్రములు జెప్పచున్నవి " యేలదున యిట్టిసందర్భమున మానము కేవలనీతికొరకు మన లోభమూలకమైన నీచమనోవృత్తిని త్యజించుటకు నేర్పుచుంటున్నాము. " నీతిశాస్త్రములవైని గ్రంథములు వ్రాసిన లేక, ప్యా రె మొదలైన యితర అగ్లజేయపండితుల మతము కూడా యిదేరితిగా నుంటున్నది. Bain's "Mental and moral science" P 445 (Edn 1875) and Whewell's elements of morality Book II Chapters XIII & XIV. (4th. Edn 1854.)

వైజెప్పిన యాగ్లేయగ్రంథకారుల మతమునున్నా మనధర్మశాస్త్రాదులు నియమించినవియమములనున్నా తూచినచో సత్యము బలుకు విషయములో యెవరు యెక్కువయ భిమానులనుట తెల్లమగుచున్నది.

సనర్ప యుక్తం వచనం హినాస్తి న స్త్రీషు రాజన్మ వివాహకాలే
ప్రాణాత్యయే సర్వథ నాపహాతే పంచాశృతాన్యాహురపారకాని

"హాస్యము కేయుటయందును, భార్యవద్దను, ప్రాణమునకు సంకటము వాటిల్లినప్పుడును, యాజ్ఞితసర్వధనమును రక్షించుటకొరకున్నా యిల్లదుసమయములయందుయబద్ధము జెప్పినచో పాతకములేను" (మధా. ఆ. 82.16: అదేరితిగా) (కాం 109: మను 8. 110 జూడుడి) యని మనశాస్త్రముయందు జెప్పబడియున్నది. విజమే. అయితేదాని యర్థము స్త్రీలతో నెల్లప్పుడు అబద్ధనూడవలెనని జెప్పబడదు గాని, విద్వీక్ కొర యేయర్థమున "వసికలుకు" విచ్చివాడు, న్యాయ

అనియతమున యతవాద జెప్పియున్నచో యదేవర్థము మహాభారతము
 దసహ నిరూపింపబడినది. "అయితే మహాభారతము యథాత్మిక దృష్టిని కట్టి
 పెట్టి జెప్పిన యాంక్షాయగ్రంథ కారులు దీనిని యతిశయించి వ్యాపారులుసహా తమ
 లాభముకొరకు యబరము బలికినను తోషములేకని దీక్షలోనన జేయక యెద్దానిని
 జెప్పియుంటున్నారో యదిమాత్రము మనశాస్త్రకారులు యెప్పుటికిని సన్మానించలేదు
 కేవలశబ్దాచ్చారయనగా పట్టి వానికేలే మాటలసత్యముగా నుంటున్నది.
 సర్వభూతాంత మయిన అనగా నిజమైన సత్యము యీ రెంటినడుమ యెక్క
 డ విరోధము వచ్చుచున్నచో ఎక్కడి న్యాయోపదేశప్రాయ యపరిహార్యమని యసత్య
 ము బలికి నిర్వహించుకోవలసినగా కొన్నిచోట్ల వారు సమమతి యిచ్చియు
 న్నారు.నిజమే. అయినను సత్యబోధిగ్రంథము వారియశీక్రాయమున నిత్యము
 అనగా ఎల్లప్పుడు యొకచేరితిగా నుభవింపముగా నుండుటచే పరలోకిక దృష్ట్యా
 సమాన్యత. యిది కొంచెవైనను పాపమేగలిగించుచున్నదని యిరితిగా నిర్ణయించి
 దానికల్ల వారు ప్రాయశ్చిత్తములు జెప్పియున్నారు. ప్రాయశ్చిత్తములన్నచో
 నిర్భక్త బెదరింపులని యిరితి. శుద్ధయభిభౌతిక శాస్త్రముల బెప్పవచ్చును. అయితే
 యెవ్వరు యాప్రాయశ్చిత్తముల జెప్పియున్నారో వారియొక్కయు
 లేక యెవ్వరికాను యి. బెప్పబడినచో వారియొక్కయు యభిప్రాయమట్లుం
 దనిచే యీరెండును పై జెప్పినవ్యవహారమున నొకముగా భావించు
 చున్నవని సిద్ధాంతీకరింపవలసివచ్చును. మరియు యదేవర్థము యీసంబంధమైన
 కథానకములనుండి ము ప్రతివాది పబడి యున్నది. ఉదాహరణము యుభయరుదు
 "సర్వోపా కుంజరోవా" యని యిక్కట్లు (సంకటము) పాటిల్లిన ప్రసంగమం
 దొకచేవేళ చంచలబుద్ధితో జెప్పెను. అయితే దానివల్ల యతకు ముందరని
 రథము భూమినివిడిచి నాల్గయ. గుళములు యెత్తున యతలక్షమందు సడచుచుండి
 అయ్యది తరువాత యితర జనులరథములవలె భూమిమీదసడవసాగెను. మరియు
 చిట్టచివర. దానికల్లనే నిమిషమాత్రమైనను సరకలోకిమం దతడుండవలసి
 వచ్చును. అని మహాభారతమునందే జెప్పబడియున్నది (క్రొ. 191. 57, 58 మరియు
 స్వర్ణా. 15.) అదేరితిగా భీష్మునివధ మర్రియధర్మ ప్రకారము అయితే
 ఇట్లుండిని ముండుచుకొని జెసిగందుకల్ల అర్జునునకు తనకొడుకు బ్రహ్మహత్యముచే
 క్షమాకార జెప్పిన మరొకవధమును సహించవలసినదెప్పును. అదియశక్తమేధ పర్యయంకు

వర్ణింపబడియున్నది (మథా అశ్వ. 81. 10) దీనింబట్టి ప్రపంచవిశేషమున బిప్పిన నైయపవాదము ముఖ్యమైనదియు ప్రమాణభూతమైనదియు గావించుటచే శంకకుడు పార్వతికి బిప్పినప్రకారము:—

“ అత్త హేతోః పరాథేవా నగ్నహోః శ్రీయాత్తథా॥

“ యే మృషానవదన్తిహి తేనరాః స్వర్గగామినః ॥

“ స్వాస్థముననేగాని పరాత్పరముననేగాని, హేస్వమువల్లనేగాని దేవులు యీ ప్రపంచమాదెన్నటికిని యల్లము పలుకరో వారికి స్వర్గప్రాప్తి గలుగును. (మ. భా అను. 144 19) అని యీ రీతిగామనశాస్త్రీకారుల తుది సిద్ధాంతమని స్పష్టమగుచున్నది.

తనవచనము లేకప్రతిజ్ఞను తాను గడించు కొనవలయుననుట సత్యమందే సమావేశముగనున్నది. “ హిమాచలము స్థానము వీడినను (యిక్కడికక్కడికి చోటుమార్చినను) అన్నిచట్లననును హించినను మనమాట యన్యథా యద్యేదిగాదు “ అని శ్రీకృష్ణుడున్న భీష్ముడున్నా బెప్పయన్నారు. (మథా అ, 103 పు. 81. 48.) భర్తృహరిసహ.

“ లేజస్వినుః కుఖి మసూనవి సంత్యజన్తి ।

సత్యవ్రతవ్యసనినో నపునః ప్రతిజ్ఞాం॥

“ లేజస్వులైన యనగా పరాశ్రమమత్తులైన పురుషులుయానందముతో ప్రాణమునైనా విడువరు గాని తమప్రతిజ్ఞను యెన్నటికిని విడువరు “ అని సత్పురుషులవర్ణనకేసి యుంటున్నాడు. (సీతి శ-110) అదేప్రకారము “ ద్విశకరం నాభిసంధ్యై రామోద్విర్మాభిభాషతే ” (మథాపీఠ) అని దశరథరాజుచం ద్రునియేకపత్నిప్రతమునకు సమాశముగా యతనియేకబాణముయొక్కయు, యేకవచనముయొక్కయు ప్రతము సహ ఖ్యాతికెందియున్నది; మరియు తొలి శృంగ్రుడు స్వప్నమందిరిన వచనమును నిజముజేయుటకై తొంబరవాని యంటి యందు నీళ్లునహా మోసియున్నాడని పురాణములయందు కథలున్నవి. అయితే యందులకు వ్యతిరేకపక్షమున, యుద్ధాది దేవతలసహ వృత్రాసురునితో తమ కొన్న కరారుకు తిరుగబడి, అతడే తోడిపోవుట కేవలము మృత్యువు యొక్క వృత్రనిజంపిరని వేదములయందు వర్ణనయుంది, బానిని యనుసరించి హిరణ్య

కళింపుని వధయొక్క విషయము పురాణములందు వర్ణింపబడినది. ఇదిగాక వ్యవహారముందలి కొన్ని యోదంబడికలు లేక కారులు సహా న్యాయస్థలముల యందలి న్యాయశాస్త్ర విరుద్ధములుగను లేదా నడుచుట కయోగ్యములుగ నుండునట్లున్నూ యెన్నబడినవి. అర్జునుని యిట్టి విషయమొక్కటి మహాభారతము నందు వర్ణింపబడియున్నది. అర్జునుడిట్టి ప్రతిజ్ఞను జేసియుండెనుగదా. ఎవ్వడు నాకు “ నీవు నీచేతిలోని గాండివధనస్సను యింకొకనికిమ్ము ” యని జెప్పినో వానిశిరము పెంటనే ఛేదించెదను. తరువాత కర్ణుడు యుద్ధమునందు యుధిష్ఠరుని యోషించినవిషయ యుధిష్ఠరుని నోటినుండి “ నీ గాండివము మాకేమి యుపయోగము! దానిని నీ చేతినుండి పారవేయుము. ” అని నర్జును నుద్దేశించి యెప్పుడైతె నిరాశచే సహజమైన మొరలైటవడెనో అప్పు డర్జునుడు జేతీయందు కత్తిబూని యుధిష్ఠరుని బంపుటకు సిద్ధుడాయెను! అయితే శ్రీ కృష్ణు డప్పుడు దగ్గరయుండుటచేఁ సత్యధర్మమననేమి, యని దాని తత్వజ్ఞాన వృష్ట్యా మార్మిక వివేచనముజేసి “ నీవు మూర్ఖుడవు. నీకు సూక్ష్మధర్మ మింకను తెలియకయన్నది, దానిని వృద్ధులనుండి నేర్వవలసినదిగాయున్నది; “ నసృద్ధాః సేవితాత్స్వయా ” నీవు వృద్ధులనేవ జేయలేదు, నీ ప్రతిజ్ఞను నీవు గాపాడుకొనవలసి యుండినచో యుధిష్ఠరుని అవమానింపుము తిరస్కారము (నిర్భర్చనా) జేయము, యేల యన సంభావిత పురుషునకు యవమానము చావువంటిదిగా నుండున్నది, ” యని యిత్యాది విధముల యర్జునునకు ఇతడు బోధించెను; యంతయుగాక విచారముతో తనచేతిలో గలుగుచున్న శేష్ప్రభాత్యవధయొక్క పాపమునుండి తొలగించెనని యారీతిగా కర్ణపర్వమునందు కథయున్నది. (మథా కర్ణ 69). శ్రీ కృష్ణు డివ్వోరజెప్పిన సత్యావృతవివేకమే ముందు శాంతిపర్వమందు సత్యావృతాభ్యాసములో భీష్ముడు యుధిష్ఠరునకు యుపదేశించియున్నాడు. (శాం. 09); వ్యవహారమందలి యందరున్నూ లక్ష్మ్యమందు చుకొనవలయును. అయితే యిట్టి సూక్ష్మసందర్భమునెట్లు గుర్తించవలయుననునది జెప్పట కప్రముగా నుండున్నది. ఏలయన భ్రాతృధర్మము సత్యముకంటే యిచ్చోట శ్రేష్ఠమైనను, గీతమందలి సందర్భము దీనికి వ్యతిరేకముగాయుండి అచ్చట భ్రాతృప్రేమకంటే శ్రీమయధర్మము శ్రేష్ఠమని నిర్ధరింపబడినదని యందరికిని విచితము.

అహింస మరియు సత్యము నీటివిషయములోనే యంతవాదమున

కాకా ముకలినవ్వడు, మూడవ సామన్య తత్వమును ఆత్మయమునకునొక
యత్యయ మవ్వమించినయెడల ఆత్మత్వమును ఒకడు యథాన్యాయముగా
సూచియ్యవలెను. ద్రవ్యమును నితరులు దొంగలించుటలో లేక చాచ్చునములో
వీకుకొనిపోవుటలో ఏలు దొరికినయెడల ద్రవ్యసంస్కారముకేయుట నిరచిత్యము
అందరికిని సప్తము గలుగుటయేగాక జనసంఘము చెవరిపోయి యరితటను దుర
వస్థవాటిల్లుననుట నిర్వివాదిముగా నున్నది. అయితే యానియమమునకు
సూచా యపవాదములున్నవి. నలుదిక్కుల తొడుము వ్యాపించియుండి, క్రయమున
కై నను, కూలికై నను, లేదా ధర్మార్థమునకై నను యన్నము దొరకనట్టి విసత్త సంభా
వించినవ్వడు, దొంగలించుట లే యాత్మసంరక్షణ చేసుకొన నెవకై నను యర్హము
చినయెడల, సత్తివానిని మనము పాపిగా నెంచవలెనా? పద్రొండెండ్లు కరువునడి
విశ్వామిత్రునకెట్టి దుర్గరప్రసంగము వాటిల్లినవ్వడు శ్వచమనియుంటి కుక్కకు
కెట్టిన మానవు అన్నమును దొంగలించి, మాయన్నమున తన్ను రక్షించుకొనుటకు
నుద్యుక్తడాయనని మహాభారతమందొక కథయున్నది. (కాం 141) శ్వచమడు
విశ్వామిత్రునకు " పంచపంచ సఖాభక్త్యో " (మను 5 18) అను విశ్వాదిగ
యనేక శాస్త్రార్థములకెప్పి యభక్త్యభక్షణము సదియని దొంగలించి తేయసూచ
దను విషయము శాస్త్రార్థారములకెప్పి విశేషముగా నుపదేశించెను; అయితే:—

పిబస్త్యవోదకం గావో మంహాకేషు రువత్స్వపి !

సతేధికారో ధర్మోస్తి మాభూతాత్మప్రకంసకః ॥

“ ఓరి! కప్పలరచినను గోవులు నీళ్లుత్రాగుట మానవున చాచి
చాలు! నాకు ధర్మక్షానముకెప్పుడును నీ నెంతవాడవు. యిక నీ పొడవము: కెప్పు
కొనకుము ” అనికెప్పి విశ్వామిత్రుడతని తుచ్చులేసి యుంటున్నాడు. “ తేనెత్రో
మరగాశ్చియో: కే: స్థా: మవాప్నుయాత్ ” (బ్రహ్మియున్న ధన్వంతరి బడయ
వచ్చునది ధర్మదృష్ట్యేనహ చచ్చుటకంటే బ్రహ్మియుండుట క్రేయస్థుడనుట
విశ్వామిత్రుడు యీ సందర్భమున కెప్పియున్నాడు. విశ్వామిత్రుడు “ విశ్వాత్తే
గాడు: ఇట్టి సందర్భములయందు, అతగర్త, వామదేహాది యితర యానో
యితు లితేతరగా వర్తించిన యుపాహరణము లనేకముల మనుత్ర చెప్పియు
న్నాడు (మను 10-106-108) హాస్తియను యాండ్లముగ్రంథకారుడు తన

గ్రంథమునందొట్టు వ్రాసియున్నాడు. “ ఒకవేళ ఘోరమౌమునుండు శ్రయమౌనుకు లేదా ధర్మముగా నన్నము దొరకనట్లైన పాట్లొరకవలెనా దొంగతనమో లేదా సాహసమో తేసినయెడ నట్టివానియాయవరాధము క్షమింపదగినదిగా యున్నది ” మిల్ యట్టి సంధర్మమున దొంగతనముతేసి మనుష్యుడు తనప్రాముఖ్యమును రక్షించుకొనుట అవశ్యకము కర్తవ్యముగా నున్నదని వ్రాసియున్నాడు.

“ జచ్చుటకంటే మనుట శ్రేయస్కరము ” అను నీవిశ్వాసిత్రుని తత్వము యెల్లప్పుడు నిరసవాదమూ యేమి మనుట యనుననె యీ ప్రపంచమందలి పురుషార్థముగాదు. కాక బలిని భక్షించి కాపలునవా వెక్కేండ్లు బ్రదుకుచున్నది. కావున నే వీరపత్నియగు విదుల తన పుత్రునకు పగుపుమీదపడి కుట్లయూలే యింటియందు సూరేండ్లూరక తిరుగుచూ వడియుండుటకంటే క్షణమాత్రమైనా పరాశ్రమకోరిని ప్రకాశింపజేసి జచ్చుట కడుమేలని చెప్పియున్నది. “ ముహూర్తం జ్వరితంశ్రేయో నచధూమాయితం చిరం ” (మభా పు 132.15) నేనుజన్మిన తేపు, లేదా సూరేండ్లకయినా మృత్యువందడిని రాకమానదు. (భాగ 10.4.38; శీ 2.27) అట్లుండ దానికిగాను భీతిలేక యాత్రోశము, భయములేక యేడ్పుతో నేమిప్రయోజనము? అభ్యాస శాస్త్రరీత్యా మొదటిది యాత్మ నిత్యమైతది గావున దానికెన్నటిని చావురాదు. కావుననే మరణవిషయము యోచించునపుడు ప్రారభకర్మచుసారము ప్రాప్తమైన యీ శరీరమునకు సంబంధించిన ప్రశ్నయే యోచింపవలెని యుండున్నది. ఈ శరీరము, మాటలాడినను తిరుగులాడినను నాశవంతమైనది; అయితే యాత్మకు మేలుగలుగజేయుటకై యీ జగముదేది చేయవలసియుండున్నదో దానికి నాశవంతమైన మనుష్యదేహము అంతయగాక యొకసాధనముగా నున్నదిగావున “ అర్థానం సతతం కషేత్ చాత్మరపి కన్దైరపి ” అయివిడ్డలు సంవత్సరకంటే తనంతటకాను ముక్కురక్షించుకొనవలెనని (మకు 7.313) మనువు చెప్పియున్నాడు. అయినను నీదుష్టభవైశ్చర్యము, నాశవంతమయ్యుట్టియు మానవశరీరమును చ్యుతెట్టి, దీనికంటెను పథిశాశ్వతమైన నోకవస్తువును యొకవేళ నాశించుకొనవలెనో యోచింపతో నట్టిలేక సుదాహరణార్థము, దేశమునకుగాను, ధర్మమునకుగాను, సత్యమునకుగాను, తనమాట, వ్రతము, ఈ భ్యుతిని రక్షించుకొనవలెననిగాను, మర్యాదకుగాను, యశమునకుగాను, లేదా స్వయాంతరార్థము, అనేక

మహాత్ముల సేవ సంపన్నములయం దీర్ఘకర్తవ్యాగ్నియం దత్యానః
 కముతో తమప్రాణములనహో నాహాలి యిచ్చియున్నారు! వసిష్ఠుని శ్రేణు
 వును సింహపువారనుండి రక్షించుటకై సింహమునకు తనదేహమును బలియిచ్చు
 టకు సిద్ధుడునుండినదిలీపుడు తనచంటిపురుషులు “ పాంచభౌతికశరీరసంబంధ
 మున నిర్విఘ్నలై యున్నారు కావుననే నీవు నా జడశరీరముకంటె యశశ్శ
 రీరమునైపున దృష్టి వోగిడించుము ” అని యీరీతిగా సింహమును ప్రార్థించినది
 రఘునాథమునందుఁ జెప్పబడినది; మరియు పాముయొక్క ప్రాణమును రక్షిం
 చుటకై జీమూతవాహనుడు గరుశృంగునకు తనదేహమును సమర్పించిన కథ
 కథానాథాగ్రమునందును, నాగానాథ నాటకమునందును వర్ణింపబడి యుం
 న్నది మృచ్ఛిక నాటకమునందు చాదుడత్తు దీర్ఘిగా పలికియున్నాడుః

నకీతో మరణావస్థి కేవలం దూషితంయశః ।

విశుద్ధస్య హిమేమృత్యుః పుత్రజన్మసమః కిలం ॥

“ నేను మరణమునకు ధయపడువాడనుకాను; కీర్తి కుందు గలిగెనని
 మాత్రము నాకు దుఃఖమౌచున్నది. కీర్తి శుద్ధముగనుండి మృత్యువు ప్రాప్తమై
 నచో నయ్యోనాకు నిజముగా పుత్రోత్సమువలె నున్నది. ” ఇదే తత్వము
 ననుసరించి శివీశక్రవర్తి తన్ను శరణుజొచ్చిన కపోతమును రక్షించుటకై, శ్వేన
 క్షిరూపమునుధరించి యక్కపోతమువెంటనంటిన యమధర్మనకు తన స్వంతశరీ
 రముయొక్క మాంసమును కోసి తీసివచ్చెను. మరియు దేవనైరియైన కృత్రా
 నుడుని జ పుటకై దధీచిబ్బుపీయొక్క యెముకతో చేయబడిన క్రాంతము
 గాహనిగా దిన దున, దేవతలందరు నా ఋషిమూర్తకుతోయి “ శరీరత్యాగం
 లోకహితాయర్థం భవా కర్తుమర్హతి ” స్వామీ! సర్వజనులకు మేలుగలుగుటకై
 మీరు దేహత్యాగము చేయవలయును, అని యతనిని వేడుకొన దధీచిబ్బు
 అత్యానంద బున ప్రాణంబువిడిచి తన శరీరపు యముకను దేవతలకిచ్చెను; అని
 రుక్మిణి కథలు శ్రమ .. గా భారతములోని వనవర్ణమునందును, శాంతిపర్వము
 కందును జెప్పబడినవి. (వన 100, 131; శాం 342) కర్ణునతోబుట్టిన యతని
 సహజ కవచకుండలముల తొరించుటకై యరద్రుడు బ్రాహ్మణదేవమున దానకు
 తోగి శిర్షుని యొద్దకు రాజోపురుషుని దని తెలిపినదిను, యా కవచకుండలముల
 తొలగి తొనెరువ్వకుండుకట్ట నూర్చుకరని ముందుగానే ప్రాప్తించినదేగాక, నీవు

దానశూరుడవను కీర్తియుండినా కవచకుండలములు దానమిచ్చుటచే నీ ప్రాణమునకు హనిగలుగును గావున నీవు వాటిని ఎవరికిని నివ్వవలదు. ఏలయునచచ్చినపిదప కీర్తితో నేముపయోగము? "మృతస్య కీర్త్యం కిం కార్యం" అని సహచరెపును. సూర్యునియివ్వచసములవిని "జీవితేనాపి మే రక్ష్యాత్ కీర్తి ప్రద్యద్ధిమే మతం" జీవముభయినను సరే, అయితే కీర్తినిగాపాడుకొనుటయే నావ్రతము" అని కర్ణుడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చియున్నాడు. (మథా వన 229-38) ఒక పోలఁ జచ్చినయెడల స్వర్ణమునకు బోదువు. గెలిచినచో పృథ్వి ననుభవించెదవు. అను నిత్యాది క్షత్రియధర్మములున్ను లేదా "స్వధర్మేనిధనంశ్రేయః" (గీత. 3-35) యను సిద్ధాంతమున్ను ఇదే తత్వము సవలంబించి యున్నవి; మరియు దాని ననుసరించియే "కీర్తిని జ్ఞాథబోలే గుళిములేదు; గుళిమునుజూచిన కీర్తిలేదు" (దాన 12-10-19; 19-10-26) కావుననే "దేహము త్యజించిన పిదప కీర్తి మిగులవలయుననియెంచి సజ్జనులిదేశ్రియ నాచరించవలెను" అని శ్రీరామదానస్వాములవారుపదేశించి యున్నారు. అయితే పరోపకారము వల్ల కీర్తి ప్రాప్తమాచున్నదనునది నిజముగానే యుండినయెడల చచ్చినపిదప కీర్తితోనేమి ప్రయోజనము? లేదా సంభావితపురుషులకు దుష్కీర్తికంటే ముగ్ధమున్ను (గీ 2-34) లేదా బ్రదుకుకంటే పరోపకారమున్ను, ఏల యధిక శ్రమములైనవిగాఁ దోచుచున్నవి? ఈ ప్రశ్నకు తగుమైన ప్రత్యుత్తరమిచ్చుటకు ఆత్మనాస్తివిచారమందు ప్రవీణతకెడల సిఫదేగాని కేరోమార్గములేదు. మరియు ప్రత్యుత్తరమిచ్చినను, ఖెట్టి సంవర్షమునందు జీవమును రక్షించుకొనుట యోగ్యము, యెట్టిసంవర్షమున నయోగ్యమని తెలుసుకొనుటకు, కర్మాగ్ని కాత్ర మాయొక్క విచారము, దానిననుసరించియే విచారించవలసినప్పును. లేకభోలే మార్గతీతమువల్ల నాత్మహత్య చేసుకొన్నంతటి పాపము మాత్రము ఘటించుటకు వీలుండును.

తల్లి, తండ్రి, గురువు ఇత్యాది వంద్యులును, పూజ్యులును నగు నానిని దేవతలవలె పూజించుటయు, శుశ్రూష చేయుటయు, సామాన్యమైన ట్టియు సర్వమాన్యమైనట్టియు ధర్మములలో నొక ప్రతాపధర్మముగా తెన్నుదగినది. ఏలయున యట్లుగానిచో కుటుంబము యొక్కయు, గురుకులముయొక్కయు, లేదా యావత్సమాజముయొక్కయు మేలైన వ్యవస్థ యెఱుఁగితి ముగ్ధజాతి

కావుననే స్వయంకృతములయందేగాక, ఉపనిషత్తులయందును సత్యం వచ, భగ్నం వర " అని చెప్పి తరువాత " మాతృదేవోభవ పితృదేవోభవ ఆచార్యదేవోభవ " అని యూరితిగా శిష్యునియభ్యయనము ముగిసి వాచింటి మరలు శిష్యుడు వానికి ప్రత్యేకముగా గురు పునర్జీవముచేయునని చెప్పబడినది. (తై 1.11.1.2) మహాభారతమువలె, బ్రాహ్మసామ్యభాష్యావముయొక్క తాత్పర్యము సహాయజేరితిగా నున్నది (వన-అ-213) అయితే యీ భర్తృమందు సహాకొన్ని వేళలయందు అకలిపితియిక్కట్టులు వాటిల్లుచుండును.

“ ఉపాధ్యాయస్తకాచార్యః ఆచార్యగాం కరవితా ।

సహస్రం తు పితృర్భూతా చోరవేగాలి రిచ్యతే ॥

“ పడుగురుపాధ్యాయుల కన్నను సాధారణమును, నూతుగురాచార్యుల కంటే తండ్రియు, సహస్రపితృలకంటే తల్లియు గౌరవముభంధాత్మీయు పరీక్షించి యుండునని ' మనవు చెప్పియున్నాడు. (2.140). అయితే తల్లియొక పెద్దభర్తృ శ్రేణియుచేనని పితృయాజ్ఞానుసరణి యామెయొక్క శత్రుమును పరశురాముడు తె గవరికె సమకథప్రసిద్ధము (: ప. 116. 14) మరియు కాలివక్తములోని చిరకారి కోపాఖ్యానమునందు (కాం 264) నిజేరితిగా వేదాసంధర్మమునందు పితృ బ్రాహ్మణుసరణి మాతృపథ శ్రేయుట శ్రేయస్కరమా లేక యుల్లంపవ తేయుట శ్రేయస్కరమా యను దీనికానతవ్యవహాయొక్క పాథక బాధకముచెప్పియొక్కతై కథాధ్యాయమునందు సవిస్తారముగా నిమగ్నచేయబడినది. దీనివల్ల మహాభారతకా లముందిట్టి నూత్నపంధర్యముల గీతకాన్త్రీప్రప్యాయజ్ఞము విచారించు ప్రమాణము సంపూర్ణముగా వాడులో సుందీవనని స్పష్టముగా తెలియవచ్చుచున్నది. తండ్రియొక్క ప్రతిజ్ఞను పాలించుటయై యభేషయాజ్ఞ పల్ల శ్రీరామకృతుడు వరుసా లుగేండ్లు సనవాసమునకు జూరగొన్న నిశయ నూకాలవృద్ధులకు విచితము. అయితే వైవ శ్రేష్ఠివమాతృసంబంధమున గణిత సందర్భములు పితృవిషయముల యందుసహా కొన్ని వేళలయందు గలుగ వచ్చును. ఉదాహరణార్థము కొడుకు శ్రేణ సకాన్తమునకు తాతైన కిరవతండ్రి తనవ చేసియతని యెక్కుట న్యాయవిత్తుకు వచ్చినచో వట్టి పంధర్యమున కలకాలక తండ్రిగీత ప్రదించవలెనా లేక తండ్రి యనివిదివిత్తువలెనా? మహాపు రాజు చెప్పియున్నాడు.

పిఠా సూర్య, సుహృన్నాతా భార్యపుత్ర, పురోహితుః॥

నామోద్యో నామరాజ్యోస్తీయస్సర్వక క్షేక రిష్టతి॥

“ రంత్రి, అచార్యుడు, మిశ్రుడు, తల్లి, భార్య, కొడుకు, పురోహితుడు వీరిలో నెవ్వరైనా సరే, ఒకవేళ వారు తమతమ ధర్మానుచరణి వర్తించనిచో రాజునకు వారు అదంశ్యులుగాదు. అనగా రాజువాకి తగినశిక్ష విధంపజే వలయును. (మను. 8. 345; మథా. శాం. 121. 60) ఏలయిన నిట్టి సందర్భమున పుత్రధర్మముకంటే రాజధర్మ మధియోగ్యమైనది. ఇదేన్యాయానుసరణి మహాపరాక్రమశాలియగు నూర్వవంశపు సగరచక్రవర్తి తనపుత్రు డనమంజస దుర్యోధనుడై ప్రజలను బాధజ్ఞుచుండుట నెరిగి వానిని రాష్ట్రమునుండి వెడలగొట్టెనని భారతముచూయగ్రంథములయందును వర్ణింపబడియున్నది (మథా. వన. 107; రామా 1, 38). మనుస్మృతియందు, సంగీరసుడను నొక ముఖి క్షేయస్సుకంటే యుత్రమజ్ఞానప్రాప్తి గల్గుటచే నతని పితృత్రులు, మామలు మొదలైన పెద్దలు నతనినర్హ నధ్యయనము నేర్పనారంభించిరి; అప్పుడు పాఠము జరుగు చుండగా శిష్యులకు గురువు సాధారణముగాఁ జెప్పిన రీతిగా నొక సందర్భమున సంగీరసుని ముఖమునుండి వారినుద్దేశించి “ మూఢులా ” యను శబ్దము సమాజశిక్త్యా బ్రేవదెను. “ పుత్రకాశ్చలిహూవాచ జ్ఞానేన పరిగృహ్యతా ” అనిన మాత్రాసరింకేమి జెప్పవలయు? వృద్ధులందరు అంగుష్ఠమునుండి తిరస్కరమును కోపింపి చే మండిపడి “ ఔరా! బాలుడా నీకింతపాగురా! ” యని జెప్పి ఆతనికి తగువైన శిక్షఁ కింపవలెనని భగవంతునియొద్ద మొజుజెప్పకొనిరి. భగవంతుడు భయభక్తమువారు జెప్పినవంతులు విని శుభకు “ ఆంగీరసుడు మును జెప్పినట్లే న్యాయమని తీర్మాన మిచ్చెను ” ! ఏలయినః—

సతేన వృత్తోభవతి యేనాస్య ఫలితం శిరః॥

యోవై యువాచ్యధీమూన స్తం దేవాః స్థగిరం విదుః॥

తలలోని మెంటులు రెల్లనైననుతమాత్రాసమనుష్యుడు వృద్ధుడు గాదు. పనివాడయినను నెవ్వడు జ్ఞానవంతుడో వానిని దేవతలుసహా ముసలివానిగా భావించుదు (మను 2, 158, మహా. భా. వన. 188. 11, క్షే. 61, 67) మనువునకును వ్యోమకేనుకు మూలమేగాక బుద్ధులకు నూదా మూలకత్వము, పాఠముగానుండెను. పిమ్మట మనుస్మృతి యందలి వృత్తోభవతి ముఖమున

పతి వరణము అక్షరముల మార్పునహా లేకుండా " ధమ్మ పద " మనుచు
 లిఖించియుండులి ప్రసిద్ధ సీలి గ్రంథము నందు చేర్చబడియున్నది (ధమ్మ పద, 260).
 ఇదియునుగాకముందు కేవలపయస్సుమాశ్రమున ఎవ్వడు పరిపక్వమైయు
 న్నాడో వానిబ్రతుకు వ్యర్థము, నిజముగా ధర్మమైదును వృద్ధు డవుటకు
 సత్యము, నహింస యిత్యాది సద్గుణము లవశ్యముగా నుండవలయునని చెప్పబడి
 యున్నది. మరియు " చుల్లవగ్గ " మను యింకొక గ్రంథముందు ధర్మనిరూపణ
 చేయుభిక్షు క్రొత్తవాడయినను తా నున్నతొననము వై గూర్చుండి పాఠ
 వారిని అనగా తనకుముందు దీక్ష తీసుకొనినవారి సహా వయోవృద్ధులై
 న భిక్షులకు సహా ధర్మోపదేశము చేయవలయు. వయోవృద్ధులైన భిక్షులకు సహా
 ధర్మోపదేశము చేయవలయునని బుద్ధజీసమృత్తిచి యున్నాడు. (చుల్లవగ్గ.
 6. 13, 1 జూడుడి) ప్రహ్లాదుడు తనతండ్రియొక్క స్థూలముచి భగవత్ప్రార్థన
 లిగించు కొన్నకథ సర్వశ్రుతము. దీనింబట్టి విన్నవెల్లవలయునని మాత్రమే
 గాదు, అయితేపితాసుతు సర్వచూన్యగు మనుములుసహా కొన్నికొన్ని యర
 రయిట్టి సంవర్ధముల యందు నిక్కితత్కమునకు చేరేమియుఁ జేయునది లేక
 యుమాత్రమైనను తమబాంధవ్యమును మరవవలసి పచ్చనని తోచును. అయితే
 యిట్టిప్రసంగ మెప్పుడును ప్రాప్తముగాక యుండినా యదేన్యాయము నన్వయించి
 దుర్మార్గుడగు పిల్లవాడు తనతండ్రిని తిట్ట వార భించినచో మీరాపిల్ల వానిని పశువుల
 యందుగణించక నుండు? " గురుగర్భియా" పితృతో మాతృతత్కేర మేవతి"
 (కా. 108. 17) తలివండులకంటే గురువు శ్రేష్ఠుడు, అని భిష్ముడు యభిప్రాయ
 పునకుఁ జెప్పియున్నాడు. మహాభారతము సందర్భము నాలుగు చోట్ల చెప్పబడియు
 న్నది (మభా ఆ. 142. 52, 63; పు 179; 24; కా. 67-7, 140. 48). వీటిలో మొ
 కటిచోటవాతము వైజ్ఞేయకీర్త్యాయంపియితరచోట్లనాలుగో వరణమునకు బదులుగా
 " దంవోభవతికాశ్వతః " లే " పరిత్యాగోవిషయతే " యని వాతాంతము
 లున్నవి. అయితే వార్హికిరామాయణమున చెప్పేట (2, 21. 18 రామా)
 యీ శ్లోకము చెప్పబడియున్నదో యచోట మాత్రమే యనగా వైన చెప్పినకీర్త
 గా వాతము చెప్పబడియుండుటచే నేనుదాఁ నే యీ గ్రంథమునందు స్వీకరించె
 యున్నాను. భిష్ముడు పరశురామునితోను అట్లుచుడు ద్రోహినితోను యుద్ధము
 చేసికొనితే తర్వాత సమయము తుండ్ల కొరకు వృద్ధులనుబ్రతుకుచున్నవని

గురు పాత్రాదున కప్పుడు భగవద్దాస్తికి విరుద్ధముగా యువదేశింపనగునో
 యర్హత క్రమ్మడు దీదే తత్యనునరణి దానిని నివేదించి యున్నాడు. కాంతి
 వర్ణమునందు రీక్షుడు శ్రీ కృష్ణునిట్లు చెప్పియున్నాడు—గురువు పూజ్యుడు
 నిజమే, అయినను అతడునహా నీతియొక్క మర్యాదను అవశ్యము గాపాడవల
 యును, లేనయెడల.

సమయత్యాగినో టభావో గుయానపివ కేశవః ।
 నివాన్తి సమరేపాపాకా క్షత్రియః స్వహి ధర్మవిత్ ॥

“హే కేశవా! మర్యాద, నీతి, లేక శిష్టాచారమును గాపాడని
 లోభియ, పాపిష్టియునగు మనుజుని వాడు గురువుగ నుండినను యుద్ధమునం దే
 క్షత్రియుడు వానిని బంపునో వారధిగట్టెడు. (కాం. పం 16). అదేత్రకార
 ములైత్తిరేయోపనిషత్తునందు గూడా “ ఆచార్య దేవోభవ ” అని మొదట తెప్పి
 పికన మొదలై మనమే కర్మలు బాగుగముటున్నచో వాటినిమాత్రమే యవలంబి
 చవలెను, మిగిలినవాటిని విడిచిపెట్టవలెను. యాన్యస్మాకం నుచరితాని తాని
 త్యజ్జాప్యాని । నోయితరాణి ” అని మూరీతిగా చెప్పబడినది (తై 1.11.2)
 దీనినిబట్టిరేపు, చెండి, దేవుడు లేక ఆచార్యుడు దేవుడు. గావున, తండ్రియో లేక
 గురుడో కట్లు బ్రాగుచుండిరని నీవు కట్లుబ్రాగవలదు; ఏలయన నీతి మర్యాద
 తొమ్మిదిదా ధర్మముయొక్క అధికారము, తల్లి, దండ్రు, గురువు, మొదలైన
 వారి యుండరికంటే యదిక బలాధ్యక్షునినది, యనుచిట్టి ఉపనిషత్తుల సిద్ధాంతమందరి
 కిని తెలిసియుంటున్నది. “ ధర్మమును రక్షింపుచి, ధర్మము నెవడైనను బంపిననూ
 లేక తిరస్కరించిననూ ధర్మము వానిని నాశనముకేయక విడువదు, యని దేనిని
 మనుక్త విధించియుంటున్నాడో వానిలోని బీజము సహా యిదియే (మను 8.14-
 16) కాక గురువులంటే శ్రేష్ఠుడైన యొక దేవతయే. అయితే అగనిగిని యీ ధర్మ
 మునక్కడు, విడిచినచో నాశముబొందును; యని మనుస్మృతియందు, చెప్పబడి మహా
 భారతము నందిదేయర్థము చేసే మరియు ఖనిశేషుడగు యీ యిద్దరురాజులకభా
 నమునందు కృత్యము చేయబడినది (మను 7. 41, 8.128; మ.భా. కాం 59.59.
 100. అర్వ 4 వాచుడి)

~~అంతియక, ధర్మము, ధర్మమునకుఁ బాత్రమునకుఁ గాదు. యాన్యస్మాకం నుచరితాని తాని~~

సామాన్యధర్మములయందు గణితంబునుచున్నది. (మను 10.03) కామ, క్రోధ, లోభములు మానవులకు శత్రువులుగ నుండుటచే విటిని పూర్తిగా జయించితేనే గాని మానవునకును, సమాజమునకును మేలుగలుగదని యిట్టియుపదేశము సర్వ శాస్త్రములయందుఁ జెప్పియుండుటయేగాక, విదుర నీతియందును భగవద్గీత యందును:—

త్రివిధం సరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః !

కామః క్రోధస్తథాలోభస్తస్మాదేతత్ త్రయంత్యజేత్ ॥

“ కామ, క్రోధ, లోభము లను నీమూడు సరకమునకు ద్వారములుగానుండి తన్ను నాశనము చేయునవిగానుండుటచే వాటిని త్యజించవలెను ” యని చెప్పబడినది (గీ. 16. 21; మభా. పు. 32-70) అయితే గీతయందే భగవంతుడు “ ధర్మావరద్ధో భూతేషు కామోస్మి భరతర్షభ ” హే అర్జునా! ప్రాణీ మాశ్రములయందు ధర్మము ననుసరించి యే కామముంటున్నదో అదే నేను (గీ. 7. 11) యని తన్వయాపమును వర్ణించియున్నాడు. అనగా ధర్మమునకు విరుద్ధమైన కామమే సరక ద్వారముగా నుంటున్నది. అది తప్పు యితరయేవిధమైన కామమున్ను భగవంతునకు సమ్మతమైనదిగాదని యిందువలన స్పష్టము; మరియు మనువుగూడా “ పరిత్యజే దర్థకామా యాస్యాతాం ధర్మవర్జితా ” ధర్మమునకు విరుద్ధమైనంతటి అర్థమునున్నా, కామమునున్నా, విడవవలయును యని చెప్పి యున్నాడు (మను 4. 106) సర్వజనులును లేపటిసిన మొకవేళ కామదేవునికి పూర్ణ సేలవిచ్చి యామరణబ్రహ్మచర్యపర్య వ్రతమును పాలింప నిర్ధారము చేసుకొన్నయెడల, సర్వసజీవసృష్టియమై, యెక్కడిదక్కడ జల్లాచదిరై పోవును మరియు యేపృష్టి యుత్పన్నముగాగూడదని పదేపదేభగవంతు డవతారము భరించుచున్నాడో ఆయ్యదియే కొంతకాలములోనే యుచ్ఛేదమైపోవును. కామమున్ను క్రోధమున్ను శత్రువులునిజమే, అయితే యెప్పుడో అనవరతము యుండనిచ్చి నచో సృష్టిక్రమము నడుచుచుండుటకు యోగ్యమైన మర్యాదతోగూడా వాటి యవశ్యకత మత్యంతముగా నుంటున్నది, యను నీమాట మన్నిదిశాస్త్రకారులకు నహా సమ్మతము. (మను 5. 05)

“ అమృతమును ముగియించుకొని తాత్పర్యముతో రక్షణమును పొందెను. ”
 “ అమృతమును వివాహమునకు గాగ్రహించు నిష్పత్తిని ” ॥

“ ఈ జగముందు, మైశ్వరము, మద్యము, మాంసము యనుపితినేవన
 నుడువని నిబంధించి చెప్పబడినది; అమృతము మనుష్యులయందు స్వాభావిక
 ముగా యుపియిస్తుంది. ఈ మాటియొక్క యేదైనా యొక వ్యవస్థ జేయ
 వలయునని, యనగా వాటియందు మర్యాదయించి వ్యవస్థితరూప మివ్వవలయు
 నను కారణముతో, వివాహము, సోగయాగము, సోత్రామణియట్ల ముంని కౌత్రు
 కారులు యథాక్రమమున యేర్పరచి యుంటున్నారు. అయితే వాటియందు సూడా
 నిష్పత్తియే యనగా నిష్కామాచరణయే మంచిగా నెన్నవలయున్నదని, ”
 భాగవతమునందు చెప్పబడియున్నది. (భా 11-5-11) నిష్పత్తి యనుశబ్దము పంచ
 మాస్తశబ్దముతో సంబంధపడియుండుటచే “ యిటువంటి దానినుండి నిష్పత్తిని
 యనగా యిటువంటి కర్మను, సర్వభూ త్యజించవలెను ” అని యారీతిగా యర్థ
 మిచ్చినయెడల కర్మయోగమందు “ నిష్పత్తి ” యను విశేషణము కర్మకే జంటం
 చబడినదిగా యుండుటచే “ నిష్పత్తిన్మ ” మనగా నిష్కామబుద్ధితో చేయవలసిన
 కర్మమని యీ పదముయొక్క యర్థముగా నున్నది యను దీని యిచ్చట
 లక్ష్యమందుంచవలెను; మరియు యిట్టి శుద్ధము మనుస్మృతియందును భాగవత
 పురాణముందును స్పష్టముగాఁ జెప్పబడియున్నది (మను 12-89; భాగ 11-10-1
 7-15-47 బాదుడి) క్రోధవిషయముఁ జెప్పచూ కిరాతకావ్యమందు (1-33)
 భారవియట్లు చెప్పుచున్నాడు:—

అమర్షశూన్యేన జనస్య జుతునాన జాతహర్దేన నవిద్విహరః ॥

“ తన కవమానము గల్గెనని యేమనుజానికి కోపమురాదో యా పురు
 షునకు స్నేహద్వేషములు సమములు; క్షత్రియ ధర్మమునుబట్టి చూచిన:—

ఏతావానేవ పురుషో యదమర్షీ యదక్షమా ॥

క్షమావాన్నిరమర్షశ్చైవ శ్రీ సపునఃపుమా ॥

“ ఏ పురుషునకు (అన్యాయమైన) కోపమువచ్చునో మరియు
 యెవ్వడు (అపమర్యాదను) సహించడో వానినే పురుషునిగా గణించవలెను.
 పురుషునకు ఏ కోపమురాదో యతడున్నా, సపునకుడున్న సమానులే ”

యని విదురుడు బర్హించియున్నాడు (మధ్య, పు. 132.33) ప్రపంచమందలి వ్యవహారములు నడుచుటకు సదా శ్రోధవంతులగనో శేజోవంతులగనో యుండుట నిష్ప్రయోజనము. మరియు యెల్లప్పుడుండు తమగూడా పనికిరానిదని యిదివరలోనే వైనం జెప్పబడినది. లోభమునకు సహాయదేన్యాయ మవ్వయించుచున్నది; యేలయన సన్యాసియనినను యతనికి యోగకాక్షమే యుంటున్నది.

శౌర్యము, ధైర్యము, కయ, శీలము, వైరతి, సహనాయని యిత్యాది సమస్తసద్గుణములను పరస్పర విరోధముండినా దేశకాలాదిమార్గాల ననుసరించి యుంటున్నవని వ్యాసుడు మహాభారతమందనేకచోట్ల బేరబేర వివరించుచు ప్రతిపాదించి యున్నాడు. సద్గుణములైనను, అయ్యవి సర్వసంధర్మములకును, సరిపోవుచున్నవనిగాదు భర్తృహరి:—

“ విపది ధైర్యపాశాఢ్యవయే తమసదసివాక్పటతాయధివిక్రమః॥

“ సంకటమునందు ధైర్యము, యత్కర్షయందు (అనగాతన పరాక్రమ, కీర్తిని స్థాపించుసామర్థ్యము తనశరీరమందుండునపుడు) తమ, సభయందు వాక్పటత్వము, యుద్ధమందు శౌర్యము పుంచిగుణములని ” చెప్పియున్నాడు (సీరి 63) చట్టనికాలమందు (యుద్ధము లేనప్పుడు) ఉత్తరునివలె పాపములుబల్కు పుగులుమెండు. అయితే యింటిమందు భార్యయొక్క ముకురమునుండి బాణప్రయోగముఁ జేయు శూరపర్యవసేకులుండినను, వారిలో రణరంగమున ధనుర్ధరుడను బేరుబడయ యోగ్యుడొకడు దొరుకుట పరమద్వర్ణభము నుమీ! ధైర్యాదిగుణములు వైనఁజెప్పిన వేళలయందే శోభిల్లు ననుసంతయ గాదన్నచో, యట్టిప్రసంగములయందు తప్ప వాటినింకెప్పుడున్నా పరీక్షించుట పాథ్యముగాదు. పాతశాలయందలి స్నేహితులేమో యనేకులు; అయితే “ నికష గ్రావాతు తేపాం విపత్ ” సంకటకాలమే వాటిని పరీక్షించుటకు మంచిసందర్భము. “ ప్రసంగ ” మను శబ్దమునందే దేశకాలమేగాక పాత్రాపాత్రులవిషయము సహా సమావేశముగా నుంటున్నది. సమతకంటె వేరొందుగుణము శ్రేష్ఠముగాదు. “ సమకి సర్వేషు భూతేషు ” యిది సిద్ధపురుషలక్షణమని భగవద్గీతయందు స్పష్టముగాఁ జెప్పబడియున్నది. అయితే సమత యననేమి! ఒకవేళ యొకడు యోగ్యుడలఁజూడక అందరికిని సమానముగా దానవిడిచినచో, వానిని తెలియ

దానిగా నెన్నవలయునా లేక పిచ్చివానిగా గణించవలయునా? భగవద్గీతయందే
 “ దేశకాలేచ పాత్రేచ తద్దానం పాత్వికంవిదుః ” దేశమును, కాలమును, పాత్ర
 తను గనుగొని యిచ్చినదానమే సాత్వికదానము. (గీత 17-20) అని యీ
 రీతిగా యీ ప్రశ్నికు ప్రత్యుత్తరము నిర్ణయింపబడినది. కాలముయొక్క మర్యాద
 కేవల వర్తమానకాల మంతటమాత్రమే యుంటున్నదనికాదు. కాల మెట్టెట్టు
 కూరుచున్నదో అట్టట్టే వ్యవహారికధర్మమందును భేదములుగలుగుచుండి, దాని
 పల్ల యొకవేళ ప్రాచీనకాలపు విషయములయొక్క యోగ్యతాయోగ్యత నిష్ఠ
 యించవలసి యుండినయెడల అక్కాలపు ధర్మాధర్మ పరిజ్ఞానముయొక్క విమర్శ
 కూడా యవశ్యము చేయవలసివచ్చును.

“ అన్యేకృతయుగే ధర్మాత్రేతాయాం ద్వాపరే సవే

“ అన్యేకలియుగే న్యూరాంయుగ ప్రాసానురుపతః॥

యుగమానుముల రీత్యాకృత (భిన్నభిన్న) త్రేతద్వాపర, కలి,
 యుగములయందలి ధర్మములుసహా వేరువేరుగా నుంటున్నవని మనువు
 న్నూ (1.85) వ్యాసుడున్నూ (మథా. కా. 259.8) చెప్పచున్నారు; మరియు
 పూర్వకాలమందు స్త్రీలకువివాహము చేసుకొనవలయునను విధియుండక ఆ యా
 విషయములయందు వారు స్వశాంతిలుగను, అనాచార్యులు గనునుండిరి; అయితే
 తరువాత యీ యాచారముయొక్క దుష్పరిణామము కంటికగలదిసప్తదు శ్వేతకే
 నువు వివాహముల విధిగా నియమించెను. (మాథా. ఆ. 122.) సురాపానము
 యొక్కనిషేధమును తొలుత శుకాచార్యులు నిర్ణయించిరని యట్టికథ మహాభా
 రత మందువర్ణింపబడియున్నది. (మాథా. ఆ. 76) అథమేమన యీనిర్బంధము
 రెవ్వరవాడుకలో యుండలేదో అక్కాలపు ధర్మాధర్మములయొక్కయు అటు
 తర్వాత బుట్టిన ధర్మాధర్మముల యొక్కయు నిర్ణయము వేరువేరు విధములగా
 జేయవలసి యుంటున్నది; అదేరీతిగా వర్తమానకాలమందుండిన ధర్మములు ముం
 దొక వేళమార్పు జెడినయెడల దానికి సరిగా భవిష్యత్కాలముయొక్క ధర్మా
 ధర్మముల వివేచనసహా వేరురీతిగా జేయబడును. కాలమానముననుసరించి, దేశా
 చారములు, కులాచారములు లేదా జ్ఞాతిధర్మములు సహా యీ తరగతియందే
 గణించ బడుచున్నవి; యేలయన యాచారము సర్వధర్మము కుమారముగ నుంటు
 న్నది, అయినను యాచారాచరములరీతి మేళనముండక

“ సహిసర్వహితః శశ్వదాచారః సంప్రవర్తతే

“ తేనైవాప్యః ప్రథతీ స్వోఽఽరం తాథతేపునః॥

“అందరికిని, ఎల్లప్పుడున్నూ మోకటేవిధముగా హితకరమగు యాచారము దొరుకుట దుస్తరము. ఒకయాచారమున వలంబించినయెడల మరొకటివానితో విరుద్ధముగా నుంటున్నది. ఈరెండవయాచారమును విడచినయెడల యిదిమూడవ నాచారమునకు విరుద్ధముగా నుంటున్నది. (కాం. 259. 17, 18) అనియారీతిగా యాచారశేధముల వర్ణనచేసి ఆచారాచారములయందును తారతమ్యమును బాక్ష వలసి యున్నదని భీష్మకడు తెప్పియున్నాడు.

ఉండనిండు. కర్మాకర్మముల లేకధర్మా ధర్మముల సంశయము తెలొక్క సర్వవిషయములు యారీతిగా విడదీయుచు గూర్చున్నయెడల రెండవ మహాభారతమే వ్రాయవలసివచ్చును. గీతారంభమున తైత్తిరీయమునున్న బంధుక్రమమును విడనాడుట కిష్టములేక అర్జునునకు ప్రాప్తమైన సంధర్మము లోకవిలక్షణమై నది గాదుగాని యిట్టిసంధర్మములు సుసారమునం దనేకవేళలయందు కర్తలున్ను గొప్పవారున్ను యగుచుండుటకు యెట్లునుటించుచుండును? కొన్నివేళలయంద హింసకున్ను యాస్మరక్షణకున్ను, నోకప్పుడు సత్యమునకున్ను సర్వభూతహితమునకున్ను, మరొకప్పుడు జేహసంరక్షణకున్ను యశమునకున్ను, కొన్నివేళల యందు వేరువేరు కారణములనే యుపస్థితములగు కర్తవ్యములకున్ను, (వీటిలో, కోట్లాటపడి కాస్త్రోక్తముగా సామాన్యమున్ను సర్వమాన్యమున్ను యయింప సీతీనియమములచే కార్యములు జరగక వాటికి యనేకయుపవాదములెట్లు గలుగుచున్నవి? మరియు సాధారణ మనుష్యులకేగాక, గొప్పగొప్ప వండితులకు సహాయిట్టి సమయములందు కార్యకార్య విమర్శచేయుటకు యథగా కర్తవ్యాకర్తవ్య ధర్మమును నిర్ణయించుటకు యేవైనా స్థిరములైన యుపాయములున్నవా లేవా? ఇది కనుగొను నిచ్చ సృభావికముగా నెట్లు కలుగుచున్నది యను విషయములు చదువరులకు బాగుగ తెలియవరుచుటకై వై వివేకధము చేయబడనది. దుష్కర్మములయందువలె గలుగు సంకటములయందు “ అకర్మకర్మ ” ములని కాత్తముల యందు కొన్నినీరులు చెప్పబడినవి నిజమే. తాతాచారము, అవత్కాలమున బ్రాహ్మణుడు యెచ్చోటనైనా అన్నగ్రహణము చేసినకు వానికి తోషణమునంద సన్నిహితులు చెప్పియుండుటయేగాక, వాంఛోగ్యవ విధియందు చున్నవా

క్రమమునకు యిదేరీతిగా వర్తించిన కథ కూడఁ జెప్పబడియున్నది. (యుద్ధ 8:41; 9:1-10) అయితే వాటియందును, నై జెప్పిన ప్రసంగమందును యనేక మధ్యములున్నవి. దుష్కాలమువంటి ప్రసంగమందు శాస్త్రధర్మములకున్ను, ఆరీలి, దప్పి మొదలైన యింద్రియవృత్తులకున్ను కొట్లాటబడి యింద్రియము లోకవంకను, శాస్త్రములు వేరొకవంకను యిగుచుండును. అయితే నైనజెప్పిన ప్రసంగములలో యనేకచోట్ల యింద్రియవృత్తులకున్ను, శాస్త్రములకున్ను విరోధముండక శాస్త్రములకే విహితమైన యిట్టి రెండుధర్మములను ఒకప్పుడ విరోధముగఁగి యిది చేయవలయునా లేక యదిచేయవలయునా యనునీని సూక్ష్మపరము విచారించుట అవశ్యకముగా యున్నది. మరియు పీటిలో కొన్నివిషయముల నిర్ణయము పూర్వపు సత్పురుషుఁగొట్టి సందర్భముల యందు జేసిన పర్తనఁబట్టి సామాన్య మనుష్యులకు తనబుద్ధివల్లనే యొకవేళ జేయుటను సాధ్యముగనుండినను, యితరసందర్భములయందు బుద్ధిమూలములమనస్సుకూడా శత్రుత్వముచున్నది. ఏలయన యెంతోతలఁచికముగా విమృశింపఁగో యంతంత వెక్కువగా కోతీలు ఉపపత్తులు నిష్పన్నములై, కడపటిసర్థయము చేయుట నర్హముగాచున్నది. మరియు యోగ్యమైన నిర్ణయము గలుగనియెడ మనచేతనుండి యధస్థమో లేక తప్పకలుగుట శబకాశముగలుగును. ఇవిధమున పరీక్షించిన చుడల ధర్మధర్మముల లేదా కర్మాకర్మముల వివేచనమనునదే యొకస్వతంత్రము శాస్త్రముగ నేర్పడి న్యాయపాతకరణములకంటే యయ్యదియే విశదముగ నున్నట్లగుటను. “ నీతిశాస్త్ర ” మను శబ్దము పాతసంస్కృతగ్రంథములయందు విశేషముగా రాజ నీతిశాస్త్రమునకే యన్వయించుచుండుటచే కర్తవ్యా కర్తవ్య శాస్త్రమునకు “ ధర్మశాస్త్ర ” మని బిలుచుట ప్రాచీనపద్ధతిగానున్నది. అయితే “ నీతి ” యను శబ్దమందే కర్తవ్యములేదా సద్వర్తనముకూడా జేయుటచే మన విప్పటి పద్ధతిప్రకారము ధర్మాధర్మముయొక్క లేదా కర్మాకర్మముయొక్క వివేచనమునకే “ నీతిశాస్త్రముని ” యీ గ్రంథమందు ప్రయోగించియున్నాము. నీతియొక్క, కర్మాకర్మములయొక్క, లేదా ధర్మాధర్మములయొక్క వివేచనముగల యీ శాస్త్రము గహానమైనదని తెలుపుటనై “ సూక్ష్మగర్భితధర్మస్య ” ధర్మములయొక్క యనగా పూర్వహారిక నీతిధర్మములయొక్క స్వరూపము సూక్ష్మమైనది. యని మహాభారతమునందలిచోట్ల జెప్పబడినది. సుందరీయవృత్తుల ప్రాచీనతయొక్క సంజ్ఞాబిమ్మిదా

మన బస్ట్రోమోఫోరస్ కాలముందు భీష్మద్రోణాదులు సామ్యస్యములై యూరించుట
 గూర్చిని? లేదా దుష్టదుర్యోధనునివైపున యుద్ధముజేయునప్పుడు భీష్మద్రోణులు
 స్వసమర్థసార్థముచెప్పిన “ అర్థస్యపురుషోదాసః దాసస్త్యర్థో సకస్యచిత్ ” పురు
 షుడనువాడు అర్థమునకు దాసుడు; అర్థమెవ్వఁడాస్యము జేయడు (మథా 43.35) అను నీ తత్వము సరిగానున్నదా లేదా తప్ప? ఎప్పుడైనను “ సేవా
 శ్వస్యత్తిరాభ్యాతా ” (మను 406) సేవాధర్మము కుక్కస్వత్తివలె హేయమని
 త్యజింపవలసియుండినచో, అర్థదాసుఁడు పుటకంటెను భీష్మద్రోణాదులు దుర్యోధనుని
 సేవయేల విడువరైరి! యచ యిత్యాదిప్రశ్నలకు యోగ్యమైన నిర్ణయముచేయుట
 మిగులకష్టము ఏ యన యిట్టి సంకర్షణములయందు పేరుపేరు జనులు ప్రసంగము
 సారము పేరుపేరు అనుమానములు లేక నిర్ణయములను జేయుచున్నారు.
 “ సూక్ష్మాగతిర్నిధర్మస్య ” (మథా అను 10.70) ధర్మముల తత్వము సూక్ష్మ
 ము, యను టిలయ గాదు, అయితే ముందు “ బహుశాఖావ్యవతిథిః ” దాని
 నుండి యనేక కొప్పలు బ్రాగ్మములేర్పడి చిలి దానియందుత్పన్నమగు అనుమాన
 ములుసహా పేరుపేరుగా నుంటున్నవి. యని మహాభారతముచే జెప్పబడినది. (మ
 థా 20-8.2) తులాభార బాలి సంవాదమందు; తులాభారుడుగూడా ధర్మ
 మునుగురించి వివేచనము జేయనప్పుడు “ సూక్ష్మాత్వాన్న సవిజ్ఞాతం శక్యతే
 బహునిహ్నవః ” ధర్మము సూక్ష్మముగానుండుటచే యనేకవేళలయందు దానిని
 తెలుసుకొనుట కష్టముగా నున్నదని జెప్పియున్నాడు. (కాం 261.37)
 మహాభారతకారునకీ సూక్ష్మప్రసంగములు సంపూర్ణముగా యవగతమై యుండినం
 దున యిట్టి ప్రసంగములయందు ప్రాచీన మహాపురుషు లేమిజేసిరను విషయము
 చెప్పికారణముననే మహాభారతమందు పేరుపేరు కథల సంగ్రహము జేసి యు
 న్నాడు. అయితే సర్వవిషయములను శాస్త్రీయరీత్యా విమర్శజేసి వాటియందలి
 సామాన్య మర్థమును భారతమువంటి ధర్మగ్రంథ మందెచ్చుపైసను జెప్పవలసిన
 యవశ్యకముండెను. ఈ మర్మము నర్థముని కర్తవ్యమోహమందు పేయుటకు
 గాను శ్రీ కృష్ణుడు పురస్కరించుచుండే యుపదేశముజేసినో దానిని యనుసరించి
 బ్యాసుడు భగవద్గీతయందు ప్రతిపాదించియున్నాడు; దానివల్ల గీతయనునది మహా
 భారతముయొక్క రహస్యోపనిషత్తుగను శిరోభూషణముగను యుండుటయేగాక,
 మహాభారతమనునది గీతయందు జెప్పబడినమూలభూత కర్మతత్వములకు గురూ

తాతగారుతో కూడిన విస్తృత వ్యాఖ్యానముగా నున్నది. గీతాగ్రంథము
 మహాభారతమునకు (మహాభారతము ప్రాసనపదవ) తరువాత జేర్చబడియున్నదను
 శంకలపాదు యీ విషయము సావశ్యకముగా లక్ష్యమందుంచవలెనని నా నూచన.
 ఇయ్యేల గీతాగ్రంథమున కేర్పినను యథార్థతా లేక విశేషత్య మొకవేళ యుండి
 నచో నయ్యది యిదియ. వీలయిన. కేవల మోక్షకాత్తమును యనగా వేదాంత
 మును ప్రతిపాదించు నుపనిషదాది, అహింసాది సదాచరణములయొక్క వట్టినియ
 మముల వృత్త్యాది గ్రంథము లనేకములుగానుండినను, వేదాంతమందలి గహన
 తత్వజ్ఞానముయొక్క యాభారముతో కార్యకార్య వ్యవస్థలను జేయు గీతవంటి
 మరొక ప్రాచీనగ్రంథము యిప్పటివరకు సంస్కృత వాంఙ్మయమునందేదియు నగ
 లదము. " కార్యకార్య వ్యవస్థితి " యను నీవాక్యము నాస్వకపోల కల్పితము
 గాదు, గీతయందే జెప్పబడియున్నది. (గీత 18,24) యను వియ్యది గీతాధక్తులకు
 జెప్పుట యీవావశ్యకము. భగవద్గీతవలె యోగవాసిష్ఠయందునూ జ్ఞానమూలక
 శ్రీవృత్తిచూర్ణమునే వసిష్ఠుడు రామున కుపదేశించియున్నాడు. అయితే గీతకు
 తరువాత బుట్టినవియు గీతనే యనుకరణ జేయునటువంటివియు నగు యిట్టిగ్రంథ
 ములచే, గీతయొక్క పైజెప్పబడిన యథార్థతకు యేలాటి బాధకములులేక
 కొరత గలుగదు.

శ్రీ

భగవద్గీత ప్రథమాధ్యాయము.

అర్జునునివిషాదయోగము.

అర్జు

విశాఖపట్నం వజీరుగానుండి

కె. శ్రీ. బ్రహ్మశ్రీ కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారిచే

రచించబడినది.

కె. శ్రీనివాసరావుచే

ప్రకటింపబడియె.

మొదటికూర్పు.

విశాఖపట్నం.

ఆంధ్రాముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1925.

Registered Copy-Right.

మొల. అ. 0.0000000

శ్రీ

భగవద్గీత ప్రథమాధ్యాయము

అర్జునునివిషాదయోగము

“హరి - ఓం”

అధ్యాయములో జరిగిన గొప్పయుద్ధములలో భారతయుద్ధము మిగుల గొప్పది. ఈ యుద్ధమాధ్యాయ పంచాయజ్ఞచరిత్ర వెక్కువత్వములకు జరిగినది. అక్కాలమునకు మున్నే వస్త్రాశ్రమ ధర్మములు చాతికట్టుబాట్లు మతవిధులు గల స్వత్వ తేర్పడియుండెను. చాతికలహములు, మతవిరోధములు, రాజ్యాధికారవైకల్యములు, పెచ్చుబెరిగియుండెను. ఋగ్వేదమునాటి యాధ్యుల యైకమత్యమునకు నన్నివిధముల భంగముకలిగియుండెను. జనుల నైతిక ప్రవర్తనములు చెడియుండెను. ధర్మ మడుగంటుచుండెను. దుష్టచేష్టలు దురాశలు బలమయియుండెను. జనులు విశేషముగ సత్తవ్యసనములకు లోబడియుండిరి. అనేకు లాస్తికత్వమునందు దృఢ విశ్వాసములేక నాస్తికవాదములు సలుపుచుండిరి. ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముచెడి స్వతంత్ర రాజ్యములు వెక్కులయియుండెను. ఒక రాజ్యమును మఱియొక రాజాక్రమింప నున్విష్టారుచుండెను. రాజులు ధర్మవిధులుమాని యధర్మవిధు లనేకములాచరించుచుండిరి. బ్రాహ్మణులు స్వధర్మములుమాని రాజసేవకులుగ మనుచుండిరి. అయినను బ్రాహ్మనాచారపరులును, ధర్మనిష్ఠైకచిత్తులును, సత్యవాక్యపరిపాలకులును గొందఱు చట నచట నుండిరి. ముఖ్యము ద్వాపరధర్మములు మాసిపోయి కలియుగధర్మములు మాసికెక్కుచుండెను. ఇట్టికాలమునందు భారతయుద్ధము సంభవించెను. ఈ యుద్ధమునకు మూలకారణములు భారతమునుఁ జదివినట్టిన్ని వినినట్టిన్ని హిందువులగు మనశ్శెల్లరకుఁ జక్కఁగఁ దెలిసియుండునని నే నన్నినాను. అప్పటిలోనుండిన రాజ్యములలో గొప్పరాజ్యము వాస్తినావతి. ఆ రాజ్యమును శంతనవంశజుడయిన భృతరాష్ట్రుఁడెలుచుండెను. ఆ భృతరాష్ట్రుఁడు చుట్టంధుడయినందున యతనికొమానుడు దుర్యోధనుడు రాజప్రతినిధిగ రాజ్యమేలుచుండెను. రాజనియును రాజరాజనియును గ్రంథములలో నెల్ల దుర్యోధనుని సంభాధించిరి. రాజసకుల స్వా

తంత్రములెల్లను దుర్యోధనునకునుండెను. అబాల్యముగ దుర్యోధనుడు తన పినతండ్రికొఱూరులగు పాండవులపైఁ బగఁజాటుచుండెను. అందున ఓముని నాజన్మదేవునిగఁ జూచుచు ననేకవిధములగు కష్టములకు గుఱిఁజేసెను. దుర్యోధనుని దుష్కృత్యములనుబట్టి భారతయుద్ధము సంభవించెను. ఈ యుద్ధముజరిగినస్థలము కురుక్షేత్రము. ఇది ఋగ్వేదకాలమునుండి పుణ్యక్షేత్రమని ప్రసిద్ధికెక్కినస్థలము. అనేక పుణ్యపురుషులు తపస్సుచేసిన భర్తృక్షేత్రమిది. ఈ క్షేత్రము యమునాసరస్వతీనదుల మధ్యనున్నది. దీనినే యార్యావర్తమని మనవారు పిలుచునది. దీనినే బ్రహ్మర్షి దేశమనిన్ని సకలదేశజనులు సమస్తాచార విచారములు నిండుండు బ్రాహ్మణుల మూచారములరీతిగ నుండవలెననిన్ని మనుస్మృతిలోఁ బలుకఁబడినది. ఇదియే కురుక్షేత్రమని పిలువఁబడుచున్నది. కురువనువాడు భరతవంశములో గొప్పరాజు. హస్తినావతికే దిల్లియని యిప్పటి నామము. ఈ పురిపురోముఖముననుండు గొప్పబయలు స్థలమే భారతయుద్ధభూమి. ఈ స్థలమునందే పరశురాముడు పృథ్వీని నిక్షత్రమొనరించి పితృతర్పణమొనరించినది. కావుననే యది క్షేత్రస్థానమైనది. గొప్పయుద్ధములెల్ల నాస్థలమునందే యయినవి. ఇట్టిస్థలమునందుఁ బదు నెనిమిది యక్షోహిణీసేనఁ గూడి పదు నెనిమిదిదినములు భయంకరయుద్ధముజరిగెను. పదు నెనిమిది యక్షోహిణీసేనలోఁ బదునొకండక్షోహిణీసేన దుర్యోధనునిదిక్కున నుండినది. మిగత యేడక్షోహిణీసేన పాండవులదిక్కున నుండినది. అక్షోహిణీయనఁగా 21870 రథములును, 21870 ఏనుఁగులును, 65610 గుఱ్ఱములును 109350 కాల్బలమునుగల సేన. ఈరీతిగానుండెడి నిరుపదిలక్షలసేన పదు నెనిమిదిదినములు ఘోరసంగ్రామమొనర్చి మడసెను. హతశేషులుగ నిలిచినవారు పాండవులైదుగురును గృష్ణసాత్యకు రిరువురును పాండవులదిక్కునను నశ్వత్థామ కృప కృతవర్మలను మువ్వురు దుర్యోధనునిదిక్కునను నిలిచిరి. ఈ భారతయుద్ధవివరము వ్యాసులచేఁ వర్ణింపఁబడినది. ఈ గ్రంథములో ననేకములగు నుపకథ లితరులిటీవల చేర్చినారని విద్యావంతులు కొండఱు తాత్పర్యపడినారు. ఆ విషయమింతకుమున్ను నాచే వ్రాయబడిన సభారత భగవద్గీతలవిమర్శన" మను నుపన్యాసములోఁ బలికినాను. మరల నివటి నా విషయమే వ్రాయుట పునకుక్తిమగును. యుద్ధప్రారంభమునకుమున్ను మహర్షి వేదవ్యాసులు భృతరాష్ట్రునిఁజేరి "భృతరాష్ట్రా! నీవు యుద్ధము చూడఁగోరితివని నీకుఁగన్నులిచ్చెద" నని నుడిచెను. అప్పుడు భృతరాష్ట్రుడు "స్వామి! రా

రంగమున స్వజననాశ్రయ మనుభూయోరకర్మము నేఁ గన్నులఁ జూడఁజాలనుగావున నే దానినిఁ జూడకయే యచ్చటజరుగునకలసంగతులు నాకుఁ దెలియురాగోనర్హు " మని వేడికొనెను. అప్పుడు సంజయుఁ డనుభృతరాష్ట్రానియాపునకు వ్యాసులు దివ్యచక్షువులిచ్చిరి. ఆ మహిమచే సంజయుఁడు రంగరంగముఁజేరి శస్త్రాస్త్రములకు లక్ష్యభూతుఁడుగాక తిరోధానుఁడుగనుండి యెవట నెవట నేమేమి, రహస్యముగఁ గాని బాహ్యముగఁగాని జరుగుసంగతుల నెఱిగి భృతరాష్ట్రానికుఁ దెలుపుచుంచెను. అరితిగ సంజయునివలనఁ బలురఁబడిన విషయములతోఁ బ్రారంభముఖ్యవిషయ మీ గీతాంశము. ఈ యంశమునే వేదవ్యాసులు తమకవిత్వరచనాకౌశల్యమును నగపరచుచు "భారతేనామమున రచించినగ్రంథములోని భీష్మపర్వములో వివరించిరి" యుద్ధప్రారంభ దినాంతమున సంజయుని భృతరాష్ట్రానిఁడంచుచి యీ క్రింద పలికినరీతిగఁ బ్రశ్నించెనట.

" ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమపేతా యుయుత్సవః ।

" మామతాః పాండవాశ్చైవ కిమకుర్వతసంజయ ॥

సంజయా! యుద్ధముఁజేయఁదలంచి ధర్మక్షేత్రమగు కురుక్షేత్రమునందుఁ గూడిన నావారును పాండవులును నేమిచేసిరి?

ఈ శ్లోకమునకుఁ బండితమ్మన్యులొనరించిన యనేక విపరీతార్థములు నేనిదివరలోవ్రాసినాను. కావున మరల వానినే వ్రాయుట యనావశ్యకంబని వదిలి తిని. ఆ కురుక్షేత్రము ధర్మక్షేత్రమయినందున నచ్చట నేవనియొనర్చినను ధర్మమే జయించుననియు నధర్మమడుగంటుననియును నాద్యులలాత్పర్యము. భృతరాష్ట్రానిచే నారీతిగఁ బ్రశ్నింపఁబడి సంజయుఁడీరీతిగఁ బలుకుచున్నాడు.

2 " దృష్ట్వాతుపాండవానీకం పృథ్విధందుర్యోధనస్తదా ।

అచార్యముపసంగమ్య రాజావచనమబ్రవీత్ ॥

3 " పశ్యతాంపాండుపుత్రాణా మాచార్యమహతీంచమాం ।

పృథ్విధందుపదపుత్రేణ తవశిష్యేణధీమతా ॥

4 అత్రహూరా మహేష్వాసా భీమాజ్ఞానసమాయాధి ।

యుయుధానోవిరాటశ్చ త్రుపదశ్చమహారథః ॥

5 " దృష్ట్వాకేతుశ్శ్రేణిరానః కాశీరాజశ్చవీర్యవాన్ ।

పునుజుక్కుంతిభోజశ్చ తైజ్యశ్చసరపుంగుః ॥

- 6 యుధామన్యుశ్చవిక్రాంత, ఉత్తమాజాశ్చవీర్యవాన్ ।
సౌభద్రో ద్రాపదేయాశ్చ సర్వపవమహారథాః ॥
- 7 అస్మాకంతువిశిష్టాయే తాన్ని బోధద్విజోత్తమ ।
నాయకా మమసైన్యస్య సంక్షార్థంతా బ్రవీమితే ॥
- 8 భవాభీష్టశ్చకర్ణశ్చ కృపశ్చసమితింజయః ।
అశ్వైశ్చామావికర్ణశ్చ చామదత్తిస్తథైవచ ॥
- 9 అస్యేచబహవస్సూరా, మదర్థేత్యక్షజీవితాః ।
నానాశత్రుప్రహరణా, స్సర్వేయుద్ధవిశారదాః ॥
- 10 అపర్యాప్తంతవస్మాకం బలంభీష్మాభిరక్షితం ॥
పర్యాప్తంత్విదమేతేషాం బలంభీమాభిరక్షితం ॥
- 11 అయనేషుచసర్వేషు యథాభాగమవస్థితాః ।
భీష్టమేవాభిరక్షంతు భవంతస్సర్వపవహి ॥

ధృతరాష్ట్రా! పూహాకారముగఁ బన్నినపాండవసేనను దుర్యోధనుఁ
దు చూచి ద్రోణాచార్యులసరసకుఁజని యిట్లనియెను. ఆచార్యులవాచా! ద్రుపదుని
కొమారుఁడును దమశిష్యుఁడును, బుద్ధిమంతుఁడును సగుభృష్టద్వ్యమ్మునిచే పూహా
ముగ నియమింపఁబడిన గొప్పదియగు సేనను జూడుఁడు. ఆ సేనలో సౌరులును
ధనుర్ధరులును యుద్ధములో భీష్మార్థునులతో సమానులును సగు వారినిఁ జూడుడి.
వారెవరఁనగా యయుధానుఁడు, విరాటుఁడు మహారథుఁడగు ద్రుపదుఁడు, ధృష్ట
కేతుఁడు, చకితానుఁడు వీర్యవంతుఁడగు కాశీరాజు, పురుజిత్తు, కుంతిభోజుడు
సరశ్రేష్ఠుఁడగు తైజ్యుఁడు, పరాక్రమముగల యుధామన్యుఁడు బలముగల యుత్త
మాజుఁడు, అభిమన్యుఁడు, ద్రాపది కొడుకులునున్నవారు వీరందఱును మహార
థులు. బ్రాహ్మణోత్తమా! ఇక నాసేనకు నాయకులును మనలో గొప్పవారునుసగు
వారినిఁ దెలియఁజెప్పెదను వినుఁడు. మీరును భీష్ముఁడు, కర్ణుఁడు, యుద్ధములో
తయమునుబొందు కృపాచార్యులును, సత్వత్తామ, వికర్ణుఁడు, భౌరిత్రపుడును వీరు
గాక యింక ననేకసౌరులునుగలరు, నాకొఱకుఁ దమ కీచితములు వదలుకొందురు.
అనేకవిధములగు శత్రుములను భరించినవారు, అందఱు యుద్ధములో నేర్పుగల

వాని భీష్మునిచే రక్షింపబడిన మనబలముచాలదు భీమునిచే రక్షింపబడు బలము చాలును. కావున మీరందఱును నాయామార్గములలో వంతులప్రకారము నిలువబడి భీష్ముని రక్షించుచుండవలెను.

ఇట్లు భీష్మకములందు దుర్యోధనుఁ దుభయబలముల బలాబలముల నిర్ణయించుచు, సేనాధిపతియగు భీష్ముని నెల్లరే మఱక రక్షించుచుండవలెనని ద్రోణాచార్యులనుసరించి కొనుచున్నాడు. దుర్యోధనుఁడురాజుగ నభిషిక్తుఁడుగాకయున్నను వానికుండి పుట్టించుదయ్యుండునను దుర్యోధనుఁడే త్వేష్టపుత్రుఁడయి యువరాజునిను. ఇందునను బహుకాలమునుండియు దుర్యోధనుఁడే రాజుగ నెన్నఁబడియుండెను. కావున దుర్యోధనునిది యధర్మయుద్ధముగ నున్నదని తెలిసియున్నను భీష్మద్రోణాదులు తమరాజనానతిరీతి ధర్మాత్ములగు పాండవులపైన రణమొనర్చుననుకొనిరి. అన్యాయముదుర్యోధనునిది యనితెలిసియున్నను ధర్మాత్ములును జ్ఞానులును, వయోవృద్ధులును నగుభీష్మ ద్రోణాదులు దుర్యోధనునిపరమము తమవీరశూరశ్రుములు భగ్నస్వరూపులగు పాండవుల పైనఁ బ్రసరింపఁ జేసినది మనకుఁబ్రతిముగంగఁబడునుగా; ఈ విషయమున భీష్ముఁడు పరికినసమాధానమును నేను మఱి యొకయుపన్యాసములో వ్రాసియున్నాను. తాను దుర్యోధనుని కొలువున నున్న కారణంబున వానిపరము యుద్ధమాడితినని భీష్ముఁడు పలికెను. అదిమనకు విస్మయావహముగ నుండును. అయితే భారతకాలముననుండిన రాజనీతులును క్షత్రియధర్మములును, యుద్ధనిబంధనలును, యోధులకట్టుబాట్లును మనమెరింగినచో భీష్మాదులనుసరించినది ధర్మమార్గమేయని మనకుఁదోచకమానదు. రాజయొక్క హావ్యవర్గములోఁ జేరినవాఁడెవడును రాజనానతిరీతిగఁ దానొనర్చు బోవుపని ధర్మమాయధర్మమా యనివిచారించునది యనవశ్యకము. ఇదిస్వామి భృత్యన్యాయమునుసరించినది. రాజే భూలోకదైవమని యాత్మలదృఢాభిప్రాయము. కావున రాజాజ్ఞాభంగము దైవవిరోధమని జనులెన్నుచుండిరి. అటుకాక దేశము నుభయముగ నుండు కాలమున రాజమర్యాదఅంధుచు యుద్ధసమయమున భటులు తమ యస్థానమసారము ధర్మాధర్మవివేచన మొనర్చి రాజసేవమానినచో రాజ్యనిబంధనతెవ్వియును నిలువవు. వ్రతిరాజ్యము నేరాజకముగను. జనులధనభాగ్యాభివృద్ధికిగాని తమమునకుఁ గాని నిలుకడయుండదు. సాంఘికబలమునకుఁగాని నీతికిఁగానిప్రాత్యక్షముండదు. కొన్నిసమయములందీకట్టుబాట్లలోఁబడినచే నధర్మవృద్ధి ననుసరించిన

వారయినను దీనినుండి కలుగు చెడు గంఠగముండదు. వైదికతాకికవ్యవహారములును సాంఘికనిబంధనలును, ధర్మాధర్మవిచారములును వర్ణాశ్రమధర్మములును బాధికట్టు బాట్టును రాజశాసనములకు లోనయి యభివృద్ధి చెందుచుండెను. శావునరాజశాసనధిశాత మెట్టికాలమునవైనను తేయఁగూడదనియును నటులొసరించినచో రాజదండనయేగాక రౌరవాది నరకప్రాప్తి యనుభీతి యప్పటివారికినుండెను. ఇక్కారణంబుననే భీష్మద్రోణాదులు దుర్యోధనుని శాసనమును మీరలేరైరి. ఇత సుభయశ్శేల బలాబలనిరూపణము భీష్మకణ్ణాదులయెదుటఁ జేయక ద్రోణాచార్యులయెదుటఁ జేయనేలయని ప్రశ్నింపనగును.

ద్రోణాచార్యులు తనకు శస్త్రాస్త్రగురువయినందున తనశిష్యుని జయమునకై కౌర్యమెల్ల వినియోగింపవలెనను తలంపునవైన నుండనగును. కాదేని ద్రోణాచార్యులకు ద్రుపదునివైఁగల పగను సాధింపఁజటివచ్చెనని తెలియఁజేయుచు ద్రుపదుఁడు శత్రుసేననుజేరి యుద్ధమునకు వచ్చినాడనియును ద్రుపదుని కొమారుఁడును ద్రోణాచార్యులను జంపుటకై పుట్టినవాఁడునునగు భృష్టద్యుమ్నుఁడు, శాత్రవసేనాధిపతిగ నున్నవాడనియును దెలిపి ద్రోణాచార్యులక్రోధము పెచ్చింపఁజలంచి యయిన నుండనగును. భృష్టద్యుమ్నుఁడు ద్రోణాచార్యులవద్ద శస్త్రాస్త్రవిద్యనేర్చినవాఁడు. శావుననే యోధాగ్రగణ్యుడయ్యెనని యాచార్యులను క్లాఘించుచు భృష్టద్యుమ్నుఁడు దువకారముతలంపక విద్యాగురువులకు సహకారమొనర్ప వారివైననే యుద్ధమొనర్పవచ్చినాడను క్రోధము నింపఁజలంచియొందునని తోచెడు. దుర్యోధనునిచేఁ జేర్కొనఁబడిన యోధులలోఁగొన్ని నామములు విశేషముగఁ బాడుకలోలేనివియు యుధానుఁడన సాత్యకి, భృష్ట కేతుఁడనచేది రాజ. ద్రావదేయులన 1. ప్రతివింద్యుఁడు 2. సుతసోమ 3. శృతకీర్తి 4. శతానీక 5. శృతసేన; వీరైదుగురు క్రమముగ ధర్మ భీమాద్భుత నకుల సహదేవులకు ద్రావదియందుత్పించిన కొమారులు, వైశ్ణోకములో యోధులు మహారథులని పొగడఁబడినారు. మహారథుఁడనఁగా రథమునందుండి 10000వేల ధనుర్ధారులగు యోధులతో యుద్ధమొనర్పవాఁడు. ఒకరథమునందుండి తనకుసమానుఁడగు మఱియొక మహారథునితో యుద్ధమొనర్పవాఁడు సమరథుఁడు. అనేక సమరథులతో యుద్ధమొనర్పవాఁడతిరథుఁడు. వైదిక శాత్రవయోధులను వివరించి యిఁకఁ దనసేనలోనున్న యోధులగుల నిరూపించుచు వారిస్థలని మీరొప్పునదురయినను జూచియుండు మీరు

సంపూర్ణ లక్ష్మ్యముంచుటకై తెలపెదననివాక్రుచ్చెను. సోమదత్తయనువాడు భాష్టికరాజుగ నోమవత్తుని కొమారుడు. ఇందిలు యోధులు మనదిక్కుననుండియు భీష్మునిచే రక్షింపబడినట్టిదియు నైనను మనబలము చాలినంతగ్గలేదు. భీమాభిరక్షితమగు శాత్రవసేన తగినంతయున్నదని దుర్యోధనుడు వచించినది విచిత్రముగనున్నది. ఏలయన దుర్యోధనుని బలము పదునొకండఱ్ఱహినులు, పాండవసేన యేడఱ్ఱహినులు. అయినను తనబలము తక్కువయని పలుకుటఱ్ఱాడ జయము కలుగునో కలుగదోయను సందేహముననైన నుంచినగును. కాదా భీష్ముడు ముదు సలియేగాక పాండవ పక్షపాతియయిన కారణమివ్వడనబలము హెచ్చుగనుండినను తక్కువయనియును జయోత్సుకుడగు భీమునిచే రక్షింపబడు సేన తక్కువగా నున్నను హెచ్చుబలము కలదగుననియును దుర్యోధనుని యభిప్రాయముండనగును. భీష్ముడు పాండవపక్షపాతియాయెను. భీముడో పోలుపోయిన సర్వస్వమును సాధించికొనుటకుఁ జట్టుపట్టినవాడగుటయగాక దుర్యోధన దుష్కృతనాదులను రణరంగమునఁ జంపెదనని ప్రతిజ్ఞపలికినవాడు కావున జయముకలుగునో కలుగదోయను సంశయాకులమాననుడఁగ దుర్యోధనుడు తనబలముతో హెచ్చుగనుండినను దక్కువయనియే తలంచెను. అయినను సేనాధిపతియగు భీష్ముని నన్ని విధముల నన్నిదిక్కుల రక్షింపవలెనని పలికెను. కారణమేమనిన సేనాధిపతి పడిపోయినచో సేనయంతయును దిక్కుదిక్కుకుఁ బరుగిడిపోయి యపజయము సిద్ధించును. ధృష్టద్యుమ్నుడు సేనాధిపతిగనుండఁగ “ బలంభీమాభిరక్షితం ” యన గారణంబేమనిన అదినమున వజ్రనామక శ్వాహముసురచించి దానిని రక్షింప భీముని నియమించియుండిరి.

“ భీష్మమేవాభిరక్షంతు ” యని హెచ్చరించుటకు రెండవకారణంబేమనిన, శిఖండివైఁ దాను బాణములువేయనని భీష్మునిప్రతిజ్ఞకావున శిఖండిక్కునుండివచ్చు బాణములచే భీష్ముడునుచ్చునేమోయను సందేహము. వైరితిగఁ బలికిన పలుకులువిని దుర్యోధనునకు ధైర్యమిచ్చుటకుఁగాను.

12   “ తస్య సంజనయ స్తర్షం కురువృద్ధః పితామహః ।
 “ సింహనాదం వినద్యోవై శృంఖం దధౌప్రతాపవాన్ ,

13. తత శృంగేశ్వ భేద్యశ్చ బలరాజో గోముఖః,
సహనైవా భగవాన్సుత్య స శబ్ద స్తుములో భవత్.
14. తత శ్చేన్ద్రైః స్త్రైః యో ర్గ్రాశే మహతి స్వప్నత స్థితా,
మాధవః పాణ్డ్యశ్చైవ దివ్య శంఖో ద్రుపద్యయః.
15. పాణ్డ్యజర్జరా వ్యాపీకరో దేవదత్తం భవత్కయః,
పాణ్డ్యం చ శ్చైవ మహాశర్ణా భీమశర్కా వృకోదరః.
16. అనన్తవిజయః చానా మక్తీచుక్రో యుధిష్ఠిరః,
సకుల స్సహదేవశ్చ సుశూచహరశ్చమకః.
17. కార్యశ్చ బహుమృగో భృగుశ్చైవ మహారథః,
ధృష్టిద్యుమానా విరాటశ్చ సాత్యశ్చా చరాచరః.
18. ద్రుపదో ద్రాపదేయాశ్చ సర్వితః పృథగివాసే,
శానద్రశ్చ మహాబాహు శృంఖాస్తస్యైవృశ్చవృశక్.
19. స శూహో ఛార్తరాష్ట్రాణాం వృదయాని వ్యదారయత్,
సతీశ్చ పృథివీం ద్రైవ తుమలో వ్యసనాచయన్.
20. తతః శ్చేన్ద్రైః శ్చేన్ద్రైః పాణ్డ్య శార్తరాష్ట్రాన్ కవిధ్వజః,
ద్రుపదే శత్రు సేన్హృతే ధనురుద్యమ్య పాణ్డ్యవః.

భీష్ముడు పెద్ద సింహనాదమునర్చి గట్టిగ శంఖమునూచెను. సిమ్మట దక్కినవారును శంఖములు, భేరులు, హణవములు, ఆనకములు, గోముఖములు, మొదలగువానిని వెంటనేవాయించిరి. ఆ చప్పుడు దిక్కులంతటను సంకులముగ వ్యాపించినది. తరువాత లెల్లనిగుఱ్ఱములుగట్టిన గొప్పరథము మీదఁగూర్చుండి శ్రీ శృష్ణుడు పాంచజన్యమును, నభ్యనుడు దేవదత్తమును శంఖమును, భయంకరవ్యా పారముగల భీముడు పాండ్రమును శంఖమును, ధర్మశాజసంతవిజయమును శంఖ మును, సకులుడు సుశూచమును శంఖమును, సహదేవుడు మహాప్రహరమును శంఖ మును నూదిరి. ధనుర్ధరుడగు కార్తిరాజు, మహారథుడగు శిఖండి, భృష్టద్యుముడు విరాటుడు, అపజయములేని సాత్యకి, ద్రుపదుడు, ద్రాపదేయులు మహాబా హుండగు సభిమన్యుడు వీరందఱునుఁ దమతమ శంఖములను వేటువేటుగ నూదిరి. ఆ చప్పుడు సంకులమై భూమ్యంతరిక్షములు నిడునట్లు ప్రతిధ్వనియిచ్చుచు మరొక

భనాదుల హృదయములు బ్రహ్మచేసిధవి. మహారాజా భక్తరాష్ట్రానికి విద్యుట .
శస్త్రాస్త్రయుద్ధము ప్రారంభమగుచు సర్వులు యుద్ధసన్నద్ధులయి నిలువబడిన .
దుర్యోధనాదులజూచి భనున్న సక్కజెట్టి యర్జునుడు కృష్ణునితో సక్రమ పాప .
లిచినరీతిగఁ బలికెను.

21. “ సేనయో బభయా గుర్యే ర్భవే స్థానయః పేద్యతే.

22. “ యావ చేతా నిర్విరేహం యోద్ధాతామో భవన్తానాః
“ కైర్నియం సహం యోద్ధాన్య మస్మిన్ రణసమున్యమే ||

23. “ యోత్స్యమానో నవేతేహాయురత్తేన సహంగతాః |
“ ఛార్తరాష్ట్రీన్య దుర్బుధే ర్యుధే ప్రయచిక్ష్వ మే ||

అచ్యుతా! సఁ యుద్ధములో నేనెవరితో యుద్ధముచేయవలసినో యీ
యుద్ధసన్నద్ధులయి నిలిచియున్నవారిని రాగుగఁ జూచుచును రెండు సేనల
మధ్యను నా రణమును నిలుపుము. సర్వులయిగు దుర్యోధనుఁలకు యుద్ధములో
మేలుచేయఁదలంచిన వాడైవచ్చి యుద్ధముచేయఁబోవ వారిని నేను జూడవల
యును. అనియర్జునునిచే నడుగఁబడి శ్రీ కృష్ణుఁడు రథమునుభయ సేనల మధ్యను
నిలిపి, అర్జునా! భీష్మద్రోణులను, దక్ష్ిణరాజుల సైన్యము, కౌరవాదులను చూడుమని
పలికెను. అపుడర్జునుఁడు రెండు సేనలలోనున్న తంద్రులను, తాతలను, గురువు
లను, మేనమామలను, సోదరులను, కొడుకులను, మనుమలను, మిత్రులను,
మామలను, స్నేహితులనుచూచి.

24. “ తా నృపీష్య సకాక్షీయ స్సర్వాః పృథూనవస్థితాన్ |
“ కృపయా నరయా విష్టో విషేద నిద మబ్రవీత్ ,

ఇట్లు వచ్చినవారిజూచి చాల జాలికలవాడయి యర్జునుఁడు విచారించుచు
కృష్ణునితో నిట్లనియెను. ఈ శ్లోకమునుండి యర్జునుని విషాదయోగంబు
ప్రారంభమగుచున్నది. ఇదివరలోఁ జెప్పబడినదంతయును భగవద్గీతకు ప్రీతికరం
జెల్లును. అర్జునుఁడు యుద్ధసన్నద్ధుఁడయివచ్చి యుద్ధరంగమున స్వజనులమఁజూచి
విషాదమొందిన విషయమిందుక విమర్శవార్తముగనున్నది. ఆ యుద్ధరంగమునఁ
గూడినవారు, చిన్నతనమునుండి విద్యాబుద్ధులుసేర్పి పెంచి పెద్దఁజేసిన పితామ
హుఁడు భీష్మాచార్యులు, తన్ను బ్రయశిష్యునిగఁగొని స్వప్రత్యుత్తకై నను వెలుపు

యత్త్రహస్యములను దనకుఁదెలిపిన విద్యాగురువులగు ద్రోణాచార్యులు, తన
 పితరంద్రోణులు, స్వజనులు బంధువులు మిత్రులు వీరినిజూచి వీరందఱు చని
 పోయెదరేయని బాలిఁదెందుట యాశ్చర్యముకాదు. అయినను శ్రీ కృష్ణులీ యష్ట
 నుని విహదము ధర్మవిరుద్ధమని భగవద్గీతలోఁ బలుమారుపఱేశించినారు. కావున
 శ్రీ కృష్ణులయుపదేశము సధర్మమా యధర్మమాయని విమర్శింపఁదగినదిగనున్నది.
 పరహింసనింద్యము, అందున స్వజనహింస యంతకంటెనింద్యము. ఈ యర్థము
 గీతలోనే యచ్చటచ్చటఁ జక్కఁగ బోధింపఁబడినది. అయినను యుద్ధమునర్చి
 శాత్రువులఁ జంపుమని భగవంతుఁడస్త్రమధును నుపదేశించును. ధర్మస్థాపనము కృష్ణుని
 ముఖ్యోద్దేశము. యుద్ధము ధర్మస్థాపనమునకు మూలకారణము. యుద్ధమునందు
 ధర్మమేజయమగునని విశ్వాసము. కారవులొనరించునది యధర్మయుద్ధమని శ్రీ కృష్ణు
 నికొకనికననేల, పాండవులకును నితరులకును దెలియును. అంతయగాక యుద్ధ
 మునరించునది ధర్మయధర్మము. దానిని వదలునది యధర్మము. మంచికాలము
 నందు స్వజనులకునేల యందఱిపైనను శ్రేయఃబూనుట నీతియుతము. పుణ్యాపహము.
 శ్రేయోదాయకము. తన్ను జంపవచ్చిన శత్రువులపై బాలిఁబూనుట యసర్థదాయ
 కము. అందఱిపైనను నంగటి నిష్కళంకమగు ప్రేమనుబూనునంతటి కృతయుగము
 కాదు. భారతకాలము, ఒక చెంపపైఁగొట్టినచో మఱియొక చెంపనునైతము కొట్టు
 మని యిచ్చునంతటి యోగులక్కాలంబున నందఱునుండలేదు. ఆరీతిగఁ గొట్టించి
 కొనినవానిని జేతకానివాఁడని జనులు నిందితురు. వాని శాంతిగుణము నెవ్వ
 రును మెచ్చికొనరు. ఈ విషయంబున నొకచిన్న కథ నిందు బొందుపఱచెదను. ఒకా
 మెక యరణ్యంబున నొకసన్యాసి యొకమఠముఁ గట్టికొని యందు నివసించుచుం
 దెనఁడు. భక్తులనేకులా మహాపురుషునకు బంగారు వెండి పాత్రము లనేకము లిచ్చు
 చుండెరి. సన్యాసి యావస్తువులనెల్ల మఠములోనేవదలి యోగసాధనమునకుగా
 నొకగదిలోనికిఁబోయి తలుపులు బిగించికొని లోన సమాధియోగములో దిన
 దినముఁ గూర్చునుచుండును. ఆ సమీపమునందలి యడవిలోనే యొకదొంగయుండి
 సన్యాసియొక్క స్థితిగతులు చక్కఁగఁగనిపెట్టి యొకదినంబున సన్యాసి సమాధి
 యోగంబుననుండుతఱి మఠములోఁ బ్రవేశించి యందున్న పాత్రలుకొన్ని దొంగ
 లించి ముల్లెఁగట్టుచుండ సన్యాసి యాదినము సమాధియోగము చేగమునముగించి
 చెలికొచ్చు శబ్దమయ్యెను. ఆ శబ్దమును వినఁగనే దొంగ మూటనెత్తినదికొని పలు

గిడసాగెను. సన్యాసి వానినిచూచి “ ఆయ్యా! ఆ చూసవునకు నెంతదారిద్య్రమున్నదియో యంతటివనికీ నొడవదెను. ఇతను నిచటఁ గొన్నిచెలగల వస్తువులు వదలిపోయినాడు వీనినిన్ని వానినిచ్చెద వానికష్టము వీరునెంతలంది యావస్తువులనెల్లఁదీసికొని. పఱుగించెను. సన్యాసి తన్నుబట్టెనువచ్చెడునని. దొంగతలంది ముందుకన్న వేగముగఁ బలువిడసాగెను. ప్రాణాయామ సాధన సంపదసందినవాడు సన్యాసిశాస్త్రన కొంతదూరములోనే దొంగనుసమీపించి దొంగనుచూచి ” ఓరీ! యీ వస్తువులేల వదలివచ్చితివి. వీనినిన్ని గొనిపోయి నీ దారిద్య్రమును దీర్చికొనుమని యిచ్చెను. సన్యాసియొక్క నిజమగు విరక్తిమాగ్ధమునకు దొంగయచ్చెడుపంది బుద్ధితెచ్చుకొని జ్ఞానవంతుడయి సన్యాసికి శిష్యుడయ్యెను. అందఱు నిట్టివారందురా? ఇప్పటిలో నెవడయిన నొక మహానుభావుడటు తొనర్చినచో సర్వ జనులసేల దొంగవైత మట్టివానిని బుద్ధిలేని పిచ్చివాడని నిందించుచుండెను. ఇట్టి ధర్మమునే యాంగ్లేయభాషలో “*Non-resistance of Evil Virtue*” యని పిలిచెదను. ఈ సర్వశ్యాగగుణము హిందువులకుఁ గలదనిన్ని పీఠపదాంతము జనులను సన్యాసులను బిచ్చగాండ్రు జేయుననిన్ని కొంచఱభిప్రాయపడినారు. ఇట్టిగుణము క్లాఘ్యమని యెన్నడగునుగాని యది ప్రాపంచికవిషయములకు సర్వులు విముఖులయియుండిన కృత త్రేతాయుగ ధర్మమగునుగాని భారతయుద్ధ కాలపు ధర్మముగాదు శాస్త్రననే కృష్ణార్జునవాసులు చెటవడలంచినవానినిఁ జెటచుట ధర్మమనిన్ని శాస్త్రవసంహారము త్రియనకుఁ గీర్తియనిన్ని యర్జునునకు తోధించి దయాగుణమునువదలి యుద్ధమొనర్పమని ముందుఁ బలుకఁబోవుచున్నారు. అర్జునుడు ఘోరమగుయుద్ధకర్మ మొనర్పఁబాలక యీవిధముగఁ బలుకుచున్నాడు.

29   “ దృష్ట్యేషం స్వజనం కృష్ణ యయుత్సం సముపస్థితమ్.

          సీదన్తి మమ గాత్రాణి ముఖించపరిహష్యతి,

          వేపభుశ్చకరీరేమే రోమహర్షశ్చకాయతే.

30   “ గాడ్డేవం సంసతే హస్తాః త్వక్తృవ పరిదహ్యాతే.

          నవ శక్నో మ్యవస్థానం భ్రమతీవచ మే మనః

31   “ నిమిత్తాని చ పశ్యామి విపరీతాని కేశవ.

          నవ శ్రేయానుపశ్యామి హర్షా స్వజన మాహువే.

- 32 “ సకలత్వే వినియం కృష్ణ సదా రాజ్యం సుఖనిచ,
కం నో రాజ్యేన గోవింద కం భోక్తా ర్థవిశేషవా॥
- 33 “ యేషా మర్థే కాంక్షితం నో రాజ్యభోగాన్ను ఖానిచ,
తథామేవస్థితా యుద్ధే ప్రాణాం ప్ర్యక్త్వా భనానిచ॥

కృష్ణా! గుర్ధము చేయుట కైవచ్చియున్న యీ బంధువులను బాడఁగానే నాయవయవములు కిథిలములగుచున్నవి. నోరెండిపోవుచున్నది. పెడలు పెడకు చున్నది. గగుర్పాటుగలుగుచున్నది. చేతినుండి గాండీవము బాటిపోవుచున్నది. చర్మముకాలిపోవుచున్నది. నామసన్నుచంచలమగుచున్నది. కాపుననేనిచ్చటనుండఁ జాలను. ఆపశకునములు కనబడుచున్నవి, యుద్ధములో బంధువులను జంపినందున హాకేమియు శ్రేయస్సు కనఁబడలేదు. నాకు జయమక్కఱలేదు. రాజ్యమక్కఱలేదు. సుఖములక్కఱలేదు. బంధువులు వచ్చినపిదపరాజ్యమెందుకు? భోగములెందులకు? తుదకు బ్రదుకెందులకు? ఎవరికిఁగాను రాజ్యమును భోగములును సుఖములును గోరుచుంటినో వారేప్రాణములను భనములను విడిచియుద్ధమునకు వచ్చియున్న జారు.

పై శ్లోకార్థములనుండి యేర్పడు ఫలితార్థమేమనిన మనుజుఁడెంతటి స్వార్థైకపరుఁడయి రాజ్యభనాదు లార్జించినను దా నొక్కఁడే యనుభవింపఁ జాలఁడు. తనకు జతగ తనచార పుత్రబంధుమిత్రస్వజనాదులు లేరేని యట్టి యనుభవము రుచింపదు. అట్టివారితోఁగూడి యనుభవించినది యనుభవము? ఆదియే సుఖము? అటుకాచేని ప్రపంచమునఁగుటంబ సుఖముండదు. ప్రాపంచికానుభవమునపేక్షించు నెట్టిమానవుఁడుగానితొనార్జించినభనమును దానే యనుభవింపకత్తుఁడుకాదు. తాను, తనకుటుంబము, తనబంధుమిత్రాదులు, తన సంఘము, మొదలగువారితోఁగూడి యనుభవించుటయేమనుట. సహజగుణము తనకు నెద్దియు వృద్ధిని వివాహాదులుచూని యేకాకిగనుండు వానికిఁగష్టములు పొచ్చుగనుండవనుట నిజమగునుగాని యట్టివాఁడు ప్రపంచములో సనుభవింప దగినసుఖములేకుండూకుండుగనుండును. అట్టివానికి ప్రపంచసుఖము లెవ్వయును దెలియవు, కాపుననే తరుండు జనసంఘములో శక్తిఁజేయునర్హునిభవములంద వలెను. పైవిషయము లెల్లమునముసందాలోచించి యుద్ధభయం భయంఘోరిం బాచి కృష్ణా యుద్ధమునందున్న వారెవరనఁగా; జాతావ్యులు, భండ్రులు, కొడుకులు,

తాతలు, పుత్రమామలు, మామలు, మనములు, బంధువులుగదా? వీరినినే జలపనిచ్చయింపను.

85   “ ఏతా స్మ హస్తమిచ్చామి స్మనోఽపి మధుసూదన,
అపి త్రైలోక్య రాజ్యస్య హేతోః కిన్ము మహీకృతే॥

మధుసూదనా; వారునన్నుజంపినను మేలే; మూడులోకములరాజ్యము వచ్చినను సరియే వారినిజంప, నేచలంపను. ఇంక భూమికొఱకు నేనెన్నటికిని జంపను. ఇచటప్రతిలోకములన “ భూర్భువస్సువ ” యనెడిరీతి స్వర్గము భూమి అంతరిక్షములని యర్థము చేయుచున్నాడు. స్వర్గమర్త్యపాతాళములని నాకుదోచుచున్నది. ఈ మూడులోకములందు మిన్న యనిపిలువబడనలెననియే మానవుని సంపూర్ణాభిలాష. ఇట్టి త్రైలోక్య పదవి సైతము తనకువలదని యర్థముడు మఱియొక కారణమును చెలుపుచున్నాడు.

86   “ నిహత్య ఛాక్షరాస్తాన్తా కా శ్రీతి స్వాస్తి జ్ఞవార్దన,
పాపమేవా శ్రయే దస్మాన్ హస్త్యైతా నాతతాయినః॥

జనార్దనా; ఈ దుర్యోధనాదులను జంపుటచేమనకేమి సంతోషమున్నది. ఆతతాయినులైనను వారినిజంపుటచే మనకుపాపమే చుట్టికొనును. ఆతతాయినులనంగ జనులనుజంపయత్నించువారని యర్థము. గృహదాహకులు, విష మిడువారు, నిర్దోతకముగ శత్రుపానులై జనులను జంపువాడు, చతుర భూములను, ధనమునుదారలను నవహరించువారు, నాతతాయినులనిదూఢి. కావుననన్దునుడు కౌరవులాతతాయినులని నిజముగ నిందిచెను. అయిననునట్టి యాతతాయినుల జంపుట సైతము పాపకారణమని పరికినదికూత్రము చిత్రకుంగనున్నది. ఇట్టిదానినే “ **Non-resistance of Evil Doctrine** ” అనినెడి రలో వ్రాసినాను. చెడుగొనఁగూడి నపుడు దానికొంగుట మేలుగాని జూని నెదిరింపరాదని కొందఱి మతము. ప్రపంచములోని జనులలో ననేకులు సాత్విక గుణసంపూర్ణులయి యుండినచో వైరితిగఁ జెడుగును నెదిరింపక సహించుటచే నిరంజనులకు శాంతిగుణపాతము బోధించినవారగుదురు. అటుగాకకాన సామాన్య ము కేవలతామస గుణానుకూలై యుండునపుడు సాత్వికవృత్తాంతముపయోగ్యపదము. అట్టిసాత్విక గుణమునుండి ప్రపంచములోఁ జెడుగుచూర్చి జనులకు సుఖధంగము

తలుగును. కావుననే “ దండసిరి ” సృష్టింపఁ బడినది. బహుశాఁకమునకుఁ బిన్నే
జనుల దేశమునకుఁగాను వైషము దండమనడియొకకత్తిని సృష్టించి యధర్మవర్త
నులను తిరిగించి చక్కఁజెప్పుటకునై యా కత్తినిరాజుల వశపఱచెను. దేశదేశము
నక్షత్ర దండసిరియుండవలెననునది వైభవంకల్పము. యుద్ధమునైతమీదండ సిరిలోఁ
తేరినది. ప్రవృత్తిమార్గములో నుండువరి మానవుఁడును నివృత్తిమార్గ సోపానము
తెచ్చి ధన్యుఁడగు సంతులకు సర్వసంగపరిత్యాగియై సంపూర్ణ శాంతమూర్తి
యగుట సాధ్యముకాదు. అంతవఱకు దండసిరినిఁదృఢించుట నైతము సాధ్యము
గాదు. అర్హులఁడంతటి సర్వసంగ పరిత్యాగియనుగాదు. అంతటి శాంతస్వ భావుఁడు
గుఁగాదు. ప్రాణములు దీయుట సాచకర్మమను తలంపఁకటియే వానినికాఢిచినది
గాని యితర ధర్మాధర్మ విషయములరహితలోచింపఁడాయెను. దండము విషమని
తెలియును గాని యది దుర్మార్గలోకమును మాన్పునమృతమని తెలియఁడాయెను.
దండవల దుర్మార్గులను జక్కఁబఱచును. ఇతరులను దుర్మార్గవృత్తిఁజొరనివ్వదు.
ఒకనృశంసుని తలఁగొట్టినచో జన్మాంతరమునవాడు సన్మార్గుఁడగునని దండసిరి
ధర్మము. ఎటులయీ జన్మమునననుభవించిన ఫలసంస్కార వాసనపునర్జన్మమున
నంటి వచ్చునను విషయవిమర్శన మిచటననవశ్యకము కావున వదలితిని. దీనిని
కాత్రురీతిగఁదెలిసి యదియెసత్యమని స్థాపింప సర్వులకు సాధ్యముకాదు. పరిపక్వ
యోగసాధనచే సిద్ధులగు వారివిషయముఁ దెలుపసమర్థులుగ నుండురు. దండోప
యోగమనునది దానికి మార్గములేనటుల జేయుటకు. యుద్ధమునరించునది, ముందు
యుద్ధము లేనటులచేయుటకు, ఈ రెండువిధములగు దండనలును దేశదేశము
నకును భర్మస్థాపనమునకును పుష్టినట్టివి. ఒకఁడు నృశంసుఁడై వరుని ప్రాణముదీ
యును. రాజనృశంసుని ప్రాణముదీయును. సీతీకాత్రుమురీతిగ వారిరువురు పాపా
త్ములగుదురు. అయితేరాజు దేశదేశమునకుగాను దండధర్మ మవలంబించును
కావున నెద్దిదేశదేశమోదేశమాచరింపఁబడునోయదిదృష్టకార్యమై నను సావకార
ణము గాదు. కేవల స్వలాభమునకుఁ గాను నొనరింపఁబడిన దృష్టకార్యము సావ
కాతువగునుగాని దుర్మార్గ ప్రవర్తన నడుగంటఁ జేయుటకైయొనరించిన కార్యము
నుండి సావము రాదనియర్థమగుట తెలియఁడాయెను. కావుననే కృష్ణునితో మఱి
లసిమాటలాడెను.

87 “ తస్మై నాన్వర్తావయం హస్తుం భార్తృకాష్టా) నృ బాధవాన్ ॥

“ స్వత్థనం హి కథం హత్వా ముఖం సాస్యమ మూఢవై ॥

మాధవా! బంధువులతోగూడిన దుర్యోధనాదులను జంపుటకు మనము పూనికొనఁ గూడదు. ఇదిగాక మనవారిని మనము చంపినందువలన నేమి గుళిమున్నది? కృష్ణా, మనము వీరినిజంపఁదగదు. వారినిజంపి యాస్థించిన విధవమును మనము వారులేనిచేయనుభవించఁజాలము. వారు మనకొనరించిన దుష్కర్మములనుబట్టివారినివధించినచో పాపమునన్నంటిబాధించును. నాకునుభాను భవములేదు. పాపమువచ్చును కావున యుద్ధమునర్చి నేమవీరిని జంపలేను. అర్జునుఁడు తనగుళిమును దనయన్నదమ్ములను మనముననుంచికొని వైవిధముగ మాటలాడెనుగాని దేశక్షేమాధమునకు యుద్ధము ముఖ్యధర్మమని తెలియఁదామెను. కావుననే మలల సీరితిగఁగృష్ణునిఁ గుటించి మాటలాడెను.

33   “ యద్యప్యే తే న పశ్యన్తి లోకోపహత చేతనః,
కులక్షయకృతం దోషం విత్ర ద్రోహే చ పాతకమ్.

39   “ కథం న జ్ఞేయ మస్మాభిః పాపా దస్మాన్నివర్తితమ్,
కులక్షయ కృతం దోషం ప్రవశ్యద్విక్షనార్జన.

కృష్ణా! ఈ దుర్యోధనాదులు లోభితనముచే మతిఁదప్పి కులక్షయము వలనఁగలుగు దోషమునున్ను విత్రద్రోహమువలనఁగలిగిన మహాపాతకమున్ను బాచువారుకారు. కులక్షయమువలనఁగలుగు దోషమును దెలిసిన మనము నిట్టి పాపములొనరింపక దానినుండి మరలుటకు నేల ప్రయత్నింపరాదు?

పైన వలకఁబడిన రెండుకారణములుగాక యర్జునుఁడు తాను యుద్ధమువదలుటకు మూఁడవకారణంబు పలికినదేమన యుద్ధమునుండి కులక్షయ మొనరించిన దోషమున్ను విత్రద్రోహ మొనర్చిన పాపమున్ను సుటిల్లును. కృష్ణా! దుర్యోధనులు దురాశా విశాచావేళులై యట్టి ఘోరకర్మమునకుఁబూనిరి. అన్నియుఁదెలిసిన మనమట్టిపని చేసినచో నధికపాపాత్ములగుదుముకాదాయనిపలికెను. ఇందుఁదెలియక చేసిన దుష్టకార్యము కర్తకు దోషమంతగ నంటదనిన్ని, తెలిసిచేసిన తప్పువలనఁ బాపము హెచ్చుననిన్ని వాదించెను. ఈ విషయమునఁ గొంతదెలుపవలసినదిగ నున్నది. ఒకవిషయమున సంపూర్ణజ్ఞానముకలవాయు తెలిసికవాఁడగునుగాని, సంపూర్ణజ్ఞానములేక నర్థము తెలిసినవాడవని గర్హించిన

వాసుకంటను తెలియనివాడధికుడు. అట్లునునిష్ఠానము సంపూర్ణముగాదు. సంపూర్ణస్థానములేనిదే తెలిసినవానిచోలే శ్రీ కృష్ణులయెదుట పలికినదిగదా. దానిని సాధించుటకు సర్వమును మఱల గీరితిఁ బలుకుచున్నాడు.

40   “ కుల త్కమే క్రణశ్యన్తి కులశరణ్యే ససారనా,
             “ ధర్మే నస్త్రీ కులం కృత్స్న మధర్మోభిభవత్యేతన్ .

కృష్ణా! కులమువీడించినఁ గలుగు దోషమును తెలిసిన మనమిట్టి పాపమునుండి మరలుటకు నేల ప్రయత్నింపరాదని యింతకుమున్ను వ్రాయబడిన స్లోకములోఁబలికి కులమువీడించినతోడనే యనాదిగఁజ్యుచున్న కులధర్మములు నశించును. ధర్మము నశించినతోడనే కులమంతయు సభర్మముతోనిందును. పూర్వ కాలమున సూర్యులకుటుంబమే యొకసంఘముగ నుండెను. అనాదిగఁ గొన్నిధర్మములు ప్రతికుటుంబమువారును తమప్రాణములకంటెను పౌచ్చుగ రక్షించుకొనుచుండిరి. అరీతి ధర్మములను రక్షించుచుండుటచేఁగుటంబడేమమును కుటుంబ నాగరకతయు వన్నెవాసిగనుచుండెను. ఆ ధర్మాచరణములలో నెద్దియేని లోప మయినచో కుటుంబజైతిక ప్రవర్తనమునకు భంగమని తలంచుచుండిరి. ధర్మమనఁగా నైతికపాఠశాలక గుఱునుభవమునకై యవాదినుండి యేర్పడిన జైవశాసనము. ఈ శాసనములో “ మతము, నీతి, సత్యము, విధ్యుక్తకర్మము ” యిదియన్నియుఁ గూడినవి. ప్రతికుటుంబమువారును కులధర్మమనునెంచుటచేతనే ప్రపంచాభివృద్ధి యగుననియును, నటులాచరింపనిచో ప్రపంచముచెడి వీడించుననిన్ని యాద్యుల నమ్మకము, కావుననే యట్లునుడు సనాతనకులధర్మము చెడునని భీతినందెను. సనాతనకులధర్మమెటు చెడుననినఁ సర్వముండిటు పలుకుచున్నాడు.

41   “ అధర్మా భిభవా ర్శస్త్రే ప్రదుష్యన్తి కుల శ్రీయః,
             “ శ్రీషు దుష్టాసు వార్ష్యేయ జాయతే వర్ణ సజ్జరః .

కృష్ణా! అధర్మము పౌచ్చుటవలనఁ గులశ్రీలు చెడిపోవుదురు. శ్రీలు చెడినతోడనే వర్ణసంకరమగును. ఈ స్లోకమున “ వర్ణసంకర ” మనుపద ముపయోక్తమైనది. వర్ణసంకరమనఁగా వేటువేటు చాయలుగూడుట. ఆర్యులు బరగాడు చాయతోఁగూడిన తెలుపువర్ణములుగలవారు. నీ గ్రోలు నట్లనివారు. ఈజన్మము యెట్లనివారు. ఈ వర్ణముల మిశ్రమము సంభవిల్లును. ఎటులనఁగా యుద్ధములో

మగవాళ్ళయి: ఉచ్చునయెడల స్త్రీలు స్వేచ్ఛావహాయములు యన్యవర్ణములవారితోఁ గూడుదురు. అటు కూడుటచే వర్ణసంకరముగుట యొకటియగాక, కులభర్తృములు చెడును, నీతులుచెడును నడకడికలుచెడును. బుద్ధిచెడును. నాగరికతచెడును. మతముచెడును. గృహగౌరవమునై దృష్టియుండదు. చేశక్రోధ జనక్రోధల కాన్పద మగును. వర్ణైకమత్యముచెడి జనులు బలహీనులగుదురు, వర్ణసంకరమునుండి యన్ని యన్యములు కలుగును. వర్ణమను శబ్దమిప్పుడు జాతికినిత మర్థమగుచున్నది. పూర్వ కాలమున వర్ణసంకరమనఁగా చాయలమిశ్రమని యొకటి యర్థమగుచుండెను. విదవ నార్యులలో జాతులని యేర్పడినవిదవ నర్తీ జాతిసంకరమునైతము వర్ణసంకర మని పిలువఁబడసాగెను. అనఁగా నొకజాతియార్యులు మఱియొకజాతి యార్యు లతో సంబంధము గల్పించుకొనుట నైతము వర్ణసంకరమయ్యెను. విదవ నొకజా తిగ నేర్పడిన యార్యులలో నే యుపశాఖలుచ్చువలెను. అనంతరమొక యుపశాఖ జాతి మఱియొక యుపశాఖజాతితోఁ గూడుట వర్ణసంకరమయ్యెను. ఇట్లునే శాఖలు లక్షలతోలఁబడిజేఱిగి యెవరికిహారేయయి యార్యుల యొకమత్యము చెడెను. భారతయుద్ధకాలమున వర్ణసంకరభీతి కలిగెననవృత్తికి బంజాబులో నీ గ్రోలు. ఈజిప్టులోలు, బ్యురేనియోలు మొదలగు ననార్యులు హెచ్చుగఁ జేరి యుండిరని యర్థమగుచున్నది. ఈ వర్ణసంకరభీతి యనేకదేశములలోఁ గలదు. మన భరతఖండమునందా భీతి హెచ్చుగనున్నది. ఈ జాతియేర్పాటు లెటువచ్చె నను విషయమునుగుఱించి నాచే వ్రాయఁబడిన ఋగ్వేదోపన్యాసమునందు వివ రించినాను. జాతికట్టుబాట్లకాలమున బ్రాహ్మణులు విద్యాభివృద్ధికిని మతాచార విధులకును, నీతివిధులకును సుత్తరవాదులైరి. క్షత్రియులు దేశజేమమునకును సాంఘికసుఖస్థితికిన్ని యు త్తరవాదులయిరి. ఇట్టి గొప్పకార్యము లొనఱించుటకుఁ గాను వారికిఁగొన్ని స్వాతంత్ర్యములును మర్యాదలును నితరులకంటెను హెచ్చుగ నుండెను. అయితే యా స్వతంత్ర్యములు వారు స్వప్రయోజనముననై వినియో గింపఁకూడదను నిబంధనలుండెను. బ్రాహ్మణుడు పేదజీకముతోఁ దృప్తిపడి నిష్కల్మషుడుగ నుండవలెనుగాని ధనార్జనమునకుఁగాని సుఖానుభవమునకుఁ గాని యర్హుంఁడరాదు. క్షత్రియుడునైతము రాజ్యజేమమునకుఁ దన సర్వస్వము వినియోగించుచుండవలెనుగాని రాజభోగానుసక్తుడు కాకూడదు. తన సాహస పరాక్రమములచే దుష్టప్రవర్తనలనాపి భగ్గిరక్షామునందే దృష్టియుండువలెను. ఇది

బ్రహ్మ క్షత్రియ ధర్మముగనుడినది భారతయుద్ధకాలమునకే యీ ధర్మము విశేష
 భాగము నామావశిష్టమైయుండినది. ఈ కట్టుబాట్లకు భంగముకలిగినపుడే వర్ణసంక
 రమునకును జాతిసంకరమునకుఁ గారణమయ్యెను. అయినను సనేకములగు గొప్ప
 కుటుంబములవారు వర్ణసంకరమేరితిగఁగానటుల సర్వవిధములఁ బ్రయత్నించుచుండిరి.
 వివాహవిధులలో సనేకములగు నిర్బంధము రిట్టివారేపెట్టినది. వారొనరించిన
 నిర్బంధములెవల పెక్కుచిక్కులలోఁ దగులుకొనెనుగాని పూర్వకాలపువారి
 వివాహశాసనములు సకారణములుగను నీతిదాయకములుగను విద్యారోగ్య బలా
 భివృద్ధికి సహజరక్షకముగనునుండెను. అదియెటులనిన విద్యాబుద్ధి నాగరికతలును
 గుణావగుణములును వంశానుగతముగ విశేషభాగమా కుటుంబోద్భవులయందు
 శంప్రాప్తించియుండునను విషయము శాస్త్రపరిజ్ఞానముగల విశేషజనులు సమ్మతిం
 చినవిషయమేను. తరిదండ్రులనుండి పుట్టినబాలుని రక్తములో వారిపుసీతాచార
 సాంబంధికరుధిరమున్ను, దురాచార సాంబంధికరక్తమున్ను బాటుచుండునని జ్ఞాను
 లు నిర్ధరించినారు. ఈ యంశము నిజమైనచోఁ దరిదండ్రులిరువురును దమరక్తము
 నెట్టి సంకరసంబంధ కళంకముతోఁ గూడనటులఁ గాపాడవలెను. అపుడే జనుల
 గుణాభివృద్ధియును దత్కారణంబున బుద్ధి విద్యారోగ్యాభివృద్ధియును గలిగి దేశము
 శ్రేష్ఠమవును. కాదేని జనులెల్ల రాటవికులంబోలుదురు. జనుల గుణావగుణములు
 వంశశ్రమముగ వారిమూలపురుషుల ననుసరించియుండును. ఈ విషయమును
 చల్లులు చక్కఁగ గమనింపవలెను. వారేబాలుర సహజగుణావగుణములకు విశేష
 భాగము కావణము. కావున వారన్ని విధములఁ బునీతలయి యుండవలెను. ఇక్కా
 రణముననే శ్రీ పాత్రిప్రభ్యమునుదుటించి మనవారు విశేషముగ గ్రంథములు వ్రాసి
 నాకు. దీనినిఁబట్టి పురుషులఁబుట్టులుండినను నుండనగునని తాత్పర్యముకాదు. శ్రీ
 పురుషసంయోగఫలమే శారీరసత్త్వము. శారీరసత్త్వమే ద్రవ్యతిస్వరూపము.
 ఈ శారీరసత్త్వనైర్మల్యమే యాత్మప్రకాశకారణమని భగవద్గీతలోఁ బలుకఁబడినది.
 శరీరాంగములును, మాంసరక్తాదులయందలి ద్రవ్యవిశేషములు శంకణియందు
 మెక్కువిధమునానే నశించును. అయినను పలుపురియేందఁ బలువిధములగు గుణ
 ములగుపదార్థకు వారియందుని తత్త్వ రూప్రమోదుణముల ప్రాధాన్యతగాని వేట
 యిక్కాదు. జనులును ద్రవ్యతిస్వరూపములు. శారీరసత్త్వము ద్రవ్యతిస్వరూపము.
 పాత్రికద్రవ్యతిస్వరూపము శ్రీ పురుషుల సాత్త్వికవృత్తియ కావణము. కావున

తరిదండ్రులిరువురు సొత్తికొనుకొనురత్తులై యుండవలెను. అటుగూణభేదము రక్త భేదముగల ప్రి పురుషసంయోగము వర్ణసంకరమునకుఁ గారణమయి జనకుయ మగుననుటకు సందియములేదు కావున యుద్ధమువలదని వట్టుబట్టెను. ప్రతిబాధి వారును తమతమ సర్వముచేతనేతామభివృద్ధిజేసి బంధవిముక్తులు కావలెనని మనయాద్యుల యభిప్రాయముగాని యొకవర్ణమువారు వేటొక వర్ణమువారితో నన్నివిధముల సంబంధించిన మాత్రాన వారియభివృద్ధికిఁ గారణమగునని తలంచి యుండలేదు.

అట్లునుడు వర్ణసంకరభీతి యొకటియగాక మఱియొక గొప్పకారణము నైతము తెలుపుచున్నాడు.

42. "సజ్జులో నరకామైవ కులఘ్నానాం కులస్యవ,
" పతన్తి పితరో వ్యేషాం లుప్తపిండోదక క్రియాః.

అట్టి వర్ణసంకరము, కులమును బాడుతీయును. కులము పాడుచేసిన వాడును నట్టికులమును నరకముజేరును. వారి పితృదేవతలు పిండోదకములులేని పారయి యధోలోకముఁ జేరుదురుగదా? పితృదేవతలకుఁ బిండోదకము లివ్వనిచో నట్టివంశీకుడు నరకముపాల్యుడనని స్మరులుపలుకును. వారివంశము వారి నెల్లఁ జంపిన కారణంబున నప్పావము కులఘ్నునినంటి వానిని నరకముఁజేర్చును గదా యని యుద్ధమువదలుటకు నట్లునుడు వేటొక కారణంబుఁజూపెను. పిల్లసంకరమయి నపుడు కులమున న్యాయమగు పుత్రుఁడు పుట్టడు. అట్టిపుత్రుఁడు లేనపుడు పితృ దేవతారాధనముండదు. వారిపేరే నశించును. ఇట్టి గొప్పవానికులమునఁ బుట్టిన వాడును నేననుకుల కారమునైత మేరికినినుండదు. కావున

43. "దోషైరేతైః కులఘ్నానాం వర్ణ సజ్జురకాళతైః,
" ఉత్సాద్యైః జాతి భర్తాః కుల భర్తాశ్చ కాళ్యతాః.
44. "ఉత్సన్న కుల భర్తాణాం మనుష్యాణాం జనార్దన,
" ఫరకే నియతం వాణో భవతి త్వనుకుక్రమమ్ ॥

వర్ణసంకరముజేయు కులనాశకుల దోషములచేఁ జిరకాలమునుండి వచ్చుచున్న బాధి భర్తములును కులభర్తములును దప్పకనశించును. కులభర్తములు నశించినవారు తప్పకనరకములో నుండురని వినుచున్నాముగదా! భర్తా

భివృద్ధికి గానుజనులను సరక ఫలియొకటి స్మృతులకాలములో. పరి
గింపఁబడినది. జనులేమొక కులభక్తము లాచరింపఁజేసినన్ని సీతమాన్దా
నుచులయి యుండవలెనన్ని యీ సరకఫలినిగలిగించినారు. వైధర్మము
లానరించుచు భూతదయా పశ్చాత్తాపాది సుగుణములుగలవానికి ముక్తికరతలామ
లకమైయుండును. అభ్యుదయములు మూలపెద్దల సారాధిపక యిచ్చాచుసారము
ప్రవర్తించు వానికిఁ దనమనమే భూతసరకమై బాధలిడుచుండును. వైకారణము
లన్నియును దెలుపుచు నర్జునుడు భగవంతునితో మఱల సీరితిగఁబలికెను.

45   “ అహో బలమహత్పాపం కర్తుం న్యవసి తావయమ్,
యద్రాజ్య సుఖ లోభే హ స్తుంస్వజన ముద్యతాః.

46   “ యది మా మప్రతీకార మశత్రుం శత్రు పాణయః,
ధార్తరాత్ర్యై రణే హన్యస్తస్మే తేహంతరం భవేత్.

అకటకటా; ఎంతోష్టము:— మనము గొప్పపాపమును కేయుటకు
సిద్ధులమైయున్నాము. ఏమనగా రాజ్యసుఖమునందలి యాశచేమనవారినిఁ
జంపుటకు నుద్యుక్తులమైతిమి. శత్రుములు పూనినివారయి దుర్యోధనాదు, లాయుధ
ములు పట్టక ప్రతిక్రియచేయనినన్ను యుద్ధములోఁజంపుదురుగాక. అది నాకు
మిక్కిలి తేమమేయగును. కైరితిగఁ బలుపచు నర్జునుడు తాను యుద్ధమొనర్ప
సనునిధారణము శ్రీకృష్ణునితోఁ దెలిపి యూరక కూర్పునవాడాయెనని సంబ
యాడు ధృతరాష్ట్రునకుఁ దెలిపెను. అదియెటులనిన.

47   “ ఏవ ముక్త్యాన్యథ ససంభ్యే రథోపథ ఉపావిశత్,
విస్యజ్య సశరం చాపం శోక సంవిగ్నమానసః.

ధృతరాష్ట్రమహీపాలా! అర్జునుఁడీవిధముగాఁ జెప్పిదుఃఖముఁడే జరించి
నమనస్సుగల వాడైధనుర్బాణములవిడిచి యుద్ధభూమిలో రథమువైఁగూ
ర్చుంచెను.

అర్జునుని విషాద మీయభ్యాయములోఁ బలుకఁ బడినది కావున నీ
యభ్యాయమునకు విషాదయోగమని పేరువచ్చెను. విషాదాతి లేకమున యుద్ధము
కష్టకర్మము కావున నర్జునుడు తానుదానితోఁబ్రకటించనని నిర్ధరించెను. మానవుఁ
డు సంసారపు జిక్కులలోఁబడియుది దుఃఖకరమని తలంచి సంసారమునను

సన్యాసియై యేకాంగిగఘటవీఘలములుచేరుటకుఁ బ్రయత్నించును. అటువిఘ్నకర్త
 ధర్మకర్మమునుండి తప్పించుకొనుట శ్రేయస్కరముకాదనిన్ని సంసారములో
 నుండియు నాచిక్కులలోఁ బట్కికొనక, సంసారయుగము జరుపుచుండవలెనని
 రెండవయథాయమున భగవంతుడు బోధింపఁబోవు చున్నాడు. హిందువుల
 మతము సర్వులను సన్యాసులను జేయునని వలయునని పలుకుట యజ్ఞానమనుట
 నిస్సందేహము. అటులయిన హిందువుల మతము సన్యాసాశ్రమమును వహింపవలె
 ననిబోధించుననుటకు గారణమేమనిన నామతము రెండుమార్గములు మానవుని
 ముక్తికిఁగానేర్ప దివది, మొదటిది ప్రవృత్తి మార్గము రెండవది నివృత్తిమార్గము
 మొదటిది సంసారములో నుండి యానుభవించిములను భవించుచు నందులో
 మునిగిపోవక యిదిదరి జేరుటకు నేర్పడిన మార్గము. రెండవది మఱియొక సర్వ
 సంగవిరత్యాగమై సర్వవిషయనుభాను భవమును మానుకొనిసర్వకర్మములను వదిలి
 యాత్మాను సంధానవృత్తినినే కాంతస్థలమునఁ జేరియుంట రెండవమార్గము.
 అయితే యీ రెండుమార్గములవలంబించుటకు నవస్థాభేదము లేర్పజుపలదినది.
 ఈ యేర్పాటే వజ్రాశ్రమ ధర్మమని మనవారిచేఁబలుకఁబడినది. బ్రహ్మచర్యము,
 గర్హస్థ్యము వానప్రస్థము. సన్యాసము ఈ నాలుగాశ్రమములు బ్రాహ్మణునకు
 నేర్పడెను. సన్యాసము తప్పమిగత యాశ్రమములు క్షత్రియునకు నేర్పడెను. వైశ్య
 నకు మొదటి రెండాశ్రమలే యేర్పడెను. శూద్రునకు గృహస్థాశ్రమ మొక్కటియే
 యేర్పడెను. ఈ భేదమునకుఁ గారణమేమనిన; బ్రాహ్మణులు శత్రుసాములయి
 యుద్ధమొనర్చుట కేవలమరుదుగనుండి ఆ బాల్యముగ వారు విద్యాభివృద్ధిని
 మతాభివృద్ధినిఁ బాటుపడువారుగనుండిరికాని దేహబల మాల్గించి యుద్ధము లొన
 ర్చుటకుఁ లేదయ్యెను కావున బ్రాహ్మణుల వృత్తికి సన్యాసాశ్రమము సహకారిగ
 నుండెను. క్షత్రియునకు సన్యాసాశ్రమము వలదనుటకుఁ గారణము వాడె
 ప్పడును శత్రువులఁ దెగటార్చి దేశజేమమొనర్చు వాడుగనుండును. అట్టి
 వాడు. సన్న్యాసియయినచో దేశముకాపాడ వాడెవఁడు నుండఁడు. దుర్మా
 దులను శిక్షించువాడెవఁడు నుండఁడు ధర్మముల రక్షించు వాడెవఁడు నుండఁడు
 వైశ్యుడు కృషివ్యాపార వృత్తిని సర్వజనులకు నా హారవస్తువులమిచ్చి పోషించు
 వాడయినందున వానికి వానప్రస్థసన్న్యాసములు వలదనిరి. ఇక్కారణములను బట్టి
 యేవజ్ఞాశ్రమ ధర్మములేర్పడినవి, ఇవియధికార తారతమ్యమున జనక్షేమార్థమనాది

నుండి వచ్చిన నిబంధనలు. ఈ యాశ్రమములలోనే యచస్తాశ్రమములగు బ్రహ్మచర్య శ్రమములకుఁ గల్పింపఁబడినవి బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునఁ గొంతకాలమువఱకునుండి, వేదాధ్యయనమొనర్చి పితవఁ బెండ్లియాడి గృహస్థ ధర్మములనుచరించి యపంతరము సన్న్యాసాశ్రమమును వానప్రస్థాశ్రమము నవలంబింప వలెనను విధులున్నవే గాని మనుషుఁడు సన్న్యాసికావలెనను విధిహిందూమతము బోధింపదు. అయితే సంసార ప్రతిములో వేసరిల్లి దానిని వదిలి సన్న్యాసులయిన జ్ఞానులు పనిషదాది గ్రంథము లందు సన్న్యాసాశ్రమము శ్రేయస్కరమనిన్ని సుఖమనిన్ని వ్రాసియుండుటచే హిందూమతము సర్వులను సన్న్యాసులను జేయునని సంపూర్ణజ్ఞానములేనివారు పలుకుచున్నారు. సంసారముగట్టికొని యందునగలసుఖములనుభవించి, దుఃఖములనుండి తడఁచెన పితవ నిష్టపడువాఁడాత్మవిచారపరుడయి సంసారలంపటలు మాననగునని యాశ్రమధర్మమేర్పడినదిగాని సన్న్యాసాశ్రమమే ముక్తికిఁగలుగ్గిసాధనమని యేర్పడలేదు. అండ్లయులు వైతము వాఙ్మయము వచ్చునంతవఱకు సాధికారము లొనర్చుచు జీవయాశ్రమపి పితవ " **Retired life** " యని జనసమ్మర్థము హెచ్చుగలేని ప్రదేశముచేరి యందు వైవారాధనపరులయి యాత్మవిచారముఁజేయఁచుందురు. ప్రవృత్తిమాగ్గమునకును నివృత్తిమాగ్గమునకును విరుద్ధము విశేషముగనున్నదని యెట్టివానికిని దోషకమానదు. అట్టి విరుద్ధమేమాత్రము లేదని భగవంతుఁడు గీతలో బోధించుచున్నాడు. తామరాకు వైసీటిబొట్టులరె సంసారములోనుండియు నుండనటుల యుండవలెనని శ్రీకృష్ణులబోధన, ఇదిసాధ్యమా; సాధ్యమనియే, భగవంతుఁడు బోధించుచున్నాడు. కావునగీతయాబాలపృథ్వులు పఠింపఁ దగినదిగనున్నది.

శ్రీ

భగవద్గీత. రెండవ అధ్యాయము.

సాంఖ్యయోగము

—:—

భా

బళ్ళారిలో వర్ణనానుండి

కె. శ్రీ. బ్రహ్మశ్రీ గోలాచలం శ్రీనివాసరామకృత

రచియున్నది.

కె. శ్రీనివాసరామకృతః

ప్రకటింపబడినది.

—:—

మొదటికూర్పు.

—:—

బళ్ళారి.

అంధ్రాముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1925.

Registered Copy-Right.

కె. అ. 0—12—0

భగవద్గీత . రెండవ అధ్యాయము

సాంఖ్యయోగము.

మొదటి అధ్యాయములో సద్భక్తుని కరుణగలిగిన విషాదమున్ను విషాద కారణములున్ను తెలియపఱపఁబడియున్నది. అర్జునుఁడు దుఃఖించినవిషయము భర్త సమ్మతముగ నుండలేదని తెలుపుచు నట్టి దుఃఖము దేశక్షేమ భంగమనుటకుఁ దగిన కారణములు సైతము వివరింపఁబడినవి. ఈ రెండవ అధ్యాయములో భగవంతుఁ డర్జునుని విషాదము పనికిమాలినదనిన్ని యది యజ్ఞాన జనిత ఫలమనిన్ని తెలుపుచు మనుజుఁడొనరింపఁగల విద్యుక్త కర్మముల విషయమున్ను, ప్రపంచమునఁ బుట్టిన ప్రతియొక మనుజుఁడు పాపింపఁదగిన భారమెట్లు దించి కలగిన విషయమును గుఱించిన్ని హెచ్చుగ బోధించుచున్నాడు. విద్యుక్త కర్మమును బోధించుటలో భగవంతుఁడు ప్రారంభముననే, వేదాంతమునందుఁ దెలిసికొనుటకుఁ గష్టతమమగు సాంఖ్యయోగమును బోధించుచున్నవాఁడు. దేహ మశాశ్వతమనిన్ని దేహ నిత్యుఁడనిన్ని దేహికి పునర్జన్మము కలదనిన్ని దుర్విజ్ఞేయ విషయములు బోధించినాఁడు. అర్జునుఁడు దుఃఖించుచు మనమొలే కలఁతఁ జెందియుండిన కాలమున భగవంతుఁడొట్టి దుష్కర వేదాంత విషయమును బోధించుట చిత్రముగ మున్నదని కొందఱు తలఁతునుకాబోలు. ఇందుఁ జిత్రమేమియును లేదు. స్వజనహింసకు సద్భక్తుఁడు భయపడెనుగదా? హింసాకర్మమందేమియును లేదనిన్ని యెవఁడు చావరనిన్ని చచ్చునది మాంసమయ శరీరమగునుగాని యాత్మకాదనిన్ని యది యన్నటి క్షిప్తిఁ జావదనిన్ని యట్టి భీతి నందఱలదనిన్ని బోధించుట యత్యవశ్యకమయ్యెను గావున నిదియేమి యొక విచిత్రముకాదు. ఈరీతిగఁ బ్రాణహింస, యొక హింసకాదని భగవంతుఁడొనరించిన బోధననుండి జను లొకరిమొకరు చంపుటనుండి పాతకములేదనితలంచి హింసాకర్మము స్వేచ్ఛగ మెనఁజితురని యాక్షేపణము కలుగును. ఆ యాక్షేపణము వచ్చుటకు మార్గములేదు. భర్త విద్యుక్త కర్మముకంటె ప్రాముఖ్యమైయుండి యట్టి కర్మమొనఁగించుటయందుఁ గలుగుహింస పాపహేతువు కాదని బోధింపఁబడినది. గనుక గీతలో భగవంతుఁడు బోధించినవిషయము ప్రపంచ

నీయముగ నున్నది. ఈయభ్యాసమున భగవంతుడు "తత్త్వమసి" యను వాక్యములోని "తత్ - త్వం - అసి," యను శబ్దార్థము లిమిడించి త్వం పదార్థవివేచన 2-లా 6 వఱకు విస్తరించి చెప్పినాడనిన్ని తత్ పదార్థవిచారము 7-లా 13 యభ్యాసములలో విస్తరించినాడనిన్ని అసి, పదార్థవిచారము 18-లా 18-వ యభ్యాసములలో విస్తరింపబడినదనిన్ని మధుసూదన సకస్యగులవారు తమభాష్యములో వ్రాసినారు. ఇది కేవలకాల్పికము. ఇందుజ్ఞానమూలక భక్తిప్రధాన కర్మయోగము క్కటియేముఖ్యముగఁ దెలుపఁబడినది. కావుననే ప్రారంభమున జ్ఞానవిషయము నూక్ష్మముగ సాంఖ్యయోగ నామమునఁ దెలుపఁబడినది. ఈ యంశములు జ్ఞప్తిలో నుంచుకొని మనమీ రెండవయభ్యాసమును గుఱించి ముచ్చటించెము. సంజయఁడు ప్రథమాభ్యాసమునందలి వార్త భృతరాష్ట్రునకుఁ దెలిపినదివలన భృతరాష్ట్రుఁడు ముందేమిజరిగెనని సంజయనిఁ బ్రశ్నించెను. సంజయఁడు ముందు జరిగినవార్త తెలుపుచున్నాడు.

- 1   " తంత్రభా కృవయా విప్ల మత్ర పూర్ణాకు రేక్షణమ్,
       " విషీద స్త మిదం వాక్య మువాచ మధుసూదనః.

అట్లు దయతోఁగూడిన వాఁడయి కన్నీటితోనిండి వ్యాకులములగు కన్నులుగలవాఁడయి దుఃఖించుచున్న యా యద్ధునితో శ్రీ కృష్ణభగవంతుఁడిట్లనియె.

- 2   " కుత స్తై కశ్చల మిదం విషమే సముపస్థితమ్,
       " అనార్య జప్త మస్వర్గ్య మకీర్తి కర మద్దన.
 3   " క్షౌభ్యం మాస్మ గమః పార్థ నై రత్వ య్యవ వద్యతే,
       " ఘోరం వృథయ కౌర్వ్యం త్యక్త్వోత్తిష్ట వరంతత.

అద్దనా! ఇట్టి విషమమగు సమయములో సజ్జనులకుఁ గలుగవచ్చుదియే, స్వర్గమునకు దూరమగునదియు, సవకీర్తి హేతువగునదియు నగు నట్టి మాఖడు నీ క్షౌభ్యవచ్చినది? భయపడకుము. తగదిభీతి. నీవమగు వృథయ కౌర్వ్యమును విడిచి యుద్ధమొనరింపలేము. భగవంతుని వై వచనములకుఁ జేర్చుకొను సమాధాన వదక యీ రీతిగఁ బలికెను.

- 4   " కథం భీష్మ మహం సంభ్య ద్రోణం చ మధు సూదన,
       " ఇమభిః ప్రతియోగ్యోమి పూజాన్తా రరినూదన.

మహానా! భూభార్తులగు భీష్మాచార్యులును, క్రోథాచార్యులును యుద్ధమొనరించువపుడు నేనెటు వారిని బాగుములతోఁ గొట్టుదును? ఈ శ్లోకార్థమును జక్కఁగఁ గమనింపుడి. ప్రథమశ్లోకమున నర్జునుడు తాను యుద్ధము వడలుటకు గౌరణము (1) బంధునాశనానంతరము తాననుభవించిన దైహిక నుఖము లెవ్వియు నుండవనిన్ని (2) స్వజన సంహారముచేదనకుఁబాతకమగు ననిన్ని (3) జనసంహారమునఁగుల క్షయమగుననిన్ని (4) కులక్షయమున వర్ణసంహారమగుననిన్ని తెలిపెను. వై కారణములువిని భగవంతుఁడా కారణములు మౌనము దౌర్బల్యమునుండి కలుగు పిచ్చికారణములని నిందించినదిని యర్జునుడు వేటకారణమే శ్లోకమునఁ జూపినాడు. అదియెత్తియన, భీష్మక్రోధులు గొప్పవారు. భూభార్తులు. గౌరవించదగినవారు. పిన్నతనమునుండి తన్నుఁ బెంచి పెద్ద చేసినవారు. విద్యాగురువులు. తనకు సీరితగ నుచక్కతి యొనర్చినవారికి నవకృతిఁ దలంచి యగౌరవచుచ్చితే నెదిరించి బాగుములతోఁ గొట్టుట భర్మ మెటులగునని ప్రశ్నించి మఱల నీరీతిగఁ బలుకుచున్నాడు.

6. గురుసహస్వాహిమహానుభావాః । శ్రీయోభోక్తం శ్రేయమహిహరాశి హస్వాత్థకామాంస్తు గుహానిహైవ భుజ్జీయభోగాద్రుధిర ప్రదిగ్ధాః ॥
6. సనైరద్విష్టాః కరతస్సోగరితా యద్వాజయేదు యదివా నో జయేయః । యా నేవహస్వా నజజీ విషామధోప స్థితా ప్రముఖే ఛార్తకాష్టాః ॥
7. శార్పణ్యతోహేవ హత స్వభావః । వృచ్ఛాపి ర్వాం భర్మస మ్మాథ తతా యచ్చోయ సాన్యన్నిశ్చిరం బ్రూహి తస్మ శిష్యవేదాం కాశి మాంర్వాం ప్రసన్నమ్ ॥
8. నహి ప్రవశ్యసి మమావసుత్యా వ్యభోఘోమోఘోషం మిద్రితమా గౌమ్ । అవాప్యతామా వసవర్ష మృథం । రాజ్యం నురాగామపితాశి వర్యం ॥

మహానుభావులయిన గురువులను ఇంపుటకంటె నీరీతిమందు దివ్య ముత్తికొని భుజించుటయైనను మేలుగఁజూ? అట్లుండఁగా భర్మసములకుఁగోను గురువులను జంపి నెత్తురుతోఁ దెదసిన భోగముల ననుభవించుగలనా? ఇంతెగో? యుద్ధముచేయుటమీది చూరిని మనమేషయింతుమో, వాకు మనలనే జయింతురే?

ఘోషేడిమంచివనియో తెలిసికొనరాదు. ఎవరినిఁబిలువ బ్రహ్మకలహము యొక్క
 దుశ్శోభనాదులు నా యెదుటవచ్చి నిలిచినాడు. కృతకత్వదోషముచే నా స్వభావ
 మంతయును మాటిపోయినది. ధర్మసమ్మాధచిత్తవైదినిన్నదుగుచున్నాను. పీఠి
 నిఁజంపుట మంచియో! మానుట మంచియో? ఇంచేడిమేలో నిశ్చయముగాఁ
 జెప్పము. నేను నీకు శిష్యుఁడను. నిన్ను శరణుఁజొచ్చిన నన్ను శిష్యుఁడును. ఈ
 భూలోకములో శత్రువులులేకుండ సమృద్ధియగు రాజ్యమును, దేవలోకాధిపత్య
 యును బొందినను నా యింద్రియమును శోషింపజేయు దుఃఖమును బోగొట్టు
 వత్తువు నా కెద్దియు నగవడలేదు. వై నాలుగుశ్లోకముల యర్థమును యోచింప నర్హ
 నుఁడు గురువులనుజుంపి రాజ్యముసాధించి యా రక్తసిక్త రాజ్యానుభవమును
 తాననుభవింపఁ జాలనని తెలుపుటయగాక తాను సన్నాసియై బిచ్చమెత్తుకొని
 తినుట సుఖమును ధర్మవిరుద్ధమూట పలికెను. ఇంతయగాక జయాపజయముల
 నిర్ధారణనైతము తెలియక డోలాయమాన చిత్తుఁడయ్యెను. అర్జునుఁడు మనమునఁ
 జీకాకుపడి ధర్మసమ్మాధ చేతఁజూడయి కర్తవ్యంబుదోషక, కృష్ణా! నీకు శిష్యుఁ
 డను నీ శరణుఁ జొచ్చితిని. నా మనమేమో దేవేంద్రుపదవినినైత మాశింపదు.
 నన్నేరిరి నీ కష్టమునుండి రక్షించెదవో నీ భారమని వేడికొనెను. ఇచట నర్జు
 నుఁడు గురుశిష్యన్యాయమనుసరించినను తన మనమునందంతైన యభిప్రాయము
 వెల్లడించుచువచ్చెను. ఈ విషయముఁ గీతలోఁ జక్కఁగ నగపడును. గురుశిష్య
 న్యాయము మనవారనికొనురీతిగను సంరక్షింపముగను నిందులేదు. గురువుల
 వారేమి బోధించినను దానికి మాటుపలుకక యంగీకరింపవలెనను విధిలేదు. ఏ
 మనిన శిష్యుఁడగువాఁడు గర్వించి గురువును ధిఁకరింపఁజూని పనికిమాలిన ప్రశ్న
 లు వేయఁగూడదని తాత్పర్యము. గీతలో నర్జునుఁడు కృష్ణునిఁ బ్రశ్నించిన దాని
 కొరకు హెచ్చుగ వాసిష్ఠరామాయణమున శ్రీ రాములు వసిష్ఠునిఁ బ్రశ్నించినారు.
 బోధపడనివిషయము శిష్యుఁడు మఱిల మఱిలఁ బ్రశ్నించి గురువులతో సమాధాన
 మందవలెననియే పూర్వార్థము.

9

“ ఏవ ముక్త్యా హృషీకేశం గుణాకేశ. పరంతపః,

“ న యోత్యై ఇతి గోవింద ముక్త్యా తృప్తిం బభూవ హ.

ధృతరాష్ట్ర మహీపాల! అర్జునుఁడిరిరి కృష్ణునితోఁ బలికి యుద్ధము
 చేయవలెనని మోసమునఁబొంది యూరకుండునని సంజయఁడు తెలిపెను. మూడవ

జరిగెను. శత్రువర స్మరిత. ప్రత్యేక సంజయముడు ముందు వారిరువురికి జరిగిన సంభాషణను వివరముగా తెలుపుచున్నాడు.

10

“ ఏ మునాదు హస్త్యే శేరికి ప్రహసన్నివ భారత ,

అథయో నాథయో నృశ్యే వేషేదన్త మిదం వచతి .

శత్రురాష్ట్రాః రేండు శత్రు సమమును చుఁగించుచున్న యాదర్శముని తోనర్పమును నానిచలే భగవంతుడేరితిగఁ బరితెను. ఆదర్శముని మాటలను నానిచర్చలను జూచి భర్తృమాత్మములు తెలియక యద్రునుఁడిరితిగఁ బరితెను. శత్రుని కృష్ణుఁడనవ్వెను. ఆభగవంతుని సప్రయోగియే యద్రునుఁడు తనదిని భర్తృభక్త్యుని తెలిసికొని కృష్ణునియుపదేశమును పీనులొన్నియేకాగ్రచిత్తముతో విసమద్యుక్తుడవ్వెనని భావము. గురువుల వ్రసన్నముఖభావము శిష్యునియొక్క ప్రకాశకాంక్షను. గురువు సప్రయోగము గలిగి శిష్యునకు బోధించుచుండినచో శిష్యుఁడు సమమిదోషని కష్టాంశములను గుఱించి ప్రశ్నించి తెలిసికొనును. అటుకాదేని గురువును బ్రశ్నింపలేది. తెంది తనరుఁగల సంశయములు దీర్చికొనకపోవుటచే పిదప గురువులు బోధించునేనిపయమును శిష్యునకు బోధవడకయుండును. శ్రీ కృష్ణుడట్టి కఠినగురువుగాక సప్రయోగినిబలె ముఖభావమగడఱచుచు సద్రునుని మనమును తనదిక్కునకు నీర్చికొనివేదాంత మునంధః గష్టతమమగు నాత్మయోగము సాంఖ్యయోగమును నామమున బోధింపమొదలిడెను. ఆత్మయోగములో “ తత్త్వమసి ” యని యనిపించు కొనునంతటి జ్ఞానమును సాధించుట కష్టతమము. ఆత్మవిచారము త్వం పదార్థవిచారము.

పరబ్రహ్మవిచారము తత్పదార్థవిచారము

పై రేండు పదార్థముల సంపూర్ణజ్ఞానము గలిగిన పిదపనేగురువు “ తత్త్వమసి ” యని శిష్యుని నాశీర్వదించును. భగవంతుండిపుడర్థమునకు బోధింపఁ బోవునదిత్వంపదార్థ విచారము. త్వంపదార్థము శాశ్వతముగనుండునదనిన్ని చాపు లేనిదనిన్ని చావనిమానవులు వ్యవహరించునది మానవజేహమునకు నన్వయించును గాని యాత్మకు నన్వయింపదనిన్ని యాత్మకు శరీరము పాథిగ ననఁగా సాత్రయ భారముగనుండి యొక యాత్రయము జల్లించినచో యాత్మదానిని మాని నీడ్గవడి నమటి యొక యుపాధినిఁ జేయనేయు నీ ఘాంభీర్యయోగము యొక్క సారము.

తత్పదార్థము సాత్వికమానూనాశబ్దిర బ్రహ్మము. త్వంవదార్థము తామసికాది
ద్య సంగతిరమగుచును. ఈజీవికే ఘోర తీరమాశ్రయస్థానము.

ఈ రెండవయథాయమంతయు సాంఖ్యము కాదు 11. వశ్లోకము
నుండి " స్వధర్మమపిచాపక్ష్య " యగు 31 వ శ్లోకము వలన గల శ్లోకార్థము
లేసాంఖ్యోపదేశములు గలవి. మిగత శ్లోకములు సాంఖ్యమునకు సాధనములగు
కర్మాపదేశములు. తత్త్వనిరూపణమే ధగవంతునిచేతయేబడినదో యది
సాంఖ్యము; తద్విషయమయినబుద్ధి యనగా నాత్మ, యతర్తయనుబుద్ధి సాంఖ్యబుద్ధి.
అది యే జ్ఞానులకువచ్చిర మగునో వారు సాంఖ్యులు. సుఖ్యయనగా వేదప్రాక్త
మైన సమ్యక్ జ్ఞానము. దానిచే దెలుపబడినది, యే తత్త్వమాయది సాంఖ్యము. ఆత్మ
కూటస్థుడు. భావవికారములాటును లేనివాడని యెన్నుబుద్ధి సాంఖ్యబుద్ధి.
అబుద్ధియం దానకులగు బాధసాంఖ్యులు. ఈ యర్థము సామాన్యముగ నన్నాన్య
కుల కన్వయించునని కొందఱర్థముచేయుదురు. సాంఖ్యబుద్ధి సంపూర్ణముగ
నుదిరిన వారియందుయోగబుద్ధి సంభవించదు. యోగబుద్ధ్యాశ్రయమైనది కర్మనిష్ఠ.
యోగబుద్ధిని నివర్తించునది సంపూర్ణతమమైనసాంఖ్యబుద్ధి. కావున నట్టి బుద్ధి పూర్తి
గలభింకక మునుపే, ఆత్మజేహాది, చ్యుతిరిక్తుడను విశ్వాసముతో ధర్మాధర్మకులను
వివేచించి యీశ్వరాకాశనరూపమగు కర్మముచే పురుషుడౌతానను సంధానము
కొనుట యుజ్యతే యోగ్యుడగు చున్నాడని యోగశబ్దముకొన్నిసమయము
లందువయుక్తమైనది. అనగా మోక్షసిద్ధికొనుట బూర్వోక్తధర్మములనుష్ఠించుట
యోగమని యర్థము. ఈ యోగశబ్దము గీతలోఁ బ్రతియొకయథాయ విషయము
నకు బంటుపబడినది ప్రస్తుతోపన్యాసమునకు జ్ఞానకర్మ యోగములేమనకుఁ గావలసి
నని. జ్ఞానయోగమనగా? జ్ఞానమేయోగము. ఈజ్ఞానయోగమున సాంఖ్యులు
బ్రహ్మముతోఁ దానాత్మ్యైకమను బొందుచున్నారు, దీనినే "జ్ఞానయోగేనసాంఖ్యానాం"
యని ధగవంతుడు నిరూపించినాడు. ఇకయోగబుద్ధ్యాశ్రయముకర్మనిష్ఠ. కర్మయో
గమనగా, కర్మమేయోగము. కర్మమనునది యే యోగము. ఈకర్మముచేజ్ఞానకుద్ధియ
యితర్వాదా మోక్షమేమను వగు జ్ఞానమునకుఁ బురుషుడు యుజ్యతే యోగ్యుడగు
యన్నాడు కావుననే "కర్మయోగేనయోగినాం" ధగవంతుడు నిరూపించి
నాడు. జ్ఞానబుద్ధి కర్మబుద్ధియనివిభజనబడినది. జ్ఞానబుద్ధి కలవాడౌతానను
సాంఖ్యము ధర్మకర్మకర్మము సర్వోత్కర్షము నాపాదించుట. కర్మబుద్ధికలవాడు

దాత్తుకుననేకత్వమును గర్భత్వ భోక్తృత్వముల నాపాదించును. కావుననే
 రెండు బుద్ధులు మనుజునందేకకాలమున సంభవింపవు. భిన్నావస్థలందు సం
 భవింపవగునని యనేకులమతము. మఱియొక చోట నీ సాంఖ్యశబ్దవిచారముచేయఁ
 బడినది. “బ్రహ్మవిదులగు ఋషులచే సమ్యక్ భ్యామతే” చక్కగాఁ బరిపఁ
 బడినది సాంఖ్యము. సంఖ్యయనఁగా “బరవిద్య” ఆ సంఖ్యచే నిర్విశేషవరబ్రహ్మ
 మునుదెలియువారు సాంఖ్యులు. ఈ సాంఖ్యమారాధనకు నాశ్రయణీయముఁగాని
 యాధురుక్షువులకుఁగాదు. నీవారురుక్షువు కావుననీ కా సాంఖ్యబుద్ధికుదరదు, అని
 మఱియొకస్థలమునఁ జెప్పబడినది. శ్రీమథ్యాచార్యులవారు సాంఖ్యార్థ మీరితిగ
 వచించిరి. “శుద్ధాత్మతత్త్వ విజ్ఞానం సాంఖ్యమిత్యభిధీయతే” యనినారు యోగ
 మనఁగా నుపాయము. శుద్ధాత్మతత్త్వవిజ్ఞానమునందెడి నుపాయము సాంఖ్యయోగ
 ము. ఆయుపాయమే కర్మయోగము. దీనినుండి మనమూహింపఁదగినదియేమనఁ
 బ్రతిమనుజునందును మోక్షపేక్షయనునది సామాన్యము. ఆమోక్షమార్గించుటకు
 సాంఖ్యులకు జ్ఞానమే సాధనము. యోగులకు జ్ఞానయుక్త గర్భాచరణము సాధనము.
 యోగులు కర్మాచరణమలాచరించి చిత్తశుద్ధిఁగాంచిన పిదపనే సాంఖ్యబుద్ధి వారికిఁ
 గుడుగునది. కర్మాచరణము లాచరింపకనే సాంఖ్యబుద్ధికలుగుట కడుదుర్లభము. సనక
 సనందన సనత్కుమార సనత్సుఖాత శుకాదులకుఁ బ్రారంభమననే సాంఖ్యబుద్ధికలు
 గుట దైవమహిమయుండును. మరీచ్యాది బ్రహ్మలకు సైతము గర్భాచరణమే మోక్ష
 మందఁ బ్రథమసోపానము. సర్వకర్మ సన్యాసమనునది సాంఖ్యబుద్ధి చక్కఁగఁగుదిరి
 స్థితప్రజ్ఞలయి తితిత్తుత్వము సాధించినవారికి సాధ్యమగునుగాని యితరులకు ఫసా
 ధ్యము. ఇంక యోగులకుఁ గర్మాచరణమే ప్రాముఖ్యమేలయనఁ గర్మాచరణముచే
 చిత్తశుద్ధిగలుగును. ఎటులనినః—సకల సంకల్ప వికల్పములకు మూఢసము మూల
 స్థానమయినది. ధర్మార్థ కామ మోక్షపేక్ష లుద్భవించునది మూఢసత్తేత్రము
 నందేను. కామ క్రోధ లోభ మోహ మదమత్సరాదులను శత్రుషద్యర్థము బుద్ధి
 నది యాఘోశమేను. అనఁగా సద్భావనలకును దుష్టభావనలకును స్థానముగ మూఢ
 సత్తేత్ర మేర్పడినది. సద్విషయ దుర్విషయము లింద్రియప్రేరితములయి నుభయవి
 ములు కలిగించుచుండు కారణంబున బుద్ధికి జాంచల్యమొనఁగూడును. అటులందు
 నవుడు కర్మాచరణము లెటుల చిత్తస్థైర్యములకుఁ గారణమగుటకుఁగ నని

నగును. మనలకుఁ బ్రాణమును బ్రాణములను గాని స్వస్థమును కలుపుచు గాని. బాంధవ్యమును
స్థిరసంకల్పమును కర్మాచరణము లొనర్చునపుడు మానసమును, దదాచరణ విజ్ఞ
యమునందేయుంచి, బిగఁబట్టి, యితరవిషయములదారిఁ ద్రొక్కనివ్వఁడు. ఇదియే
దీక్షయని మనము వాడికొనునది. స్థిరసంకల్పమును కర్మాచరణము లాచరించినపు
డరిషద్వర్గముల ప్రాబల్యము తగ్గును. అటులేనే కొంతకాల మలవాటయినపిదపఁ
గామక్రోధలోభాదుల శక్తితగ్గి మఱికొంతకాలమునకు నగవడకపోవును. అపుడు
మానసము పవిత్రతఁగాంచి ధర్మక్షేత్రమగును. బుద్ధినిగొనించును. సాంఖ్యబుద్ధియను
వీజంబు స్థాపింపఁదగినదియగును. జయమాన్వితమనెనది స్థిరసంకల్పము. యేక
శార్య మొనర్పఁబూనినపుడు మానస మక్కార్యమునందే లీనమయి బాహ్యవ్రతంబు
మేముఱచిపోవును. మఱియేవిషయముఁ దన్నంటి నీయదు. స్వామిభవవిషయ ముకట్టి
దృష్టాంతముగఁ జూపెద. నే నొకానొకకాలమునఁ జిత్రరంగి మోడునపుడు నా
మానసమంతయు నా యాటయందే లీనమయి సమస్త ప్రపంచమును మఱియొం
టిని. అక్కలమున నా కొమారు లెవరయిననువచ్చి నా నడుమునఁ బెట్టికొనిన
వైకమును గుంటి తీసికొనినను నాకు మోచుక కలుగుచుండలేదు. కావున మానస
మును మనుజుఁడు ధర్మ కర్మాచరణములందు లీనమగులాగొనర్చుచుండినచో నది
మానవునిపశమయి కామక్రోధాదులకు లొగ్గదు. అరిషద్వర్గము బలహీనతఁ జిక్కి
నశించును. ఇది కలుగుటకుఁగూడ నించుక యాత్మజ్ఞానముండవలెను.

గీతలో నిష్కామ కర్మానుష్ఠానము విశేషముగఁ బలుకఁబడినది. ప్రారం
భమున నట్టి కర్మాచరణ మసాధ్యము. “ప్రయోజనమనుద్దిశ్యనమందోపిప్రవర్తతే”
ప్రయోజనము నుద్దేశింపక మూఁఁడుగూడ ప్రవర్తింపఁడు. కావున సామాన్యమును
జూడఁ ఫలమున పేక్షించియొనరును ధర్మబుద్ధినిఁ గర్మాచరణములొనర్చి ఫలసంపూ
ర్ణుడయినపిదప ఫలాపేక్షలేక ధర్మకర్మము లొనరింపవలెననియే, భగవంతుని యు
ద్దేశ్యముండనగును. ఇదియే నిష్కామకర్మము. ఇట్టికర్మ మొనర్చుట చిత్తమధికల
వారికి సాధ్యముకాని సామాన్యులకు సాధ్యముకాదు. కడుపునిండ భుజించి తృప్తు
లగువారు భోజనమునం దుడారినభావము చూపినటులఁ గామ్యకర్మఫలములందృష్టి
లగువారు, ముముక్షువులయి నిష్కామ కర్మములొనర్చి సాధ్యమగును. ఏది యెఱు
లయుననుండునో “ఆత్మస్థితి” యందు నిశ్చయజ్ఞానముకలుగుట ముఖ్యము కావున
భగవంతుఁడు సాంఖ్యయోగ ముపదేశించుచున్నాఁడు. ఆత్మనుఁడు తన్నెదిరింపఁ

“ ఇహం నీ ప్రతియోజ్ఞానం, ప్రాప్త్యా వరసూక్తుః ”

గురూనమాత్మహిమహనుభవాన్ । శ్రేయోభక్త్యైవమపిహాశీకృ...

మహానుభావులైన గురువులను జంపకుండు నీ లోకమందు చిన్నమెత్తు కొని భుజించుట మేలుగాదా? గురువులను వధించి శాస్త్రుని తగిలిన యుద్ధకామయాట భోగముల, నీ లోకమున ననుభవించ నగునుగాని స్వర్గమునకుం బనికింపు.

అష్టనా! సింహ మూఢుడవు. సంసార బీజ గూఢములను నీ కమాహా
దుర్ముః జక్కి-తివి. కావున నీ వివేకము మాసిపోయినది. దీనులు ననాథులను జంతు
విషయమునఁ గలుగనగు విషాదము దుర్మానలగు శత్రువులయందుఁ బ్రసరింపజేసి
తివి. ధర్మము నందధర్మబుద్ధియు నధర్మమునందు ధర్మబుద్ధియు నుంచితివి. కులధర్మ
మునల; దిలక్ష్యభావముంచితివి. నేను జంతువాడనను భూమికారబుద్ధియు, వారను
భేదబుద్ధియును నావారను మమకారబుద్ధియు నీయందు గలిగిడి. ధీమతుడు నా
రుఁడునునైన సింహ భేరుఁడనైతివి. నీకు మఱల క్లిబత్వమువచ్చెను. ఇన్ని దుర్ముః
ములు నీకుఁగలిగియుండినను బండితునివలె ధర్మాధర్మ సూక్ష్మములను గుఱించి
మాటలాడితివి. నీకుధర్మంబుకానట్టి సన్న్యాసంబు గోఱి. క్షత్రివృత్తిని జీవించి
నిశ్చయించితివి. ఔరా నీ సాహసమని యద్దు బనకు లక్ష్యగలుగులాగునఁ బరిహసించి
యూరీతిఁ బలికెను.

“ ఆశోచ్యా నశ్యశోచ ద్రవ్యం, ప్రజ్ఞా వాదాంశ్చ భాషసే,

“ గతానూ వగతానూంశ్చ, నాను శోచన్తి పండితాః.

అర్జునా! నీవు దుఃఖంపడగనివారికేగాను దుఃఖించుచున్నావు. ప్రాజ్ఞులు
చేప్పవలసిన ప్రజ్ఞావాదములు పలుకుచున్నావు. పండితులగువారు చచ్చినవారికొక

కును జాపనివారికొకకును దుఃఖంపరని పలికెను.

అర్జునా! నీకు శోకమునిండినది కావుననే మోహముకలిగినది. అందుల
ఫలముగ వివేకముచెడినది. పండితునిబలె నటించుచు భాషించెదవు. నిజముగ నీవు
పండితుడవుకావు. పండితుడవయి యుండినయెడల శోకింపడగనివారియందు శోక
ముపుట్టుచుండలేదు. పండితుడవయి యుండినచో శోకమోహాదులు నుఖదుఃఖ
బాధితమగు సంసారమునకు బీజభూతములయిన దోషములని తెలిసికొనుచుంటివి.
దానినుండి యహంకార మమకారములు బుట్టునని యెఱుంగుచుంటివి; " సత్త్వ
శుద్ధయే కర్మకుర్వంతి " చిత్తశుద్ధికొకకు కర్మముచేయుచున్నారను కాత్మవచ
నముఁ దెలియుచుంటివి. ' పండితాః ' యను శబ్దార్థమైనను గ్రహించుచుంటివి.
" పండ " యనఁగా ఆత్మవిషయమయిన జ్ఞానము. అది యెవరికిఁగలదో వారు
గదా పండితులు. ఎవనికి నజ్ఞానముకలదో వానికి భ్రాంతికలుగును. ఎవనికి భ్రాంతి
కలదో వానికి " త్వం " పదార్థవిచారముండదు. ఎవనికి " త్వం " పదార్థ
విచారములేదో వాడు పండితుడు కానేరడు. కావున అర్జునా! నీవు పండి
తుడవుగమ్ము. నీవు చింతించునది భీష్మాదుల నామములు పోవుననియా?
వారిదేహములు పోవుననియా? వారియాత్మ పోవుననియా? ఈ ప్రశ్నలకు బదు
లిడుము. నామములు వ్యవహారవాచకములు, చచ్చునవికావు. ధ్వనియుండు
సంతపఱకు నుండునవి. శరీరముపోవునని చింతించెదవా? పుట్టుకగలవానికి గిట్టు
టలేప్పుడు. " మనుషా మర్త్యంవా ఇదంశరీరం మాత్రంమృత్యునా " ఇంద్రుడా!
ఈ శరీరము మర్త్యము. మృత్యువుచేతఁ బొందఁబడినది యనియును " దుర్లభో
మనుషోదేహా దేహీనాం యథోగరః " ప్రాణులకు మనుష్యదేహము దుర్లభము
యగుములో నశించుననియును, శ్రుత్యాదుల ప్రమాణముల బలముచేతను లోకాను
భవముచేతను శరీరములు నిత్యములుకావు. ఎపుడయినను నొకతూరి పోవునట్టివి
యనునది స్థిరపడును కావున శరీరము లనిత్యములయ్యెను. వానికిఁ జింతింప నవసర
ములేదు. ఇక యాత్మయంటిమో; ఆత్మ జన్మము లేనివాడు, కావునఁ బుట్టుడు,
పుట్టుక లేనివాడగుటవలనఁ జావడు. చావులేని వాడగుటవలన విత్త్యుడు,
" అహీనిత్య కాశ్యతః నిత్యోనిత్యానాం " అని శ్రుతులున్నవి. నిత్యుడుగనుండు
వానియందు దుఃఖమేల? బ్రదికనివారినిఁజూచి, చచ్చితివేయని యెద్దు పిచ్చివారే
యనను గలరాయని తెలిపెను, సకలప్రాణులకు దుఃఖదూర సంసారము గలిగించు

పట్టి శోకమోహాదిరూపదోషములకుఁ గారణమయినది యహంకారమునందు నా
 యహంకారమునకుఁ గారణమైనదియ విద్యయనియును తెలియుము. అర్జునుఁడు
 యుద్ధమధ్యమున స్వజనులనందఱినిఁజూచి “ నేను వీరివాఁడను. వీరునావాడు ”
 అను భ్రమచేతఁ గలిగిన స్నేహము, తద్వియోగము, తన్నాశము, దానినుండికలుగు
 పాపము, దానినుండివచ్చు లోకనింద, యీ మొదలగువానికి నిమిత్తము
 లైన శోకమోహములు తనకునున్నటులఁగన పఱచెను. అర్జునుఁడెంత వివేక
 జ్ఞానము గలవాడైనను నవి యపుడు వానికిఁగలిగిన శోక మోహములచే నశ్రిం
 పఁబడి స్వధర్మమైన యుద్ధమును వదలెదననిన్ని బ్రాహ్మణ ధర్మమైన భీష్మ
 దీపనమును బూనెదననిన్ని, సర్వకర్మములు విడిచెదననిన్ని పలికెను. బ్రహ్మ
 ధర్మహిమగల అర్జునుఁడేయారీతి స్వధర్మమును విడువఁదలఁచి యన్యధర్మము
 వలంబింప నుద్యుక్తుఁడైయుండఁగా, సామాన్యజనులు నటులనేయొనరింతు
 రనిన్ని యపుడుసాంఘిక శాసనములొక కట్టులోనిలువవనిన్ని, యటుసాంఘిక,
 శాసనములు, నియతముగ నిలువనియెడల జనులుతమకు నిష్ఠమువచ్చినరీతినిఁ
 నేయుచు సాంఘిక శాసనము, సాంఘికనీతి, సాంఘికాభివృద్ధి, జెరుతురని భగవంతుఁ
 డాలోచించి అర్జునునకు స్వధర్మయుద్ధమునందు గలిగినయుదాసీన బుద్ధినిఁదొలఁ
 చివేయుఁ బ్రయత్నపఱచెను. అటులొనరింపఁ బ్రారంభమున నర్జునునకు శోకమో
 హాదులు సంసార బీజ భూతములుగనుండు కారణంబున వానినిఁదొలఁచి వేయు
 నుపాయము సాంఖ్యశాస్త్రజ్ఞానమని తెలంచి సాంఖ్యయోగ ముపదేశింపనారంభిం
 చెను. సంసార బీజభూతములాత్మ జ్ఞానమువలననే నివర్తించునుగాని మఱిదేనివల
 ననివర్తింపదు. అర్జునుఁడు యుద్ధమునువదలి వైరాగ్యము పూనెదననెను. స్వజననా
 శనమగునే యనిదుఃఖించెను. భగవంతుఁడు వానిదుఃఖముమోన్చి యుద్ధమునకుఁ
 బ్రేరేపవలసివచ్చెను. దుఃఖముమాన్పుటకునై యాత్మనాత్మ వివేకమును గలుగఁ
 జేయు సాంఖ్యమును బోధించి సాంఖ్యమునందు శాస్త్రజన్య జ్ఞానమునుగలిగించెను.
 పిదపదాని నాచరణమునకుఁ దెచ్చుటకునై కర్మయోగమవశ్యాను స్థేయంబని యుద్ధ
 దేశించెను. బ్రాహ్మణులకు శ్రోతకర్మము బరేక్షత్రియులకు యుద్ధమునర్హుట నెన్ని
 త్తకర్మమని బోధించి, చిత్తశుద్ధికలుగని వానికినిజమగు నాత్మనాత్మ వివేకజ్ఞాన
 ము కలుగదనిన్ని, చిత్తశుద్ధికలుగుటకు నిష్కామకర్మాచరణ మవశ్యకమనిన్ని బోధిం
 చెను. ఆత్మనాత్మనుగుఱించిన సాంఖ్యనిచారము భగవంతుఁ డర్జునునకు బో

ధివ కుండ్లిచో నుట్టెనునకు స్వజననాశనమును గొలుచుంటినినోకదా. పాపములు పడుచుండలేదు. కావుననే సాంఖ్యబోధన మిచ్చటనవశ్యకమయ్యెను. ఇతరవస్తువులును మైరాగ్యము సర్వకర్మము సన్నస్యసింఛెదనని పట్టినపట్టుదల విడిచించుటకుపై అర్జునా! నీవింకను సర్వకర్మములు త్యజించునంతటి జ్ఞానవంతుడవు కావనిన్ని యట్టిజ్ఞాన మార్జించుటకుఁ బత్తశుద్ధి యవశ్యకమనిన్ని, చిత్తశుద్ధికలుగుటకు నిష్కామకర్మాచరణ మవశ్యకమనిన్ని తెలియజేసెను. నిష్కామకర్మము లాసరించుట ద్వారాచిత్త శుద్ధికలిగినవిదప నాత్మజ్ఞానము కలుగుననిన్ని, యాత్మజ్ఞానము కలిగినవానికి ముక్తికలుగును. కావున, అర్జునా! నీవుముక్తిఁగోరితివేన నాత్మజ్ఞానమార్జింపుము. అదిచిత్తశుద్ధి ద్వారాసీకుఁ గలుగును. చిత్తశుద్ధి నిష్కామకర్మము లాచరించుటచేఁ గలుగును.

అర్జునా! ఎవరికినజ్ఞానముండునో వానికిద్రవమగుండును. ఎవరికిద్రవమముండునో వానికిపదార్థ పరిశోధన పూర్వకమగు జ్ఞానముండదు. కావున నీవునజ్ఞానాధికారివగుటకుఁ బదార్థపరిశోధన పూర్వకమగు జ్ఞానమార్జింపుము. భీష్మరిప దార్థములకు సర్థమేమో యదనీవు తెలిసితివేని నీకునాత్మ స్వరూపపట్టికని తెలియును. ఆత్మస్వరూపము నీవుతెలిసితివేని నీకుఁగలిగినశోకమోహదులునివర్తించును. కావున నాత్మస్వరూప విషయమిట్లొకార్థమును నీవుచక్కఁగ నెఱింగితివేని నీకుఁ దెలియును.

కొండతాత్మ సర్వాంతర్యామియనిన్ని నిత్యుండనిన్ని తెలియకయతఁడు శరీరమును వదలినపుడు తమయజ్ఞానముచేత, దారపుత్రత్వాది సంబంధములు గల్పించుకొని వారుచచ్చిరేయని దుఃఖించుచున్నారుగాని శవముగనున్న దేహమునుగూర్చికాదు. అటుదేహమునుఁ గూర్చియేదుఃఖించునది నిజమైనచో నాదేహమునింటఁ బెట్టికొని రక్షింపరేల? దానినేలకాల్పు చున్నారు? ఈకారణమునుఁ బట్టిమాత్మను గూర్చియే జనులు దుఃఖించుచున్నారని తెలియవలెను. అటుదుఃఖించుట యుక్తముకాదు. అదిజననమరణములు లేనిదస్తువు. నిత్యమైనది.

అట్లేవగా—కుండేటి కొమ్ములుగూడ జననమరణములు లేనివగుటచేత నవిగూడ

నాత్మవలె నిత్యమగును గదా? కాదు, ఏలయన

సమూహానము:—“ఆత్మ” యున్నవాడయి జననమరణములు లేనివాఁడు, కుండేటికొమ్ములట్టివికావు. ఆభావరూపములైనవి, ఆత్మరూపభావము,

కావుననే “ అహింసాచ్యవత్సత్వతే శుభంబురూపం ” యనియున్నది.

అహింసదశయందుండు వారాత్మను అనాత్మనుగా భావించి శోకమోహాదులను బొందుచున్నారు. జ్ఞానదశయందుండువారు అహింసాత్మకనే దెలిసికొని శోకమోహాదులను బొందరు. ఈ జ్ఞోకముతో నాస్కరిత్యుడు కావున దుఃఖముఁ జగినవాడుకాడని బొధించి మఱల లోకులెల్లరు సెప్పటికిని నుండువారనుటకుఁ గారణములు దెలియఁజేయుచున్నాడు. అనాత్మయనగా శరీరము.

12. స త్వేనా హం బారువానం స స్త్విం గోమే జనాధిపాః |
స వైర సభవిష్యామ, సత్వే వయ మతో పరమ్ ||

అర్జునా! సత్వేత్వముడగు నే నొకప్పుడును, తేలివాడను గాను, అనగా సర్వకాలములందుండు వాడను. నావలెనే నీ భీష్మాదులను స్థిరముగ నుండు వారలేకాని యేకాలముందును తేలివారలుగారు. కాఁబట్టి మనముఁ దలమును మూఁడుకాలములయందును నుండువారమేయని తాత్పర్యము.

భీష్మాదిశబ్దములకుఁ బర్యవ్రాజన దీని నిత్యముగ నుండువాడుగాని నశించువాడుగాదు. నిత్యుడని తెలిసినవిష్ణుట వ్యసనమును బొందనక్కఱ లేదుగదా? కావున వ్యసనమును బొందకుమనియును, నిత్యత్వబుద్ధి వ్యసనమును బొందకుండుటకుఁ గారణము యును భగవంతు డీ వాక్యముచేతఁ దెలియఁజేయుచున్నాడు. నిత్యత్వమునకుఁ బ్రమాణములేదుగనుక యది సంభవింపదని తెలియఁగూడదు. మూడు కాలములందునులే కుఁదేటికొమ్ము పుట్టినట్లు మూడుకాలములందు నుండునట్టి యాత్మపుట్టెడు. ఆత్మ మునుపు లేక యిప్పుడుకలిగెనేని పుట్టునని చెప్పవచ్చునుగాని మూడుకాలములయందుండునది పుట్టునని చెప్పఁగూడదు. మూడుకాలములందుండు వాఁడైనట్టి తత్పదార్థవాచ్యుడ నయినట్టిన్ని నే నిదివఱకుఁ గలిగి నశించిన శరీరములందు, ఘటములందాకాశముండిన విధముగ నిత్యుడనై సర్వకాలములందు నుంటిని. నావలె త్వం పదార్థమునకుఁ పర్యవ్రాజన నీవునుంటివి. ఈ భీష్మాదులు నుండిరి. కావున దేహజనన మరణాదులతో నాత్మ జనన మరణాదులు గలుగునని తలంపఁగూడదు. జనన మరణాదులు కలుగునది దేహములకుఁగాని దేహికేగాదు. భీషి ప్రళయమందును, జనన మరణము లందడనుటకు “ నాకాత్రతే ” యను ప్రమాణమున్నది. నేను నీవు భీష్మాదులని దేహభేదము లనునరించి చెప్పితినిగాని

యోగ్యభేదములతోఁ జెప్పినవాడనుకాను. సకల శరీరోపాధులయందును నుండు నట్టి యాత్మయొక్కఁడేయని గ్రహింపుము. సర్వలయందును నాత్మయొక్కఁడే యనియెడి యద్వైతవాదమును పలుమతములవారోప్పక యున్నవారు. ఆత్మలకు భేదములేదని చెప్పట సరికాదనియును, నాత్మతత్త్వము విచారించినయెడల ప్రత్యక్ష ఆనుమాన, ఉపమాన, శబ్ద, అర్థపత్తి, అనుపలబ్ధి, సంభవ, వితిహ్యేది ప్రమాణము లకు విరుద్ధమగుననిన్ని వారివాదము, అయితే యావాదములు విమర్శింపకమున్నీ ప్రమాణములేటివియను విషయ మించుకవ్రాసెద.

1 ప్రత్యక్షప్రమాణము:—తాను స్వయముగాఁగాని, ఒకఁడుచూపినఁగాని చూచి యిది యిట్టిపదార్థమని తెలిసికొనుట.

2 అధుమానప్రమాణము:—ఒకవస్తువుతో సంబంధించిన మఱియొక వస్తువునుజూచి యిట్టిపదార్థముగూడ నచ్చటనుండునని యూహించి తెలిసికొనుట. అగ్నితో సంబంధముగలపాగనింటిమీదఁ జూచి యింటిలో నిప్పున్నదని యూహించుట.

3 ఉపమానప్రమాణము:—ఒకవస్తువున్నఁబోలు మఱియొకవస్తువునుజూచి యావస్తువుగూడ నిట్లేయుండునని తెలిసికొనుట. చంద్రునివలె ముఖమున్నదనివిని, చంద్రునిఁజూచి యిటులనేముఖము నాహ్లాదకరముగ నుండునని తెలిసికొనుట.

4 శబ్దప్రమాణము:—మఱియొకప్రమాణమువలనఁ దెలియఁబడుటకు వీలులేని వస్తువిట్టిదని తెలియఁజేయు ప్రాజ్ఞుని వాక్యమునుబట్టి యిట్టివస్తువును తెలిసికొనుట. ఇతర ప్రమాణా గోచర మగు బ్రహ్మవస్తుస్వరూపమును బ్రహ్మసాక్షాత్కారముఁ గల ఋషుల వాక్యమును బట్టియు, వేదవచనములఁ బట్టియును తెలిసికొనుట.

5 అర్థపత్తిప్రమాణము:—పై లక్షణములఁబట్టి యీ యంశమిట్లుండవచ్చునని నిర్ణయించి తెలిసికొనుట. ఒకఁడు పగలన్నముఁ దినఁడుగాని బలిసియున్నాడు. ఈ వాక్యలక్షణమునుబట్టి యన్నముఁ దిననియెడ బలియుట తటస్థమదు. కావున మీడు రాతినిని యుండవలెనని నిర్ణయించుట.

6. అనుపఞ్చప్రమాణము:—చక్రవర్తి మొక్కిచోటలేనందున పదిలేదని తెలిసి
కొనుట. ముష్టిమండం గుండలేనందున లేదని తెలిసి
కొనుట.

7. సంభవప్రమాణము:—నూటిలో నూడులున్నట్లును, వేయిటిలో నూడులున్న
ట్లును, గ్రహించుట.

8. వితివ్యక్తప్రమాణము:—ఒక చెట్టునందు బ్రహ్మచక్షుస్సున్నదని మొక్కిడికాలము
నందో చెప్పినందుడంగా నాయాటను నానాటి కందలు
నువిని యాచోటనకు వచ్చినపుడామాట జ్ఞప్తికించెచ్చి
కొని భయపడుట.

ఇవియును నిజము నన్వయవ్యతిరేకము యితరప్రమాణములు వమవాద
ములలో వేదాంతములువయోగించుచుండును. ప్రయోగములుమాత్రము మొదటి
నాలుగుప్రమాణములే వాడుచున్నాను. ఆత్మభేదములను గుఱించిన వాదప్రతివా
దము వీరిరిగ నున్నవి.

ఆక్షేపణ:—ఆత్మలకు భేదములేదనుట సరికాదు. ఆత్మతత్వమును విచారించినయెడ
ల ప్రత్యక్షానుమాన శబ్దాది ప్రమాణములనుబట్టి భేదమే యుగవధు
చున్నది. అది యెటులనిన:—ప్రతిదేహమునందలి జీవుఁడును నేను
నేనని వేఱువేఱుగాఁ జెప్పచున్నాఁడు. మఱియును నేను వీఁడు,
వాఁడని ప్రతిమానపుఁడును దలంచుచున్నాఁడు. మఱియును, తనకును
నితరులకును సుఖదుఃఖములందు భేదము కలిగియుండుటను చెలిసికొ
నుచున్నాఁడు, కావున నాత్మలకు భేదముకలదని ప్రత్యక్ష ప్రమాణముల
చేతఁ గనపడుచున్నది. ఆత్మలకు భేదములేనియెడల, నేను, నేను,
వీఁడు, వాఁడును భేదమే సిద్ధింపదు. గనుక సర్థాపత్తి ప్రమాణముచే
తెఱుఁగడ నాత్మలకు భేదమున్నదని తెలియవలెను. మఱియును గోవులు
మొదలగు పశువులకుంబలె శరీరములన్నియును వేఱువేఱుగా నుండు
టచేత, నాత్మలుగూడఁ వేఱువేఱుగానున్నవి. ఘటాదులంబలె ప్రతి
శరీరమును వేఱువేఱుగా నుండుటవల్లను, నేను, వీఁడు భేదము

వేటువేటుగా నుండిటవలనను నాళ్ళలు వేటువేటుని యనుమాన ప్రమాణముచేతగూడ నిర్ధరింపనగును. దేవతలు, దానవులు, గంధర్వులు, యక్షులు, రాక్షసులని శ్రుతిస్మృతులయందు వేటువేటుగా జెప్పబడుటవలన శబ్ద ప్రమాణముచేతగూడ నాళ్ళలు భిన్నములని గ్రహింపవలెను. ప్రమాణములేగాక యుక్తిచేతనైతే మాళ్ళలకు భేదము కనబడుచున్నది. అట్లెలకు భేదములేనియెడల నుకమానవుడు దుఃఖముపొందుచున్నపుడు, లోకులెల్లరును దుఃఖమును పొందవలెనుగదా? ఒకడు సంతోషించినపుడు లోకులెల్లరు సంతోషపవలెనుగదా? దేవశరీరములయందలి యాళ్ళలకును మానవశరీరములందలి యాళ్ళలకును భేదములేనియెడల నందఱును సర్వజ్ఞులు కావలసివచ్చునుగదా? అట్లు య్యేనేని విధి నిషేధశాస్త్రములు వ్యర్థమై పోవునుగదా? ఒక్కడు మోక్షమందెనేని సకలజనులు ముక్తులు కావలసివచ్చునుగదా? ఒక్కడు బద్ధుడైనచో నందఱును బద్ధులు గావలసివచ్చునుగదా? ఇట్టివి తటస్థించుట యసంభవముకావున నాళ్ళలకు భేదముండియే తీరవలెను. లేదనుట సరికాదు.

సమాధానము.—బాల్యకామార జరాధ్యవస్థల యందవస్థలు భిన్నించినను నహంప్రత్యయము భిన్నంపదు. నేను పసివాఁడుగనుంటిని నేను వయసు వాఁడుగనుంటిని ఇప్పుడు నేను ముసలివాఁడుగ నున్నానని పలికిన నేవనె ధహంప్రత్యయమునందే భేదమునులేదు. అవస్థలుష్టాత్రము భిన్నములయినవి. నేను నేనని తలచినంతమాత్రముననే యాళ్ళలకు భేదమున్నదను ప్రత్యక్షప్రమాణము సరికాదు.

అవస్థలకు భేదముకలుగుటవలన నవస్థలుగలవానికిగూడ భేదముకలుగునని చెప్పినయెడల నట్టిభేదము బాల్యాధ్యవస్థలయందు నభిమానముగల యహంకారమునందే వర్తవనించునుగాని నిత్యమగు నాత్మయందుఁ బ్రవర్తవనింపదు. అదికాదని యాభేదము నిత్యమగు నాత్మయందే వర్తవనించునని చెప్పినయెడల వేటొకడు చేసినకార్యము వేటొకనికి జ్ఞప్తికిరానట్లు నేను బాల్యమున బంధులాడితిని వదిలితిని ననున్నట్టి భంగములు జ్ఞప్తికి రాగూడదనిగదా? అట్లుగాక బాల్యమునందుఁ జేసిన చేతలు ముసలితనమునందుఁ దలంచుచున్నాఁడు. కావున నేను నేనని తలంచిన

మాత్రముచేతనే యాత్మలకు భేదముకలదని యెన్నుటసరికాదు.

శరీరములకు భేదముండుటచేత నాత్మలకుఁగూడ భేదముగలదని యను మానప్రమాణముచేతఁ జెప్పటకూడ సరికాదు. ఎటులనిన; ఘోలనూత్న కారణ దేహములకును, జాగ్రత్స్వప్న దేహములకును, భేదమున్నను నాత్మకుమాత్రము భేదములేదు. ఈ యన్నిదేహములందును దేహావస్థలు భేదమగుచుండినను ననుమానప్రమాణముచేత నాత్మలకు భేదముకల్పించుట న్యాయముకాదు.

శబ్దప్రమాణముచేత నాత్మలకు భేదమున్నదని చెప్పినవాదముఁగూడ సరియైనదికాదు. సర్వదేహములందుండునట్టి వైతన్య మొక్కవిధమైన రూపమే గలది. కావున దేవమనుష్య గంధర్వాది దేహములన్నియును జాగ్రత్స్వప్న దేహములంబలె నాత్మకు సుపాధులగుటవలన దేవతలు, దానవులు, గంధర్వులు, యక్షులు, రాక్షసులు, మానవులు, అని శ్రుతిస్మృతులలోఁ జెప్పినమాట దేహభేదములకు నన్వయించునుగాని యాత్మలు భిన్నములని సాధింపనేరవు. మఱియు దేహధర్మము లందు రూపము, తేజస్సు, స్వభావము భిన్నించినను నాభేదము దేహములకు నన్వయించునుగాని యాత్మకు నన్వయించదు. నేనను జ్ఞానము సర్వలకును సామాన్యము కాబట్టి శ్రుతిస్మృతులు దేహభేదమును మాత్రమే చెప్పచున్నవని గ్రహింపవలెను.

ఆత్మకు భేదమేలేదని చెప్పినెడల నేను, నీవు, వీడు, వాడు, అను భేదము సిద్ధింపదు. కావున నాత్మకు భేదముకలదని యథావత్తి ప్రమాణముచేతఁ జెప్పిన వాదమున్ను సరికాదు; ఏలయనః—ఒక్కదేహమునందే శరీరస్సు; చేయి, కాలు, మొదలగు సవయవములునుబట్టి వేరుగా వ్యవహార మేవిధముగఁ గలుగుచున్నదో యట్లులే దేహభేదములనుబట్టి నీవు, నేను, వీడు, వాడని వ్యవహరించుటమాత్రముచేత నాత్మలకు భేదముండవలసిన యావశ్యకత లేదని గ్రహింపవలెను.

ఆత్మకు భేదమేలేనపు యొక్కడు దుఃఖముబొందుడున్న దండఱును దుఃఖమును బొంధవలసివచ్చుననియును నొక్కడు సుఖమును బొందుకపు డుండు యును సుఖముఁ బొందవలసి వచ్చుననియును చెప్పిన పలుకు నొప్పుదగినదిగలేదు. ఎరిదుకనః ఒక్కదేహమునందే పూర్వజన్మమునందలి పుణ్యపాప శక్తానుసారముగ నోకయవయవమునకు దుఃఖమును మఱియొక యవయవమునకు సుఖమును నొక్క

కాలమునందే గలుగుచున్న విధముగఁ బూర్వజన్మమునందలి పుణ్య పాపముసారముగఁ బ్రతిశరీరమునందును వేటువేటగుచుండును. అటులయినపు యొకదేహమునందే యవయవా వయములకు నాత్మలు భిన్నములని తెలియవలెనుగదా! అది యెవరివాదమునగాదు కావున నీ వాదమునందు నాత్మలు భేదమునుటకురాదు. దేవాది సర్వదేహములందును నుండునట్టి యాత్మ యొక్కడయ్యెనేని నందఱును సర్వజ్ఞులు కావలసికాదా? యనిచెప్పిన మాటగూడ సరికాదని యెఱుంగవలయును. ఎట్లనినఁ-ఆత్మయే సర్వదేహములందును సర్వకాలములందును తెలిసికొనుచు న్నాడు. ఏ మూలకమున? ఆయాదేహములందలి యద్యైబుద్ధుల ననఁబించి తాను తెలిసికొనుచున్నాడు. బుద్ధుల నవలంబింపక కాదు. దేహభేదములవలెనే బుద్ధులలోను భేదములున్నవి. ప్రతిదేహమందును బుద్ధివృత్తియనగా జ్ఞానము వేటువేటు గానున్నదనియును, వనయెదుటనుండు వస్తువులను తెలిసికొనునంతటి శక్తిగల నేత్రమునకు సకలపదార్థములుఁ తెలిసికొనునట్టి శక్తికాలనివిధమున బుద్ధివృత్తికి సైతము సర్వమును తెలిసికొనునంతటి సర్వజ్ఞత్వశక్తి కలగదని గ్రహింపవలెను. బుద్ధివృత్తికి సకలపదార్థ సంబంధములు గలుగదు. అటుకలిగెనేని సర్వజ్ఞత్వము రానగును. ఆత్మ సర్వవ్యాపకమైనప్పటికిని నెక్కడ బుద్ధివృత్తికి బదార్థముయొక్క సంబంధము కలుగుచున్నదియో యక్కడనే జ్ఞానము కలుగుచున్నదనియును, బుద్ధివృత్తు లనేకములయి సర్వవ్యాపకములు కానందున నందఱు సర్వజ్ఞులు కానేరనియును తెలియవలెను.

విధిని షేషవాక్యములు వ్యర్థములయిపోవుననునది వై యాదేశపణములో నొకటిగనున్నది. కించిత్ జ్ఞులను సత్కార్యములందుఁ బ్రవేశపెట్టుటకును దుష్కార్యములనుండి మఱలించుటకును శాస్త్రములు చెప్పబడినవగుటచేత నవి సార్థకము లగునుగాని వ్యర్థములుగావు. సకలప్రాణులకును సర్వజ్ఞత్వము లేక పోవుటవలన, వేదాంతవాక్యములు విఫలవలయుననియును, నటు వినుటచేఁగలిగిన జ్ఞానమువలన శ్రుతిశ్రుమానానుసారముగ నెవ్వఁడు పరమాత్మకును జీవాత్మకును భేదములేదని తెలిసికొనుచున్నాడో యట్టివానికే ముక్తికలుగుననియును నితరునకుఁ గలుగదనియును తెలియవలెను.

మఱియు నాత్మ లనేకులనియును, పరిపూర్ణులనియును, చెప్పినవాకి మధ్యమునందే వైసఁ జెప్పబడిన దోషములన్నియును సంప్రాప్తము లగుచున్నవి.

అదియెట్లనిన:- తత్పలనేకులనియును, పరివృత్తిలనియును, సంగకరించినయెడల బుద్ధి మొదలగునవి యనేకములగుటవలన నాత్మలకుఁ బరస్పరమును బుద్ధి మొదలగు వానితో సంబంధము గలుగవచ్చును. అనిగా నేకవత్తుని యాత్మకు యజ్ఞవత్తుని బుద్ధితోడను, మజ్జనవత్తునియాత్మకు దేవదత్తుని బుద్ధితోడను; సంబంధము కలుగవలసివచ్చును. అట్లయ్యెనేని నుభయభేదములను బంధుమోక్షములకును సాంకర్యమునలుగునుగదా? ఈ యజ్ఞవత్తుయొక్కటియేగాక, యాత్మలకుఁ బరివృత్తిత్వము, గూడ నుద్భవించును. అది యటులనినఃపదస్తవ తనకంటె నితరదస్తవలు, గలదియగునో యాత్మవత్తు పరివృత్తిత్వమున కేదను న్యాయానుసారముగ నాత్మ లనేకులను, టచేత నొకయొక్కకంటె మియ్యెకయొక్క వేటిని చెప్పవలసివచ్చును. అటుల యజ్ఞవత్తులకు పరివృత్తిత్వము సంభవించదు. పరివృత్తిత్వము ననేకత్వమును బరస్పర విరుద్ధములగుటచేత నవిరెండును గలవని సాధించుట యసాధ్యము. కావున నాత్మయొక్కఁడేయని యంగీకరింపవలెను. మఱియును నాత్మ నిష్కళంకుఁడును, సర్వప్రకాశకుఁడును, సర్వసాక్షియును; నన్నిస్థానములందుండువాఁడును, నేనను తలంపున కర్థమైవవాఁడును నగుటవలన, పరివృత్తిమగు నాకాశము సకలఘటములందును న్యామించినవిధముగ నున్నాడని యుక్తులచేత గ్రహింపవలెను.

వైదికగ్రంథముక్తివాదములు బలములు మతములు హెచ్చయి వైషమ్యములు వెలుగుటకుఁ గారణంబయ్యెను. ఇప్పుడు మనకుఁగావలసినది యాత్మయొక్కఁడా పలువురాయను విషయముగాదు. ఆత్మనిత్యుఁడని భగవంతుఁ డుపదేశించిన విషయము అప్పనికిఁబూసెన.

“నాత్మాశ్రతేర్నిత్యత్వాచ్చతాభ్యః” యని శ్రుతియున్నది. అనగా:- ఆత్మా-శేవుఁడు, న-పుట్టెఁడు. ఎందువలన “అశ్రుతత్వాత్” ఉత్పత్తిప్రకరణమున జీవునకుత్పత్తి చెప్పబడలేదు. మఱియు నజ్ఞానమును నిత్యుఁడనియును, బ్రహ్మమనియును, శ్రుతులు పలుకుచున్నవి. గనుక యాత్మయొక్క నిత్యజ్ఞానముగలిగి యామించినయెడల భేష్టాదులకు నీవు శోకింపవని పలికి మఱియు భగవంతుఁడా యాత్మయొక్క నిత్యత్వమునే వేఱొకవిధముగఁ బలుకుచున్నాడు.

ఈ శ్లోకమునందు “జనాధిపాః” యనునది బహువచన పదముగ నుండు కారణంబున విశిష్టాద్వైతులును ద్వైతులును ఆత్మకు బహుత్వమారోపించి

యత్తైత వాచముతో భిన్నించుచున్నాడు. “ జనాధిపాః ” యనునది రాజత్వము వహించిన దేహములందున్న “ ఆత్మ ” యని శ్రీ శంకరాచార్యులవారి సిద్ధాంతము. దేహములనుగుఱించి బహువచన ముపయోగించినపుడది యాత్మకుఁగూడ సన్వయించునటు సమంజసముగాదు. వ్యావహారిక భాషలో “ నేను, నీవు, వీరు, మనము ” యనిసమాత్రమున వారిలోనుండు నాత్మలు వేత్యైరని నిర్ధరించుట న్యా యలోపించి నాకుఁదోచుచున్నది.

ఆత్మకుఁ బరిపూర్ణత్వము విశిష్టావైర్వతులును వైర్వతులు నొప్పును. ఆత్మ లనేకములనిన్ని; యవి యణుస్వరూపములనిన్ని, వారిమతము.

“ దేహినోస్మిక యథా దేహే కామారంభోవసంజరా

“ తథా దేహంతర ప్రాప్తి ర్థీర స్తత్రస మువ్యభి.

బాల్యయావన వృద్ధత్వములుగల స్థూలదేహమాత్మకు సుచాళిగ నెటు లున్నదియో యెటులనే స్థూలదేహము పడిపోయినపిదప, నాత్మ మఱియొక సూతన స్థూలదేహ ముచాళిగఁజేరును. కావున పండితుఁడు దేహసాశనమునకు దుఃఖించు డని తాత్పర్యము. ... బాల్య, కామార, యౌవన, జరాద్యవస్థలయందు నాత్మ నిత్యత్వ మగపడుచుండును. ఆవస్థలు మాతినను నాత్మమారదు. అటులనే జరావస్థ మారినపిదప నాత్మ మఱియొక సూతనదేహ ముచాళిగఁ జేసికొనునుకాని మరణ మునుండదు. జాగ్రత్స్వప్న దేహములకు, సుషుప్తియందు నాశముగలిగినపుడు ఆత్మ యునికి తెలియరాదు. ఆరీతిగ నుండినను నిద్రించి లేచినవాఁడు తానెవ్వఁడని ప్రత్య భిజ్ఞచేసనఁగా పూర్వస్మరణచేఁ దెలిసికొని యెటుల నాత్మనిత్యత్వము నమ్ముచు న్నాఁడో యదేరితిగ నీదేహము నశించినపిదపఁగూడ నాత్మ యున్నాడనియును నిత్యుఁడనియును తెలిసి విద్వాంసుఁడు త్వం పదార్థమగు నాత్మయందు మోహ ముండదని స్థాపింపఁబడినది. క్రమయనఁగా నాత్మ యదార్థజ్ఞానముగల విద్వాం సుఁడు మోహమండడు. గీత రచింపకమున్నే యాత్మయొక్క నిత్య నిత్య వాద ములు ప్రబలియుండెను, అందున వై శేషిక మతమువారు. ఆత్మయొక్క యేకత్వ మొప్పుచుండలేదు. “ ఆత్మలు, బుద్ధి, సుఖదుఃఖములు, ఇచ్ఛాద్వేషములు, క్రయోత్సము, ధర్మము, అధర్మము, భావన ” యను తొమ్మిది విశేషగుణములు కలది యనెడును, ప్రతిదేహమునందును నాత్మలు భిన్నులేయనియును వాదించుచుం డిరి. ఈ వాదమును దార్శ్నికులును మీ మాంసకాదులు విశేషభాగ మంగీకరించి

గనుంజిరి. సాక్షులుమాత్ర మాత్రకు గుణములు నిరూపించినను క్షుత్త్యమునకు సమ్మతించిరి. కావున శీతోష్ణ సుఖదుఃఖములనిత్యములనిన్ని యవి యాత్మగుణములు కావనిన్ని యాత్మయొక్కచేయనిన్ని భగవంతుఁ డన్వసనకు నుపదేశించుచున్నవాఁడు. ఎటులనిన, దేహమును తేత్రమున నాత్మయను తేత్రజ్ఞుఁడొకండుండును. ఆ దేహితేత్రము బాహ్య కౌమార జరాద్యవస్థలనుబట్టి మారుచుండి జీర్ణమై నశించును. ఈ మార్పులు తేత్రమునకుఁ బ్రాప్త్యునుగాని తేత్రజ్ఞునకు సంభవింపవు. అతఁడొక్కరితగ నేయుండును. ఎటుల తేత్రాభివృద్ధి నాశనములందు తేత్రజ్ఞుఁడా యీ యవస్థలందులేరి కాసుమారకయుండునో యటులే తేత్రనాశనాశంతరము తనకుఁదగిన నూతనతేత్రము పూర్వజన్మ సుస్కారానుగుణ్యబుగ వెదకికొనును. మనవారు పునర్జన్మమునందె యిదియేను. ఆత్మ నిత్యుఁడనియును, నాత్మకుఁ బునర్జన్మముకలదనియును, భగవంతుఁడు బోధించుచుఁ దానికొఁదగిన కారణములు చెలుపుచున్నాఁడు. అటు బివి యెటు బంధముత్తఁడయి పునర్జన్మమందుఁబడినిన్ని యెటు బంధవిముక్తఁడగునదిన్ని యచట నచట భగవంతుఁడు సూచించుచున్నాడు.

పై క్లోకాభిప్రాయమునుబట్టి యాత్మనిత్యత్వమునుగూతించి కొన్ని యాశ్లేషణలు గలిగినవి. అవి యెవ్వియనః—

అశేషణః— ఆత్మ యీ దేహమువదలి మఱియొక దేహమును బొందునని చెప్పిన యెడల నాత్మకు రాకపోకలుగలవని చెప్పినట్లుగును. రాకపోకలు వికారములేగదా? అటుభయ్యసేని యాత్మకు వికారముగలదని యొప్పికొనవలసివచ్చును. ఆత్మకువికారము గలదనియొప్పికొనిన యెడల వికారముగల దేహమునకు జననమరణము శిష్టాయశ్చ యాత్మకుఁగూడ జనన మరణములు గలవని చెప్పవలయును. అట్లుచెప్పినయెడల నాత్మ నిత్యుఁడను మాటయసత్యమై పోవును. ఆత్మనిత్యుఁడుకానియెడల నాత్మకునాశము కలుగునవ్వదు దుఃఖము పొందవలసినదేకదా? గనుక వ్యభవముఁబొందడనుమాటయసత్యముగలేదు.

సమాధానము— ఆత్మకు నవస్థాభేదములున్నట్లు కనఁబడినను వాస్తవముగలేవు కావున నాత్మకు వికారములేదు. ఆత్మనిత్యుఁడనియును, దేహమునకంటె భిన్నుఁడనియును వ్రుతులు బలుకుచున్నవి. బాహ్య

మునకును, ముసలి తోమునకును మహాభేదమున్నను, బాల్యమునందలిసంగతులు ముసలితనమున జ్ఞప్తికివచ్చినట్లును, పూర్వములవాటు చేతనే ప్రత్యపానాది ప్రవర్తనము కలిగెనను యొక్క చేతను, గూడ నాత్మ నిర్మలదని తోచు చున్నది.

మఱియును. ప్రతిమనుష్యునకును దేహమునందుఁబ్రకృతము.

భములగు బాల్యకౌమార వృద్ధత్వములు వచ్చుచున్నవిగదా?

ఈమూడవస్థలు నొకటిపోయినఁగాని మఱియొకటివాదు.

అట్టిమూడవస్థలలోఁబ్రతియవస్థయందును శరీరము మాటిపోవుచున్నది. శరీరముమాటిపోయినను నాత్మమాణికయున్నాఁడు

కావుననే బాల్యమునందలి సంగతులను ముసలితనమునందున్న

రించుచున్నాఁడు, ఈవిధముగ నాత్మమఱియొక దేహమునం

దుఁబ్రవేశించునపుడుగూడవికారములేనివాఁడని యున్నాఁడ

నుటకు సందేహములేదు వికారములేక పోషకుచేత నిర్మలత్వము

గూడలభించుచున్నది. కావుననాత్మసరించునను దుఃఖమును

బొందకుండుమని పోషించినది సమంజసము.

ఆక్షేపణ:— వైశంపైనినదివాస్తవమైనచో దేహమువేలనియును, దేహమునకంటె నాత్మవేఱనియును జెప్పినట్లుగును. అట్లుచెప్పటసరికాదు. ఎట్లనిన వైతన్యముతోఁగూడిన దేహముకూత్రమేయాత్మ. దేహవ్యతిరిక్తమైన యాత్మవేతోకఁదులేదు. నేనుమిగులబలసియున్నాఁడను నేనెఱ్ఱినివాడను. నేను బోవుచున్నాఁడను అని ప్రతిమానవుఁడును శరీరమును బట్టియే చెప్పుచున్నాఁడు. అనుభవము గూడనదేవిధముగనున్నది. ఆత్మవేఱుగనున్న యెడల శరీరవ్యవహారము లేకయే తానువ్యవహరింప వలసి వచ్చును. ఒకవేళనాత్మవ్యతిరిక్తుఁడని యంగీకరించి నను జనన మరణములు లేని వాఁడెట్లుగును? ఆత్మదేహము కంటెకు భిన్నుఁడయినను దేహముపుట్టినపుడు పుట్టును. చచ్చినపుడు చచ్చును. కావున నాత్మకుఁగూడ జననమరణములు సరిభవించుచున్న జనవలసినవచ్చును? జననమరణములు కలుగుటచేత సంక్షోభదుఃఖము లవశ్యముగా వచ్చుచున్నవి. కావున బంధువులను జంపవలసినేయని యర్థముఁడు దుఃఖించినది యుచితమేయని యాక్షేపణమువచ్చును.

సమాధానము:—పై యాక్షేపము సరికాదు. దేహమే యాత్మయనఁగూడదు.

బాల్యమునందలి దేహమునకును ముసలితనమునందలి దేహమునకును, మహాభేదము కలిగియున్నను నాత్మకుమాత్ర మియవస్థలందు భేదములేదు. కావుననే బాల్యమునందు చేపదత్తునకుఁ బుత్రుఁడగునని నిష్పదము యుక్తదత్తునకుఁ దాతనైతితని దృఢమగు ప్రత్యభిజ్ఞ కలవాడగుచున్నాఁడు. ఇదియోగులకు విశేషముగఁ దెలియును. ఒకవేళ దేహమే యాత్మయైనయెడల దేహమునకు మాడ్చుగలిగినటులనే, యాత్మకుఁగూడ మాడ్చుగలుగవలయును గదా? అట్లు కలుగుటలేదని యిదివఱకే పలుకఁబడినది. కావున దేహముకంటె నాత్మభిన్నుఁడు. దేహమే యాత్మయైనయెడల స్వప్నమునందలి దేహము వైరస్య విశిష్టమైన యీదేహముకాదు గదా? ఆ దేహమందును వైరస్యమున్నదికదా? ఆ వైరస్యమున్ను నీ వైరస్యమున్ను నొకటిగానియెడల నొకఁడనుభవించినది మఱియొకనికి జ్ఞప్తికిరానట్లు కలలోనిసంగతి జ్ఞప్తికి రాఁగూడదు. అయితే వచ్చుచుండును. అక్కరణముచేతనాత్మ దేహముకాదనియును, దేహమునకంటె భిన్నుఁడనియును నిశ్చయమగుచున్నది. వైరస్య విశిష్టమైన దేహమే యాత్మయయ్యేనేని యోగసిద్ధులు పరకాయప్రవేశము నెట్లుచేయుదురు? ఈ కారణముచేతఁగూడ నాత్మ దేహమునకంటె భిన్నుఁడని తెలియవచ్చుచున్నది. కావున నేను బలసినాను నే నెఱ్ఱినివాడననునట్టి ప్రతీతు లేండమావులం దుడకఁద్రాంతి కలుగునట్లు ప్రమాదఁ గలుగుచున్నవని యెఱుఁగవలెను. కావున నాత్మకు వికారములేదనియును నిర్వికారుఁడైన యాత్మకు దేహమునందలి యావన పృథత్వమువలె దేహాంతరముఁగూడ వచ్చుననియును, దేహమే యాత్మయైనయెడల పుణ్యపాపములు లేక పోవలసివచ్చుననియును మఱియు సనేకావర్తములు కలుగునని విచారించి యాత్మనిర్ముఁడని తెలిసికొనిన బుద్ధిమంతుఁడు జననమరణముల విషయము

మే మెఘమును, తేదనుని లోనినము.

ఈ శ్లోకమునకు భాష్యకారులు అతిపత కావణములే, వివాదమును దెచ్చినవి.

(౧) అశ్మయైక్యకృతియనియును, సంపూర్ణత్వముగలది యనియును, సవైత్వ తుల వాదము,

(2) అత్మలనేకములనిన్ని, యనువలనిన్ని, వానికి సంపూర్ణత్వము లేదనిన్ని, వైత్వతుల వాదము. ఈ వాదములనుండి మతములు భిన్నించెను.

14. "మూత్రా స్మర్యాస్తు శాంతేయ శీతోష్ణ సుఖ దుఃఖ దా,

"ఆగమాపాయితో నిత్యాస్తా త్తితిక్షన్య భారత.

15. "యం హి సన్యకయ వైత్వలే పురుషం పురుషర్షభ,

"సమ దుఃఖ సుఖం ధీరం సామృతత్వాయ కల్పతే.

శ్రోత్రా కిందియములకు శబ్దాదివిషయగముచే శీతోష్ణ సుఖ దుఃఖాది వ్యంగ్యములుదచ్చును. వానికి రాకపోకలున్నవి. నిత్యములుకావు. ధీరుడు వానిని సహింపవలెను. వానిని సమానముగఁ జూడవలెను. అట్టివాడు ముక్తిసంపదను. ముముక్షువునకు దితిక్షన్యము సాధనము. తితిక్షన్యమునకు శమదమాదులు సాధనములు. అతిక్షన్య మెటులుండవలెననినః—

"వృక్షయివతిస్తా సేత్సిద్ధ్యమానో నకుప్యేత, నకంపేత; ఉపలయివతిస్తా సేత్సిద్ధ్యమానో నకుప్యేత నకంపేత" యను బ్రుత్యర్థ మనుసరించి యుండవలెను. చెట్టువలె నుండవలెను. చేరింపఁబడుచున్నను గోపింపఁగూడదు, చరింపఁగూడదు, తాయవలె నుండవలెను. చేరింపఁబడుచున్నను గోపింపఁగూడదు చరింపఁగూడదు. "సమదుఃఖ సుఖంధీరం" యను వాక్యములో ని యర్థమున్నది. "ధీరం" యను శబ్దమునకు "ధీయంతారీతి" యని విగ్రహము కొండఱుచేసినారు. అనఁగా బుద్ధిమెటులను బోనెటుల నిగ్రహించువాడని యర్థమగును. "ధీయంతారీతి" యని మఱికొండఱు విగ్రహముచేసినారు. బుద్ధిని ద్రెరించువాడని యర్థమగును. శబ్దార్థమెటులయిన నుండనిండు, సుఖ దుఃఖములు సమముగఁజూచు శక్తిలవాఁడుగ నుండవలెనని భావము. అట్టివాడు ఆధ్యాత్మికాది త్రివిధదుఃఖములు సహించుచుండును. వానికి బ్రతిక్షన్య సంధానమార్గము దొరకును.

దేహాత్మనకు సుఖదుఃఖములు దేహమునంతటకొని యుండును. శీతోష్ణములు తాకుటచే సుఖదుఃఖముల బాధలు దేహమునకుఁదవిలి దేహమునందున్న జీవుఁడునైత మాబాధలకు గుఱియగును. అయితే శీతోష్ణములు సుఖదుఃఖములు శాశ్వతములుకావని మనమెఱుంగుదుము. అవివచ్చును, పోవును, మార్పులందును వానికి లక్ష్యభూతమయిన శరీరమునైత మారితినశాశ్వతమైనదియేను. కావున నిత్యములుకాని శీతోష్ణములకును సుఖదుఃఖములకును ధీరుఁడు చలించఁడు. చలించని వానికిని మృతత్వముగలుగును. ఈరీతిగఁ గృష్ణులు బోధించిరి. ఇవట మఱి యొకవిషయ మాలోచింపఁదగినదిగనున్నది. ఇంతకుమున్ను భగవంతుఁడేమిబోధించెను? మనకుఁ దేహమునకు మృతత్వమున్నదనిన్ని మనయందుఁగల యాత్మ నిత్యుఁడుకావున నమృతత్వస్వభావుఁడనిన్ని పలికెను. ఇప్పుడు శీతోష్ణ సుఖదుఃఖములకుఁ జిక్కక పానిని సమముగఁ జూచువానియందలి యాత్మ యమృతత్వమందునని పలుకుచున్నాడు. ఈ విరుద్ధమేమనిన నిందు విరుద్ధమెద్దియునులేదు. ఆత్మ స్వాభావికముగ నమృతత్వముకలది. కర్మవశమున ననిత్యమగు శరీరములో, నివసించుటచే సంగసాంబంధిక దోషమున శీతోష్ణ సుఖదుఃఖములు పాధిమూలకముగ నాత్మనంటును. ఆత్మవిచారపరుఁడగువాఁడు శీతోష్ణ సుఖదుఃఖములు లక్ష్యపెట్టక తనవిధ్యుక్త ధర్మకర్మము లొనరించుచుండినచో నట్టివాని యాత్మ యేబాధకుఁ జిక్కక తన వైజప్రకాశమున వెలుగుడు నమృతత్వమంది యేబంధమునులేక యుండును. కావున అట్టనా! యుద్ధకారణమునఁ గలుగఁజొవు సుఖదుఃఖ విచారములకు నీవు జిక్కకను వానిని లక్ష్యపెట్టకను నుండినచో నీవు బంధవిముక్తుఁడ వయ్యననని బోధించెను. అదియే యుద్ధసమయమునందు శ్రీ కృష్ణుల ముఖ్యాభిప్రాయము.

ఈ శ్లోకమునకు శ్రీ మధ్వాచార్యులవా రొనరించిన వ్యాఖ్యానము చక్కఁగనున్నది. విషయములున్నవి. విషయేంద్రియములున్నవి. ఇంతమాత్రము తోనే శీతోష్ణ సుఖదుఃఖములు వచ్చుటకుఁ గారణములేదు. వానినిఁ గూర్చుకని ముఖ్యమానతత్వము. దానిని నీవు జయించుమని బోధింపఁబడినదని వారియభిప్రాయము. అద్వైతులంతయును మాయాకార్యమనువాడు కావున వారిశేవిధమున నీవాధము బాధింపడు.

16   "నానతో విద్యతే భావో, నాభావో విద్యతే సతః,
"ఉభయో రపి వ్యతీతై, స్తనయో ప్రత్యవర్తితే ॥

లేనిదానికి నునికీలేదు, కలదానికి లేమిలేదు. ఈ రెంటిని క్షయమును బ్రహ్మవేత్తలే చేసి బాధించెను.

సూక్ష్మదూఃఖములను శీతోష్ణములను సహింపగల తిత్తిత్తుత్పము బ్రహ్మ వేత్తకు నేటు సంభవించుననగా, శీతోష్ణాది ద్వంద్వము లనిత్యములని బ్రహ్మవేత్త తెలియును కావున దానిని సహింప నలవియగును. లేనివగు శీతోష్ణాదులు సహించుటకష్టము కాదు.

ఆక్షేపణ:—లేనిదానికి నున్నదియను ప్రసక్తియేయుండదు. ఇంక సహించుటకు పీలగునని చెప్పటచే " అప్రసక్తప్రతీషేష " మను దోషమురాదా?

సమాధానము:—లేనిదానికి నునికీలేదని చెప్పబడిన వచనమునకుఁ గుండేటికొమ్ము వలె లేదనియర్థముకాదు. వ్యవహారదశలోని ప్రత్యక్షప్రమాణము మొదలగు ప్రమాణముల చేతనున్నట్లు గనబడుచుండినను త్రాడునందు క్షాంతిచే గలిగిన పామువంటివని తెలియవలెను. వ్యాపహారికదశయందుఁ గనబడు పదార్థములయొక్క తార్కికయదార్థస్థితినిఁ దెలుపఁజాలని ప్రమాణములు ప్రమాణములుకావు.

“ వాచారంభణం వికారోనానుభేయం ” నామరూపములు వాగా లంబన మాత్రమని తెలియవలెను. కావున ప్రపంచమంతయు మిథ్యయని పండితుఁ డెఱుంగును. కుండయంతయును మన్నేయని విమర్శనలన మనమెటు తెలుంగఁ గలమో, యట్లులే తత్వవేత్త ప్రపంచమంతయును బ్రహ్మమేయని యెఱుంగును. అట్టివానికిఁ బ్రపంచమంతయును మిథ్యయగును. మిథ్యయనగా లేనిదనికాదు. సత్యము నిత్యము కానిదనియర్థము. స్వాప్నిక ప్రపంచమువలెను, గారడీవానివని వలెను, నాద్యంతము లందులేక నడుమంత్రమున నున్నట్లుగపడుచుండునుగాని నిజ మగునదికాదు. కావుననే మిథ్య కార్యకారణ విభాగములేని బ్రహ్మమేసత్యము. బ్రహ్మమే ప్రపంచము. బ్రహ్మమేసర్వము. అయితే సద్రూపమగు బ్రహ్మమునది యును, లేనిదానివలె గనబడక పోవుటకును, నసద్రూపమగు ప్రపంచము మిథ్య యయినను నున్నదానివలె గనబడుటకును గారణమేమన బ్రహ్మముయొక్క యాధార్థ్యమును దెలిసికొనుటకుఁదగిన జ్ఞానము లేకపోవుటయేయని యెఱుంగ వలయును. తత్వవేత్తలు సత్తునైయనియును, అసత్తు అసత్తేయనియును చెలి

యుడుడు. అప్తనా! నీవును తత్త్వవేత్తలయొక్క మార్గము నవలంబించి నీకు సజ్జానమువలనఁ గలిగిన శోకమోహాదులనువదలి, కార్యమును ప్రపంచమంతయును నెండమావులయందలి యుదకమువంటివని తలచి నియతానియతములను శీతోష్ణాది ద్వంద్వములను సహించుము. ఇతరమార్గముల నవలంబించినచో ముఖవిగమ్యు.

ఈ శ్లోకమునందలి " అసత్ " శబ్దమునకు విభాషాప్రపంచమని యుద్వైతులబుద్ధి మూలప్రకృతియని ద్వైతులయర్థము. దేహమని విశిష్టాద్వైతులయర్థము.

17. అవినాశి తుతద్విద్ధి, యేన సర్వ విపం తతత్.

వినాశ మభ్యయస్య స్య సకల్పి త్కర్తు హ్యేతి.

ఈరసఃబడుచున్న ప్రపంచమంతయును, నే పరబ్రహ్మముచేత వ్యాపింపఁబడినదియో యాబ్రహ్మమును నాశము లేని దానిఁగా తెలిసికొనుము. పండితులు నాశములేని యీ బ్రహ్మమునకు నాశమును గలిగింప నెవ్వరు తోడు.

ఎండమావులందుదక భ్రాంతికలిగినట్లు పరబ్రహ్మము నందు జగచ్ఛాంతికలుగుచున్నది గాని నిజముగ జగత్తులేదు. సర్వమును బరబ్రహ్మమేయని భావము. పూర్వశ్లోకమునఁజెప్పఁబడినట్లువిద్వత్తు విద్వత్తుని యీ శ్లోకమునవివరింపఁబడును.

సత్తునునది సామాన్యమా? విశేషమా? యనిప్రశ్నింపబడినది. సామాన్యమని చెప్పినయెడల నదియెప్పుటికి విశేషరహితమైనది కాదు. విశేషమచేక్షించునది మహాప్రళయమునందు విశేషములన్నియును నశించిపోవును గనుక సామాన్యముగూడ నశించిపోవును. సత్తు ప్రళయమయిన పిదప సైతముండునది కావుననది సామాన్యమనఁజెల్లదు. విశేషములు కార్యములని సర్వులంగీకరించిన విషయము. తార్కికులు పలికిన రీతిగ నవి ప్రళయానంతరముండుననునది యొప్పుదగదు కావునవియుః ప్రళయమునశించును. సత్తు ప్రళయమందును నాశము లేనిది కావుననది విశేషముకాదు కావున, సత్తు సామాన్యమున్ను గాదు విశేషమున్నుగాదు. అది మహిమేషునిన నఖిలమైనదిన్ని యేకమైనదిన్ని వికారములులేనిదిన్ని యగు పరబ్రహ్మమని తెలియవలెను. స్వరూపనాశము లేనట్టిన్ని ముఖాశమువలన గలుగునట్టి నాశము లేనిదిన్ని వస్తువు సత్త్వి తెలియుము. అది సంబంధనాశమువల్ల గాని నాశమందు. ఇచ్చసృష్టకానుగు బ్రహ్మము స్వభావీయ, విభావీయ, స్వగత లేక హ్యూమైక సత్త్వి తెలియుము. అద్వైతసాధనకునిది యీ భారమగు ప్రమాణము.

మని మగుసూత్రనాది భాష్యకారులు వాదించినారు. దీనిని ద్వైతములు నిరసించి
వ్యాఖ్యనముఁజూపినారు.

“సద్రూపమగునాత్మ యాకాశమువలెఁ బరిపూర్ణమగుట వలన నిత్యమని యను
మానప్రమాణముచేఁ దెలియుము.

సకలపదార్థములున్న సర్వస్థలములందుఁ గనఁబడుచుండుటచేత, సూ
ర్యునివలెసర్వప్రకాశకమగు నాత్మయున్నదనియును, సర్వప్రకాశకమగు దేహము
తోఁ గూడనతనిచేతయెడల పదార్థములు కనఁబడకపోవలసి వచ్చుననియు నథాపత్తి
ప్రమాణముచేతఁగూడ నాత్మనిత్యమగు నుండవలసి తెలియవలెను.

అత్మకునాశము కలుగుననిన నానాశమెట్టిది. స్వరూప నాశమా! ఇత
రుని వలన నాశమా! తనచేతనే కలుగునా? ఆధారమునఁజుటవలనఁ గలుగునా?
సంబంధమునఁజుట వలనఁ గలుగునా? కారణము నఁజుటవలనఁ గలుగునా?
మఱిచేనివలనఁ గలుగును?

అత్మనిరవయము కావునవయముగల దేహమువలెననిపడు. తత్కా
రణంబున స్వరూపనాశంబుగలుగదు. అత్మకంటెను వేరొకపదార్థమేదియును లేక
పోవుట వలనను, సర్వమునుదాసేయగుటవలనను, తానేకైయును కర్మమును
నగుటకు వీలులేదు గనుకను, నితడునివల్లనేగాని తనవల్లనేగాని యాత్మకునాశ
ము కలుగదు. “స్వేమహిమ్ని” యను “శ్రుతిప్రమాణాను సారముగ” నాత్మ తన
మహిమ యుండేయున్నది. అత్యమగునాధారములేదు. కావుననాధారనాశము
నుండి యాత్మకు నాశముకలుగుచున్నదని వలకుటకురాదు.

మఱియు నాత్మయేవయవములులేని కారణంబున ద్రవ్యగుణక్రియాదుల
తోనేసంబంధముగలుగుటకున్న వీలులేదు. కావునసంబంధమునఁజుట వలన
నాత్మకునాశము కలుగదు.

అత్మకుఁగరణము ద్రవ్యము లేదని శ్రుత్యర్థప్రమాణమునుచిట్టి కారణ
మునఁజుటవలన నాత్మనాశముకలుగునుటకున్న వీలులేదు.

కావున సద్రూపమగు నాత్మకేవిధమాత్ర నాశములేదని తక్కునిమహర్షి
సమ్యక్తమంగనగును. ప్రవృత్తిములేదని తలచువాడు నెనుండెను తనకేయిభావము
నిచ్చుకొనవలసినవచ్చును.

18

అంతఃకర్మములను, నిత్య సత్సంగమును, శివరీతిని
అనాథిసోప్రమేయస్య, తస్మాద్భ్యుత్థస్య భారత.

ఎప్పుటికిని నుండునట్టిదియును, నాశములేనిదియును, ప్రత్యక్షప్రమాణాది
ప్రమాణములలోనే ప్రమాణముచేతను చెలియశక్యము గానిదియును, నగు దేహికి
నీశ్వరీరములు నాశముగలవియని యాత్మవేత్తలు చెప్పుచున్నాడు. కాఁబట్టి యక్షునా
దేహానాశమచింత్యము కావున నీవు విచారమును బొందకయుద్ధమును చేయుమని
యభిప్రాయము.

అసత్త్వమునుబట్టి యిచ్చదువిమర్శింపఁబడుచున్నది. దేహాదిప్రపంచము
లేనిదని యిదివఱలోఁజెప్పఁబడియుండినను లేనిదనియునికి తెలుపుమని యదు
గుటసమంజసముగ నుండదని పలుకుటకురాదు. వీలయనిన, ప్రపంచము లేనిదని
చెప్పుటచేనది కుండేటికొమ్మువలెలేనిదని యర్థము కాదని నేనిదివరకే వ్రాసినాను.
దేహము మొదలగు పదార్థములన్నియు నసత్పదార్థములేయని భావింపవలెను.
ఆత్మ మెప్పుటికి నుండునట్టిది యనుటచేతనాత్మకొక్కదానికే స్వారంభ్యము కలదని
యును నితరములగు దేహాదులకు స్వారంభ్యము లేదనియును తెలియవలెను.
అత్మ, దేహియని చెప్పుటచేత నాకాశాదులకంటె వేఱనియెఱుంగవలెను. నాశ
ములేదనుటచే ఇగదాకారముగఁ బరిణమించునట్టి మాయవలె గలములొ
గూడ నశించునట్టిది కాదని తెలియవలెను. ప్రత్యక్షప్రమాణాదులచే చెలియ
శక్యముగానిదనుటచే పృథివ్యాదులవలెఁగఱఁబడునట్టిది కాదని యర్థము. యుద్ధము
మతేయుమనుటచే దేహాదు, అసద్వస్తువులనియును, స్వభర్తృమునాదరించునపుడు
హింసాది దోషవిచారణను తేమునక్కర లేదనియును తెలియవలెను.

ఎందఱునునుండు ననువర్తించుకొని వచ్చుచున్న సద్బుద్ధికి నాశము
గలుగుచున్నదియో స్వప్నమందలి దేహాదులవలెను, గారడవాని మాయచేతఁ
గల్గింపఁబడిన దేహాదులవలెను, నీ దేహమునందలి సద్బుద్ధి చక్కగనిచారించు
నపుడు నాశముగనును. భ్రాంతివస్తువులందలి సద్బుద్ధి కాశ్యతలైసదికాదు. జ్ఞానము
గలిగినకోడల భ్రాంతివదలిపోవును. భ్రాంతినుండి కలిగిన దేహమునందలి సద్బుద్ధి
పైతము వదలిపోవును, అత్మకు వాస్తవముగ కలిగినట్లునగునట్లేదనియును, నాభ్యా
సికసంబంధముచేతననగా భ్రాంతిచేత శరీరములున్నట్లు కల్పబడుచున్నవియును.

తత్వములనుచేత ప్రాంతిపక్షివలెనే శరీరములుపైతము బోధించుచును చెలియ
వలెను. ఇత నాత్మయు ప్రమేయమనియున్నది. ఏలయన; ప్రత్యక్షబి ప్రమాణముల
నాత్మేపదార్థములను చెలుపుచుగాని యాత్మను చెలువవు. అయితే వేదాంతవేద్యుః
దని యున్నదికదా? ఆ వాక్యము లేస్తాయనినచో, తప్పకాదని పలుకవలెను. ఏల
యన; వేదాంతమాత్మయొక్క యనాత్మేభవముల యారోపణయుమాత్రము పో
గొట్టబాలునుగాని కేవలాత్మను చెలువః బ్రహ్మముకాదు. అనుగా; ఆత్మేభవములు
కాని తత్వము భోక్తృత్వము మొదలగునవి యాత్మయందున్నట్లు కనబడు
చుండినను నవి యాత్మేభవములు కావగుటకు వేదము ప్రమాణమగుచుగాని కేవ
లాత్మేభవః బ్రహ్మముగాదు. ఆత్మయు ప్రమేయమేను, ఆత్మేభవరహితమందు స్వర్భ
రహితమందు కావునః బ్రత్యక్షప్రమాణమునః చెలియఃబడఁడు, ఆత్మరు లింగము
(చిహ్ను) లేదు కావున ననుమానప్రమాణముచేఁ చెలియఃబడఁడు, సోమప్ర
సాద్యత్యము లేనివాడగుటచే ననుమానప్రమాణముచేతఁ చెలియఃబడఁడు. అగో
చరుడగు నగ్రాహ్యుడుగను, సగోత్రుడు నగుటచే నామరూప బాహ్యులు
లేనందున శబ్దప్రమాణముచేతఁ చెలియఃబడఁడు. ఏకటి కునరకపోవుటచేత వేటో
కటియున్నవన్నట్లు, ఆత్మేవిషయమై యట్టిచేదియును లేకపోవుటవలన అథాకత్తిప్ర
మాణముచేతఁ చెలియఃబడఁడు. సర్వపార్థమగుటచేత " అనుపలబ్ధి " ప్రమా
ణముచేతను చెలియఃబడఁడు. వాక్కుచేతఁ చెలియ శక్యము కానివాడగుటచేత
" వినివ్య " ప్రమాణముచేఁ చెలియఃబడఁడు. ఏబ్రహ్మ మన్యాపేక్షలేకయే క్షానా
త్మకమై యున్నదియో, యేబ్రహ్మము సర్వవస్తు సారమగుటవలన నన్నిటిలో
నుండునో, యాబ్రహ్మము ప్రమాణాపేక్షలేకయే ప్రకాశించుచున్నదిని తెలియ
వలెను.

పైన వ్రాయఁబడిన మూడుల్లోకములచేత భగవంతుడు బోధించిన యం
శముల స్థిరార్థమేమనః—

1. " తత్వం " సదనాద్యాత్మమయిన శరీరము జన్మాదులు కలదగుటచే నవి
త్యముకావున ముఖంబుదగినదికాదు.

2. " త్వం " సదఃత్వార్థమైన యాత్మయొ జన్మములేదగుటచే నిత్యుడు,
కావున ముఖంబుదగినవాడుకాదు.

వేలువేలు కారణములవైన దేహముగాని, దేహిగాని దుఃఖంబుదగిన విషయ భూతులు కాదు.

“ సంకరోనకకామైవ కులఘ్నానాం ” అనియును

“ కథంభీష్టు మహంసంభ్యే ” యనియును,

నీవు పరికిరివి. సావక్రియకును దత్తులానుభవమునకును దత్త-ర్పిత్యము నకును నాత్మ కారణంబని నీవు తలంచి మాటలాడితివి. ఆత్మతత్త్వము నీకుఁ దెలిసి యుండినచో నీవిటు మాటలాడుచుండలేదు.

పదునాఱవశ్లోకంబున “ ఉండునదియున్నది. లేనిదిలేదు ” అను బాలురాడఁచినమాట మహానుభావుండగు భగవంతుఁడాయుండునాయని కొందఱు పరికిరిచు కాలఁబోలు. నిజమగునర్థమదికాదు. దేహిని దేహమునకునుగల భేదము బోధించువాక్యమది. దేహమెప్పుడైనను నశించునది కావున నది యిచ్చదగవదు. చుండినను లేనిదనియేయని అర్థమనిన్ని, అత్మ నిత్యవస్తువుకావున నది యగవదకయున్నను నుండునదియేయనిన్ని యర్థము. పదునేడవశ్లోకమున “ ప్రపంచమంతయు నాత్మచిందియున్నదనియు నది నాకమొనరింప వలచికాదనియునుఁ బలుకఁబడినది. ప్రపంచము నశించునదని పలుకఁబడినదికా? ప్రపంచమునందుఁగల యేవస్తువ యివనులేకపోవునట్టిది యెచ్చదైనను గలిగియుండినదియా? ఉండునా? ఉండఁబోవునా? ఎద్దియోయొక యాపముననుండునుగాని, యదిలేదు కలుగదుగదా? వస్తువుయొక్క యాపము నశి చినను నా వస్తుసాంబంధిక సర్వాణువులు వేలుదూరమున నుండును గదా! అవియెచ్చటికిఁబోవును? నశించునను వదమునకు చొత్తిగ లేకపోవునని యర్థము చేయుట సమంజసముగాదు, కావున “ అత్మ ” ప్రపంచమంతయును వ్యాపించియున్నదని భగవంతుఁడు పరికిరిచినజము. అత్మకు విశేషములు లుపయోగించునపుడు “ అవినాశిక ” “ అవ్యయ ” యని యేకవచనమునఁ బలుకఁబడినది కావున “ నాత్మ ” యొకటియని యర్థములు వాదించుచున్నారు. ఆ కల్గములు జాత్ర్యైకవచనములుగఁ గొనవలెనని యర్థములు కానివాదు. వాదించుచున్నాడు. ఈ వాదములతోఁ బ్రస్తుతము మనకు నేవయోజనమున్ను లేదు. మనకు పలయునది యాత్మ చరాచర ప్రపంచమంతయును నిందియున్నదను నొకమొఁటియేను.

“ ఆత్మయననెట్లు? ” మైత్రేయమా? జ్ఞానమా? ఉభయమా? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానములు వేదాంతగ్రంథములలో సనేకములున్నవి. వానిని వ్రాయఁబూనినచో సుపన్యాసము గొప్పదిమయి ముఖ్యంశము లందులో మునిగిపోవును కావున మనమిపుడు దెలుపవలసినదేమన “ ఆత్మ, యుపాధిభేదములచే సనేకనాహులు గొనినదని చెప్పినచాలును. ఆత్మకు సర్వవ్యాపకత్వ మారోపించినపుడు ప్రాణము లేకపడిన స్థాణువులయందు మైత్ర మాత్మేయుండునా? అటులయిన నవియు మనవలెనే సజీవ వస్తువులయి యుండవలెనుగదా! అని ప్రశ్నింపవచ్చును. స్థాణువులు మైత్రము సజీవవస్తువులేను. అయితే వానిలో మనవలె స్థానెంద్రియ మనూనిత్య హంకారములు లేనందున నవి స్థాణువులుగఁ బడినవి. ఇంతకుముందు మనలో నొకరు జీవాత్మనుగూఱించి యుపన్యసించుటలోఁ బాశ్చాత్యగ్రంథము లనేకములు పరిశోధించి తాల్పకుమైత్రము ప్రాణమున్నదని బహువ్రమాణములలో నిర్వహించినారు. ఆవిషయము మఱల నిచటవ్రాయనేలదుని వదలితిని. ఆత్మకుఁ గర్తృత్వముగాని భోక్తృత్వముగాని లేదని ముందుశ్లోకమున భగవంతుడు పలుకుచున్నాఁడు. ఈ శ్లోకములను జదివి చక్కఁగ విమర్శించినచో నిరీక్ష్వ పరిణామవాచములిందు ఖండింపఁబడినవని తెలియఁబడును.

[ఎ] సర్వతః వ్యాపించినది పరబ్రహ్మమని ద్వైతార్థము.

[బి] ఆత్మలేక, పరబ్రహ్మమనియద్వైతార్థము.

[ఎ] పరబ్రహ్మము తెలియఁదగినవాఁడని ద్వైతార్థము.

[బి] తెలియనశక్యఁడని యద్వైతార్థమనఁగా

న్యతేచేక గుణములచేఁ తెలియఁదగినవాఁడుగాని స్వగుణములచేఁ తెలియఁదగినవాఁడుకాడని తెలియవలెను.

2. 19. “ య ఏనం వేత్రి హస్తారం యశ్చైసం మన్యతే హతమ్:

ఉక్తా తే న విజానీతో, నాయం హంత్రి న హన్యతే”.

ఈ యాత్మచంపునని తలఁచువాఁడును, చంపఁబడుననితలఁచువాఁడును తెలిసినవాడుగారు. ఆత్మచంపునట్టిదియునుగాదు. చంపఁబడునట్టిదియుఁగాదు.

ఈ శ్లోకార్థమిదిగఁ కఠోపనిషత్తులోఁ బలుకుఁబడినది. “ సతదక్షా పిరించన ” సతదక్షా తిశ్చన ” ఈ యాత్మచేరినిఁబొందదు. ఈ యాత్మ నెవఁడు

ను నపహరించును. ఆత్మ, యచయపములులేనిది, క్రియాహీనమైనది, శాంతమైనది, ఆత్మ సకలప్రాణకర్మములను జూచును. చిత్స్వరూపమనబడును, దృశ్యములేనిది, గుణములేనిది. వృక్షమువలించినను దానిలోపలనుండునట్టి యాకాశమచయపములు లేనిదగుటచే జలింపక యుండునటుల, దేహేంద్రియాదులు వలించినను వానిలోపలనుండునట్టి యాత్మేవలినపడు. ఆత్మరుగర్పత్వముగలదని తార్కికులును, నాత్మనశించునను చార్వాకులును చెలియుని వారనియింటిం తెప్పబడినది.

[౨] ఆత్మనిష్క్రియమనది యదైవతాగ్రము.

[౩] ఏకమాత్మనిష్క్రియమగునుగాని యాత్మక్రియాశక్తికలవాడని దైవ తాగ్రము.

2. 20. “సత్యాతే మ్రియతే వా కదాచి న్నాయం భూత్వా భవితోవా స భూయః॥ ఆహో నిత్య భావ్యతో యం పురాణో నహస్యతే హస్యమానే శరీరే” అర్జున! ఈయోగ్మ యెప్పటికినిఁ బుట్టువాడను, మరణమును బొందు వాడనుగాడు. మిట్టియును గొంతకాలముండి పిమ్మట లేరపోవువాడనుగాడు. గొంతకాలము లేక పిమ్మట నుండు వాడనుగాడు. కావునఁ బుట్టువులేనివాడని యును నాశములేనివాడనియును సర్వకాలములయందును నొక్కవిధముగానే యుండువాడనియును; సనాద్దమైన వాడనియునులేలియుము కావుననే యాత్మ యాత్మశరీరము మాజిపోవుచున్నప్పటికినిమాటి పువాడుకాడని తాత్పర్యము.

ఈ శ్లోకార్థమున్ను కలొపనిషత్తులోనిది. ఆత్మరువికారములులేవు. వికారములనగా “పుట్టుట, ఉండుట, వృద్ధినిఁబొందుట, మాటురూపమందుట, కృశించుట, నశించుట, ఇవియేషడ్భావ, వికారములని సాంఖ్యులు మొదలగువాడు చెప్పునవి. ఈశరీరము ఖడ్గాదులచేతఁగొట్టబడుచుండినను; కుండనుబగులఁగొట్టునపుడు కుండలోని యాకాశము గొట్టబడనట్లుదేహమునందలి దేహమునందలి యాత్మగొట్టబడదు. మరణమునందదు.

(౨) సంపూర్ణముగా శాశ్వతుడైనవాడు పరబ్రహ్మయనిన్ని దేవుడతనికి లోబడినవాడనిన్ని దైవతులు.

(౩) ఉభయలొక్కచేయనిన్ని “ఆత్మ” యుపాధి యుత్పదనిన్ని యదైవతులు.

2. 91

“ పే దావినాశిసం నిత్యం య ఏన మజ మన్యయం +

“ కథం స పురుషః పార్థ కం ఘాతయతి హంతి కం ||

అర్జునా! అంతటను నత్తాదూషముగనుండునట్టి యీ యాత్మ పద్భావ వికారము లేనివాడయి సదాకాల మేకవిధముగ నుండువాడని యాత్మస్వరూపము నెవ్వఁడెఱుంగునో వానికి పాత్మకంఠేష్టు శేటు వదార్థ మేదియునులేదు అర్జునా! నీవు యుద్ధమందెవరినిఁ జంపినను జంపించినను నీవు నంపువాడవును, జంపించువాడవును, గానేరవు గనుక సంకోచింపక యుద్ధమొనర్చుము.

చేహము వికారములందుచుండినను చేహిమాత్రము కూటస్థుడైయే వికారమునందకయుండునని తాత్పర్యము. అదియెటులనిన:-కూటమనఁగాఁ గాఁచిన బంగారమును గొట్టుటకుఁ జోటయినదియును వైన నలుచదురముగ నేర్పరువఁబడి నదియైనై యినుపముద్ద. దీనసదాగరలేక అట్టడయని పిలుతును. ఆకూటమందు సాగగొట్టఁబడి పెక్కునగలై పెక్కువికారములను బంగారమందునుగాని యాకూటముమాత్రమే వికారమునుబొందక యెప్పటికి నొక్కరీతిగానేయుండును. ఆవిధము గానే యాత్మ, యధిష్ఠానమైన తనయందుఁ బ్రపంచ మనేక వికారములను బొందినను తానుమాత్రమే వికారమును బొందనివాడై యున్నాడు. దీని నెఱిగిన విద్యాంసుఁ డవిక్రియఁచెయగును. లోకమందు చైతన్యమనఁగా జ్ఞానరూపమైన బ్రహ్మమంతటను నిండియున్నది. ఆ చైతన్యము మనుష్యాదులందు మాత్రము ఇంద్రియాదులనెడి తగినసాధనము లుండుటవలన వస్తుజ్ఞానముఁ గలిగించుచున్నది. మఱిది జడవస్తువులందు నా చైతన్యముండినప్పటికిన్ని ఇంద్రియాదులనెడి తగిన వస్తువులు లేకుండుటచేత వస్తుజ్ఞానము కలిగింపకున్నది. వస్తుజ్ఞానమెటు కలుగుననఁగా:- అంతఃకరణము దీపకాంతివలె విషయములను బొందినపుడు బుద్ధివృత్తియనిపిలువఁబడును. ఆ బుద్ధివృత్తియే విషయములను దెలియఁబఱచునట్టిది. ఆ బుద్ధివృత్తియందజ్ఞానమనఁగా అవిద్యచేయుండును. కావున విషయజ్ఞానమందు పైత మజ్ఞానముచేరి, వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. అట్టి వ్యవహారముచేత నుపలబ్ధయయిన యాత్మ, యవిద్యావ్రయుక్త మిథ్యాసంబంధ కారణంబునఁ గల్పింపఁబడుచున్నది. అవిద్యావ్రయుక్త మిథ్యాసంబంధము వదలినతోడనే “ ఆహంబ్రహ్మస్మి ” యను నిజమగు జ్ఞానము సిద్ధించును; అట్టి జ్ఞానమందిన విద్యాంసుఁడే, అత్మగా వ్యవహరింపఁబడుచున్నాడు; అజ్ఞానవ్రయుక్త మిథ్యాసంబంధ జ్ఞానమంతవఱకు నుండునో

యంతవఱకు బుద్ధివృత్తియుండును. అవిద్యోపాధి నశించినదివఱకు నుండును. అసత్యమైన యవిద్యోపాధిచేతఁ గలిగినది యసత్యమేయగును. అత్యస్వరూపుఁడగు విద్యాంసుఁ డేవికారమునందఁడు.

పై శ్లోకమునందాత్మను దెలిసినవిద్యాంసుఁ డాత్మయే యగుననియును నట్టివాఁడెవరిని జంపును? ఎవరినిఁ జంపించునని యర్థమిచ్చుచుండును.

అక్షేపణ ప్రశ్న:—పై శ్లోకమునందెవ్వఁడీ యాత్మను పదార్థవ వికారములు లేనిదని తెలిసికొనునో వాఁడు కర్తయునుగాఁడు కారకుఁడునుగాదని చెప్పబడినదికదా? దీనిని నేను దెలిసికొను చున్నానని ప్రతిమాన పుఁడును. బ్రతివిషయమందును తెవ్వచున్నాఁడుగదా? తెలిసికొ మివట్టిదియెద్ది? దేహమా? ప్రాణమా? ఇంద్రియమురా? మనస్సా? అహంకారమా? విశ్వఁడా (బాగ్రదవస్థాభిమానియా?) లైల నుఁడా (స్వప్నావస్థాభిమానియా?) ప్రాజ్ఞఁడా (నిద్రావస్థాభిమానియా?) దేహమేయైనయెడల స్వేచ్ఛ కాలమునందలి దేహమా? బాగ్రదవస్థయందలి దేహమా? రెండుదేహములునా? ఏరన్నిటికం బెను వేరైనవాఁడా?

సమాధానము:—తెలిసికొనుచున్న వాఁడు వైవారెవ్వరునుగారు. దేహదులకం బెను వేఱగు నాత్మయే తెలిసికొనువాఁడని తెలియుము. అది యెఱులనిన:- నేనను శబ్దమున కర్థమైనది స్వప్నావస్థయందలి దేహమయ్యేనేని, నది, బాగ్రదవస్థయందు లేకపోవుటవలనను, బాగ్రదవస్థయందుఁగూడ నేనను వ్యవహారముందుటవల్లనున్న, స్వప్నావస్థతోఁగూడ నేనను వ్యవహారము నశించకయుండుట వల్లను, నేనను శబ్దమునకు సర్థమైన జ్ఞాత స్వప్నావస్థయందలి దేహముకాదని యెఱుంగవలెను. ఇటులనే బాగ్రదవస్థయందలి దేహమే నేనను శబ్దమున కర్థమైనయెడల స్వప్నావస్థయందలిదేహము లేకపోవుటవలనను, ఆ స్వప్నావస్థయందు నేనను వ్యవహారముకలిగి యుండుటవలనను, బాగ్రదవస్థయందలి దేహముకూడ కాదని యెఱుంగవలయును.

అయితే నేనుబోవుచున్నానని చెప్పినతోడనే బోవుచున్నది దేహము గనుక నేనను శబ్దమున కర్థమైనది బాగ్రద్దేహమేయని యభిగూడదు. నేను దేహత యందు ప్రీతిగలుగునట్లు యాగాది పుణ్యకర్మములొనరించి స్వర్గమునకుఁబోవుదునని చెప్పినవివృత స్వర్గమునకుఁ బోవునట్టిది యాదేహము. కాకపోవుటవల్లనున్న మరణమునందిన దేహమునందు నేనను వ్యవహారము లేకపోవుటవల్లనున్న బాగ్రద్దేహమునకు నేనను వ్యవహారము సంభవించుటకు వీలులేదు. మఱియు నొకటియుండునపుడు వేటికొకటియుండుట సంభవింపదుగనుక బాగ్రద్దేహ స్వర్గదేహములు రెండును నేనను శబ్దమున కర్థమగుట విచిత్రము.

ఇంకఁ బ్రాణమంటిమో ప్రాణము జడపదార్థము. జ్ఞానములేనివస్త్రపు, కావున తన్నుఁగాని తనకుండు వేరియినదానినిఁగాని తెలిసికొనుటకుఁదిగిన శక్తి కలుగదుగనుక నేననునది ప్రాణముకూడఁగాదని యెఱుంగవలెను. మఱియు సకల విషయములు గ్రహించునది యొక యింద్రియమేకాదు. ఒక్కొకవిషయము నుక్కొకయింద్రియము గ్రహించుచుండును కావున నొక్కయింద్రియము నేననుటకుఁగాని, సకలేంద్రియములు నేననుటకుఁగాని వీలులేదుగనుక నింద్రియములుగూడ నేననుటకువీలులేదు. ఇంక నేనను శబ్దమున కర్థమైనది వికారములేనిది యగుటవల్లను, అహంకారము వికారసహితమయిన దగుటవల్లను నహంకారముకూడ నేనుగాదని తెలియవలెను.

అయితే "నేఁ దెలిసికొనుచున్నాను" అని చెప్పనపుడు తెలిసికొనుచున్నది యహంకారమే కావచ్చునని యభిగూడదు. ఎందుకనఁ-అహంకారము స్వయముగా జడమగుటవలన నేనని తెలియునది యహంకారముకాదని తెలియవలెను. బాల్కాది వికారనాశనమువలన నహంకారనాశమున్న గలుగుచున్నది. అయినను బాల్కమునందనుభవించినది ముసలితనమున జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది ఈ యనుభవమునుబట్టి కూడఁగ వికారముఁగఁదియునునయ్యె వికారములతోఁగూడ నశించునదియును వైన యహంకారమునకుఁ దెలిసికొనునట్టి శక్తిగలుగుటకు వీలులేదు గనుక యహంకారము "నేను" గాదని తెలియవలెను దహనశక్తి యగ్నికి సహజవైభవీరిగఁ దెలిసికొనుశక్తి యాత్మకొక్కదానికేదప్పు మఱియొకదానికి లేదనుట విధాంతము. మఱియును నాకీ యహంకారము దుష్టమైనదని చెప్పనపుడు అహంకారము తెలియబడునదియును, దాను తెలిసికొనుచున్నవాఁడును నగుటవలనఁ

నూతన సహాయకాండము నేనుగాని చెబుటగదా. మఱియును విశ్వ, తైజస, ప్రాణులు ముప్యును తెలిసికొనువానికంటె భిన్నులగుటవలన నేనుగాని తెలియవలయును.

“ కింఘాతయతిహస్తైశ్చ ” యనియున్నది. అశ్వ తన్నుచూసి చంపు కొనుననుష్ఠించు నొకయాశ్వ మఱియొకయాశ్వను జంపించుననుష్ఠించును గేవల విరుద్ధభక్తులు. ఊహించుటకునైన నలవికానివి, ప్రామాణికవిషయములు కాదు. తొక్కికుండాశ్వమః గర్భత్వ మూరోపింశుంచుచును. చావ్యాకుండాశ్వమ విసాశమూరోపించుచుచును కావున “ ఉభౌతేనవిహస్తే నాయంహస్తై నహస్యతే ” యని నిర్భాంత మొనర్పబడినది. నతదశ్చాలికించన, నతదశ్చాలికత్వన ” (అని దేనిని భజింపడు. దానిసోదరును భజింపడు) అని పలుకుచున్నది. మైన వ్రాయబడిన మూడుస్లోకములున్న కొన్ని కష్టములుమాత్రము మార్చి కఠోపనిషత్తులోనున్నవి. అనియెన్నియున,

“ నహయతే న మ్రయతే వావిపత్సినానాం సుశర్వశుభూషాన్వితే,

“ అశోనిత్యశ్శాశ్వతోయః పురాణోనహస్యతే హస్యమానేశరీరే.

“ హస్తాచేన్మన్యతేహాయం, హతశ్చేన్మన్యతేహాయం

“ ఉభౌతేనవిహస్తే, నాయంహస్తై నహస్యతే.

“ అశరీరంశరీరేషు అనవస్థేవ్యనస్థితం

“ మహస్తంవిభుమాత్మానం సుత్వాశీరోఽశోచ్యతి.

వధింపడు వధింపబడదను వాక్యమునకు శ్రీ మధ్వాచార్యుల వారొన రించిన కారణములెవ్వియన దీవుడు నిత్యుడగుటచే వధింపబడడు; ప్రతిలింబ మగుటవలన నతనికి స్వతంత్రముగఁ గర్తృత్వములేదు కావున వధింపడు.

“ తత్త్వమసి ” యనెడి యదైతవాక్యములోని “ అసి ” యను బ్రహ్మత్రైక్య భావమొ స్లోకమునం దిమిడియున్నదనిన్ని యీ యర్థమునే 18నుండి 18-వ యధ్యాయములలో విస్తరింపబడినదనిన్ని మఘనూదన సరస్వతిగారు తమ భాష్యములో వ్రాసినారు.

22 వాసాంసి జ్ఞానియథా విహాయ

నవాని గృహ్యతి సరోవరాణి.

“తథా శరీరాణి విహాయ శ్చిత్తం”

“స్వస్యాని సంయంతి నవాని చేహీ”

లోకమునందుఁ బురుషుడు చినిగిన పత్రములను విడిచి సూతనపత్రములను గ్రహించునపుడు తాను నిర్వికారుడయి యెటులుండునో యటులనే యాత్మ జీర్ణదేహములను వదలి సూతనదేహములను బొందునపుడు నిర్వికారుడై యుండును. అనఁగా నరుడు చినిగినపత్రములనువదలి సూతనపత్రములెటు ధరించునో యటులనే యాత్మ జీర్ణదేహములనువదలి సర్వోత్కృష్టమగు సూతనదేహమును బ్రవేశించును. కావున భీష్మాదులకు నీవు హెచ్చుగ నుపకార మొనర్చిన వాడవగుదువు. ఇట్టి మేలగు కర్మమునందు ఫలకారమొనర్తునేయని శోకించుట యధర్మము. జీవి యొక దేహానంతరమున పునర్జన్మమందునను నంత పిల్లోకము స్థిరపఱచుచున్నది. కర్మబంధమునుండి ముక్తిపండుటకై జీవి, యనేకజన్మము లెత్తుచుండునని ఫలితార్థము. చెట్టు నశించినను దానివిత్తునుండి మఱియొకచెట్టు పుట్టి నట్లు శరీరము నశించినను కర్మబంధుడైన జీవి వేఱోక శరీరములో దాగియుండును. ఇదివఱకు పాత్రకు వికారములేదని పలుమాళ్లు పఠియుండిన నిపుడు దృష్టాంత పూర్వకముగ నావిషయము నిర్ధరించి పలుకఁబడినది. అనేకపుణ్యము లార్జించుటకు సాధనము దేహము. అట్టి పవిత్రములగు భీష్మాదుల దేహములు నశింపఁజేసినచో పాపమువచ్చునని యర్థమందు భీతిల్లునేమోయని భగవంతుడు శంకించి యాశ్లోకార్థమును బోధించెను. అది యెటులనిన, మానవుడు జీర్ణమగు తనపత్రమును వదలి నవీనపత్రములు ధరించునో యటులనే భీష్మాదులు తపస్సుచేతను వయస్సుచేతను కృశించు తమ తోతశరీరములను వదలి గాంధర్వాది దివ్యశరీరములంది సుఖపడుదురు. నీవు హరిదేహమునకిప్పుడు నాశముకలిగించుటచే వారికి శాశ్వతోపకార మొనర్చిన వాడ వగుదువుగాని మఱియొకటికాదు. నీనికి సంతసింపవలెనుగాని వ్యసనపడుటకుఁ గారణమెద్దియు లేదని భగవంతుడు బోధించెను.

23. “వైసం ఛిందంతి శస్త్రాణి, నై నం దహతి పావకః ।

న వైసం క్లేదయం త్యాహి, న శోషయతి నూరుతః ।

అత్మను శత్రుములు ఛేదించలేవు. అగ్ని హూత్రుఁడీ యాత్మను గాల్చుచాలడు. ఉదకములి యాత్మనుఁ దడచి చింపఁజాలవు. వాయువి దేహమున నందించి చంపఁజాలడు.

లోకములోఁ బ్రతిపక్షపునకున్న వ్యతిరేకతతోవాడువులను నాలుగు భూతములలో దేనిచేతనో యొకదానిచేత నాశమొ కలుగుచున్నది. వానివలన నాత్మకు మాత్రము నాశము కలుగదు. అట్లే యవయములు లేనిదిగనుక, దాని సన్నియు నేమియును జేయజాలదు. పంచభూతములలో నాలుగుమాత్రము పనికి యాకాశభూతమును మాత్రము విలుకత యుండుటకుఁ గారణమేమనిన నాకాశ మునకు నాశము కలుగఁజేయు శక్తిలేనందున దానిని గురించి పలుకఁ బడలేదు.

24. " అచ్ఛేద్యోయ మనాన్వయో వైవ్యోవోర్వ ఏవచ ।

" నిత్య స్వర్వ గతస్థానః, రచతోయం సనా తః ॥

" అవ్యక్త్యోయ మచింత్యోయ మవికార్యోయ ముచ్యతే ॥

" నిత్యస్వర్వగతస్థానః " యనునది సమస్త పదమనిన్ని నిత్యః యను స్వర్వగతుఁడుగను నుండు పరమాత్మ ము బహుత్వగ వర్తించు దేహాత్మయని ద్వైత యల్పము చేసినారు. " నిత్యః స్వాగతః స్థానః " అని వ్యవహరముగ సద్వైతయల్ప యర్థము.

అట్లునా! ఈ యాత్మ శక్తిములు మొదలగు నాయుపకములచేత ధేని పండినవాడు గాఁడు. అగ్నిచేతఁ గాల్వించినవాడు కాఁడు. ఉదకముచేతఁ దడ పండినవాడు గాఁడు. వాయువుచేత నెండిపడినవాడు గాఁడు. ఈ యాత్మ మూడుకాలములందు నుండువాడనియును, స్వర్వవ్యాపకుఁడనియును మునుపటి యవస్థను వదిలి వేకోకయవస్థను బొందనివాడనియును, చలనాదిక్రియలులేని వాడనియును, సనాదియైనవాడనియును శక్తిములు మొదలుగాఁగల యింద్రియ ములచేతఁ దెలియ శక్యముకానివాడనియును, వికారములేనివాడనియును మన గురుచేతఁగూడఁ దెలియ శక్యముకానివాడనియును చెప్పబడుచున్నాడు. కావున దేహము సగ్గి, చుటచేత నాత్మనశింపదు. కాబట్టి వ్యసన మందకుము. ఆత్మనూక్షికా రణ శరీరములకంటెను భిన్నుఁడని తెలియఁబడుచుటకునై యవ్యక్తుఁడని వచింపఁబడి నాఁడు.

24.25 శ్లోకములు:— ఆత్మనేలియను వ్యతిరేక గుణములచేఁ దెలుపఁ దగినవాడుగాని భావార్థగుణములచే నెటుంగఁ జాలనివాడని తెలియవలెను.

నిందుకని నాళ్ళ అవ్యక్తము అచింత్యుడు అనుకూలుడు. అటుయింపినను వేదశాస్త్రములచే గొంతమాత్రమైనను నెఱుగుటకు సాధ్యుడని శ్రీమద్వాచాస్పదలవారి తాత్పర్యము. సనాతనశబ్దమునకు వేదములచే చెలియఁబడువాఁడనివైతాన్యము. అనాదిమైనవాఁడని మిగతవారియర్థము.

25. తస్మా దేవం విదిత్వైవం, నా ను శోచితు మ్హసి||

అందువలన నీచెప్పఁబడిన ప్రకారముగా నీయాత్మను దెలిసికొని ధూళిఁ గుటకొఱకుఁ దగవు.

ఈ స్లోకములోని ప్రారంభార్థ స్లోక మిటువది నాల్గవ స్లోకమున ప్రాయఁబడినది. ఇప్పటి యర్థస్లోకములోఁ దెలుపున దేవనఁగాఁ అర్జునా! నేనిదివఱకు బోధించిన యాత్మతత్వమును జక్కఁగ నెఱింగితివేని భీష్మాదులమగతమునకు శోకింపఁ గారణములేదు. పదునొకండవ స్లోకమునుండియు నిరుపది నాల్గవ స్లోకము వఱకును నాత్మయొక్క నిత్యత్వమును గుఱించిన్ని దేహముయొక్క యనిత్యత్వమును గుఱించిన్ని తెలుపును నావిషయము నర్థమనకుఁ జక్కఁగ బోధపడులాగున ననేక కారణములు భగవంతుఁడు పలికినాఁడు. ఆ కారణములనుబట్టి యాలోచించినచో వ్యసనమునకే కారణమును లేదని యాయర్థ స్లోకమున ముగింపఁ బడినది. తరలి శోక మూర్ఛవితే” అను శ్రుతిప్రమాణాను సారముగ నాత్మను దెలిసికొనినవాఁడు దుఃఖమును తరించునని భగవంతుఁ డీసాంఖ్యయోగ ముపదేశించెనని తెలియవలెను. ఈకన్యతమగు సాంఖ్యోపదేశ మర్థమనకుఁ జక్కఁగబోధపడినదియో లేదోయని భగవంతుఁడు సందియించి కాఁబోలు సాంఖ్యబోధనమును నిలిపి, మఱియొకవిధముగ లోకానుభవము రీతిగ బోధింప సుద్యుక్తుడయ్యెను.

26. అహం వైవం నిత్యహతం నిత్యం వామన్యసమృతం||

తథాపి త్వం మహాబాహూ, వైవం శోచితు మ్హసి||

అర్జునా! ఒకవేళ నీపీయాత్మ స్వకాలములయందును బుట్టుచుండుననియును మరణమును బొందుననియును దలఁతువేని నటులైనను మానవునకు జనన మరణములు గలుగుట సహజమే గనుక నీవు వ్యసనమును బొందుటతగదు:—

[౨] ఆత్మ నిత్యుడైనను దేహము పుట్టినపుడు పుట్టును. మరణముతో భ్రంశమగుచున్నది. తొక్కిడులవాడము.

[3] ఆత్మ జ్ఞానస్వరూపుఁడైనను ప్రతిక్షణము నశించు బొందునని నో గతులనఁగా బొద్దులవాదము.

[3] దేహమే యాత్మ. అదిస్థిరమయ్యెను, ప్రతిక్షణమునఁ బరిణామము గలది. జనన నాశములు బొందునని చార్వాకుల మతము.

[4] ఆత్మ దేహమునకుంటి భిన్నుఁడయినను దేహముతోఁ బుట్టును దేహముతో నశించునని కొందఱి వాదము.

[5] ఆత్మ స్వప్రయోగమునఁ బరిణామమనందే యాకాశమువలెఁ బుట్టి ననియును నొక దేహము పోయినపుడు మఱియొక దేహమునందుఁ బ్రవేశించు ననియును నిట్లు ప్రళయకాలమునకు సంవరించుచుఁ బ్రళయకాలమునందు తానునుఁగూడ నశించిపోవుననియును మఱికొందఱు చెప్పుచున్నారు.

(6) ఆత్మకు నాకాశమునకువలె వాస్తవముగ జనన మరణములు లేవని యును, ఉపాధిసంబంధముచేత జనన మరణములు కలుగుచున్నవినియును, గొందఱు పలుకుచున్నారు.

అట్లనా! ప్రైచితములలోఁ బల సీదేమతము ననుసరించినను, వ్యసనము బొందుటకుఁ గారణంబులేదు. ఏలయన మానవులకు జననమరణములు సహజములు. ప్రైవవివరించినమతమువారెవరును బరలోకమున్నదని యంగీకరింపకు. కావున సహజముగఁ గలుగు జననమరణములకుఁ బరితపనే?

27 బాతస్య హి ప్రుహో మృత్యు ధృవం జన్మ మృతస్య చ తస్మా దపరి హార్యాథే సత్త్వం తోచితు మర్హసి.

అత్తనా! పుట్టినదానికిఁ బాపును, చచ్చినదానికిఁ బుట్టుకయును గలుగుట నిశ్చయమై యున్నది. కావున నవశ్యకముగాఁ గలుగుచున్న జనన మరణముల విషయ మై సీవు వ్యసనమును బొందుట యుచితముగాదు.

ఆత్మకు జనన మరణములు దేహమునకుంటె స్వాభావికములని నీవెంచినచో స్వభావములు మార్చనెవరితరమునుగాదు. ఏదిస్వాభావికమో యదియవశ్యకముగ నయ్యే తీరవలెనుగదా? దీనికిఁగాను వ్యసనపడనే? ఇకఁ బుత్ర మిత్రాది కార్యకారణ సంఘాతరూపములైనవారి వియోగ విషయమున విషాదమందెడ నుదేయియా దానికిసమాధానము వినిచెడ చినుము.

“ అపరిపక్వములకు ” విషయములందు మానవుడు చేయుచున్నదియే

“ మనును లేదు. అందువల్లయును—

- (1) జనసమరణము లందరినీ దద్దివదికావు.
- (2) యుద్ధము సిద్ధమైనప్పుడును సమైక్యము చావక నిలువదు.
- (3) నీవును నన్నుతో యొకటికంటె చావదలనిది వాడేను,
- (4) యుద్ధములో తావు నిబము. అటులనియోధుడు యుద్ధమువదలఁడు. అదనినానివము నన్నును.
- (5) నీవు చంపుట దుష్టమనినాదు. యుద్ధమునందు.

28 అన్యైదిని భూతాని, భవమభ్యాని భారత,
అన్యైక్ నిభనాన్యైక్ చిత్ర కా పరిదేవనా

ఆ పుత్రమిత్రాదు లున్నన్నినొందుటకు మున్నున్యైక్ములుకావు. అనఁగా కనబడునవికావు, మరణము నొందినపిదప గనబడవు. మధ్యకాలమున మాత్రము కనబడును. భ్రాంతిచే దోచునట్టి యింద్రజాలరూపముల దృశ్యమయ్యేనే యని విచింతింపగునా? యథాస్వప్న ప్రపంచోయం, మయి మాయావిజృంభితః తథాబాగ్ర త్ప్రపంచోయం మయిమాయావిజృంభితః. ఎట్లుస్వప్న ప్రపంచము నాయందు మా మయిచేవిజృంభించునో యటులనే యీ బాగ్రత్ప్రపంచము గూడ నాయందు మాయచేవిజృంభించు చున్నదని తాత్పర్యము. అన్తనాః స్వప్నమునఁ బుట్టిన శోకమునకు బాగ్రత్తయే ప్రతీకారమయినటుల నజ్ఞానమునఁ గలిగిన శోకమునకు జ్ఞానమే ప్రతీకారమని తెలియుము.

ఇదేయర్థము నిచ్చునట్టిన్నియించుమించుగ నివే
వదము లున్నట్టిన్ని శ్లోకముత్రీ పర్వములోనున్నది.

“ అభావాదీని భూతాని, భావమభ్యాని భారత

“ అభావనిభన్తాన్యైక్, తత్రకాపరిదేవనా ॥ప॥

స్థూలసూక్ష్మ భూతముయొక్క సముదాయమే స్వరూపముగల శరీరములు పుట్టకమునున్న కనఁబడవనియును పుట్టినపిదప మరణమువలకు నగవడుచుండుననియును బలుకఁగది “దృష్టిసృష్టి” న్యాయ మనిపించికొనును. ఇట్లేని జూచుట

చేతఁ గలిగినంతవఱకును దృష్టిదోషముచే నెఱవఱుకొనఁ. నీ మొదటిసారిజవ
రజతభ్రాంతి పోయి యిదిసంక్తియే రజతముగాదను తెలివివచ్చును. అవిద్యాప్రాబ
ల్యమున జేహమీ యంగయను భ్రాంతికలుగును. ఆత్మ తత్వజ్ఞానమును సవిద్యా
సాంబుధికభ్రాంతి వదలిచికొనువానికే వర్తమానోదయమై శ్లోకమోహహీను
డవని భావము. ఆత్మ తత్త్వ మెఱుంగవైతనే యని నిన్నొకని దూషించే! ఆత
త్త్వ మెఱుంగక నవ్వలుభ్రాంతి నందు చున్నావను.

20 " అస్పృశ్య తస్యతి కస్య దేవ, మాస్పృశ్య వద్యదతి రక్షవ చాక్ష్య||

" అస్పృశ్య వైచిత్ర మన్యః శృణోతి, ప్రశ్నా జ్యేనం వేదన మైవ కస్యిత్

అస్థిర మైవైతరల మిహ్యవాచమును బలహీనుడును. ఇందుగల
యవ్యక్త శబ్దమునకు మాయ యథమని కొండ లోడిరి. ప్రశయకాలమున సర్వభూత
ములు బ్రహ్మమునం దైక్యమగునుకావున సవ్యక్తములు, సృష్టిసమయమున వైరిత్ర
బాలకుని మాయాసృష్టిబలె సర్వభూతములు వ్యక్తమగును. మఱిల అయకాలమున
బ్రహ్మములో నదేని సర్వభూతములువ్యక్తములగును కావుననే శ్లోకార్థ మవైష్ణవ
మును స్థాపించును.

అట్టివాఁ ఁశయాత్మను నుకానుకఁడు మహదాశ్చర్యమునఁ జూచుచు
న్నాఁడు. ఆరీతిగనే మఱియొకఁ డడ్చురమునందుచుఁ బలికుచున్నాఁడు. మఱి
యొకఁడా ప్రకారముగనే యచ్చెరువందుచు వినుచున్నాడు. చూచియును, పిప్పి
యును, వినియును నీయాత్మను దెలిసికొనలేకయే యున్నాడని యర్థము.

శశయాత్మ సులభముగఁ దెలియశక్యఁడుగాఁడు. కావుననే యనేకులు
దెలియలేక చీకాపపడు చున్నవారు. నిన్నొకని దూషింపనేల? ఉపాధిసహితఁడ
గునట్టిన్ని, నే ననుతలంపునకు విషయఁడగు నట్టిన్ని ప్రత్యగాత్మను గన్పడదెవఁ
డయిన నొకఁడుతెలిసికొనినప్పటికిని గేవలాత్మను దెలిసికొనుట కష్టతమమని
యెఱుంగుము. ఆత్మదర్శనము దుర్లభమని శ్లోకముయొక్క ప్రథమపాదముననే
పలుకఁబడినది. అట్టియాత్మ విషయమును గుఱించి పలుకుటయు, వినుటయు, విని
నది తెలిసికొనుటయుఁ గేవలదుర్లభములని వచింపఁబడినది. ఆకారణంబుననే
యాత్మ విషయము పలుకువాడును వినువాడును నరుడని తెలియవలెను. ఒకవేళ,
సైవఁడో యొకమహానుభావునకు నాత్మదర్శన మయినను, నట్టివాఁడేయొకఁడు పలి

జనన, మరియు సద్భవాదులే యొక్క మిమిలనను, సజ్జీవానిని నాన్మనాతో త్యాగము కలుగుట కిడుదున్నామని నాన్మనాపాదంబున పచించబడినది.

భగవంతుడు తానొనరించిన సాంఖ్యోపదేశ హస్తానునకుఁ జక్కంగ బోధ పడినదో లేదోయని సంధించి యొకచో బోధపడనిచో “ పక్షురేవహిత స్వాప్యం త్రోతాయత్రన బుధ్యతే ” యనున్యాయానుసారముగఁ దాఁ బలికినపలుకు లర్థును నకు నర్థముకాక యుండినయెవల బోధపడనల పలుకునది బాధించువాని తప్పిత మేయని యర్థునుడు తన్నుదూషించు నేమోయని సంధించి యాత్మవిషయ మాను గుఱించి పలుకుటయుఁ దెలిసికొనుటయుఁ గడుకష్టంబని సమాధానమి క్లోక మునుబట్టి యర్థము నేయనగును.

ఈక్లోకమునందలి “యాశ్చ్యో” శబ్దమునకుఁ మూర్ఖమునఁ పూజించు న్నైయు సద్భుతమైనట్టియు, నకస్మాత్తుగఁ గనఁబడినట్టిదియును బలుకఁబడి నట్టిది యును వినఁబడినట్టిదియు విషయమని యర్థము. ఆశ్చర్యమునది యెదోయొకవిధ ముగనున్నదిని స్థాపించఁబడి నదిగదా? దానిదర్శనముఁగాని, దానివిషయమునఁ బలుకుటఁగాని, దానినివినుటయుఁగాని, దాని సాక్షాత్కారముగాని యేలకష్ట మగునని ప్రశ్నించినచో నది విచిత్రవిరుద్ధమహిమలచే నవిద్యాసాంబంధకదోషా వరణములచే నాచ్ఛాదించఁ బడినందున నిజమెటుంగుట కష్టముగఁ దోచుచున్నది. అదియెటులనినః—

ఆత్మ, యవిద్యవలనఁ గలిగినట్టిన్ని, నానావిధములైనట్టిన్ని, శీతోష్ణముల వలెఁ బరస్పర విరుద్ధములైనట్టిన్ని ధర్మములు గలదికావున, త్రికాలములందుండియు లేనిదానిం బలెనగవదు చుండును.

(2) స్వయముగఁ బ్రకాశించునట్టి చిత్రే స్వరూపముగఁ గలదయి యుండి నను జ్ఞానశూన్యమైన దానింబలెఁ గనిపించుచుండును.

(3) ఆనందమే స్వరూపముగలదయ్యను, దుఃఖముగల దానింబలె నగ వదును.

(4) వికారములేవ్వియు నేమాత్రములేనిదయ్యను, సర్వవికారములున్న దానింబలెఁ జూపట్టుచుండును.

(5) నాశరహితమైనను నాశరహితమైనట్టిగవదును.

(6) ప్రకారముచేయును. దేవర్షిబుద్ధునిను ప్రకారము లేనివానినిబట్టి గనిపించుచుండును.

(7) బ్రహ్మమునకు నన్యముగాని దియ్యును బ్రహ్మమునకుండు భిన్నముగఁ దోచుచుండును.

(8) ముక్తికి నాలచాలమయినను బంధించుబడినవానినిబట్టి గనిపించుచుండును.

(9) తనకుండు నన్యమగు వదార్థము కించిత్తైనను లేకయున్నను, దనకు భిన్నములగు వదార్థములనేకములున్నవని తోచుచేయుచుండును.

ఈరీతి విద్యుద్ధర్మము లగవడుచుండుకారణమున నాత్మనెఱుంగుట కష్టము. ఆత్మకూటస్థుడని యనేకప్రశ్నలు పలుకుచుండు నీరీతిగ విద్యుద్ధర్మము లగవచ్చి చూసవులు మానసములు చీకాకుఁ బెట్టినేలయని యడుగగును. ఆత్మకూటస్థుడగుట నత్యము సంచేహమేమియు లేదు. అయితే యనాదిగ వచ్చిన యజ్ఞానమునకుఁబట్టి జనులు మోసపోవుచుండుట. ఇది యాత్మయొక్క కాగ్యము గాదు. ఈరీతిగనుండునట్టి యజ్ఞానమును గాల్పుచిథమెద్దియనఁ- భాత్రజ్ఞానము చేత ను, సద్గురూపదేశము చేతను, నవివేకిమువలనఁ గలిగిన భేదముపోవుట వల్లను శుద్ధమగుబుద్ధి వృత్తియందుఁబ్రతిబింబించిన యాత్మను, సమాధి పరిపాకముచేత శమదమాది గుణసంపదగల యొకానొక నుహానుభావుఁ డాయజ్ఞానమునుగాల్చి బ్రహ్మసాక్షాత్కారమును జేసికొనుచున్నాడు. అట్టివాఁడే మైనఁ బరికినట్టి యజ్ఞానమును గాల్చివేయ సమర్థుడని తెలియుము. అరీతి బ్రహ్మ సాక్షాత్కారమును జేసికొనినవాఁడు దుష్టభుఁ డగును. అట్టివాఁ డాత్మనుగుఱించి పలుకుటయు నాశ్చర్య కరము. అట్టివానిపలుకులు విని తెలిసికొనుటయు నాశ్చర్యకరము. ఎటులనినఁ- సమాధి పరిపాకమందినవాఁడు నిర్వికల్ప సమాధియోగమున నుండును. అట్టివాఁ డాత్మనుగుఱించి పలుకుడు. కావున విసువాడు నుండడు. ప్రారబ్ధకర్మ బలము చేత నట్టివాఁడు సమాధివదలి లేచినను లేచినపిమ్మట మఱిల సమాధినిఘోషగు సంతపటకు నజ్ఞానమయునివలె సంచరించును కావున నట్టివాఁడాత్మనుగుఱించి పలుకుఁ జాలడు. అట్టివాఁడు పామరజనులవలెనే దేహేంద్రియవ్యాపారాదులుగల ఘోషులు యుండును. గనుక యట్టివాఁడాత్మవేత్తయని తెలిసికొనుట దుర్లభము.

అంతటి ప్రతివాదాన్ని తిరిగియుండినను, దానిని లాభమునుగాని ప్రాబల్యముగాని నుండునట్లని కోరికయొందదు కావున నాత్మలక్షణమును బోధించుచున్నాడు. ఒక పక్ష పరమ పరమానుభవము చెప్పినయెడల నట్టివాడు పరమేశ్వరునివలె దుష్టముఁడే యగును.

2. 30. « దేహనిత్య మవభ్యోయం దేహానర్వస్య భారత ।

« నస్త్యన్వ్యాణి భూతాని, నత్వం తోతితు మన్వని ॥

అర్థము! నమస్త ప్రాణులయొక్క దేహదేహం సంహరింపబడినప్పటిని యా శరీరములయొక్క లోపలనుండునట్టి యాత్మ, చంపబడదు. కాబట్టి నీవు నమస్త ప్రాణిమృతి శబ్దములకు అన్వయమైన దేహినిగూించి దుఃఖ వాంఛవండు. సకలశరీరములందును నుండునట్టి యాత్మ, వికారరహితుఁడగుటవలన ఘటములు నష్టమైనప్పటిని ఘటములలోని యాకాశము నష్టముకానిదిధముగ శరీరములు సమిదికన్నుటికిన్ని యాత్మకు నాశములేదని యెఱుంగవలయును. స్థూలదేహ మెన్ని విధములపోతఁ బ్రయత్నించినను నిలుచునట్టిదిరాదు. కావున దానినిగుఱించి వ్యసన సముపలదు. దిగదేహ మాత్మవలె పథిప శక్యముకానిదగుటవలన దానినిగుఱించికూడ వ్యసనమందుటకుఁ గారణములేదు. స్థూలదిగదేహములంటెను నాత్మ భిన్నుఁడుగనుకను నిత్యుఁడుగనుకను దానినిగుఱించి వ్యసనమందుట యచుచి తము. ఇట్టి పాంభ్యోపదేశంబున భగవంతుఁ డర్హుని శోకమోహాదులను బోకార్పఁ బ్రయత్నించి దానికి జుటంగఁ గులభర్త మవశ్యాచరణేయంబనియును దానిని పడ లినచో సకలానర్థములకుఁ గారణంబగునని బోధింప ముందు వ్రాయబోవు కొన్ని శ్లోకార్థము లర్హునకు నుపదేశించువాఁడాయెను.

11 సూతి 30-వ శ్లోకాంత్యమువఱకు నాత్మయొక్క నిత్యత్వవిచారమే యని యద్వైత విశిష్టాద్వైతుల మతము. ఆత్మ పరమాత్మల యుభయుల పరమని శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు నిర్ధరించి యుటలగ్ధముచేయుటకుఁ దమపాండిత్య వైపుల్యమును చక్కఁగఁజూపినారు. ఆత్మ లనేకములని విశిష్టాద్వైతులు, ద్వైతులతో నేకీ భవించినను, నాత్మల స్వభావాసందాదులందు భేదములేదని, ద్వైతవాదముతో భిన్నించుచున్నారు. ఆత్మలనేకులైనను నందఱు సమానులని విశిష్టాద్వైతవాదము. ఆత్మలలో భేదము లున్నవని ద్వైతులవాదము. ఆత్మలనేకములుకావు. ఒక్కఁడే యని యద్వైతవాదము.

2 31. “స్వ భర్త మహి చాదీత్య పవిత్రమహి మహని

“ధర్మార్థి యథాచ్ఛేయోన్యో, క్షత్రియస్య వ విద్యతే॥

శోక మోహములను విడుచుటకు నిదివఱకుఁ చెప్పఁబడిన కారణములే గాదు మఱియొక కారణమున్ను గలదు. తెలివెడలని భగవంతుఁడీ శ్లోకార్థమును బోధించుచున్నాఁడు. ఏమనఁగా క్షత్రియులకు ధర్మకాస్త్రోక్తములన యుద్ధము కంటె నితరమగు ధర్మ మేదియునులేదు. మఱియును గుల ధర్మమును పదలఁ గూడదు. కాఁబట్టి క్షత్రియుఁడవగు నీవు నీ కులధర్మమిదికదాయని యాలోచించి యుద్ధమునుండి తొలఁగి పోకుమని పలికెను.

క్షత్రియులకు యుద్ధము సహజమైనదనిన్ని, వల్లాశ్రమములకుఁ దగినదని యును, శాస్త్రములందుఁ బలుకఁబడిన ధర్మకార్యము. యజ్ఞములందుఁ బలుకఁబడి యెటుల క్రూర కృత్యముగాదో యెటులనే క్షత్రియునకు యుద్ధమునందు ప్రాణ హింస క్రూరకృత్యముగాదు. కులధర్మమని క్రూరకృత్యము జేయనగునాయని తలఁపఁగూడదు. యుద్ధమువలన జయము గలుగును. జయమువలన రాజ్యము లభించును. రాజ్యమువలన ధనముగలుగును. ధనమువలన యాగాది ధర్మకార్యములొనరింప వీలగును. ప్రజాపరిపాలనమునకు ననుకూల మార్గమగును. యుద్ధమొనరించుటయం దిట్టి సుగుణ సంపదలు క్షత్రియునిఁ జేసే మోక్షము లభించును. క్షత్రియుఁడు మోక్ష మందుటకు యుద్ధము తప్ప నితర సాధన మెద్దియును లేదు. “క్షత్రియోహి ప్రజారక్షా శత్రుహిః ప్రదండవా” । నిర్జిత్యపరపైన్యాని, క్షీలింధర్మేణ పాలయేత్ ” అని ధర్మశాస్త్రము. అట్లునుఁడు ధర్మ శాస్త్రజ్ఞానము లేకయో, మఱచియో బంధు వాశమునకు శోక మోహాదులందినది, జ్ఞాన విహీనతయనియే పలుకవలెను. క్షత్రియులకు యుద్ధము తప్ప నితరమగు మోక్ష సాధన ధర్మములేదని చెప్పఁబడి యుండుటచే నెల్లవారు నిర్నిమిత్తముగ యుద్ధమొనర్చుచు నితరులను జంపుచుఁ దాముచచ్చుట యుచితముగాదు. ధర్మముచెడి జనుల నెమ్మదికి భంగము గలిగినపుడు ధర్మరక్షణమునకును ప్రజాపరిపాలనమునకును క్షత్రియుఁడగువాఁడు యుద్ధమొనర్పవలెనని పలుకఁబడినదిగాని స్వార్థపరాయణుడై ప్రాణహింసమొనర్చినచోఁ బాపముగలుగుననుట నిస్సందేహము. ఇపుడట్లునుఁ దొనరింపఁ బూనినది ధర్మయుద్ధము. అధర్మ

యధ్యమునందు, కావునం భవము వచ్చునని యర్థముచూడనని యనుచున్నాము.
మఱియును:—

ఈ స్తోత్రమునందు “ ఛందో ధర్మయని శబ్దములున్నవి ” ధర్మయనఁ
గా (1) జాతిధర్మము (2) కులధర్మము (3) యోగధర్మము (4) రాజధర్మము
(5) ధర్మరాజానందిచ్చిన ప్రతిజ్ఞాధర్మము (6) అర్హుని గాఢీపము దానినిగుఱించి
చేసిన యర్థముని శబ్దధర్మము (7) అధర్మమునుండి ప్రజలను రక్షించుధర్మము
(8) వేదధర్మము. ఈ యన్నిధర్మములను గుఱించిన్ని యాలోచింపుమని పలుకఁ
బడినది.

2. 32. “ యధ్యచ్చయం చో పపన్నం స్వర్గ ద్వార మపావృతం॥

“ సుఖినః క్షత్రియాః పార్థ లభం తే యుద్ధ మీదృశం॥

అర్జునా! కోరకయే వచ్చినదియును, తెలుపబడిన స్వర్గద్వారము వంటి
దియును, నగునిటువంటి యుద్ధమునే రాజులు పొందుచున్నారో యారాజులు సుఖి
వంతులగు చున్నారు.

అర్జునా! “ అహింసాపరమోధర్మః ” అనునట్టి శాస్త్రమునకు శీఘ్ర
విరుద్ధ మామెరియనేయని చింతించెదపు కాబోలు, అదితప్ప. ధర్మయుద్ధము క్షత్రి
యునకు విరుద్ధమైనచో నగ్నిష్టోమమునందలి పశువధవైతము, విరుద్ధ ధర్మమగును.
“ యావేద విహితాహింసా, నసాహింసేతి కథ్యతే ” వేదమునందు యిట్లొకటింపబడిన
హింస, హింసకాదు. అను విశేషస్మృతి ప్రమాణమున్నది కావునసామాన్య శాస్త్ర
ప్రమాణమగు “ అహింసా పరమోధర్మః ” యనునది కోట్లాదిభేదయ్యెను.
యజ్ఞమొనర్చు వారికి స్వర్గప్రాప్తి చిరకాలమువకు నగును. ధర్మయుద్ధ మొనర్చు
క్షత్రియునకు, రణమున మడిసెనేని, వెంటనే స్వర్గసుఖము సిద్ధించును. అట్టియుద్ధ
ములో జయమందెనేని భూలోకరాజ్యమును, ప్రజాపరిపాలన మొనరించిన పుణ్య
మును, వైహిక సుఖాను భవమును, ధర్మరక్షణమునుండి గలుగు స్వర్గాది సుఖము
లును గలుగును. ఫలాభిలాషను వదిలి యీలోకమునందు రాదగిన ప్రయోజనము
నపేక్షింపక, కులోచితమును, వేదబోధితమునునగు యుద్ధమొనర్చుమని భగవం
తుడు పలికిన హితము సర్వశాస్త్ర సమ్మతమని తాత్పర్యము.

2. 33. “ అథచే త్వం ధర్మ్య, మిమం సంగ్రామం నకరిష్యసి॥

“ తత స్స్వ ధర్మం కీర్తించ హిత్యా పాప మవాప్సుసి ॥

అష్టనా! అట్లుగాక సీత భర్తయు వ్రజాన యుద్ధమును జేయక నుమాన
కుటివేని కులభర్తమును విడిచిన వాడవగుదువు. నీ విడిచకలో నాజ్ఞించిన కీర్తిక
భంగముకలుగును. ఇటుభర్తము కీర్తియు రెండును వదలికొనుట గాక బాపముగలు
గును. కావున యుద్ధమొనర్చుము. ఈ శ్లోకము మొదలుకొని వ్రజాదు శ్లోకములం
దక్షనుడు యుద్ధమొనర్చు వలెననిన్ని యంచేచోషముచేదనిన్ని భగవంతుని మి ప్రో
త్సాహపరచు చున్నాడు. యుద్ధము వదలినచో భర్తవంతుని నడిచిన వాడగుననిన్ని,
యనేకయుద్ధములొనరించి ఫలానునిగెలచి పాశుపతాస్త్రము నాజ్ఞించిన గొప్పకీర్తి
నశించుననిన్ని యదియునుగాక బేదబోధితవచనములు భిక్షుని పేదములను
వదలిన వాడ వగుదువనిన్ని, చేచోక్షభర్తములు వదలినవాని శిష్టాశ్రమ నిష్ఠింప
దనిన్ని ఈ శ్లోకముచే నుపదేశించెను.

2. 34. “ అకీర్తిం చాపి ధూతాని, కింయిష్యంతి తేన్యహం |
“ సంభాషితస్య చాకీర్తి ర్భరణా వతిరిష్యతే |

అష్టనా! సీత యుద్ధమును జేయకపోతివని, చేవలెల్గు, బాషలు, మను
ష్యులు మొదలగు వారందఱును నొకరితో నొకరు మాటలాడునపుడు, భర్తా
త్ముడు శూరుడును గాకపోవుటచేత నష్టనుడు స్వభర్తత్యాగ మొనర్చునని చిర
కాలము నిన్ను నిందింతురు. నీయంతటివాఁ డింతటి యపకీర్తి బొందుట యుక్తము
కాదు. మఱియును శూరుడనియును భర్తాత్ముడనియును, ననేక సుగుణములు
గలవాడనియును గొరవింపఁ బడినవానికి నపకీర్తి, మరణముకంటె నధికమగు దుఃఖ
మును గలుగఁజేయును. కాబట్టి నీ పపకీర్తినిఁజెందక యుద్ధమొనర్చుము.

మరణము దుఃఖముమాత్రము దుఃఖము కలుగఁజేయనడి. అపకీర్తి చిర
కాలము దుఃఖము కలుగఁజేయును. అక్కారణంబున మాన్యులగువారికి మరణ
మునకంటె నపకీర్తియే మిగుల దుఃఖకారియగుటచేత సహింప శక్యముగానిదని
తెలియవలెను. ఎవ్వడో సుఖమునుఁ గలుగఁజేయునట్టి కీర్తిభర్తములు నశించిపోవు
టయగాక యీ లోకమునందిప్పడే దుఃఖమును గలుగఁ జేయునట్టి యపకీర్తికూడ
వచ్చునని యీ శ్లోకమునందుఁ బలుకఁబడినది.

2. 35. “ భయా ద్రణా దుపరతం, మంస్యంతే త్వం మహారథాః |

“ ఏహం చ త్వం బహుమతో భూత్వా యాస్యసిలాఘవమ్ |

అర్జునా! ఇప్పుడు నీవు యుద్ధమువదలి పోయినయెడల పూర్వము దుర్యోధనాదులు నిన్ను పొరునిగాను గుణవంతునిగాను తలచిరి. యా దుర్యోధనాదులే యిప్పుడు కన్ఠాదులతో యుద్ధముచేసినయెడల చచ్చిపోదునను భయముచేత పుష్కనుడు యుద్ధమును వదలిపోయినాడగుగాని బంధువులను బంధవలసివచ్చెనేయని వయచేత వదలిపోయినవాడు గాడని తలఁతురు. అందువలన నీకు నశావశము గలుగును కావున నీవు యుద్ధమును వదలుట యుచితముగాదు.

ఇంతయుండు పరికిత స్థానములో నపకీర్తివచ్చునను కారణముం బెలుపఁబడినది. ఇప్పుడునైన మదేయస్థమునిచ్చు స్థానముఁ బలుకఁబడినది. అయితే యీ రెండుస్థానములలో నించుక భేదమున్నది. ప్రారంభ స్థానమునందలి యపకీర్తి యెవఁడుటనో యెవరో పరిశీక్షముగ నాడికొనుటవలసఁ గలుగు తిరస్కృతి. ఈ స్థానము నందలి తిరస్కృతి యట్టిదికాదు. నీ యెదుటనే నీకుఁ గానివారు, నిన్నుఁ జూచిన భయపడుచుండినవారు ముఖ్యముగ నీ రాజ్యమపహరించి నీ భార్య నవమాన పఱచి నిన్ను వనవాసమునకుఁ బంపిన దుర్యోధన కన్ఠాదులు నిన్నవమాన పఱతురని పలుకఁబడినది. ఈ రీతిగఁబలికె యుద్ధమొనర్ప నర్హుననకు రోషముచ్చవింపఁ జేయఁబడినది.

2. 36. “ అవాచ్య వాదాంశ్చ బహూ స్వదివ్యన్తి త వాహితాః |

“ నిర్దైవైస్తైవ సామర్థ్యం తతో దుఃఖితరం ను కీమ్ ||

అర్జునా! నీవిప్పుడు యుద్ధమునుజేయక యూరకుంటివేని దుర్యోధనుడు మొదలగువారు నీవు సామర్థ్యము లేనివాడవని చెప్పటయగాక నొంటఁ బట్టఁ గూడని తిట్లను దిట్టుదురు. కావున నీవు యుద్ధమును వదలుట యుచితముగాదు. ప్రసిద్ధుఁడవగు నీకు నితరులు నిందించుట వలసఁ గలిగెడు దుఃఖముకంటె నధిక దుఃఖము కలుగఁజేయునట్టిది మఱియేదికలదు?

2. 37. “ హతోవా ప్రాప్స్యసే స్వర్గం జత్వా వా భోక్ష్యసే మహీమ్ |

“ తస్మా దుత్తిష్ఠ తాస్తేయ యుద్ధాయ కృత నిశ్చయః ||

అర్జునా! యుద్ధమునందు నీవు శత్రువులచేత జయింపఁ బడితివేని స్వర్గలోక ముఖముల ననుభవింపఁగలవు. అట్లుగాక నీవే శత్రువులను జయించిన యెడల భూలోక రాజ్యము ననుభవింపఁగలవు. కాబట్టి నీవు మరణము బొందినను జయించినను నీకు లాభముగలదు కావున యుద్ధముఁ జేయుటకు నిశ్చయించుకొని లెమ్ము.

యందును పేదోక్తి ఘట్టమగుటచేత యుద్ధమునందలి భీష్మాదుల వలన యాగవంశవంశము బోలినది గనుక శిష్టులు నిందింపడు. శత్రువులను జంపుటచేత వారి నిందనైతమరాదు. నీవు మరణమందితివేని స్వర్గలోకప్రాప్తి గలిచితివేని భూలోక రాజ్యము ప్రాప్తియిను. పిదప స్వర్గమునైతము లభించును. నీనినెల్ల నీవు చక్కఁగ నాలోచించితివేని జయపరాజయములలో నీకు నేది లభించినను లాభము కలదు గాని నష్టములేదు. నిందరాదు. కావున యుద్ధమునర్హుడయే శ్రీయమని భగవంతుడు బోధించెను.

భగవంతుని పాపము వచ్చునని భీష్మదవా! పాపమురాని మార్గమును దెలిపితిమియు.

2. 38. “ సుఖదుఃఖ సమ కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ ।
“ తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వ వైపం పాప మహావృన్సీ ॥

అర్జునా! సుఖమునందును దుఃఖమునందును సమాన బుద్ధిగలవాడవగుము. ఆ సుఖదుఃఖములకుఁ గారణములైన లాభనష్టములు గలిగి నపుడుకూడ సంతోష వ్యసనములు పొందకుండుము. లాభనష్టములకుఁ గారణములైన జయాపజయములందుఁగూడ సమబుద్ధి కలవాడవయి యుండుము. ఈ విధముగ సర్వవిషయములందును సుఖదుఃఖములను రాగద్వేషములను వదిలి యుద్ధముఁ జేయఁబూనుము. ఇట్లు సర్వమునందును సమబుద్ధి కలవాడవయి యుద్ధమునందుఁ బ్రవర్తించి నయెడల నీకుఁ బాపమురాదు. సుఖదుఃఖములకు మూలము రాగద్వేషములు. రాగద్వేషములు వదిలినచో లాభనష్టములు జయాపజయములు సమానములగును. లాభాదులు సిద్ధించినను సిద్ధింపక పోయినను హర్షవిషాదములు వదిలికొని భగవంతునియందు భక్తికలవాడవయి పేదోక్తకర్మముల నీశ్వరార్పణ బుద్ధితోఁ జేయవలెను. సరమేధమునందు బ్రాహ్మణుని వధింపవలెనను శ్రుతి వ్రమాణానుసారముగ బ్రాహ్మణవధవలనఁ బాపమురాని విధముగ స్వకులోచితకర్మము క్రూరకర్మమైనను పాపముఁ గలుగఁజేయదు.

ఫలితార్థము:—ఈ యథ్యాయములోఁ బదునొకండవ శ్లోకార్థము నుండియును ముప్పదియవ శ్లోకార్థము వఱకు భగవంతుఁ జెప్పునునకు సాంఖ్య యోగమును బోధించుచు నాత్మ నిర్వహణమునన్ని యే మార్పు

తేవ్వడును చేసినుండియు నందఱని పలికెను. మరణము చేపిని
 నేవిధముగను బాధింపక యుంటయగాక కర్మబంధమున జీవి, తన
 కర్మబంధ విమోచనమునకుఁ గ్రోత్తగ్రోత్తమాన్యములు కలిగించుకొ
 నుననిన్ని, దీనికిఁగాను నరుఁడెవ్వఁడు దుఃఖింపఁ గారణములేదనిన్ని
 తెలిపెను. సాంఖ్య బాధనముచే నర్జునుని మానసము నాత్మనిత్య
 మునుగుఱించి స్థిరపఱచి యర్జునుని యుద్ధమునకుఁ బ్రేరేపింప
 మఱియొక విధమగు తాత్పర్యపాదమును ముప్పదొకటవ శ్లోకమునుండి
 ముప్పదనిమిదవ శ్లోకాంత్యమువఱకు నెవర్చెను. త్కత్రియుఁడని
 పుట్టినవాఁడంతయును ధర్మస్థాపనమునకు తనయాయాపు కోరువెట్లు
 చుండవలెను. ధర్మమును స్థాపించు విషయమునఁ బ్రాణమువైన
 వైతము లక్ష్యమురహితుఁడగు. ధర్మవిరుద్ధ మెచటవైన జరిగినచో
 దానినిఁ దొలఁచుటకు నెంతటి సాహసకర్మమునుగాని యొనర్ప
 వలయును. యోధుఁడగు త్కత్రియుఁడు యుద్ధమొనర్చినచో ధర్మ
 స్థాపన మొనర్చినవాఁడొకటియగాక కీర్తి నాజ్ఞించిన వాఁడగును.
 యుద్ధమునఁ జచ్చినచో నట్టివీరునకు స్వర్గముఖము సంభవిల్లును
 గాని పాపమురాదని హిందూమతము. ఇక ధర్మాధర్మ నూత్న
 ఘోష నిర్ధరించుట రాజుల పని యగునుగాని యోధుల పని గాదు.
 రాజభృత్యన్యాయమునుసరించి ప్రతియోధుఁడును యుద్ధమొనర్పక
 తప్పదు. అట్టి యుద్ధమునుండి తప్పించికొనిన పంద మహాపాతక
 మొనరించిన వాఁడఁడు రోరవాది నరకముల పాల్యడును. అర్జునుఁ
 డొనరించునది ధర్మయుద్ధము. అర్జునుని సాహస విక్రమముతో దళ
 దిశలందు వ్యాపించియుండెను. అట్టి వీరుఁడు యుద్ధభీరువైనచో
 దేహానంతరమున నరకప్రాప్తియును బ్రాణమున నుండునపు డతఁడీర్తి
 కిని, భవహాన్యమునకును లక్ష్యభూతుఁడయి జీవచ్ఛవత్వమును రా
 గలదని భగవంతుఁ డర్జునునకు నొత్తియొత్తెచ్చెను. యుద్ధమొన
 ర్చినచో స్వర్గము నుపాధమునుండి తనకుఁ బాపమువచ్చునని యర్జు
 నుఁడు భీతిపెను. యుద్ధము వదలికొని మహాపాతక మొనర్చినవాఁ
 డతఁడెవఁడు భగవంతుఁడు బాధించెను. వైరీలిగ్న నర్జునుని మానస

వ్యాకులములతోకాల్చి, ముఖ్యముగా మువ్వకర్తవ్యమని యొక
చెప్పి శాస్త్రపులదూషణ, మానవునకు మరణమార్గమని తెలిపి యట్లు
నుచి మానసమునందు బొరుషమునించి యుద్ధకర్త మాచరింపుమని
కర్మయోగోపదేశమునకు బీతికగా ముందు గొన్నివిధు లుపదేశి
ంతుచున్నాడు.

2. 39. ఏషాతే భిహితా సాంఖ్యే బుద్ధి ర్భోగే త్వమాం శృణు ।

బుద్ధ్యా యతో యయా పాథ కర్మ బంధం క్రహస్యసి ॥

అప్తనా! నే నిదివఱకుఁ దెలిపినది యాత్మతత్త్వ విషయమగు సాంఖ్య
బుద్ధి, ముందు నీకుఁ దెలుపఁదగినది యేమియనః-ఏ బుద్ధితోఁ గూడినహఃడవై కర్మ
ములవలనఁ గలిగెడి బంధములను బొందవో యట్టి యోగవిషయకమయిన బుద్ధిని
తెప్పెదవినుము. ఈ జ్ఞోకము ముప్పది జ్ఞోకానంతరమే యుండవగినది. ఎటుల నేని
మిది జ్ఞోకములు మధ్యన దూరి యిది ముప్పది తొమ్మిదవ జ్ఞోకమయ్యెనో తెలి
యదు. సాంఖ్యయోగ మనునది శాస్త్రబ్రహ్మ జ్ఞాన ముద్భవించుటకునై బోధింపఁ
బడినది, కర్మయోగ మనునది యాచరణ విధానమును దెలుపునట్టిది. (Theory
and practice) అప్తనా! ఈ కర్మయోగమును దెలిసివర్తించువేనిఁ బరమార్థ
జ్ఞానమునొంది సంసారమునుండి విముక్తఁడయ్యెదవు. సాంఖ్యబుద్ధికి నంతరంగ
సాధనమగు శ్రవణాది యోగ్యత నీకులేదు. నీ వత్సంత మలినమయమగు సంతోషర
ణము గలిగియున్నావు. కావున నీవు బహిరంగ సాధనమయిన కర్మమును బ్రారంభ
మున ననుష్ఠింపవలెను.

1. 12.30 జ్ఞోకములలోని సాంఖ్యము జీవాత్మనే బోధించునుగాని పర
మాత్మను గుఱించి బోధింపదని విశిష్టాద్వైతుల వాదము.

2. పరమాత్మను గుఱించిన్ని జీవాత్మను గుఱించిన్ని బోధించునని ద్వైత
వాదము.

3. జీవాత్మ పరమాత్మ లొక్కచైతన్యమైన పరమాత్మకే నన్వయించునని
యద్వైతులవాదము.

ఈ జ్ఞోకమునందలి “ యోగపదమునకర్థము ” పాఠంబలి సూత్రము
లోని “ యోగశ్చైతన్యత్తి నిరోధః ” చైతన్యత్తిని నిరోధించుట యోగార్థమని

కాదు. కర్మానుష్ఠానమని యర్థము. విద్యవశ్యమందు జ్ఞానోపదేశము తేముటయు
 నవిద్య వశ్యమందు కర్మోపదేశముఁ జేయుటయుఁ దగుననియుఁ దెలుపబడెను.
 జ్ఞానమునొకవేళ నుపదేశించినను బ్రహ్మవిషయమైన బుద్ధికలుగనియెడలఁ జిత్తకో
 షము గలిగియున్నదని తలంచి యా చిత్తకోషము పోవుట కొఱకును నాత్మ తత్త్వ
 సాక్షాత్కారము కలుగుటకును కారణమగు వేదోక్తకర్మమును ఫలాధిలాషము వదలి
 సుఖదుఃఖములందు సమానబుద్ధి కలవాడవయి చేయవలసివచ్చిన బోధింపఱిగింపబడినది.
 దీనినిబట్టి నిర్మలాంతఃకరణము గలవారికి జ్ఞానోపదేశము తగినదనిన్ని మఱినాంత
 కరణము గలవారికి కర్మోపదేశము తగినదనిన్ని మనమెఱుంగనగును. అయితే కర్త
 యను గర్మమును గరణమును సర్వము మిశ్రయని తలంచి సకలకర్మములను సన్నన్వ
 సించి యూరకయుంట సుఖముగా నుండునని యర్థముఁదాక్షిణ్యమని సందియించి
 భగవంతుడు పలికినదేమనఁ నిజము, కర్త, కర్మ, కరణములు సర్వములు మిశ్రములు.
 అది తెలియుటయే జ్ఞానము. అహంకార మమకారములతోఁ గూడిన సంసార
 శ్రమమును, బోగొట్టునదదియేను. అయితే యట్టిజ్ఞాన మారూఢిని అనఁగా
 బ్రహ్మనిష్ఠను బొందినవాని విషయమగునుగాని బ్రహ్మనిష్ఠను బొందవలెనను రలం
 భుఁగల యాదుకుడువు విషయముగ నుండదు. ముముక్షువునాఁడు కర్మముయొ
 క్కయు గర్మసన్న్యాసముయొక్కయు మార్గములు తెలియుట యత్యవశ్యకము.
 కావుననే ప్రారంభమునఁ గర్మానుష్ఠాన విధానమును బోధించుట కొఱకు భగవం
 యెఁడీ శ్లోకమును బలికెను.

అక్షేపణము:—ఈశ్వరుఁడే చేయువాడనియును, చేయించువాడనియును, ఫలము
 ననుభవించువాడనియును నిశ్చయముగాఁ దలంచి ప్రవర్తించిన
 యెడల సంసారబంధ నివర్తియగునుగదా? అట్లగుచుండఁగా
 నాత్మజ్ఞానముచేతనే కర్మబంధము తెగునని చెప్పనేల?

సమాధానము:—అయ్యో! కర్మబంధము దేనివలనఁ బోవును. ఈశ్వరార్పణ బుద్ధి
 చేతఁ గర్మములు చేయుటవలనఁ గర్మబంధముతెగునా? లేక
 ఈశ్వరుఁడే చేయువాడనియును చేయించువాడనియును, కర్మ
 ములయొక్క ఫలము లనుభవించు వాడనియును చెప్పటమా
 త్రముచేతఁ గర్మబంధములు తెగునా? అని విచారించి చూచిన
 యెడల నా తెఱిలో నేదియును యుక్తముగ నుండలేదు. ఏల

యన:- పరమేశ్వరుడు లోకములో నెవరియొక్కయు సుకృత
దుష్కృతములను గ్రహింపడు. గనుక కర్మముల నీశ్వరాత్మణ
ముగఁ జేయుట మాత్రముచేతఁ గర్మరాహిత్యము సంభవింపదు.
ఒకవేళఁ గర్మము లీశ్వరాత్మణముగఁ జేయుట మాత్రముచేత నై
ష్కర్మ్యము సంభవించునని యంగీకరించినను ననేకకోటిబ్రహ్మ
కల్పములందుఁ జేయఁబడినవియును నీశ్వరాత్మిణములు గానివి
యును నగు సుకృతాదికర్మములకు నిష్పత్తి సంభవింపనేరదు.
మఱియును, పరమేశ్వరునియందలి భక్తి యీ జన్మమునందలి
చగుటచలనముగఁడ పూర్వజన్మమునందలికర్మమున కర్పణము
సంభవింపనేరదు.

జన్మమెప్పుడు కలిగినదో యదివలనకులగోని భక్తి కలిగినదని చెప్పినయె
డల పూర్వజన్మమునందే ముక్తుడు కావలసి యుండును. కావున సేవికముగఁ జూచి
నను కర్మముల నీశ్వరాత్మణము చేయుట మాత్రము చేసినే నైష్కర్మ్యము కలుగు
నని చెప్పట యుక్తముగాదు. తనచేతఁ జేయఁబడిన కర్మము ఫలము కలుగఁ జేయక
పోనేరదు. కావున నీశ్వరుఁడు చేయు వాడనియును, జేయుచు వాడనియును.
బలుకుటచేఁ గర్మబంధము నివర్తించి పోనేరదు. అయితే, యోగబుద్ధితో ననఁగా
గర్మమాగ్నబుద్ధితోఁ గూడఁగొనిన వాడయినయెడలఁ గర్మబంధము వదలఁగలడు.
అనఁగా ఫలాభిలాషను వదలి కర్మమును జేసినయెడల నట్టి కర్మము బంధమును గలు
గఁ జేయఁ జాలదు. కావున మోక్షమును గోరువాఁడు నిష్కాముడై చిత్తశుద్ధి
కొఱకు గర్మమునుఁ జేయవలసినది. ఎటులాలోచించినను నిర్వికార శుద్ధాత్మ జ్ఞాన
మువలననే కర్మబంధము నివర్తించి పోవునని తెలియవలెను. భగవంతుఁ డిదివరకు
నుపదేశించిన జ్ఞానయోగమును ముగించి యాజ్ఞానయోగమునకు సాధనమైన కర్మ
యోగమును నీ శ్లోకముచేఁ గొనియాడుచున్నాఁడు.

2. 40. “ నేహా భిక్రమ నాశోస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే, |

“ స్వల్ప మప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్. |

అర్జునా! ఫలాభిలాషను వదలి కర్మమును జేయుటకుఁ బ్రారంభించి

యంతటితో జాలించి కొనుట చేసినా ప ఫలము కలదు. మఱియును, నారంభించిన పిదప ముగియుటకుఁ బూర్వమనఁగా మధ్యకాలమునందు స్వల్పదోషము లేవియైనను గలిగినప్పటికిని దోషములేదు. మఱియును మోక్షమార్గరూపమయిన యీ నిష్కామకర్మమును కొంచెముగాఁ జేసినను, మిగుల గొప్పవయినట్టిన్ని జనన మరణ ప్రవాహ రూపమైనట్టిన్ని సంసారము వలనఁ కలిగిన భయమునుఁ దొలఁగఁజేయును.

కామ్యకర్మము తొనరించునపుడు మంత్ర వాద్యవ యవములలో నేలొ పము కలిగినను దోషము కలుగును. నిష్కామ కర్మమొనరించునపుడట్టి లోపములు కలిగినను దోషమురాదు. ఏ ఫలము నభిలషింపక చిత్తశుద్ధికొఱకు యజ్ఞాది కర్మములను నారంభించి పూర్తిగఁ జేయలేక శక్త్యానుసారముగఁ గొంచెముగఁ జేసినను నా యజ్ఞాది పుణ్యకర్మములు గొప్ప సంసార భయమునుఁ బోగొట్టును. నిష్కామ కర్మము లేవ్వియొనర్చినను సంతమాత్ర మొనరించుచు వదలినను చిత్త శుద్ధి పూర్వకమగు ఫలమున్నదిగాని దోషమేమాత్రములేదని నిష్కామ కర్మయోగమును భగవంతుఁ డీశ్లోకమునఁ గొనియాడినాఁడు. కామ్యకర్మమునకును నిష్కామకర్మమునకునుగల భేదమగపఱచినాఁడు. ఇట్టి కర్మమొనరించుటచే యమునిభ యమునై తముండదని యర్థమగుచున్నది.

2. 41. “వ్యవసా యాత్మికా బుద్ధిరేకేహ కురునన్దన ।

“బహు శాఖా హ్యన న్తాశ్చ బుద్ధయో వ్యవసాయినామ్ ॥

అర్జునా! ఈ విధానమునందు నిశ్చయాత్మకమగు బుద్ధియొక్కటియే ముఖ్యము. నిశ్చయము లేనివారి బుద్ధులు లెక్కలేనివియును గర్మాపేక్షనుబట్టి యనేకశాఖలుగలిగినవిగాను నుండును. ప్రతిమనుజుఁడను నాత్మ నిత్యమను బుద్ధి గలిగి యుండవలెను. ఆ బుద్ధియందెట్టి చాంచల్యమును గూడదు. మఱియొక ముఖ్యమైన హితోపదేశ మేమనినఁ బ్రతిమానవుఁడును గర్మ మాచరింపవలెను. ఆ రీతిగ నాచరించుటలో నందునుండి తనకేఫలము నపేక్షింపరాదు. ఇట్టి కర్మాచరణము లభ్యసించుచు వచ్చినయెడల మానసక్షేత్రము శుద్ధిపడి యాత్మతత్వ మెఱుంగుటకుఁ గారణమగును. ఈ కర్మాచరణమునుండి మానవుఁ డేకాగ్ర చిత్తుఁడగుటకుఁ గారణమగును. ఫల మపేక్షించుచు గర్మము లాచరించు చుండినచో ఫలము లనేక విధములగుటచే మనస్సు సనేకమార్గములు ద్రొక్కుచుండును, దానినుండి చిత్తస్థై

త్వము కలుగదు, చిత్తస్వేచ్ఛము కలుగక యాత్మతత్వమెలుగుట సాధ్యముకాదు. కావునః జిత్తస్థిత్వ మభ్యాసయోగమున నాస్తిపవలెను. నిష్కామ కర్మాచరణమున నట్టి యభ్యాసయోగము భించును. కర్మ ప్రాముఖ్య మింతగనున్నది. తీవ్రీ బంధ హేతువు కన్పింపను. బంధవిమోచన కారణముఁ గన్పింపను. ఇట్టికర్మమేమి? ఇదియెప్పుడు వచ్చినది? యని ప్రశ్నలడుగవచ్చునుగాని సమాధాన మిచ్చుట కష్టము. భాష్యకారులెల్లరు గన్పించుననియని నిర్ధరించినారు. అనఁగా నాదిలేనిది. అయితే దానికి సంత్యము కలదు. దానికి సంత్యము కలిగించుట మానవయత్న సాధ్యము. ఆత్మైచ్ఛత్వము గలిగినపుడు కర్మమునకు సంత్యము గలుగును. అంతవఱకును నిష్కామ కర్మమొనర్చక తప్పకని భగవంతుఁ డుపదేశించెను. మనస్సు రెండువిధములుగ నుండును. శుద్ధము. అశుద్ధము,

“ మనో హిన్వి విధం ప్రోక్షం శుద్ధం న శుద్ధమేవచ ।

“ అశుద్ధం కౌమసంకల్పం శుద్ధం శామవికర్షితం ॥

కౌమసంకల్పమును వదిలి, యాశ్చర్యకార్యముగ నొనర్చబడు వ్యవసాయాత్మక కర్మఫలము సంసార తరణమని భగవంతుఁడు కర్మయోగమును బోధింప నుపక్రమించుచున్నాడు.

వైశ్ణవీకమునందు భగవంతుఁడు సాంఖ్య బుద్ధి యనియును యోగబుద్ధి యనియును రెండుబుద్ధులు మాత్రము వచించెనుగాని, మిగతవియగు తార్కిక, వైయాకరణ, మీమాంసక, వాఙ్మయ, నాస్తికాదిబుద్ధు లెవ్వియును నుడువఁడాయెను. కారణమేమనినః-జ్ఞానము గలుగుటకు సాధనమైన యోగమును, సాధ్యమైన సాంఖ్యమును నను రెండు బుద్ధులు మాత్రమే సంసార నివర్తకములును, మోక్షమునకు సాధనములును, వేదాదిప్రమాణ సిద్ధములును నగుటవలన నీ రెండుబుద్ధులుమాత్ర ముపదేశించెను. ఈ రెండుబుద్ధు లెవరికి గలుగునో వారికి నితరములైన విపరీతబుద్ధులు కలుగవు. ఇతరములైన బుద్ధులు మోక్ష ప్రతిబంధకములును సంసారవృద్ధికి హేతువులు నగుచున్నవి. కాణాది విపరీతబుద్ధులు గలవారికి నానావిధ మనోరథములు కలుగుచుండును. దానికిఁగాను వారు కామ్యకర్మము లొనర్తురు. వారికి భగవద్దర్పణ బుద్ధియుండదు. కావున నట్టివారు సంసార సాగరమున మునిగి నశింతురు.

మోక్షకారణసాధనము బుద్ధియెటులగును? బుద్ధిజడమాయెనే జడమునకు మోక్షము కలిగించు శక్తి యెటులవచ్చెను. ఇక నాత్మకార్యము మోక్షమందు మాయాత్మనిర్గుణము నిష్క్రియాహరియని తెలుపబడినది. కావున నాత్మకు స్వాతంత్ర్యము లేదద్యే. ఆత్మయు, బుద్ధియు, ఇంక నస్వాతంత్ర్యశక్తులైనపుడు, క్రియాహరిత్వ మెటుల సిద్ధించును? ఈ యాశ్చర్యము స్వాభావికముగ సిద్ధించును. సమాధాన మేమనిన:- నాత్మమూలమున నిర్గుణ శుద్ధ బుద్ధము క్త స్వరూపమైనను కర్మవాసనా ద్యుపాధులచే బట్టబడినపుడు దానిలో నిలువజాలని కారణమున నాత్మకు స్వకాలంబున హిత్ర మొగతుక ప్రకరణ శక్తి కలుగుననిన్ని యాబలముచే బుద్ధికి వివేకజ్ఞానము కలుగుననిన్ని దానిచే జ్ఞానమువ్యవించుననిన్ని బుద్ధియాజ్ఞలను దివస్కరించిన యింద్రియములకార్యములచేత నజ్ఞానము సంభవించు ననిన్ని తెలుపబడినది. ఇదినినిబట్టిమోక్ష సుపాధిబలమున నాత్మ కొన్ని కాలములం దుపగుణమగునని యేర్పడును.

సంసారమెట్లు నశించును? అది నశింపజేసి మోక్షము కలుగదుకదా? అని ప్రశ్నించువేని తెలిపదను వినుము:-

అన్వయ వ్యతిరేకమను ప్రమాణముచేతను, పదార్థపరిశోధకమైన వేదాంతశాస్త్రముచేతను నాలోచింపగా ననేక జన్మములందుఁ బుణ్యకర్మములు చేయుటవలనఁ జిత్తశుద్ధి గలవారికి వివేకరూపమైన బుద్ధి గలుగుచున్నది. ఆ వివేక రూపబుద్ధిచేత నిర్మలమైన మంచిజ్ఞానము కలుగుచున్నది. ఆ నిర్మలజ్ఞానముచేత వైస విపరిచిన విపరీత బుద్ధులు నశించు చున్నవి. ఆవిపరీతబుద్ధులు నశింపగా సంసారమనునది తనకు నాధారమగు నజ్ఞానము లేకపోవుటచేత నుండుటకు శక్తిలేనిదయి నశించును. అజ్ఞానముండినపుడే సంసారమున్నది. అజ్ఞానము లేకున్న సంసారముండదు. పూర్వోక్తమైన నిర్మలజ్ఞానమునుండి మోక్షము కలుగుచున్నది. ఆ నిర్మలజ్ఞానము లేకున్న మోక్షము సంభవింపదు. ఇట్టి యన్వయ వ్యతిరేకప్రమాణముచేతఁ గలిగిన జ్ఞానము సంసారమును నశింపజేసి, మోక్షము కలిగించుటకు హేతువగును. వ్యవసాయాత్మిక బుద్ధి లేనివారికి విపరీతబుద్ధులు కలుగుచుండును. ఇకఁ బదార్థ పరిశోధకమైన వేదాంతశాస్త్ర మెట్టిదియన “ భీష్మాదులు నశించుదురనిన చోట ” భీష్మాది పదములకు వాచ్యార్థములైన శరీరములు నశించుచున్నవనియా? లేక భీష్మాది పదములకు లక్ష్యార్థములైన యాత్మలు నశించు చున్నవియా? అని.

విచారించి లత్యైకమైన యాత్మ నిత్యముగనుక సమింపనది యనియును, వాచ్యా
ర్థములైన శరీరము లనిత్యములు గనుక సమించుచున్నవనియును యుక్తియుక్తముగ
యాదాధ్యమునుఁ దెలుపు శాస్త్రము. పై చెప్పిన ప్రమాణములనుబట్టి జనించిన
యాత్మ తత్త్వజ్ఞానమునందు స్వససాయాత్మికబుద్ధి కలిగినవానిసంసారము తొ
లంగును.

42. “ యా మిథ్యా సృష్టితౌ వాచుద్రవక స్త్యైవస్మిత్.
“ వేద వాద సత్యాః పార్థ, నాన్య వస్తితి వాదితః.

వేదమునందనేక భాగములు కర్మకాండమును దెప్పవట్టివి. స్వల్పభాగ
ములు జ్ఞానకాండమును దెలుపునవి. అందుకర్మములను దెప్పునట్టిభాగము లాకర్మ
ములందు మిగులయాస్క్తిగలుగుటను గాను క్రితువులను చేసినయెడల నభిండనుఖ
మును గలుగఁజేయునని స్పష్టములు పలుకుచుండును. అట్టివేదవాక్యములన్నియు
సర్వవాదవాక్యములు. అట్టివేదవాక్యములను స్వల్పజ్ఞానముగలవారు వేదార్థతత్త్వ
మునుఁ దెలిసికొనఁగలక సమితి కార్యకార్య విచారములేక స్వగ్రాహిభలమై యుత్తమ
ఫలమనియును దానికంటె సస్యమైనవస్తువు లేదనియును బలుకుచున్నవారు. అట్టి
వారికి స్వససాయాత్మికబుద్ధి జనింపదు.

పూచిన మోదుగచెట్టు సాధారణముగాఁ జూచుటకు రమ్యమై యుండును.
అటులనే విఫలతయు నుండును. ఆయందమునకుఁ దగిన ఫలములే మాత్రమునులేవు.
రుచికరములు గావు ప్రాణాపాయ కరములుగ నున్నవి. అర్థవాదములుగల వేదము
లట్టివేను. ఆవాక్యములనిత్యంబుల స్రవణపాదకములు. అర్థవాదములందు మానసముంచి
తత్ఫలాభిలాషచేఁ జేయంబడు కర్మములు బంధములై పరిణమించును. అట్టివారు
వేదార్థ తాత్పర్యజ్ఞానములేని యవివేకులని తెలియవలెను. స్వగ్రాహికమే పరమపురు
షార్థమని తలఁచునట్టివారికి సంతాకరణములందు యోగబుద్ధిపుట్టదని యాశ్లోకము
మొదలుకొని మూడుశ్లోకములందు బలుకఁబడినది. కాముకులు కష్టములను గలుగఁ
జేయునట్టికోర్కెలవలంబించుటకుఁ గారణమును, దెలియఁజేయుటకునై ముందు శ్లో
కమువ్రాయఁబడినది.

• శ్రీ శంకరాచార్యులవారు కామ్యకర్మములును గుఱించి వేదములుపలుకు కర్మ
కాండననుసరింపరాదని పలికిరి. శ్రీరామానుజాచార్యుల దేరితిగ సభిప్రాయపడిరి.

ద్రవ్యశాస్త్రమును సూక్ష్మము చేయునట్లు నిశ్చయమగు శ్వానాథమే బాధించునని
యును దానిలోని బాహ్యార్థమును సూక్ష్మ మచలచింత జనులు కావ్యకస్తములొన
రించుచున్నారనిని యంతరార్థముఁ జెలియఁ జాలకయున్నారనిని యథమునేసిరి
సనవాదనతోఁ. లనగా బాహ్యార్థముని తాత్పర్యపడినారు.

43. కామరాజ్ఞాన స్వ్వప్సరా జన్మ కర్మ ఫల ప్రదామ్||

క్రయా విశేష బహుళాం భోక్తౌ శ్వశ్య గతిం ప్రతి॥

అవిద్వాంసులు కామాసక్తులగుటచేత మోక్షమొకటి యున్నదనియే తలచుకొని స్వర్గాది సుఖమే ముఖ్యమైనప్రయోజనమని తలచి యేవాక్కులు, స్వర్గాది సుఖముననుభవించుటకును పశువుప్రకళిత్రాది సకలసమృద్ధిగలుగుటకును, సాధనములో, యేవాక్యములచేత సుత్తమమధ్యసాధనములును కర్మఫలములును, నయిదేవజన్మము, పశ్చాదిజన్మము, మనుష్యజన్మము కలుగునో, యట్టిమాట లాడుచు మూఁగులై జననమరణరూపమైన సంసారమందుఁ బ్రవర్తించుచున్నారు. ఇలాభిలాషచేతనే కర్మమును జేయవలసినదని పలుకుపూర్వమీహంసకులు చూచుటకు మోక్షమొ మనోహరమగు నుండునట్టి యర్థవాదములయందలి విషయములును సత్యములని తలచుచున్నారు. అర్థవాదములుగ ఆ శ్రుతులు వేదాంతగ్రంథములు కావున నవియప్రామాణ్యములు కావు. అయితే యవిబోధించు కామ్యకర్మములు దుఃఖహేతువులగు జన్మములను పఞ్చాశ్రమాద్యభిమానమే నిమిత్తముగాఁగల కర్మములును, నశించునట్టి స్వర్గపశుప్రత్యాది సంపదలను లెపులేకుండు నటుల గలుగజేయుచుండును. అవియెప్పుటికిని విశ్రాంతికలుగఁజేయఁ జాలవని చెలియవలెను.

2. 44. భౌగోళ్య ప్రసక్తా నాం తయా పహృతచేతసామ్॥

వ్యవసాయాత్మిక బుద్ధి స్సమాధౌ న విధీయతే.

అటువంటి కామాసక్తులై స్వర్గాదిసుఖమే ప్రధానమని తలచి స్రక్ష్మంద
నాది విషయముఖానుభవమునకు, బ్రభుత్వమునుగోరి వానియందే మనస్సుగలవార
యి యీకర్మములను జేసిన యెడల భోగైశ్వర్యాదులు గలుగునను నట్టివేదముయందలి
యర్థవాదవాక్యములను పూచినమోదుగువలె ఫలములేనివని యెఱుంగక నమ్మి భ్ర
మపడి యీ వాక్యములను పూచినమోదుగువలె ఫలములేనివని యెఱుంగక నమ్మి
భ్రమపడి యీ వాక్యమున కీతాత్పర్యమని నిశ్చయించి యెప్పుడగిన ప్రజ్ఞలేనివారికి

నిశ్చయంత్రానానియు సాంఖ్యస్వరూపమును నొకరినొకరును సాధనైవదియునగు సాంఖ్యయోగ రూపబుద్ధి వారి యంతఃకరణముల యంతేతమాత్రమును గలుగదు గావున వారాత్మస్వరూపజ్ఞానములేని వారయి మోక్షమును బొందక సంసారమందే యెట్లప్పుడు బ్రవర్తించురని తాత్పర్యము.

పై శ్లోకమునుదు “ న్యవసాయాత్మికా బుద్ధిస్సమాగౌ సవికీయతే ” అనియున్నది. నిశ్చయమే స్వరూపముగాంగల సాంఖ్యయోగ రూపమైన బుద్ధి, యంతఃకరణమున జనింపవని యర్థము. ఇచట సమాధిశబ్దమునకు సంతాకరణమని యర్థము. కొందఱు చిత్తశుద్ధి నిరోధమని యర్థమని యెడరు. సకల ప్రపంచమును బరమాత్మ యందుండును గనుక పరమాత్మ సమాధియని కొందఱుండురు. నేనే బ్రహ్మమని తలచుకొని యుండుట సమాధియని మఱికొందఱుండురు. చిత్తైగ్రాగత సమాధియని కొందఱుండురు. ఏ యే సందర్భమున నే యే యర్థముఁ జెప్పవలయు నో యా సందర్భచితముగ సమాధిశబ్ద మన్వయింపవలెను. ఇచట సమాధిశబ్దమునకు సంతాకరణమని యర్థము చేయవలెనుగాని మఱి యేయర్థమును సరిపడదు.

కామ్యకర్మములకుఁ జిత్తశుద్ధి గలిగించునంతటిశక్తియుండినను నవి ఫలాభిలాషచేతఁ జేయఁబడిన వయ్యేనేనిఁ జిత్తశుద్ధి గలిగింపఁ జాలవు. ఒకవేళ గలిగించునని తలచినను నది యాత్మజ్ఞానమునకు నుపయోగింపదు. కామాత్మలును స్వర్గపరులును నగువారు యోగబుద్ధిని, దాని ఫలమునుఁ బొందఁజాలరు. “ కారణాభావే కార్యాభావః ” యను న్యాయానుసారముగఁ గారణమగు యోగబుద్ధిలేని వారికిఁ గార్యమగు మోక్షము కలుగనేరదు. కావున ఫలాభిలాషచేతఁ గర్మములు చేయఁగూడదనిన్ని యట్టివారికి మోక్షము కలుగనేరదనిన్ని తాత్పర్యము. ఈ విషయమును నర్థమనకుఁ జక్కఁగఁ దెలియఁజేయుటకుఁ బైమూడు శ్లోకములు చెప్పఁబడినవి.

అల్పజ్ఞలగువారు వేదములందుఁ జెప్పఁబడుస్వర్గాది ఫలములందా సక్తులగుటచే స్వర్గాదులకంటె ఫధికమయఃసఫలము లేదని చెప్పుదురు. కామములకు లోనగు మనస్సుకలవాడుపైతము స్వర్గమే పరమపురుషార్థమని తలంచి కోరుచుండును. స్వర్గాదిఫలముల ననుభవించిపరిపక ముల జన్మకర్మములఁ గలిగించునదియు, నానావిధ కర్మములను బ్రతిపాదించునదియు భోగైశ్వర్యములు గలిగించుటకుఁగాను ప్రప

ర్తించుననియును మోక్షరూప పరమపురుషార్థము గామించేని యాసాత్మకమణి యందునునగు వేదవాక్కులను ప్రధానములుగఁ బలుకుచుందురు. అట్టివారి వాక్కులువిని జనులు భాసహనులము భోగైశ్వర్యములు పొందుచు వానియందే యాసక్తులయి యుందురు. అట్టివారి మనస్సు స తోకా నొకప్పుడును మున్ను చెప్పిన స్వకసాయాత్మక బుద్ధి పుట్టదు. భారత యుద్ధకాలములోనే యాస్తిగులలో నెందు వాదములుంటును. కొందఱు వేదవాక్యము లైశ్వర్యములనిన్ని యుపేక్షింప మనుజునను సర్వసుఖములు సమకూర్చునని యనిన్ని వానిని వదలి, యే సుఖ మును మనుజుఁ దాల్చింప మాన్గములేదనిన్ని వాదించుచుండిరి. మఱి కొందఱు వేద కర్మ మాన్గములు సరికొదనిన్ని వేదాంశ మాన్గమే సర్వవి సుఖమునకంటె మోఁపుగు మోక్షోపదము కలిగించునట్టిదనిన్ని వాదించుచుండిరి. ధర్మవంతుఁడు సుఖ భోగనలో వేదవాదులు చెప్పరీతి వేటుమాన్గములేదనునని తప్పునిన్ని. వేదాంతు లు వాదించునదియే సరియనియ సమాన్గమనిన్ని, వేదకర్మములు మానసశుద్ధికిగాను నిష్కామ ప్రవర్తకులై యొసరింపవలె ననియును, కామ సంకలిత చిత్తమునఁ గర్మ ములొసరించినచోఁ జిత్తశుద్ధి కలుగదనిన్ని; చిత్తశుద్ధిలేనివానికి మోక్షము లేద నిన్ని మోక్షముకలుగునపుడు “ పునరపి జననం పునరపిమరణం ” మనురీతిగ జనన మరణాది దుఃఖములు గలుగుచుండుననిన్ని బోధించెను. ఈ విషయమునే భగవంతుఁడు మఱలఁ బలుకుచున్నవాడు.

ఈ శ్లోకములోని “ సమాధి ” శబ్దమునకు సత్వైత విశిష్టాద్వైతము మానసమని యర్థముచేసిరి. ద్వైతములు దైవమునందు నిజమగు విశ్వాసమని యర్థము చేసినారు.

2. 45. త్రైగుణ్య విషయావేదా నిత్రైగుణ్యో భవాద్ధనః ।

నిర్వస్వో నిత్యసత్త్వస్థో నిర్వ్యగ్జేమ ఆత్మవాన్ ॥

అర్జునా! వేదములు సత్త్వ రజస్తమములతోఁ గూడినవారికిఁ దత్తదను రూపఫలమును బ్రతివాదించుచున్నవి. కాబట్టి త్రైగుణాతీతుఁడవయి శీతోష్ణాది ద్వంద్వములను విడిచి యెప్పుడును సత్త్వగుణ ప్రధానుఁడవయి యోగజ్ఞేమముల నపేక్షింపక యుండుము. ఇటులుండిన వారికి యాత్మవిషయకజ్ఞానముగలుగును. పై శ్లోకమునందుఁ బరస్పర విరోధార్థములిచ్చు నెందువాక్యములున్నవి.

అవి పెద్దవియినః—

(1). త్రైగుణ్య విషయావేదా, నిష్ప్రేగుణ్యోవాత్మక

(2). నిత్యసత్త్వస్థః.....భవ

సాత్విక రాజస తమోగుణ సహితమగు సంసారాభివృద్ధిని తెలుపునవి వేదములు కావుననీచ త్రైగుణ్యములగు సాత్విక రాజస తామస గుణములనుండి నిర్గతుడవయి సదా సాత్వికగుణము నాశ్రయింపుమని యున్నది.

సాత్విక రాజస తామస గుణములగు వచలి సదా సాత్వికగుణము నాశ్రయింపు మనుట విరుద్ధము. సమాధానమేమనః; సాత్విక రాజస సాత్విక గుణముల సమాహారము త్రైగుణ్యము. అనఁగా సంసారము వేదము సంసారాభివృద్ధి నొసరించు కర్మకాండము బోధించును. కావుననీవామాన్యము నాశ్రయింపక నిష్ప్రేగుణ్యుడవైనిత్యసత్త్వస్థుడగుటకు నవేక్షింపుము. అనఁగా సదాకాల ముండు నట్టి సత్త్వగుణ మెవనికిఁగలదో యట్టిబ్రహ్మము యొక్కస్థితిసండుటనుఁ బ్రయత్నింపుము. భాష్యకారులు మఱిఁగొన్ని యర్థములు చేసినారు. అన్నిటిలోను బ్రయత్నమే సమంజసముగ నున్నది. ఇందు మఱియొక సంశయము కలుగుచున్నది. వేదముల్లేదు సంసారాభివృద్ధికరములగు సుఖములిచ్చు కర్మముల బోధించునవియేనా? మోక్షమార్గించువిధమును తెలుపవా? దీనికిసమాధానమేమనః; “వేదములు త్రైగుణ్యవిషయ” ములన త్రిగుణవిశ్రేతమగు సంసార విషయము విశేషముగ బోధించునని యర్థమగును గాని సదా సాత్వికగుణము బోధింపదని యర్థముకాదు. అటుల నినచో వేదములకు నిందవచ్చును. వాస్తవముగ వేదములలో ననేక ఋక్కులు జ్ఞానవిషయమును బోధించును. వానినిఁబట్టి కదా యుపనిషదాది వేదాంత గ్రంథములు పుట్టినవి.

పై శ్లోకమునందు యోగక్షేమములను రెండు శబ్దములున్నవి. యోగ మనఁగాఁ దనకు లేనిదానిని సంపాదించుకొనుట. క్షేమమనఁగా నుండిన దానిని రక్షించుకొనుట.

పై శ్లోకమునందుఁ ద్రిగుణములవిషయము గొప్పకేసి పలుకఁబడినది.

ఈ త్రిగుణములెవ్వ? ఇవిపుట్టుటయెటులు? వీనిలక్షణములేమి? యనువిషయ మించుక
తెలియుట యవశ్యకము. కపిలముని సాంఖ్యము రీతిగ ననాదిగఁ బ్రకృతియనువస్తువు
నందును. దానినుండియే యావ్రపంచము. దానినుండియే దేహతత్వము లెల్ల
నుద్భవించినవి. ఆ ప్రకృతి త్రిగుణాత్మకమైనది. తామస రాజస సాత్వికములే త్రిగుణ
ములు. తామసగుణ లక్షణమేమనః చలనరాహిత్యము నిద్రాసక్తత-పనులొనర్ప
నసమర్థత, స్థానహీనత. రాజసగుణలక్షణ మేమనః సదాకాలము సాహసపు బను
లొనరింప యత్నించు చుండుట. సదాకాలము సుఖమనుభవించు గోరించుండుట.
ఆటపాటలపై విశేషాభిలాష కలిగియుండుట.

సాత్విక లక్షణ మేమనినః-స్థాన మాన్వింప నిచ్ఛించు చుండుట. శీతోష్ణ
సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములకు లోబడక నుండుట. మితోహారత్యము.

ప్రకృతియందుఁ బై గుణములెల్ల విశ్రమముయందుండి యొక్కొకరి
యందు నొక్కొకగుణము పూర్వజన్మ కర్మానుసారముగఁ బ్రాధాన్యతఁ గను
చుండును. కావుననే మనుజు లిన్నివిధముల గుణ, వర్ణ, బుద్ధి భేదములచే నున్న
వారు. ఎల్లకాలము సాత్వికగుణ ప్రాధాన్యముగల మనుజుఁడు స్థానవంతుడగును.

పై విషయమునే మఱల నించుక వెంచి వ్రాయ యత్నించెద. సత్వరజ
స్తమోగుణములు మూడును విశ్రమము యుండునది త్రిగుణము. ఇదియే జగ
త్కారణమైన యవ్యాకృతమనిన్ని మాయా తత్వమనిన్ని పిలువబడును. ఇట్టి
మాయా తత్వమునఁ బుట్టిన జగత్తు త్రైగుణ్య మనఁబడును. అట్టి జగత్తును బ్రతి
పాదించి చెప్పనట్టివి వేదములు. కావుననే వేదములు త్రైగుణ్య విషయములని
పలుకఁబడినవి. వేదములన్నియును సాధ్యసాధన సాధకఫలస్వరూపముగాఁగల
లోకమును బ్రకాశింపఁ జేయునని యర్థము. కావున వేదములను త్రిగుణాత్మకమగు
లోకమును వదలి యాత్మను బొందను గోరవలెనను శ్రుతి ప్రమాణాను సారముగ
“నిర్మైగుణ్యోభవ” యని బోధింపఁ బడినది. అనఁగా వేదములను వేదకర్త
ములను నా కర్తృఫలములను వదలినవాడవగుమని యర్థునునకు భగవంతుఁడు
బోధించినాఁడు. అయినను బహిర్ముఖుడయిన వానికి ననఁగా నీవు నేనను భేదజ్ఞాన
ముగలవానికి బ్రహ్మనిష్ఠయును మోక్షమును గలుగదు గనుక “నిర్వ్యంద్యోభవ”
నామరూపములను గ్రహింపనివాడవగుమని తెలుపఁ బడినది. నిద్రను బొందువాఁ

దుశూడ నామరూపములు వదలును. అట్టివానికిఁ గూడ మోక్షము గలుగునాయని ప్రశ్నింపనగును. కావుననే “ నిత్యసత్త్వస్థోభవ ” సర్వకాలములందును బ్రహ్మ నిష్ఠుఁడవుగమ్మని యుపదేశింపఁబడినది. బ్రహ్మపేర్ల యగువాఁడు బ్రహ్మవృద్ధిచేతనే శరీయాత్మను జేయవలసినదని తెలుపుటకయి “ నిర్వోగజేమవాక్భవ ” యని పలుకఁబడినది. ఈ రీతిగ భగవంతుఁ డస్తుచునకు నుపదేశించి తన యుపదేశ తత్త్వమును చెలియఁజాలక యస్తునుఁడు వేదము లప్రామాణ్యములని తలచునేమో యని సందియించి ముందు వ్రాయఁబూనిన స్తోత్రాభిప్రాయమును చెలిపెను. ఈ స్తోత్రమునందలి విషయశబ్దమునకు “ విషయము సంగతి ” యని అర్థవైతవాదము. బాహ్యోన్మయి ద్రవ్యభులు వాదించిరి.

ఈ స్తోత్రము, చిక్కులలో మునిగినదని భాష్యకారు లనేకులు తమ కుఁదోచినలాగు శబ్దార్థములను బట్టి యీడ్చినారు. పాండిత్యలక్షణమది. నాకొక యర్థము దోచినది. అది యెద్దియనః-“ త్రైగుణ్య విషయావేదాః ” వేదములు త్రిగుణ మిత్రిత ఫలములిచ్చునని. నీవు జ్ఞాన మపేక్షింతువేని “ నిస్రైగుణ్యోభవ ” ఆ త్రిగుణ మిత్రితఫలము నపేక్షింపకు. ఏమిచేయులెననిన.

“ నిర్ద్వంద్వ నిర్వోగజేమ ” రాజస తామస గుణద్వంద్వమును వదలుము. దానినుండి యైహిక సంబంధాచ్ఛఫలు తద్రక్షణలను సాంగత్యదోషములు మానుదువు. తామస రాజస గుణములు పోయినచో సత్త్వగుణ మొకటి నిలుచును. “ నిత్యసత్త్వ ” సాత్విక ప్రాధాన్యగుణమే నిత్యముగఁ గలిగియుండువం. అటులుండినచో “ ఆత్మవాక్ ” యగును ననగా మానసము నధీనమందుంచి కొనిన వాఁడగుదువు. ఈ యర్థమునందుఁ జిక్కులేమియు నుండవని నాకుఁ దోచినది.

2. 46. “ యావా నర్థ ఉదపానే సర్వత స్సంస్థతోదకే ।

“ తావాన్ సర్వేషు వేదోషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః ॥

అంతట నిండియున్న జలాశయము నందెంత జలము కావలసియుండునో యంతజలము నే గ్రహించునటుల జ్ఞానియగు బ్రాహ్మణునకు సమస్తవేదము లందు నంతే ప్రయోజనముండవలెను. దప్పిగొనినవాఁడు నిందు తటాకమునుండి తన దప్పికిఁ దగినంత జలమును గ్రహించినరీతిగ నానా విషయములు ప్రతిపాదించు

వేదమునుండి ముముక్షువుగనువాడు తనకు సుపయోక్తమగు మోక్షసాధన సార మంతకలతో యంతమాత్రము గ్రహించి మిగతది వదలవలెను. రుచ్యమగు నీరు నలు దిక్కుల నిండియుండ బావిని బెడరు గోరుదురని కొందరర్థము చేసినారు. బావి నుండిగాని నిండు తెటాకమునుండిగాని దప్పిగొనిన వాడెంత నీరు తనదప్పిసార్పను కావలయునో యంతజలమే ద్రావునటుల తెలిసినవాడు వేదములనుండి తన జ్ఞాన సాధనమున కెంత కావలయునో యంతమన్నికు గ్రహించునని ఫలితార్థము. ఈ శ్లోకమునకు ననేకార్థములు వ్రాయఁబడినవి. అవి నాకు సమంజసములుగ లేవు. పై బోధనలు విని యర్జునుఁ డాత్మవిచారాయత్తచిత్తుండయి కర్మానుష్ఠానము బొత్తిగ వదలునెమోయని శంకించి యీ రీతిగ మూలం బలికెను.

2. 47. “ కర్మ క్యేవాధికారస్తే మాశలేకు కదాచన ।

“ మా కర్మ ఫలహేతు ర్భూర్నతే సంగోస్త్య కర్మణి ॥

అర్జునా! నీకుఁ గర్మములందే యధికారముండవలెను. గాని యెప్పుడయి నను నా కర్మఫల మందధికారముండరాదు. నీవు కర్మఫలమునకుఁ గారణుడవు కావలదు. కర్మములను మాత్రము విడవకుము. కర్మములు సేయుము, ఫలము వదలుము. కర్మలు వదలకు. ఫలముఁగోరకు. ఈ శ్లోకార్థమే భగవద్గీతలోని కర్మ యోగమునకెల్ల బీజమంత్రముగ నున్నది.

అర్జునా! నీ విప్పుడు గురు భీష్మాది పథనుఁగూర్చి వ్యసనము నొందు చున్నావు. గనుక పామరుడవై యున్నావు. అక్కరణంబున నిప్పుడు నీవు వేదోక్త కర్మములను జేయుటకే యధికారివిగాని జ్ఞాననిష్ఠ కధికారివికావు. ఆ కర్మముల నెల్లప్పుడు ఫలమునుగోరక భగవదర్పణముగానే చేయవలెను. ఫలములనుగోరి చేసినయెడల కర్మఫలమైన జన్మమునీకు సంభవింపక తప్పదు. అట్లని కర్మములను జేయకుండుటయందుఁ బ్రీతిఁగలవాడవుగాక ఫలమునుగోరక యక్కరతో వేదోక్త కర్మములను జేయవలెను. కావునః బ్రకృతమందు యుద్ధకర్మము నీకుఁ జేయఁదగిన దయి యున్నది. జ్ఞాననిష్ఠ యందర్థునునకు సధికారములేదనిన, దానియందుత్త మాధికారులెవరు? గౌణాధికారు లెవరు? అను ప్రశ్నరాగా, భగవంతుఁడీరీతిఁ బలికెను. ఎవడు పరిశుద్ధమైన యంతరికరణముగల బ్రాహ్మణుడో, వానికి జ్ఞాన మందు ముఖ్యాధికారమనియును, నితరునికి గౌణాధికార మనియును చెలిపెను. బ్రహ్మవేత్తలలో నుత్తముడగు వానికి సర్వకర్మ సన్న్యాసమునం దధికారముగాని

యితరులకా యధికారంబులేదు, శోక మోహములుగల నీయందు బ్రహ్మనిష్ఠునియందుండఁదగిన గుణములులేవు. అందువలన నీకుఁ గర్మము నందే యధికారముగాని జ్ఞాననిష్ఠలయందుఁగాని సన్న్యాసమునందుఁగాని సధికారములేదు. బీజముండినపు డంకురముకలుగు విధమునఁ గర్మఫలము గోరినయెడల దుఃఖములకుఁ గారణములగు జన్మాదులు కలుగును.

శ్రీ శృంగరాచార్యులు సర్వులను గంగాచరణములువలన సన్న్యాసమవలంబించునని బోధించినటుల జనులొడుదురు, అదితప్ప. స్థితప్రజ్ఞత్వము ముదిరినపుడే కర్మ సన్న్యాసమునను నారనుజ్ఞ యిచ్చినారు. శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు నిదేతాత్పర్య పడినారుగాని సన్న్యాసులు పైత మర్హులుగ కర్మము లొనర్పవగునని వాక్రుచ్చిరి. అర్హులుగ (సన్న్యాసులకు) కర్మములు పడునాయని శంకరాచార్యులవారు పలుకెడు. అపరిహార్యములైన కర్మలు త్యజించుట సాధ్యమా? అట్టిది యెవ్వరైనను బోధింతురా?

2. 48. “ యోగస్థః కురు కర్మాణి, సన్ధిం త్యక్త్వా ధనజ్ఞయ ।

“ సిద్ధ్య సిద్ధ్యో స్సయో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥

అర్జునా! నీచ యోగనిష్ఠుడవై నేనుజేయు కర్మమువలన నీశ్వరుఁడు సంతోషింప వలయునను కోరికనుగూడ వదలి చిత్తశుద్ధివలన జనించు జ్ఞానముకలుగుటయందును కలుగకపోవుట యందును సముండవై స్వకులోచితములైన సత్కర్మములను జేయుము. జ్ఞానము లభించినను లభింపక పోయినను సమబుద్ధితో నుండుట యోగమనఁబడును.

ఈ శ్లోకమునందు “ తత్త్వమసి ” యను వాక్యములోని “ త్వ ” యను నాత్మ విచారమును బోధింపఁ బడినదని మధుసూదన సరస్వతీల భాష్యము.

2. 49. “ దూరేణ హ్య వరం కర్మ బుద్ధి యోగా ధనంజయ ।

“ బుద్ధౌ శరణ మన్విచ్ఛ కృపణః ఫలహేతవః ॥

అర్జునా! సమత్వబుద్ధితోఁ గూడికొనిన నిష్కామ కర్మముకంటె కామ్య కర్మము మిగుల తక్కువ యయినది. కావున ఫలాభిలాషను వదలి కర్మమును జేయుము. అట్లు చేయునప్పుడు పరమార్థ జ్ఞానముతప్ప మఱియెద్దియు సంసారబంధమునుఁ బోగొట్టజాలదని తలచి పరమార్థజ్ఞానమునే కోరుము. స్వగౌరవిఫలములను

గోరువాడును చిలుగనుక నీవు ఫలములను గోరకుము. కార్యమొనరించువాని యుద్దేశ్యమెట్టిది? కార్యమెట్టిది? యనురెండు విషయము లాలోచించునపుడు జనులు కర్మములొనరించువాని యుద్దేశ్యమునుబట్టి చేయబడు కర్మముయొక్క గుణావగుణములను నెఱుఁగు. ఉద్దేశ్యము మంచిదిగనుండి కార్యమించుక దోషయుక్తముగ నుండినను గర్తను దూషింపదు. అటుగాక యుద్దేశ్యము చెడ్డదయినపుడు కార్యము మంచిచైనను చెడ్డయుద్దేశ్యముతోఁ బనియొనర్చినని దూషింతురు. కావున గర్మము నికృప్తమనిన్ని యుద్దేశ్యము ముఖ్యమనిన్ని యిందులభావము.

పై రెండుశ్లోకములందును యోగశబ్దార్థమునకు సుఖదుఃఖములందును లాభాలాభములందును సమబుద్ధియని యర్థము.

2. 50. “ బుద్ధియుక్తో జహా తీహ ఉభే సుకృత దుష్కృతే ।

“ తస్మా ద్యోగాయ యుజ్యస్వయోగః కర్మను కాశలం ॥

అర్జునా! కర్మములను చేయునపుడు ఫలము సిద్ధించినను సిద్ధింపకపోయినను సంతోష వ్యసనములు లేక సమబుద్ధితో చుండువాడు; సుఖదుఃఖములకుఁ గారణములగు పుణ్యపాపముల నీ లోకమునందే వడలుచున్నాడు. కాబట్టి నీవు కూడ ఫలముకలిగినను, కలుగకపోయినను, సంతోషవ్యసనములు పొందక సమబుద్ధి కలవాడవయి స్వకులోచిత కర్మమును జేయుటకుఁ బ్రవర్తించుము. కర్మములను జేయునపుడు సమబుద్ధి కలిగియుండునట్టి యోగము మిగుల సామర్థ్యము కలది. సమత్వబుద్ధితో నీశ్వరార్పణముగఁ గర్మములు చేసినయెడలఁ జిత్తశుద్ధి కలుగుననియును, చిత్తశుద్ధిద్వారా పరమార్థజ్ఞానము కలుగుననియును, పరమార్థజ్ఞానముచేతఁ బుణ్యపాపములు రెండును పోవుననియును, దెలియుము. పుణ్యపాపములను బోగొట్టు శక్తి జ్ఞానమునకుఁ గలదుగాని మఱి దేనికిని లేదు. కావున జ్ఞాననిష్ఠ నవలంబించుమనిన్ని యాజ్ఞాననిష్ఠ మదుడుటకు సమత్వబుద్ధితో నీశ్వరార్పణముగఁ గులోచిత కర్మము లొనరించుమనిన్ని బోధింపఁబడినది.

ఈ శ్లోకమునందలి “ సుకృతజహాతి ” యను విషయమున వైవ్రతా వైవ్రతులకు భేద వాదములనేకములు పుట్టినవి. సుకృత దుష్కృతములు రెండును వదలినపుడే బ్రహ్మైక్యమని యదవైతములమతము. వైవ్రతులకు మోక్షమునందైక్యత లేనందున సుకృత ఫలానుభవము తరతమముగ నుండునని వాదము. ఇది యాక్షేపణాంశము.

2. 51. “ కర్మజం బుద్ధియుక్తహి శలం త్వత్వో మనీషిణః ।

“ జన్మ బంధ వినిర్ముక్తాః పదం గచ్ఛన్త్యనామయమ్॥

సమత్వబుద్ధితోఁ గూడికొనిన పండితులు కర్మములవలనఁ బుట్టిన శలమునుపదలి భన్మమనియెడు బంధములేనివారై సర్వోపద్రవ చహితమయిన యోగం ద పదవియనఁగా మోక్షమును బొందుదురు.

పాపములను వదలించికొనుట మాత్రమే సహజమగునుగాని పుణ్యములను వర్జించికొనుటకుఁ గారణమేమనినః- పుణ్యమువలనఁ గలుగునట్టి స్వగ్లాది భోగము తుచ్ఛమైనది గనుక యదియును నభిలషించుచు దగినది కాదనియును, రెంటిని ఏమిచుటచేత బరమ పురుషార్థము కలుగుననియును చెలువఁబడినది. శబాభిలాషను వదలి, కర్మములను జేయునట్టి విద్వాంసులు బుద్ధియుక్తులై యనఁగా జ్ఞానము, గలవారై జన్మమనియెడు బంధమును వదలికొని నిరామయమగు మోక్షమును బొందుదురు. సమత్వబుద్ధితో యొనరింపఁబడు కర్మశలము, వాసనారూపముగఁ జీవి న్నట్లును. దీనినే సంస్కారశలమని మనవారు వాడుచుందురు.

ఇదిసుకృత మనియును దుష్కృత మనియును రెండు విధములు. సుకృత శలము స్వగ్లాను భవము. అనంతరము పునర్జన్మము. దుష్కృత శలము సరకాను భవము. అనంతరము పునర్జన్మము. జీవి యిరీతి సుకృత దుష్కృతశలవాసనా బద్ధుడయి జనన మరణా దిక్లేశములకుఁ జిక్కును. అయితే సమత్వ బుద్ధియోగమునఁ గర్మమాచరించినచో జీవి తనకర్మవాసనలను వదలి బంధవిముక్తుడయి వైజప్రకాశ రూపమున ముక్తి నందునని భావము.

2. 52. “ యదాతే మోహకలిలం, బుద్ధిర్వ్యతి తేచివృతి

“ తదాగంతాసి నిర్వేదం, శ్రోతవ్యస్యశ్రుతస్యచ॥

ఎవ్వడవివేక రూపమైన కాలుష్యమును దొలంగి నీచిత్తము శుద్ధమగుచో యప్పుడు నీవు వినినట్టిదియు, వివరింపఁబడినట్టిదియు నయిన విషయములెల్ల నిష్ఫలములయి యనాత్మవిచారము మానుదువు. అనఁగానన్ని విషయములందు నలంబుద్ధి కలుగును, ప్రజ్ఞాపైర్యరూపంబైన యోగమునీర్ధించును. మోహకాలుష్యమునుఁ గాల్చిన వానికి శ్రోతవ్యమును శ్రుతమును, ద్రష్టవ్యమును దృష్టమును, జ్ఞాతవ్యమును జ్ఞాతమును, గ్యాప్యమును గృహీతమును సర్వము మిథ్యయనితెలిసి వైరాగ్యముకుదురును.

ని త్వేకమనఃగా వైరాగ్యమని యవైత్వతల యత్నము. సంపూర్ణఫలమని

వైవ్రతార్థము.

2. 53. "శ్రుతి వివ్రతిపన్నా తే యదా ఘాస్యతి నిశ్చలా,

"సమాధాః పచలా బుద్ధి, స్తదా యోగ మహాప్రసాదః॥

ముముక్షువుకు జ్ఞానయోగము సిద్ధించుటకు సత్వోత్తమకారణము వైరాగ్యము. ఆజ్ఞానమెట్లు సిద్ధంచునను నదిన్ని యిండుఁ జెప్పఁబడును. చతుర్వేదముల యందునుఁ గొన్నిచోట్ల గర్మములను, శాకర్మ ఫలములును, నాకర్మముయొక్క గొప్పదనములును, నాకర్మోపాసనలును, నందులఫలమును, నందులమాహాత్మ్యమును, బ్రకటింపఁ బడుచున్నవి. కొన్నిచోట్ల సగుణబ్రహ్మమును, నాసగుణ బ్రహ్మముయొక్క మాహాత్మ్యమును నాసగుణ బ్రహ్మమును సేవింపఁగలుగు ఫలాధిక్యమును బ్రకటింపఁ బడుచుండును. కొన్నిచోట్ల నిర్గుణబ్రహ్మమును, నానిర్గుణబ్రహ్మ జ్ఞానమును నానిర్గుణబ్రహ్మ జ్ఞానము వలనఁగలుగు ఫలాధిక్యమును బ్రకటింపఁ బడుచుండును. ఇవియన్నియును ముఖ్యములా? సగుణము మాత్రము ముఖ్యమా? నిర్గుణము ముఖ్యమా? ఇందులో సేవించెడు మాత్రము ముఖ్యములా? అనిసందేహము కలుగును. కావుననట్టి సమయమునందుఁ బ్రజ్ఞచేత శాస్త్రములెల్లఁ జక్కఁగ నాలోచించి శ్రుతిస్మృతులయుక్తులచేతను, సద్గురూప దేశముచేతను, సకలఫేదములు నద్వితీయ బ్రహ్మమునే చెప్పచున్నచని తెలిసికొని సకల సంశయములను ఖదలుకొని యెప్పుడును బరబ్రహ్మమునందుఁ బ్రవేశపెట్టఁబడిన బుద్ధికలవాడగునో, అనఁగా, చలనమునకుఁ గారణములైన బాహ్యవాసనలు నశించుపోవుటచేత బుద్ధి యనునది బ్రహ్మకారమునుబొంది విశేషములు లేనిదయి యుండునో యప్పుడు ప్రజ్ఞ యనునది స్థిరముగాఁగుండును. అట్టిస్థిరప్రజ్ఞయ లక్షణముగాఁగల జ్ఞానము స్థిత ప్రజ్ఞ యనఁ బడును.

కర్మయోగముయొక్క పరిణామఫలము బుద్ధినైర్మల్యము. అట్టిబుద్ధియొక్క స్థిరత్వమే స్థితప్రజ్ఞత్వమని పిలువఁబడును. భగవంతుఁ డనికొనినరీతిగ నస్తునుని యుద్ధకర్మమునకుఁ జ్రోత్సాహపఱచుటకు నింతమాత్రము చాలుగనుండెను. అయితే యర్హునకు పిదప యనుజానకుఁగలుగుస్థి తియేమనిన్ని, యట్టి స్థితిలక్షణమేమనిన్ని తెలిసికొను బుద్ధిపుట్టెను. కావున నావిషయమును గుఱించి ప్రశ్నించుచున్నాడు. ఇట్టిస్థితప్రజ్ఞని లక్షణములెల్లఁదెలియ నర్హునుడు భగవంతునిఁ గూర్చి యీరీతిగఁ బలుకుచున్నాడు.

54. స్థిత ప్రజ్ఞస్య కా భాషా, సమాధి స్థస్య కేశవ.
స్థిత ధీః కిం ప్రభాషేత, కి మానీత ప్రజేత కిమ్.

కృష్ణా! ఇదివఱకును దెప్పబడిన సమాధియందున్నవాఁడును. నేను బ్రహ్మ వైతనను సత్తి నిశ్చయజ్ఞానము గలవాఁడును, నగు పురుషుని లక్షణమెట్టి? అట్టి వాఁడు లోనులచేత నేమని పిలువబడును? అట్టివాఁడెరిగి మాటలాడును? ఎట్లు కూర్చుండును? ఏ విధముగఁ బ్రవర్తించును?

వైరిగఁ బ్రశ్నింపఁబడి భగవంతుఁడు ముందు శ్లోకమునుండి యథ్యా యాంతము వఱకుఁగల శ్లోకములచే స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణములున్ను ముముక్షువు మోక్షమును బొందుటకుఁ దగిన సాధనములున్ను బోధించుచున్నాఁడు.

2. 55. “ ప్రజహోతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనో గతాన్ ।
ఆత్మ న్యేవాత్మనా తుష్టః స్థిత ప్రజ్ఞ స్తదో చ్యతే ॥

అర్జునా! ఎప్పుడు మనస్సునందలి కోర్కెల నన్నింటిని వదలికొని యాత్మ యాత్మయందే సంతోషించుచు నాత్మా రాముఁడగు చున్నాఁడో యప్పుడు నిశ్చలమైన యాత్మ జ్ఞానలక్షణముగల స్థితప్రజ్ఞుడని పలుకఁబడు చున్నవాఁడు.

ఈ శ్లోకమునందలి “ మనోగతా కామా ” అని మనసునందలి కోర్కెలని పలికిన కారణమేమనిన:- కామము లాత్మధర్మములని కొందఱు వాదించిరి. ఆత్మధర్మములుకావు, మనోధర్మములని తెలుపుటకునై మనసునందలి కోర్కెలని వ్రాయఁబడినది. అంతఃకరణమునం దేవిధమయిన వృత్తియు లేనివాఁడయి యెవడుండునో యట్టివానిని సమాధియందున్నస్థిత ప్రజ్ఞుడని తెలియవలెను. వాస నారాహిత్యము స్థితప్రజ్ఞుని ముఖ్య లక్షణమని తెలియుము. మనోగతములగు పాప పుణ్య కర్మాపేక్షలు వదలుట సరికాదనిన్ని. పుణ్య కర్మాపేక్షలు ముక్తియందువైత ముండవలెనని ద్వైతులవాదము. ఈ శ్లోకమునందట్టి భేదముచేయలేదు. అట్టి స్థిత ప్రజ్ఞత్వముగల వాఁడు మఱల నెట్టులుండు ననిన ముందు వ్రాయఁబడిన మూడుశ్లోకార్థములచే బోధింపఁబడినది.

2. 56. “ దుఃఖే ష్యనుద్విగ్నమనా న్సుఖేషు విగత స్పృహః ।
“ వీత రాగ భయ క్రోధః స్థిత ధీ ర్మని రుచ్యతే ॥

2. 57. “య స్సర్వత్రా నభి స్నేహ స్తత్త త్ప్రప్య శుభా శుభమ్ ।
“నా భిన్నస్థితిన ద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥

2. 58. “యదా సంహరతే చా యం కూర్మింగా నీవ సర్వతః ।
“ఇద్భియా ణీద్భి యార్థేభ్య స్తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥

అర్జునా! ఎప్పుడు ప్రత్యేకాత్మ యందే, తనచేతః దా నానందించుచు, మనమును బొందియుండు కోరికలను విడుచునో యపుడు స్థితప్రజ్ఞుడగును. దుఃఖములు కలిగినపుడు దిగులు చెందని వాడును, సుఖములు గలిగినపుడు కోరికలు లేని వాడును, రాగము, భయము, క్రోధము, మొదలగునవి పోయిన వాడును, మనన శీలుడును స్థితప్రజ్ఞుడగును. ఎవఁ డన్నిటి యందును కోరిక లేనివాడయి, శుభా శుభములను బొందినపుడు సంతోషమునుగాని దుఃఖమునుగాని పొందక యుండునో వానిబుద్ధి స్థిరమయినది. ఎవఁ డింద్రియ గోచరములగు వస్తువులనుండి, తాబేలు తన యవయవములను తోనికి ముడిచికొని నటుల, వింద్రియములను లోన ముడిచికొనునో యట్టివాడు స్థితప్రజ్ఞుడగును. అని పై జ్ఞోకముల తాత్పర్యము. అనఁగా స్వాత్మానంద ర సానుభవముచేతనే సంతోషముఁ బొందినవాడయి యమృత రసపానముఁ జేసినవాడు లవణోదకము నిచ్చయింపనిలాగున విషయ సుఖముల నవేక్షింపఁడని భావము. విషయములు కామోదయమునకుఁ గారణములగును. కామము సంకల్పమువలనఁ గలుగుచున్నది. సంకల్పము వాసనాబలమున గలుగును. వాసనయనునది భోగసుఖములయలవాటున నుద్భవించును. కావున విషయ సుఖములన్ని యనర్థదాయకంబు లగును. వానిని వదలినచో స్థితప్రజ్ఞత్వము కలుగునని భగవంతుఁ డర్జునునకుఁ చెలుపుచు విషయేంద్రియము లెట్టివి. కామమెట్టిది. రాగద్వేషాదు లెట్టివి. వానినశింపఁజేయు విధమెట్టిది. స్థితప్రజ్ఞత్వమార్జించు సాధనము లెవ్వియను విషయములర్జునునకు భోధింపనిచ్చయించి యీక్రిందవివరించినవిధముగఁ బలికెనాడు.

2. 59. “విషయా వినివ ర్తంతే నిరాహారస్య దేహినః॥

“రస వర్జం రసోప్యస్య పరం దృష్ట్వా నివర్తతే.

2. 60. “యతతో హ్యపి కాంతేయ, పురుషస్య విపశ్చితః

“ఇద్భియాణి ప్రమాథీని హరన్తి ప్రపథంతుః॥

2. 61. “తాని సర్వాణి సంయమ్య యుక్త అసీత మ త్వరః॥

“వశే హి యస్యేన్ద్రియాణి తస్యప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా.

61-వ శ్లోకమునందు “తత్త్వమసి” యనువాక్యములోని తత్పదార్థ వివేచన మిమడింపఁ బడినదనిన్ని యీ విషయమే 7-12 అధ్యాయములలో విస్తరింపఁ బడినదనిన్ని మధుసూధన సరస్వతుల వారియాశయము.

విశేషము కష్టపడి యతిప్రయత్నముచే విషయమునుండి యింద్రియములను మరలించువానికి విషయ నివృత్తి కలిగినను నావిషయమందలి రాగనివృత్తి కలుగదు. అత్యస్వహృదమును దెలిసిన వానికి నావిషయమందలి రాగముగూడ, నివర్తిలును. ప్రజ్ఞావంతుఁడయిత యత్నించినను ప్రబలమగు నింద్రియములు బ్యాకులము లోఁజక్కి వివేక మానసమును గూడబలంతాఁకముగ నాకర్షించును. అక్కారణముననే యింద్రియములను మొదటవశపఱచికొనవలెను. ఇంద్రియములను వశమున నుంచుకొని సర్వప్రత్య గాత్రయగు బ్రహ్మమునేనను భావమున సమాధి నవలంబించు చుండిన యభ్యాసబలమున నెచ్చనికీ వానిప్రజ్ఞ సిరంబగునని భావము. అట్టివాఁడే సితప్రజ్ఞాదనఁబడును. అట్టివానికే విదేహముక్తి కలుగును. శబ్దాదివిషయములజయింపకున్న,

2. 62. “ధ్యాయతో విషయాన్పుంస సస్థిః క్షేమాపజాయతే॥

“సంగా త్సంజాయతే కామః కామాత్క్రోధోభిజాయతే.

2. 63. “క్రోధా ద్యతिसంమోహా ససంమోహాత్సృతి విభ్రమః॥

“స్మృతిభంశాద్బుద్ధినాశో బుద్ధి నాశా త్ప్రణశ్యతి.

2. 64. “రాగ ద్వేషవి యుక్తస్తు, విషయా నిన్ద్రియై శ్చరన్.

“అత్య వైశ్యర్విధేయాత్మా ప్రసాద మధి గచ్ఛతి.

2. 65. “ప్రసాదే సర్వదుఃఖానాం హాని రహ్యే ప జాయతే.

ప్రసన్న చేతసోపశ్యత బుద్ధిః పర్యవతీతతి.

పురుషుడు విషయములను తలచిన మాత్రాన వాని యందలికిఁ బ్రీతి పుట్టును. ప్రీతిపుట్టినమాత్రనే, కామముజనించును. ఆకామమునకు నెద్దియేని భంగము కలిగినచోఁ గ్రోధము బుట్టును. క్రోధముచే యుక్తాయుక్తజ్ఞానము చెడును. అట్టియవివేకములన శాస్త్రోపదిష్టమయిన స్మృతికి హానికలుగును. స్మృతిహానిచే

బుద్ధిసామర్థ్యము నాశమగును. కావున మోక్షపేక్ష కలవాడు మనస్సును స్వాధీనపఱచుకొని, రాగద్వేషములను వదలి శారీర యాత్రకు దగినంత మాత్రమన్న పానాదులఁ గొనుచు చిత్తప్రసాద మొందవలెను. ఆరీతిగఁ జిత్తప్రసాదత్వము కలిగినయెడ సర్వదుఃఖములు నశించును. అత్యాకారమై బుద్ధి స్థిరముగ నిలుచును. కావున మానవుడన్నివిధములఁ జిత్త ప్రసాదత్వ మాజ్ఞింపవలెను. “ అగ్నిసంగద్యథాలోహ, మగ్నిత్వముపగచ్ఛతి. ఆత్మసంగాత్తథా గచ్ఛత్యాత్మతా మింద్రియాదికం. అగ్నిసంగమువలన లోహ మెఱులయగ్నిభావమందునో, యటులనే యాత్మసంగము వలన నింద్రియములాత్మత్వమును బొందునని యభిప్రాయము వైరీతిగఁ జిత్తస్థైర్యమును లేని వానికి.

2. 66. “ నాస్తి బుద్ధి రయుక్తస్య సచాయుక్తస్యభావనా॥

“ స చా భావయతశ్చాంతి రశాంతస్య కుత సుఖమ్॥

చిత్తస్థైర్యము లేనివానికి నాత్మస్వరూప జ్ఞానము కలుగదు. వీలయన వానికి నాత్మస్వరూపచింతనమే పుట్టదు. ఆత్మస్వరూపచింతనములేనివానికి సనర్థ నివృత్తి సంభవింపదు. అసర్థనివృత్తి కానిచే సుఖము కలుగదని తాత్పర్యము. ముముక్షువులయి యుండు యతులకునైనను సమ్యక్ జ్ఞానములేక ముక్తి సిద్ధింపదనిన్ని, సమ్యక్ జ్ఞానము సమాధియోగములేక సిద్ధింపదనిన్ని, సమాధియోగ మింద్రియనిగ్రహములేక చేకూరదనిన్ని, యింద్రియ నిగ్రహము రాగాది త్యాగము లేక సంభవింపదనిన్ని, కావున ముముక్షువు ప్రారంభమున రాగాదులను వదలి యింద్రియ నిగ్రహమొనర్చి సమాధి యోగమును సాధించి, సమ్యక్ జ్ఞాన మందవలెనని. విదేహ ముక్తికి నిదియ ముఖ్యసాధనమనిన్ని, వైశ్లోకముల ఫలితార్థము. ఇక నింద్రియములనుండి కలుగు సనర్థము లేవనినః—

2. 67. “ ఇంద్రియణాం హి చరతాం యన్మనోను విధీయతే ।

“ త దస్య హరతి వ్రజ్ఞాం వాయు ర్నావ మివాం భసి ॥

2. 68. “ తస్మా ద్యస్య మహాబాహూ ని గృహీతాని సర్వతః ।

“ ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యస్తస్య వ్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥

ఉపరతేంద్రియుఁడుకాని వానికి సుఖములేదు. ఎందుకనఁగా ఇంద్రియములు విషయములందు పక్షింపుచువుడు వానిని వెంటదించి మానసమును బోనిచ్చి

నయెడల, నామనస్సు జలమునందుఁ జోవు నోడను పెద్దగాలి యెదిరించి హరించునట్లు, బుద్ధిని హరించి విషయాధీనతఁ జెక్కును. కావున విషయ ధ్యానాదులు విడిచి విషయము లింద్రియములందుఁ బ్రవేశింపనటులఁజూచి నిగ్రహించి యాత్మ విషయ బుద్ధిస్థిరముగ నిలుపవలెను.

2. 69. “ యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం బాగర్తి సంయమీ !

“ యస్యా జాగ్రతి భూతాని సా నిశా పశ్యంతో మునేః॥

అప్రసా! ఏవిషయము భూతకోటికిఁ గనరాని రాత్రిగనుండునో యా విషయము, సంయమికిఁ బగలుబలె గనపడుచుండును. ఏవిషయము భూతకోటికిఁ బగలుబలె గనపడుచుండునో యా విషయము సంయమికి రాత్రింబోలె గనపడదు.

అనఁగా భూతకోటికి బ్రహ్మ మగపడదు. సంయమికి విషయము లగపడవు.

సంయమి శబ్దమునకు సన్యాసియని యవ్యైతుల యగ్ధము. ఇంద్రియ నిగ్రహమొనర్చిన కర్మయోగియని వ్యైతార్థము.

2. 70. “ ఆపూర్వమాణ మచల శ్రుతిశ్చ సముద్ర మాపః ప్రవిశంతియద్యత్ !

“ తద్వ త్కమాయం ప్రవిశంతి సర్వే సశాంతి మాప్నోతి సకామ

కామీ ॥

అనేకములైన నదులలోని యుదకములచేత సంపూర్ణముగ నిండింపఁ బడినవైనప్పటికిని, హద్దుమీఱనట్టిన్ని స్థిరమైనట్టిన్ని, యనికిగల సముద్రమునందు వర్షోదకము లేవిధముగఁ బ్రవేశించి లీనమగునో యటులనే, సకలకోర్కెల చేతను, నిండినవాడును సుఖదుఃఖములువచ్చినను సంతోష వ్యసనములు పొందక సర్వకాలములందును సమభావము పొందియున్నవాడును నయిన బ్రహ్మనిష్ఠ సమస్తములగు కోర్కెలు లీనమగుచున్నవోఅట్టి బ్రహ్మనిష్ఠుఁడుచిత్తశాంతి రూపమైన ముక్తినిఁ బొందుచున్నాఁడు కాని విషయాభిలాష కలవాడు చిత్తశాంతి రూపమైన ముక్తినిఁ బొందఁడు. విదేహముక్తుఁడు బ్రహ్మములో వైకృతమగుస్థితి నీశ్లోకము నఁజూపబడినది. ఈ శ్లోకమువ్యైతులు బ్రహ్మైకత్వము స్థాపించుచున్నదని కొందఱు భాష్యకారులు పలికినారు.

2. 71. “ విహాయ కామాన్ యస్సర్వాన్, పుమాంశ్చరతినిస్సృహః

“ నిర్మమో ని రహంకార, స్స శాంతి మధిగచ్ఛతి.

లోకములోనేమానవుడు సకల విషయములను వదలి, విషయములు కావలెననియెడు తలంపులేనివాడును నేవస్తువునందును నాదియనియెడు నభిప్రాయములేనివాడును, గర్వములేనివాడును, నయియుండునో యట్టివాడు సకలదుఃఖినివృత్తిరూపమైన మోక్షమును బొందునని యభిప్రాయము.

ఈ స్లోకములోను తత్వమనియను వాక్యములోని “ త్వం ” పదార్థ విషయము బోధింపఁ బడినదని మధుసూదన సరస్వతులవారి యాశయము.

2. 72. “ ఏనా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ వైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి ।

“ స్థిత్యా స్యామస్త కాలేపి బ్రహ్మ నిర్వాణ మృచ్ఛతి ॥

బ్రహ్మ నిర్వాణార్థము బ్రహ్మములో వైకృతమని యవ్వైకతల పాదము, వైకతలూ శబ్దము బ్రహ్మమునకు విశేషణమనిన్ని, జీవి నిశ్చల రూపమైన బ్రహ్మస్థమును జేరుననిన్ని యర్థము చేయుచున్నారు. నిర్వాణ శబ్దము సన్న్వయించుటలో ద్వైకతలు విశేషకప్రపదినారుగాని తృప్తికరముగలేదు. నిర్వాణమనఁగ నాకారము లేనట్టి యని యర్థముచేసినారు. మీ మతమురీతిగఁ బరమాత్మకు సంగంగాములు గల రూపమున్నదియే యని ప్రశ్నించినచో నారూపము విరించి బ్రహ్మ మొదలగు వారికే గల రూపము కాదని వాదించినారు. ఈ విషయమున శ్రీ మద్వాచాస్యల వారు తాత్పర్యనిర్ణయములో విశేషముగ వ్రాసినారు. దానినిఁ జూడక యే యభిప్రాయ మిచ్చుటకునురాదు.

అర్జునా! నేనిదివఱకుఁ జెప్పబడిన నిష్ఠయంతయును బ్రహ్మవిషయమైనది. ఇట్టి బ్రహ్మనిష్ఠను బొందినవాడు మోహమునుఁ జెందఁడు. ఈ బ్రహ్మనిష్ఠను ముసలితనమునం దవలంబించి నప్పటికిని దప్పక మోక్షము గలుగును. బ్రహ్మ నిష్ఠయనఁగా సర్వ కర్మములు సన్న్యసించి బ్రహ్మరూపుడై యుండుటయని యర్థము. సర్వ కర్మములను సన్న్యసించిన సన్న్యాసీ మోహమందఁడు. గృహస్థుఁ డగువాడు ధనము మొదలగునవి నశించిపోవుటవలన తలుచుగా మోహమును బొందును. అన్ని విషయములలోను జిత్త విశేషము కలవాడయి పరమార్థ వివేకము లేనివాడగును. ముక్తియన జీవ బ్రహ్మైక్య జ్ఞానమునందుట. ఈ జ్ఞానేయమగు జ్ఞాననిష్ఠను బొందుటకు నుపాయము కర్మనిష్ఠ. వై రెండుసాధనములీ యథాయమున బోధింపఁ బడినవి.

వై స్లోకమున “ అర్జునా! ఇదియే బ్రాహ్మీస్థితి ” యని పలుకఁ బడినది.

ఈ బ్రాహ్మీస్థితి యెట్టిదనునది తెలిసికొనుటకు, నలుబది యెనిమిదవ శ్లోకమునుండి
 బిచ్చిది యొకటవ శ్లోకము వఱకును గల యిరువది నాలుగు శ్లోకార్థములు చక్కగఁ
 బఠించి మననము చేసినచోఁ దెలియవగును. స్వాసేనేంద్రుఁడయి మనో వైర్మల్యము
 నంది సమత్వబుద్ధి యోగము కుదిరి, యంతర్బుధియయి, యాత్మావలోకనానంద
 మున నుండువాఁడు బ్రాహ్మీస్థితి యందిన వాఁడని యర్థముగుచున్నది. ఇట్టి పథ నందు
 ప్రయత్నము మానవలెను. తన యంత్యకాల సమీపముననైనను బ్రయత్నింపవగును.
 స్థితప్రజ్ఞావస్థలోఁగాని బ్రాహ్మీస్థితిలోఁగాని సంఘమువలన సన్నాహస్థియై యడవిఁ
 జేరినవలెనని యీ యథాయముతో నెఱవలెను భగవంతుఁ డుపదేశించినట్టగపడ
 లేదు. ఆహారాదులు వలన భవిషి విషయాదులను గృహింపజేయవలెనని పైతము
 కలుక బడలేదు. దేహమును నారోగ్యముగ నుంచుకొని, స్వాస్థ్యకపరుడవుగాక, నీతి

ప్రవర్తకుఁడవయి, సంఘాభివృద్ధికేగాను నిష్కామ భగ్న కర్మాచరణుండవయి బ్రా
 హ్మీస్థితి నందు బ్రయత్నింపుమని భగవంతుఁడు బోధించెను. భగవంతుని గీతోపదేశ
 ముఖ్యవిషయము. కర్మాచరణమువల్లనే జ్ఞానమార్జింపి మోక్షమందవలెనని యుండు
 నుగాని ప్రపంచ సాంఘిక కర్మములు నడల వలెనని యుండదు. భగవంతుని యుద్దేశ్య
 మట్టివయి యుండినచో యథామొనర్చి శాత్రవ సంహారమునకు నుపక్రమింపుమని
 బోధించు చుండలేదు.

సభ్యులారా! అర్జునుఁడు స్వజన హింస యొనర్పజాలక, వ్యామోహ
 చిత్తుఁడయి శోకించి యుద్ధమువలదని మానికొనెను. భగవంతుఁడదికని, తానొన
 ర్పజూనిన ధర్మసంస్థాపనకర్మమునకు నర్జునుఁడు సాధనముగ నుండవలెనని యెం
 చెను. కావున నర్జునునకుఁ బ్రారంభమున సాంఖ్య యోగమును దెలుపుచు నాత్మకు
 నిత్యత్వము సమృతత్వము, నచలత్వమును నిరూపించి దేహమునకు నాత్మకునుగల
 భేద మెఱుకపఱచెను. ఇటు సాంఖ్య బోధనచే నర్జునుని శోకమునుమాన్చి ప్రతిమా
 నవుండును మోక్ష మందనుగలసాధనల క్రమ మీయథాయమున సంగ్రహముగఁ
 దెలుపుచు నట్టి సాధనలవివరము ముందొక్కొక్క విషయ మొకయథాయ
 ముగఁ బలికినాడు. అది యెటులయినది ముందు మన మెఱుంగఁగలము.

శ్రీ

త్ర త్రి యా ధ్యా య ము.

క ర్త యో గ ము.

ఇతి

బళ్ళారిలో వ్రాసెనుగానుండిన.

శ్రీ. శ్రీ. బ్రహ్మశ్రీ|| కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారిచే

రచియింపబడినది.

వారిజ్యేష్ఠపుత్రులగు శ్రీ. శ్రీరామ్మరావుచే

బ్రకటింపబడియె.

మొదటికూర్పు.

బళ్ళారి.

అంధ్రముద్రాక్షరశాలయందు.

ము ద్రి త ము.

1925.

Registered Copy-Right.

తృ తీ యా ధ్యా య ము.

క ర్మ యో గ ము

ఈ యధ్యాయమునకుఁ గర్మయోగమని నామము. కర్మమననేమి? కర్మ యోగమననేమి? యను విచార మించుక లేలుపుటకిది యోగ్యమగు స్థలముగనున్నది. ఈ కర్మము సృష్ట్యాది నే మాయతోఁగూడ నగపడినది. కావుననే కర్మకు మాయ యనునామము వైతమున్నది. ఈ కర్మవిషయ మనాదిగనుండు ఋగ్యజు స్సామములను త్రయీ వేదములలోను దెలుపఁబడినది. ఆ వేదకర్మాచరణ విధాన వివరములు విస్తారముగఁ బ్రాహ్మణములలోఁ దెలుపఁ బడినవి. అందుఁ దెలుపఁబడిన విషయములు త్రయీధర్మములని ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. ఈ ధర్మాచరణము లెల్లఁ బుత్ర, పౌత్ర, పశు, రథాశ్వ ధన, ధాన్యాది సంపత్తిని గోరుచు నింద్రాగ్ని వరుణ రుద్ర పుష్టన్యాదులను బ్రార్థించుచు జ్యోతిష్టోమ యజ్ఞ యాగాదులు సలుపు కర్మములతో నిండినవి. వీనికి శ్రౌతకర్మములని పేరు. వీని యాచరణ విధానములలోఁ గొన్ని బ్రాహ్మణములందు భిన్నసాంప్రదాయము లేర్పడినందున వానినెల్లఁ గ్రోడీకరించి యేకీకరణ మొనరించి జైమిని ఋషి మీ మాంసయను పేర విధులొనరించెను. దీనికి కర్మకాండమని పేరువైత మున్నది. ఈ కర్మకాండ విచారములెల్లఁ గామ్యకర్మ విచారములైనను దహాచరణములవలన వైహిక స్వార్థిక సుఖప్రాప్తియే గాక మోక్షమువైతము లభించునని జైమిని పలికెను. కొంతకాలమునకు నీ శ్రౌతకర్మములు, హింసాకర్మములతో నిండినందునను నాచరణ విధానము కష్టమయ్యెయ్యుండు కారణంబునను, మరియు ననేక కారణములవలనను, విశేషజనులు వదలిరి. పిదపఁ బంచయజ్ఞాది స్మార్త కర్మములు స్మృతి సంబంధములైనవి వక్షాశ్రమ ధర్మ కర్మములు, వైతిక సామాజిక కర్మములు. వేయేల మనుజులచేఁ జేయఁబడు పాపరహితములైన సర్వ శుభాశుభ కర్మములున్ను యజ్ఞసామమున లోకములో బ్రబలి రూఢీకవచ్చెను. శ్రుతియోర్హమగు యుద్ధమువైతము యజ్ఞముగ భావింపఁబడెను. శ్రౌత సాంబంధిక వైదిక కర్మములకుఁ జేరికగఁ బైనఁ బలుకఁబడిన స్మార్త వైతిక గృహ్య సామాజిక ధర్మములన్ని

మును గర్భకాండలో వచ్చెను. ఈ రీతిగ దేవ, ఋషి విత్తలము గుఱించి చేయబడు సర్వకామ్య కర్మములున్న మోక్షదాయకములని కర్మములు కొండలు నిర్ధరించి యుండిరి.

బ్రాహ్మణములకాలానంతరమునఁ ద్రయివేదులగు ఋషులనేకు లర శ్యాములందేరి జ్ఞానమార్జింపఁ బలుమార్గములు గనిపెట్టి యా సాధనములనెల్ల నార శ్యాకముల రూపములుగను ఉపనిషద్రూపములుగను సిద్ధాంతము లొనర్చిరి. ఈ సిద్ధాంతములలోను భిన్నమార్గము లనేకములేర్పడి పరస్పర విరుద్ధములుగ నుండి నందున బాదరాయణా చార్యులవారావిరుద్ధములను సవరించి యా జ్ఞానసార మెల్ల సూత్రములుగ నేర్పఱచిరి. ఆ సూత్రములకే బ్రహ్మసూత్రములనిన్ని శారీర కసూత్రములనిన్ని పేరువచ్చెను. వీనికి వేదాంత సూత్రములనిన్ని జ్ఞానకాండ యనిన్ని నామము కలిగెను. జైమిని సూత్రములకున్న బాదరాయణాచార్యుల సూత్రములకును మీ మాంసయును పేరుండినందున దానిని గుర్తింప గర్భకాండ పూర్వ మీ మాంసయనిన్ని, జ్ఞానకాండ యుత్తర మీ మాంసయనిన్ని జనులు పిలువసాగినందున నిప్పటికిన్ని యవేనామములు దూఢిలోనున్నవి. జ్ఞానమొక్క టియే మోక్షసాధనమని వేదాంతము నిర్ధరించిరి.

కర్మజ్ఞాన సాధనము లీరీతిగ భిన్నాభిప్రాయములు గలవై వెనఁగులాడు ముండ గీతోపదేశము భగవంతుఁడు గీతామూలకమున నర్జునుని నెవమున లోక మునకు బోధించెను. భగవంతుఁడు జ్ఞానమే మోక్షమునకు ముఖ్యసాధనమనిన్ని యా జ్ఞాన మార్జింపఁ గర్మాచరణమే ముఖ్యమనిన్ని తెలిపెను. అయితే మనుజుఁ డొనరించు కర్మములు కర్మకాండ ఫలస్తుతులలోఁ బ్రతిఫలరీతిగ ఫలాపేక్షచే నొన రింపఁ గూడదనిన్ని ఫలాపేక్షచే నొనరింపఁబడు కర్మము లాత్మను వాసనారూప ముగ నాచ్ఛాదించి బంధించుననిన్ని కావున మోక్షముక్తులుగదనిన్ని ఫలాపేక్షలేక నిష్కామకర్మము లొనరించినచో యాత్మను బంధింపఁ జేయఁజాలని కారణంబున నాత్మకు ముక్తికలుగుననిన్ని బోధించెను. ఇట్టి నిష్కామ కర్మాచరణంబునకుఁ గర్మ యోగమని నామముకలిగెను.

(ఎ) అకర్మమున కంటెను (*Inactivity or inaction*) కర్మ.

మొనరించుట మేలని రి.వ శ్లోకము బోధించెను.

(వి) ఈశ్వరావ్వణము కాక యింద్రాగ్ని వరుణాదులకు ఫలాపేక్షతోఁ జేయు కర్మములు బంధహేతువులని 9-వ శ్లోకము పలికెను.

(సి) శ్రౌత స్మార్త కర్మములు ప్రజలతోఁ గూడఁ బ్రజాపతి సృష్టించెను. గావున నవి ఫలప్రదాయకములైనను వానిని వదలక యోగముక్తులై చేయుఁడని యగ్నిమిచ్చులాగునఁ బరియవ శ్లోకమునఁ బలుకఁబడినది.

(డి) దేవతలనుగుఱించి జేయు యజ్ఞములచే దేవతలు తృప్తిపండి ప్రజలను దృష్టిపండితురనిన్ని యీ రీతిగఁ బరస్పర సాహాయ్యకారులుగ నుండ నలెననిన్ని దేవతలించిన వస్తువులు గ్రహించి వారికి మఱుల నియ్యని వారు దొంగలనిన్ని అన్నమువలన భూతకోటి పుట్టుననిన్ని పక్షన్యూనిచే నన్నము పుట్టుననిన్ని యజ్ఞమువలనఁ బక్షన్యూడు పుట్టుననిన్ని కర్మమున యజ్ఞము పుట్టుననిన్ని సర్వగతమగు వేదము యజ్ఞమునందుంపఁ బడినదనిన్ని 10-11-12-13-14-15-వ శ్లోకములు కామ్యకర్మములు ఫలదాయకములని పలుకబడినవి. సృష్ట్యాదినుండి యీ కర్మచక్రము తిరుగుచున్నదనిన్ని, యీ చక్రము ననుసరించి వ్రతమునుజూడు నడచికోసవలెననిన్ని పలుకఁబడినది. (గీ 16) అయితే పై విధములగు పలు కర్మములు బంధహేతువులని యెన్ని యాత్మయే ముఖ్యవిషయముగఁగొని ఫలాసక్తత వదలి కర్మము లొనర్పవలెననిన్ని, కామసంకల్ప వర్జితములైనచో పై కర్మములన్నియును జ్ఞానదాయకమై తద్వైరామోక్షమునిచ్చుననిన్ని యారీతిగ ఫలాసక్తత లేనివాని లక్షణము తెల్పి యనునదిన్ని 18-20-21-22-23 శ్లోకములలో వివరించి పై ప్రకారము జ్ఞానమార్జించిన మనుజుఁడు శౌరామసాధనము లైన సృక్స్నివాదులయందును శౌరామ ద్రవ్యాదులయందును యజమాని యగు తనయందును నగ్నియందును బ్రహ్మమును జూచుచున్నాడని 24-వ శ్లోకమునందు కర్మయోగముయొక్క పరిణామస్థితిని మోక్షముగ వర్ణించి దానిమహిమ యుపదేశింపఁ బడినది.

గీతయందుండు పరమరహస్యమే కర్మయోగరహస్యమని బ్రహ్మచారి గంగాధర తిలక్కుగారు తమ గీతారహస్య గ్రంథములో విశేషముగ వ్రాసినారు.

తృ తి యా ధ్యాయము.

ఈ యధ్యాయమున సాధనభూతమైన కర్మనిష్ఠను బ్రాముఖ్యముగఁ జెల్పించుచు సాధ్యభూతమైన జ్ఞాననిష్ఠ నప్రథానంబుగఁ బ్రతిపాదించఁబడినది. ఇందుఁ గర్మవిషయమువిశేషముగఁ బలుకఁబడినది కావున నిది కర్మయోగమును నామంబున యాశీకి నెక్కెను. ఇదిబ్రహ్మవిజ్ఞానయోగముని నైతము కొంచఱు దీనినిఁ బిలుచు చున్నారు.

పరమార్థతత్త్వ విషయనిష్ఠను బోధించుసాంఖ్యమును శ్రేయోభిలాషి యగు భక్తునకు బోధించి తన్నట్టివాఁడు కానివానింబలె, దానికి విపరీతమగు కర్మమునందు భగవంతుఁడెటుల తన్నునియోగించెనని యర్థముఁడు చిత్తంబునఁదత్తి రపాటంచెను. బుద్ధిశుద్ధిద్వారంబుననైనను వర్తమానజన్మమునందే ఫలముగలుగు ననునియమము లేనికర్మమునందు నన్నునియోగించెనే భగవంతుఁడని యర్థముఁడు మనమున వనటఁజెంచెను. కృష్ణునిజూచి,

1. “ జ్యాయసీ చే త్కర్మణ స్తే మతాబుద్ధి ర్జనార్దన,
“ త త్కిం కర్మణి ఘోరే మాం నియోజయసికేశవ.
2. “ వ్యామి శ్రే దైవ వాక్యేన బుద్ధిం మోహయసీవమే.
“ త దేకం వద నిశ్చిన్య యేన శ్రేయోహ మాప్నుయామ్.

కృష్ణా! అత్యైవలోకనమునకు జ్ఞాననిష్ఠయే సాధనమనిచెప్పితివి, కావునఁ గర్మనిష్ఠకన్న జ్ఞాననిష్ఠయే యధికమని తెలియవచ్చును. సకలేంద్రియోపరతిచే జ్ఞాననిష్ఠసాధ్యమని నీవే పలికితివి. అటుపలియు నింద్రియవ్యాపారరూపం బున నాత్యైవలోకన విరోధియును భయంకరంబునునగు కర్మమునందు నన్ను నియోగింపనేల? నీవశనంబులు పూర్వాపరవిరుద్ధమగుటవలన వ్యామిశ్రములయి నాబుద్ధి కివి మోహముఁగలిగించెను. కావున మిశ్రముగానటులనేకవాక్యముగ నే నేమియనుష్ఠింపవలెనో నాకు నెద్దిశ్రేయస్కారియో దానిని, నిశ్చయించి చెప్పమని భగవంతునిఁ బ్రార్థించెను. కర్మార్థమిచట కామ్యకర్మమా? నిష్కామ కర్మమా? యనువిషయమున గొప్పవాదము జరిగి నిష్కామకర్మమేయని యద్వైత విశిష్టా ద్వైతులు నిర్ధరించినారు. తెంటికినిసామాన్యమగు దైకల్పికకర్మమని ద్వైతులు నిర్ధరించినారు.

అష్టానుకీర్తనముకొలుచు జ్ఞానము హెచ్చని మొదటివారు నిర్ధరించినారు. రెండును సమానమని రెండవవారు నిర్ధరించినారు.

(2) కృష్ణుని బోధనలోనే సందేహాశ్చక్కు నిచ్చు వాక్యములున్నవని యద్వై తులవాదము. సర్వోత్తముఁడగు కృష్ణునివాక్కులలోనేసందేహముండదు. అర్జునుని బుద్ధిలోనే మాలిన్యముకలిగెనని ద్వైతులవాదము. ఇట్టివాదములు నిర్ధరించుటకు శబ్దములను బట్టియూర్చి శ్రమపెట్టినారు. ఇచటబుద్ధియనఁగా సమత్వబుద్ధి. అట్టి సమత్వబుద్ధినే నాన్దింపెద. కన్యమేలచేయవలెనని యర్జునుఁడు. శ్రుద్ధింపఁ గర్మయోగమే సమత్వబుద్ధి నాన్దింప సాధనమని భగవంతుఁడు బోధింపఁ బోవుచు న్నాడు.

3. “ లోకేస్త్రితా ద్వి విధా నిస్తా పురా ప్రోక్తా మయానమ,
జ్ఞాన యోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్.

ఈ శ్లోకములో “ పురా ” యనుశబ్దమునకు గల్పాదియని శ్రీశంకరాచార్యులవాదముచేసిరి. ద్వితీయాధ్యాయములోనని శ్రీమధ్వాచార్యుల వాదముఁ జేసిరి. అర్జునుఁడజ్ఞానియైనందున కర్మయోగము బోధింపఁబడినదని శంకరాచార్యులనిరి. అర్జునుఁడు దేవాంశసంభూతుఁడై నందున యజ్ఞానికాదని శ్రీమధ్వాచార్యులవాదము. నిష్కళబ్దమునకు స్థితియని యద్వైతుల వాదము. మోక్షమని ద్వైత వాదము అపుడు భగవంతుఁడర్జునుని యభిప్రాయంబు గుఱిచింగి అర్జునా!

పూర్వము సుప్రసిద్ధి యందు నేను ప్రజలసృష్టించి వారభ్యుదయనిశ్చేయ సంబులు పొందుటకయి రెండువిధములగు నిష్టలేర్పఱచితిని. సాంఖ్యులకు జ్ఞాననిష్టయనిన్ని, యోగులకుఁ గర్మనిష్టయనిన్ని, విధించితిని పలికెను. అనఁగా, బ్రహ్మచర్యశ్రమము నుండియే, యాత్మవిషయవివేకజ్ఞానముఁగలవారుగనుండి సప్త్యసింపి నవారయ వేదాంత విజ్ఞానసునిశ్చితార్థులయిన పరమహంస పరివ్రాజకులకు సాంఖ్య నిష్టఁచెప్పఁబడినదనిన్ని, యటుకానివారికిఁ గర్మనిష్టఁచెప్పఁబడినదనిన్ని యర్థము. అర్జునా! నేబలికనవలుకులలోఁ బరస్పరవిరోధమున్నదనుటకు నీ బుద్ధిబోషము. “ విద్యు బుద్ధి, శక్తి, అవస్థ, ” యీవిషయముల నేజక్కఁగనాలోచించి నీకుఁగర్మమునందై యధికారముగాని సన్న్యాసమునందు లేదనిపలికితిని. జ్ఞానసిద్ధినాన్దించుటకుఁ జిత్తశుద్ధి యవశ్యకమనిన్ని చిత్తశుద్ధికలుగుటకుఁ గర్మమాచరింపవలెననిన్ని పలికితిని. కర్మములు విడిచిబుద్ధినాశ్రయింపుమనినే బలుకలేదు. రెంటినిఁజేయుమని దైతమునే బలుక

లేదు. జ్ఞానకర్మనిష్ఠులు భిన్నపురుష కర్తృత్వములని తెలియుము. కర్మములగు గృహస్థులకు కర్మయోగము. కర్మరహితులగు సన్న్యాసులకు సాంఖ్యయోగమని వాయుభిప్రాయమని భగవంతుడు నిశ్చయించి పలికెను. అశుద్ధచిత్తుడగువాడు చిత్తశుద్ధిగలుగు పర్యంతము కర్మ మనుష్ఠింపవలెనని ముఖ్యాభిప్రాయమువెల్లడించెను. ఈ శ్లోకమునకు భాష్యమొనర్చుటతో శ్రీమద్వాచాగ్యులవారాధికారికనిరూపణమొనర్చి సనకజనకాదులను దృష్టాంతములుగఁగొని, యర్జునుఁడాధికారికుడని జ్ఞానకర్మనిష్ఠులు రెండు సమష్టింపవలెనని యర్జునునకు బోధించినటుల తాత్పర్యపడినారు. శ్రీరామానుజాచార్యులధికారనిరూపణము చేయక యవస్థ నిరూపణము చేసినారు. అనఁగా నెట్టివాఁడయినను బ్రారంభమునఁ గర్మములొనర్చుచుఁ జిత్తశుద్ధిగలిగించుకొనినవాఁడే చిత్తశుద్ధిగలిగినపిదప సాంఖ్యబుద్ధి నాజ్ఞింపగునని వారితాత్పర్యము. సాంఖ్యనిష్ఠకుదిరియుండినను జనకాదులవలె న్నాధికారికులయి కర్మములాచరింపనగునని లోకసంగ్రహార్థము శ్రీమద్వాచాగ్యులవారు పలికిరి. శ్రీ శంకరాచార్యులవారు బ్రాహ్మణునకు మాత్రము వర్ణాశ్రమ ధర్మములు నాలుగు శాస్త్రసమ్మతములు. గావునసాంఖ్యయోగమగు సన్న్యాసాశ్రమము బ్రాహ్మణునకుఁ జెల్లుననిన్ని మిగతవారికిఁ జెల్లదనిన్ని శ్రుతియునకు మూడో యాశ్రములనిన్ని నాల్గవయాశ్రమము లేదనిన్ని వైశ్యునకు బ్రహ్మచర్య గృహస్థాశ్రమములు గాని వాన ప్రస్థసన్న్యాసాశ్రమములు లేదనిన్ని శూద్రునకు గృహస్థాశ్రమ మొక్కటియేయనిన్ని యధికారనిరూపణము చేసియున్నారు. జ్ఞాననిష్ఠ సన్న్యాసులకు కర్మమని భగవంతుడు పలికినాడు.

4. “ న కర్తృణా మనారమ్భా నైష్కర్మ్యం పురుషోక్షుతే |

“ న చ సన్న్యసనా దేవ సిద్ధిం సమధి గచ్ఛతి.

కర్మములననుష్ఠించినఁ గానినైష్కర్మ్యం బసంబడుజ్ఞానయోగనిష్ఠసిద్ధింపదు. జ్ఞానములేక, కర్మపరిత్యాగంబుచేసి సన్న్యసించితినిచో నైష్కర్మ్యము లభింపదని శ్లోకార్థము. జ్ఞాననిష్ఠయందు సన్న్యాసులకే యధికారమని భగవంతుని యభిప్రాయము.

దేనియందుఁగర్తృములేదో యదినిష్కర్మము. దానిభావమేనైష్కర్మ్యము. ఇదియేసన్న్యాసలక్షణము. కర్మములకు దేయక పురుషుఁడు మోక్షమందఁడు. కామ్యకర్మముల విడిచినమాత్రానైష్కర్మ్యము మోక్షమందఁడు. అకామ్యకర్మము

ష్ఠానముచే సంతఃకరణశుద్ధిగలిగి దానివలన జ్ఞానము సిద్ధించినచో సాజ్ఞాన మువలన మోక్షము కలుగుననెను. అజ్ఞానులు కర్తృబద్ధులని వైష్ణవర్త్య మన మోక్షమని ద్వైతవాదము. జ్ఞానయోగమని యద్వైతవాదము.

ఏకర్తమును బ్రారంభింపకయున్నచో బంధముండదుగదాయనిన నటు కర్మమువదలియుంట గొప్పపాపము. వైగానకలకర్మములు వదలి యుంట స్వభావ విరుద్ధము. అసాధ్యము. జ్ఞానయోగులు కర్మములు వదలుట సాధ్యముకదా యనిన నట్టివాడునిష్కామకర్మమొనరించి చిత్తశుద్ధిద్వారా జ్ఞానమార్జించి తద్వారాపర బ్రహ్మమునే జ్ఞానచక్షువులచే జూచుచు పరబ్రహ్మమునందైక్యమందుదురు. అట్టిజ్ఞాన దశయందువారికి బాహ్యస్రపంచము మిథ్యయగును. కావున ప్రాపంచికకర్మములే మిథ్యయగును.

3. 5. “ సహి కర్షత్ త్క్షణమపి జాతు తిష్ఠ త్య కర్మ కృత్ .

“ కాచ్యతే హ్యవశః కర్మ సర్వః ప్రకృతిజై స్తుతే .

జ్ఞానరహితమయినకర్మ సన్నాసమున వైష్ణవర్త్యసిద్ధి పురుషుడు పొంద నేరడు. ఏలయన, అజ్ఞాని ప్రకృతిజన్యంబులగు, సత్త్వరజస్తమోగుణములచే బర వశుడయికర్త మొనరింపబలవంత బెట్టబడును. అనఁగా! నూరకయుంట బ్రహ్మనిష్ఠునికీ దక్కమఱియెవ్వఱికిని ఘటిల్లదు. సుషుప్తియందుదక్క జాగ్రత్స్వప్న ములందెల్లపుడు కాయముచేగాని, మనస్సుచేగాని, వాక్కుచేగాని, చక్షురాదు లచేగాని యేదోయొక కర్త మొనర్చుచునే యుండును. సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకమగు మూలప్రకృతివలనఁ బుట్టినద్రవ్యవాసన, గుణవాసన, కర్తవాసన, జాతివాసన, రాగద్వేషాదులు వీనివలన బ్రేరింపఁబడినవాడయి పరవశతనెద్దియో యొకకర్త మొనర్చుచుండును. కావునఁ జిత్తశుద్ధిరహితునకు సర్వకర్తసన్నాస సంబుఁ గుదురదు. సన్నాసముచే గలుగుజ్ఞానమును లభింపదు. కావునసంతఃకరణ శుద్ధిలేనివాడు జ్ఞానమును సాధింతుననినట్టివాడు మిథ్యాచారుడనిన్ని దాంబ్రి కుడనిన్ని పిలువఁ బడును.

ఈ శ్లోకమునందలి “అవశః” శబ్దమునకు భగవంతునివశుడయి యని దై వైతలక్షణముచేసినారు.

3. 6. “ కర్మే వ్రియాణి సంయమ్య య ఆత్మే మనసా స్మరన్ ।

“ ఇద్వి యాథాన్వి మూఢాత్మా మిథ్యాచార స్స ఉచ్యతే ॥

కర్మేంద్రియములను నిగ్రహించి భగవద్భావనాజంబున నుండియు విషయములు మానసంబును జలింపఁజేయుఁబడు చుండువాఁడనదాచారుఁడు. దాంభికుఁ డాత్మవంచకుఁ డగును. కావున మానసేంద్రియముల విషయములపైఁ బో నటుల నిగ్రహింప వలెనని భావము.

3. 7. “ య స్త్విద్వియాణి మనసా ని యమ్యా రభతేన్ద్రుః ।

“ కర్మే న్ద్రియైః కర్మ యోగ మ సక్త స్స విశిష్యతే ॥

ఎవఁడు జ్ఞానేంద్రియములను నిగ్రహించి ఫలాభిలాష తేనివాఁడయి కర్మేంద్రియములచేఁ గర్మయోగము ననుష్ఠించుచుండునో వాడు యథికుఁడని యర్థము. అనగా ననాత్మజ్ఞుఁడగువాఁడు కర్మ సన్న్యాసం బొనర్చుటకన్న గర్మ యోగం బనుష్ఠించుట శ్రేష్ఠమని భావము. మోక్షాపేక్షఁ గలిగినంత మాత్రమున సర్వకర్మములను సన్న్యసింపఁ గూడదని సారాంశము.

3. 8. “ నియతం కురు కర్మ త్వం కర్మ జ్యాయో హ్య కర్మణః ।

“ శరీర యాత్రా పి చతే నప్రసిద్ధ్యే దకర్మణః ॥

ఏ కర్మము నీకు శాస్త్రముచే విహితమై యున్నదియో, యా కర్మము ఫలాపేక్షనువదలి నీవనుష్ఠింపుము. కర్మత్యాగము కంటెను కర్మామస్తానము శ్రేష్ఠము. కర్మము చేయవేని నీకు దేహయాత్రనైతము సిద్ధింపదు. గుహాయందుఁగాని కందర మందుఁగాని యూరకయందువానికి శరీరయాత్ర యెటుసిద్ధించును? కావున దేహ యాత్రకునైతము. కర్మమాచరింపవలెను. విహితకర్మము లాచరించుచు శరీరము రక్షింపవలెను. ఆత్మకు మోక్షార్థమే కర్మమొనరింపవలెను, అన్యార్థముకాదు. జ్ఞాన కర్మవిప్రలు రెంటిని వదలుట మూర్ఖలక్షణము. ప్రకృతి సంసర్గము గలవానికిఁ గర్మము తప్పదు. కర్మయోగము ములభము. ప్రకూడములేదు. జ్ఞానయోగము కర్మయోగమునందంతర్భూతమైనది. శరీరధారణము కొనవలయు నవశ్యకము. జ్ఞాన యోగమున శరీరధారణము కష్టము. కావున యర్హునా! నీవవశ్యము కర్మయోగ మనుష్ఠింపవలెను. ఏ కర్మమును నాచరింపక సోమరిపోతునిబలె త్తబ్బుడుగ నుంట కంటెను గర్మమాచరించుచుంట శ్రేష్ఠము, అట్టి కర్మమాచరించుటలోఁ గామ్యకర్మము

కంటేను నిష్కామ కర్మమొనర్చుట శ్రేయస్కరము. ప్రకృతిగుణాధీనుడగు వాఁడే కర్మమొనర్చక యుండుట సాధ్యముగాదు. కర్మేంద్రియములనెల్ల నిర్బంధించినచో జ్ఞానేంద్రియము లాకర్మమును జూచుచుండును. మానస మా విషయములనే తలంచుచు నుఖిదుఃఖాదు లనుభవింపచుండును. కావునఁ గర్మమొనర్చక స్తబ్ధుఁడుగనుట సాధ్యముకాదు. ఏ కర్మమొనర్చక స్తబ్ధుఁడుగనుండి మానసము సందాత్మ విచారముసేయుచు మోక్షమంద నగునుకదా యని యాక్షేపింపనగును, మాటలతో హుదింప నట్టి విషయము సాధ్యమగునుగాని యాచరణలోనట్టి మార్గము సాధ్యముకాదు. మానసవైర్పల్యము గానక బుద్ధివైర్ప మార్జింపక, విషయాదుల జయింపక యట్టి మహానిష్ఠితి రావలయుననిన బూర్వజన్మ భూరిసుకృత పరిపాక ఫలముండవలెను. అట్టివారిలోకమున నడుదు. మఱియొక యంశము. ప్రపంచమంతయు నిట్టి బ్రాహ్మీస్థితి నందుట సాధ్యమా? కోటికోటఁ దట్టివాఁడుండును. మిగతవారందఱును గర్మములు వదలి నిస్సంగులై యేకాంగులుగ నుండఁగలరా? అటులుండినచోఁ బ్రపంచమే యున్నదని మానవకోటికి దెలియుట సాధ్యమా? వైయంశము లెల్లను జక్కఁగ నాలోచించినచోఁ బ్రతియొకఁడు విధ్యుక్త కర్మాచరణములు గీతలోఁబలికిన విధమున నాచరించుచు సంసారములోనుండియును నుండఁగల నడచి కర్మఫలవాససాబద్ధుఁడుగాక జీవిని బంధవిముక్తునిఁజేయుఁ బ్రయత్నింపవలెనని భగవంతుఁడు బోధించెనట్టగపడెడు. జీవిని బద్ధునిఁ జేయుటకును, బద్ధుఁడగు జీవిని ముక్తునిఁ జేయుటకును గర్మమునకు శక్తికలదు. ఫలమాశించినచో బద్ధునిఁ జేయును. ఫలమాశింపనిచో బంధవిముక్తునిఁ జేయును. ఈరెండును మానసకాలుష్య వైర్పల్యములపై నాధారపడి యుండును. ఇంద్రియములను జయించుట మానసవైర్పల్యమునకును, నింద్రియములకు లొగ్గుట మానసకాలుష్యమునకును గారణములు. ప్రతిమనుజుఁడుగాని ప్రతిసంఘముగాని యేకార్యమును జేయకయుండునని మనయను భవమునందలైదు. ఎద్దియోయొక కర్మమాచరించు చుండును, అది తగ నాచరించుటలో గీతలోఁ బలికినరీతి నిష్కామ కర్మమొనరింప వలెనని భగవంతుని బోధన.

(2) శ్రీరామానుజులవారు “అకర్మణః” యనుశబ్దమునకు జ్ఞానయోగమని యర్థము చేసినారు. మిగత భాష్యకారులు పనిచేయక యుండుటయని యర్థము చేసినారు.

2. 9. “ యజ్ఞా ధా త్కర్మ భోవ్యత్ర లోకోయం కర్మ బధ్ధః॥

“ త దధం కర్మ కౌస్తేయ ముక్త సజ్జ స్సమాచర॥

ఫలాపేక్షతోఁ జేయుకర్మమే కర్తవ్యబంధ జనకంబగునుగాని ఫలాపేక్ష వదలి యీశ్వరార్పణ బుద్ధితోఁజేయునట్టి నిత్యవైమిత్తికకర్మము బంధజనకంబుఁ గానేరదు. కామ్యకర్మమే బంధకంబగునుగాని యీశ్వరార్పణబుద్ధితోఁజేయు కర్మమట్టిదికాదని యభిప్రాయము. సాంఖ్యులు సర్వకర్మములు బంధకంబులని పలు కుచుందురు దానిని నిరాకరింప సిగ్గోకము పలుకఁబడినది. “ కర్మణా బధ్ధతే జంతుః ” యనుస్మృత్యర్థమునీ రీతిగసమవతరంబు బడినది.

3. 10. “ సహ యజ్ఞః ప్రజా సృష్ట్యా పురో వాచ ప్రజాపతిః॥

“ అనేన ప్రసవిష్యధ్వ మేష వో స్త్విష్ట కామ ధుక్ ॥

“ యజ్ఞార్థం ” అనగా వేదకర్మకుగానని విశిష్టావైతవాదము.

విష్ణుప్రీతికిఁగానని మిగతవారియర్థము.

శ్రీ రామానుజాచార్యులు “ సహయజ్ఞే ” యనువాదమును గ్రహించి నారు.

10.లా-13 స్లోకములవఱకు ప్రజాపతి యజ్ఞవిషయమునఁ బల్కిన వచన ములు.

సృష్ట్యాదిని మున్ను ప్రజాపతి ప్రజల యజ్ఞములతోఁగూడ సృజించి వారి ననుష్ఠించి మీరు పృథ్విబొంది కోరిన ఫలము లందుఁడని పలికెను.

3. 11. “ దేవా న్భావయతానేన తే దేవా భావయన్తు వః ।

“ పరస్పరం భావయన్త శ్రేయః పరమవాప్స్యథ ॥

జనులారా! యజ్ఞమనుష్ఠించి యింద్రాదిదేవతలను హవిర్దానములచే దృష్టినొందింపుడు. ఆ యింద్రాదులు వర్షాదులచే నన్నాదులను గలిగించి మిమ్ముఁ దృష్టినొందింతురు. ఈరీతి వారిని మీరున్న మిమ్ము వారున్న దృష్టిపఱచుచుండుటవలన మీకు జ్ఞానప్రాప్తికారణంబున మోక్షము సిద్ధించును. స్వర్గమైనను లభించును.

3. 12. “ ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా దాస్యంతే యజ్ఞ భావితాః ।

“ తై ర్దత్తాన ప్రదాయై భ్యో యో భుంక్తే దేవ ఏవ సః॥

మీరు యజ్ఞములచే దేవతల సంతోషింపఁ జేయుదురేని వారు మీకు నిష్ఠాఢములిత్తురు. ఆ రీతిగ దేవతలొసంగిన వానిని వారికి నర్పింపకయే యెవ్వఁడు భుజించునో వాఁడు దొంగయని తాత్పర్యము. కర్మమొనర్పనిచో గలుగు దోషమీ శ్లోకమునఁ దెలుపఁబడినది. కర్మమొనర్పనివాఁడు పరమపురుషార్థమున కనన్తుఁడగుటయగాక సరకప్రాప్తియగునని భావము.

3. 13. “ యజ్ఞ శిష్టా శిన స్సత్తో ముచ్చ్యే దై సర్వ కిల్బిషైః ।

“ భుజ్యతే తే త్వ ఘం పాపా యే పచ న్త్యాత్మ కారణాత్ ॥

ఈ శ్లోకములో ననఁగా 11-నుండి-13-వ శ్లోకములవఱకు నీతిబోధనల విషయము మానపు డుపకారిక బ్రత్యుపకారము చేయుచుండవలెనని సర్వ భూత ప్రీతిగఁ కర్మము లొనర్చుచుండవలె ననిన్ని అటు చేయనివాఁడు దొంగ యొక్క యగాక పాపాత్ముఁ డగుననిన్ని తెలుపఁబడినది.

దేవయజ్ఞాదులు నెఱవేర్చి యందు మిగిలినయన్నము నెవ్వరు భుజింతురో వారలు పంచనూనాదుల వలనఁ గలుగు పాపములచేతను ప్రమాదకృత హింసాది జన్యములగు నితరపాపములచేతను విముక్తులగుదురు. ఎవ్వరు తమ శరీరము నిమిత్తము మాత్రము పాకము చేయుదురో వారు తాము పాపులగుటయగాక పాపమునే భుజించు చున్నారని యభిప్రాయము. యజ్ఞశిష్టాశినులన, దేవయజ్ఞాదులను నిర్వర్తించి దానన్నిగిలినదానిని భుజించువారు యజ్ఞశిష్టాశులు; వీరు పంచనూనాదులవలనఁ గలుగు పాపమును నాశన మొనర్తురు. పంచనూనలనఁగా, చుల్లి, పేషణి, మార్దని, కండని, కుంభము. కండనిన తోలు: పేషణి యనఁగ సన్నెకట్లు; చుల్లియనఁ బ్రొయ్యి; కుంభమనఁగ నీటికుండ; మార్దని, చీపురుకట్ట; ఈ యయిదు సూనలు మనుజుఁడు తేలియక చేయుచుండును. ఇవిప్రమాద కృతహింసా జన్యములగు పాపములు. ఈ ప్రమాదకృతహింసా జన్యపాప పంచకమునుఁ దొలఁచునవి దేవ, పితృ, భూత, మనుష్య, బ్రహ్మయజ్ఞములు; ఈపంచయజ్ఞకర్మములు నిత్యకర్మములుగ మొనర్చుచు, బైపాపములను నశింపఁ జేయవలెనని యభిప్రాయము.

11-12-13-14 శ్లోకములందుఁ గర్మములచే దేవతలను దృక్షింపఁబడి యని తెలుపఁబడినదిగాని ఫలమునాశించి యజ్ఞమొనర్పడియని బోధింపఁబడలేదు. కావున ఫలము నపేక్షింపక బ్రహ్మర్పణముగ యజ్ఞమొనర్చినచో మేలగునని బోధింపఁబడినది.

3. 14. “ అన్నా ద్భవ ని భూతాని పర్వన్యవన్న సంభవః ।

“ యజ్ఞా ద్భవతి వర్ష శ్చ యజ్ఞః కర్మ సముద్భవః ॥

భుక్తమై శుక్రశోణిత రూపమునఁ బరిణమించిన యన్నమువలనఁ బ్రజలు పుట్టుచున్నారు. అట్టియన్నము వర్షమువలనఁ బుట్టుచున్నది. వర్షము యజ్ఞమువలనఁ గలుగుచున్నది. యజ్ఞము ఋత్విగ్యజమానాది హ్యాపారరూపమయిన కర్మమువలన సంభవించుచున్నదియని తాత్పర్యము. “ అగ్నాప్రాస్తాహుతిస్సమ్యుగాదిత్యము పతిష్ఠతే ” అదిత్యాజ్ఞాయతే పృష్టిర్వృష్టే రన్నంతతః ప్రజాః ॥ యను స్మృతిస్సర్వ మిశ్లోకమునఁ జక్కఁగఁ దెలుపఁబడినది.

3. 15. కర్మ బ్రహ్మార్పణం ద్భవం విధి బ్రహ్మక్షర సముద్భవమ్ ।

తస్మా త్సర్వ గతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥

కర్మము వేదముచే బోధితమగుచున్నది. ఆవేదము పరమాత్మవలన పురుషనిశ్వాసమువలె నావిర్భవించినది. ఇట్లు సర్వకారణమయిన పరమాత్మవలనఁ బురుష నిశ్వాస రూపంబున లోకోపకారార్థము వేదము ప్రవర్తించినది. ఆ వేదము యజ్ఞకర్మములందు ముఖ్యముగఁ బ్రతిష్ఠింపఁ బడినది కావున యజ్ఞకర్మము లవశ్య కముగ ననుష్ఠింపవలెనని యభిప్రాయము.

బ్రహ్మశబ్దము వేదమనిన్ని అక్షరశబ్దము పరబ్రహ్మ మనిన్ని శేంకరాచార్యుల యర్థము. బ్రహ్మశబ్దము పరమాత్మ యనిన్ని అక్షరశబ్దము వేదమనిన్ని శ్రీ మధ్వా చార్యుల యర్థము

బ్రహ్మయనగా శరీరమనిన్ని అక్షరమనఁగా అత్మ యనిన్ని విశిష్టావై తుల యర్థము.

11. 15. పటకుంఠల శ్లోకార్థములు ప్రజాపతీచే బలకఁబడినవి.

3. 16. “ ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నాను వ ర్తయ తీహయః ॥

“ అఘాయ రిన్ద్రియారామో మోఘం సార్థ స జీవతి ॥

వేదములను యజ్ఞములను ప్రవర్తింపఁజేసి పరమేశ్వరుఁ డేర్పఱచిన జగ చక్రము నెవ్వఁడీ లోకము నందనువర్తించి జరిగింపఁదో యతఁ డింద్రియవశం దగుటచేసి యతనిజీవనము పాపిష్ఠము వ్యర్థము నగును. కావున సాత్త్విజ్ఞాననిష్ఠా మోగ్యత సిద్ధించుటకుమున్ను తదర్థమై కర్మయోగానుష్ఠానముచేయ వలెనని యభిప్రాయము.

3. 17. “య స్వాత్మ తతి రేవ స్యా దాత్మ తృప్త్య మానవః ।

“ఆత్మనేవ చ సస్తుష్ట స్తస్య కార్యం న విద్యతే ॥

ఆత్మవిడుడగు నే సన్నాసి యాత్మయందే రతిగలిగి యాత్మచేతనే తృప్తి బొందువాడై యాత్మచేతనేసంతోషించువాడయి సర్వవిషయములందును సత్యంత విరక్తుడై యుండునో యట్టివానికి మాత్రము చేయవలసిన దేమియును లేదని తాత్పర్యము.

బ్రహ్మత్వైక్యత్య విజ్ఞానాగ్నిచే నిర్మూలంబగు ద్వైతభ్రమగలవాడు సర్వమును బ్రహ్మగానే చూచుచుండును. జీవన్ముక్తదశవానికి గలుగును. అట్టివానికి గర్భానుస్థానమునఁ బ్రయోజనంబులేదని యభిప్రాయము. అట్టిస్థితి కలుగునంతవఱకును, గర్భమునుజేయుచుండవలెనని భావము, అట్టి కర్మములొనర్చుటలో భగవంతునిఁగూర్చి నియతకర్మములొనరించుట శ్రేష్ఠమని తొవ్విదవ శ్లోకమునుండి పడునేడ వశ్లోకమువఱకును దెలుపఁబడినది. నియతకర్మములనఁగా నిత్యనైమిత్తికములు యజ్ఞాదులు, ఇవిప్రారంభమునఁ బ్రపంచముననువృద్ధివించిన కారణములు వాచేవ్రాయఁబడిన ఋగ్వేదోపన్యాసములొకఁడపటిచియగు “మతవిషయమునస్వాభిప్రాయ ” మనెడియుపన్యాసలో హెచ్చుగవ్రాసినాను మఱలదానిని నిచ్చటవ్రాయఁజేలయని వదలి నాను. భగవంతునిముఖోద్ఘోషము మానవుఁడక్కార్యమొనరించినను తత్ఫలమీశ్వరా ర్పణంబుగుగాత మనుబుద్ధితో నునర్పవలెనుగాని యాత్మలాభైకపరుడయి యొనర్పఁ గూడదనియును గర్భమొనర్పకయుండఁగూడదనియును తెలుపుట. ఈశ్వరాగ్ని మనఁగాఁ బ్రపంచార్థమని యభిప్రాయము. ఒకఁడొనరించిన కర్మఫలము సకలు రకు నుపయుక్తముగ నుండవలెను, యజ్ఞాదులలోఁ దనకు స్వర్గసుఖము రావలయుననికర్మము లొనరించినను బహుజనులకుదానిగుండి ద్రవ్యావృత్తి లాభములు కలుగుచున్నవి. కర్త స్వార్థత్వాగమొనరించును. భూత క్రిత్యర్థము బలులిచ్చును, తత్కర్మాంతమువఱకుఁ దనమానసము చలింపఁటలనేకా గ్రచిత్తఁ డయి యుండును. కామ్యార్థము ప్రారంభించినను మనోదార్థ్యమునఁబరిణమించి కర్తకుఁ జిత్తనైర్మల్యము గలుగుటకుఁగారణ మగును. స్వలాభమునకునై యొనరింపఁ బడున నేకకర్మములభ్యాసవశమునసర్వజన ప్రయోజకమై సహజముగఁబరిణమించునని కాశ్రుజ్ఞులసిద్ధాంతము. **“All truisam is Evolved from Egoism”**

అనిపాశ్చాత్యులలో వాడుక. పంచయజ్ఞాలశలము భూతత్వప్రికిగాను బలులివ్వడ మేకదా. హిందుమతాచారములలోఁ గర్తకునొకకోరికయున్నను సర్వజనోపయుక్త మగు స్వార్థత్యాగగుణముపొచ్చుగనుండును గావున నట్టికర్మములు మాత్రము జీవిని బంధింపవని బోధింపఁబడినది. ప్రతియొకమనుజునిజన్మము సంఘాభివృద్ధికి గారణమయియుండువలెనని భగవంతునిముఖ్యోద్దేశము. అటులొనరింపని వానిజననము వ్యర్థమని “ ఏవంప్రవర్తితంచక్రం ” అనుపదునాటవ శ్లోకమునఁ బరిష్కారముగఁబలుకఁ బడినది. మఱియొకటి, ధైవమను గ్రహించి యిచ్చిన ధన ధాన్యాదిభోగములు దేవతారాధనకు నుపయోగింపనివారు కృతఘ్నులు దొంగ లని పంజెండవశ్లోకముననున్నది. వై శ్లోకములలోనియజ్ఞశబ్దము మనవారొనరించు యాగ జ్యోతిష్టోమాది యజ్ఞములకే యన్వయించుననియర్థము చేయరాదు. భూత బోధిప్రీత్యర్థమున్ను, సమస్తదైవతా ప్రీత్యర్థమున్ను జేయంబడు సమస్త కర్మములకు నన్వయించును. భారత యుద్ధము ధైవము దేవతాప్రీత్యర్థమున్ను ధర్మరక్షణాభివృద్ధ్యర్థమున్ను చేయంబడుయజ్ఞమనిన్ని భావింపవలెను. కాదేని భగవంతుడర్జునునకు బోధించుకర్మయోగము విషయములోని కేవలవైదిక కర్మ విషయమును జేర్చుచుండలేదు. ఈ యజ్ఞవిషయవిచారము జైమిని పూర్వమీమాంసమునుండి యెత్తఁబడినదని నేను నమ్మినాను.

18. “ వై వ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనే హకశ్చన

“ సచాస్య సర్వభూతేషు కల్పి దర్థ వ్యపాశ్రయః॥

ఆత్మరతియగు బ్రహ్మవిధునకుఁ గర్మముఁ జేయుటచేఁ బ్రయోజనమేమియు నులేదు. చేయకుండుటచే ననర్థముగూడనేదియును సంభవింపదు. మఱియునతనికి బ్రహ్మదిష్టావరాంతములవఱకుఁ గల భూతములలో దేనినిఁగాని యాశ్రయించి సాధింపవలసిన ప్రయోజనమేమియును లేదు. కావున నాతనికిఁ గర్మము సంభవింపదు. అట్టి వానికి నిరంతర బ్రహ్మనంద రసానుభవము విచ్చిన్న మగుటవలనను గర్మజన్య సుఖ మనిత్య మగుటవలనను బ్రహ్మవిదుండు ధాని నపేక్షింపఁడు. నిత్య నిరంతర బ్రహ్మనిష్ఠచే భవిష్యద్దేహమును గలిగించు నజ్ఞానమును దత్కార్యమగు సంచితాది సమస్తకర్మ సమూహంబునుగూడ నిర్మూలించి తాను దేహసంబంధము లేనివాడుగానే యెల్లప్పుడు ముందువాడగుటవలన బ్రహ్మవిధునకు నిఘటనే ముక్తి కలుగును. కావున బ్రహ్మవిదుడగు ముక్తునకు నెవ్వడు నెద్దియు గర్మము

చేయవలసినది లేదని తాత్పర్యము. కర్మముఁ జేయవలసి యుండునేని సతఁడు బ్రహ్మవిదుఁడేకాడు. జ్ఞానామృతేన తృప్తస్య, కృతకృత్యస్య యోగిః । వైవాస్తి కించిత్కర్తవ్య, మస్తిచేన్న స తత్వవిత్ ॥ యని స్మృతి ప్రమాణము.

17. 18. శ్లోకములలోవర్ణింపఁబడినది నిర్వికల్పక సమాధియందుండు స్థితప్ర జ్ఞనకు నన్వయించును. ఈవిషయమున భాష్యకారులు శమలోఁ దాము భిన్నవాదము లాడుచు వచ్చినారు. “ సర్వభూతేషు ” యనుశబ్దమునకుఁ బంచభూతములనివిశిష్టాద్వైతులభ్యముచేసిరి. దేవాదులనియదైవ్వితులభ్యముచేసిరి.

పరమనఁగా ఆత్మయని విశిష్టాద్వైతాత్మము. పరమాత్మయని ద్వైతాత్మము. ఆద్వైతులకు నాత్మయు బరమాత్మయు నొక్కటి కావున రెండభ్యము లొక్కటియేయని సమాధానము.

ఈ శ్లోకమున “ తస్మాత్ ” యను పదముండు కారణంబున 16-17-18 శ్లోకములలోని జ్ఞానివైతము కర్మయోగ మాచరింప వలసినదేయని తిలక్కుగా రభ్యము చేసినారు.

3. 19. “ తస్మా దస క్త స్సతతం కార్యం కర్మ సమాచర॥

అనన్తో హ్య చరన్తకర్మ పరమాప్నోతి పురుషః॥

అర్జునా! వైసంబలుకఁ బడినట్టి సమ్యద్దర్శనుఁడవు నీవుకావు. కావున నీవు నిత్యనైమిత్తి క, కర్మములను ఫలాభిసంధిలేక యవశ్యము చేయవలెను. అటులాసరించి సచోఁ జిత్తశుద్ధి నొంది తద్వైరమున మోక్షము నొందుచున్నావు. యోగారూఢుఁడును ముక్తుఁడును, నాత్మారాముఁడును సగుయతిమాత్రమే కర్మము చేయవలసి నదిలేదు. ఆరురుతుఁడవు ముముక్షువు సగునీవో కర్మము చేయవలసిన వాఁడవేను. ఎందు కనఁగా ధర్మకర్మానుష్ఠానమువలనఁ బాపక్షయ మగుననిన్ని పాపక్షయ మువలనఁ జిత్తశుద్ధి కలిగి, జ్ఞానము కుదురుననిన్ని జ్ఞానమువలన మోక్షము గలుగుననిన్ని శ్రుతిస్మృతు లున్నవి.

3. 20. “ కర్మజైవ హి సంసిద్ధి, మాస్థితా జనకా దయః॥

“ లోక సజ్జిహ మేవాపి సంపశ్యన్ కర్తు మర్హసి॥

అర్జునా! కర్మము లాచరించు చుండియేకదా జనకాదులగు పూర్వక్షత్రియులు మోక్షమునందరి. అందువలన నీవును కర్మము చేయవలెను. లోకసంగ్రహ

ము కొంతైనను సీతకర్మ మనుష్ఠింప వలెనని స్థానము. ఆత్మసత్త్వము తెలియని ముముక్షువు కర్మమును జేయవలెనని తెలియజేయుచు దృష్టాంతములుగ జనకాశ్వపతిధీరథాదులను పేర్కొనినాడు. జనకాదులు జ్ఞాననిష్ఠ చే ముత్తులయినను లోకసంగ్రహార్థము కర్మములాచరించు చుండినని భావింపుము. గీతలోని సదుపదేశ స్తోకము నుండి యిరువదియవ స్తోకమువరకు నుండు స్తోకముల తాత్పర్యమేమనిన; బ్రహ్మత్వైకత్వ విజ్ఞానముఁ గలవాఁడు కర్మమాచరింప సగత్యమేమియును లేదు. ఏలయన వాడుబ్రహ్మ విదుఁడు కావున బంధవిముక్తుఁడు; కర్మములాచరించుట బంధవిముక్తికేఁగాను. కావున బంధవిముక్తి యయినవాఁడు కర్మములాచరింప నక్కరలేదు. నీవట్టి వాడవుకావు గావునకర్మ లోనర్పమని యర్జునునకు బోధించెను. ఎంతవఱకు సీకర్మాచరణ మొనర్పవలయు ననిన బ్రహ్మవిదుఁడగు సంతతతపస్వినీ పలుకనగును. అప్పటికిని లోకసంగ్రహార్థమైనతము కర్మమొనర్ప వలెనని కృష్ణుఁడు బోధించుచు జనకాదుల దృష్టాంత మొక్కటియ యిచ్చుటయగాక, తనదృష్టాంతమునైతముచెలిపెను. అర్జునా! కర్మములోనర్పకయున్న మోక్షము సిగ్గింపదు. లోకసంగ్రహార్థమయినను గర్మములాచరింపవలెను. లోకసంగ్రహ మనగాఁ బామరజనులకు సత్కర్మమార్గముఁ జూపి తరింపఁ జేయడము. దుర్మార్గమునుండి నివారించడము. జీవీకేగల బంధమెటు తప్పింప సాధ్యమని ప్రశ్నింపఁ గర్మాచరణమను మథనకర్మముచేఁ జిద్వస్తువును వెలికిఁ దీయనగునని సమాధానము. ఎటులన “ సర్వరస్తి పయసీక్షు ” గోరసస్సైల మస్తితిల మధ్యపవతత్ “ లభ్యతేమథన యంత్రకర్మణో ” కర్మణిహృదిగతా తతైవచిత్. శ్రీరమునందు నేయికలదు, చెటకునందు రసముగలదు. నువ్వులయందు నూనెకలదు. వీనిని బొండ్వలెననిన మథనకర్మ మెటులవశ్యకమో యటులనే హృదయ గతమగు చిద్వస్తువు నందఁగర్మాచరణమావశ్యకమని తెలియవలెను. మిథిలాధిపుఁడగు జనకుఁడు బ్రహ్మజ్ఞాని. బ్రహ్మజ్ఞానులలో నగ్రగణ్యుఁడని పలుకనగును. సకలవైధవముల నున్నతిక్కైన దేశాధిపతి, రాజ్యభారము దుర్వహమని సకలురెఱింగిన విషయమేను. బ్రహ్మవిదుల నేకులుండినను ఘాతు సర్వసంగ పరిత్యాగులయి, సర్వ కర్మములుమాని మానస దార్ధ్యమునకునై చాంచల్యము కలుగనటుల యుండుట విశేషముకాదు. నుతించఁదగిన విషయమంతగ నుండదు. రాజాధిరాజుగ నుండియు, సకలైశ్వర్య సమేతుఁడయ్యును, సకలభోగ్య వస్తువులుండ్లియు, రాగద్వేషాదుల నుజ్జగించి, యహంకారమమకారములు మాని,

నీయ్యోమకన్యేంద్రులు సంసారములో నుండియు నుండవలయు జీవయాత్రజరిపి మోక్షముండును. ఈజనకమహారాజునిబాచి తద్ద్రాస్త్రియు లెల్లరును జ్ఞానులైరి. ఈజనకరాజును గుఱించిన గాథలనేకము లున్నవి. ఈజనకుని దృష్టాంతము వలన మన మెఱుంగఁ దగినది యేమనగా మౌనవజస్సము, పశుజన్మాదులవలె నాహార విహారములతో సంపృక్తి నొదియుండఁ గూడవనిన్ని యాశ్లేవిదుండయి మోక్షమొట్టాపఁ బ్రయత్నింప వలెనని తనమోక్ష మొక్కటికే యత్నించువాడు సాన్విత్తుక పరుడగు గావున తనకుంగల జ్ఞానముచేతను, తన వైతిక ప్రవర్తనచేతను నితరులను శ్రేష్ఠము బ్రహ్మవిదులను జేయవలెననిన్ని యట్టి బ్రహ్మవిదులకే మోక్షము కరతలామలకముగ నుంచుననిన్ని స్పష్టమగుచున్నది. ఇదే యర్థము నే డుండు స్లోకములు చెల్పుచున్నవి.

3. 21. “ య ద్య వాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్త చేవేతరో జనః ।
“ స యశ్చామాణం కురుతే లోకస్తదను వర్తతే ॥

ఉత్తముండగు వాఁ జేయేకము ననుసరించునో, దానినే యితరులు గూడ ననుష్ఠింతురు. మఱియు వాఁడు దేనిని బ్రమాణముగ గ్రహించునో యితర జనులు దానినే ప్రమాణముగ గ్రహింతురు.

ప్రపంచంబునంగల జనులు డమలోఁ శ్రేష్ఠుండగువాఁడేయేకర్థంబు లాచరించునో యా కర్మంబులే యుత్తమకర్మంబులని నమ్మి వానిమార్గమునే యనుసరించు చుందురు. ఇది మనయనుభవములో నున్నవిషయము. ఇటు లుండుటకుఁ గారణంబు లనేకములున్నవి. 1. బుద్ధిమాంద్యము 2. బుద్ధినుపయోగించు శక్తి లేమి 3. బుద్ధి నుపయోగింప నీప్రములేమి 4. పెద్దలమార్గ మనుసరించుట యందుఁ గష్టమేమియును లేదను నమ్మకము 5. మహనీయులయారాధనము నందలి భక్తి; ఇట్టి కారణములచే జనులు త్తములని తాము నమ్మినవారి మార్గములనే యనుసరించి నడచు చుందురు. ఉత్తములగు వారు తమయుత్తమ గుణములచే నితరులకు మార్గదర్శకులయి యుండవలెను. మహనీయులగు వారు సకల కర్మములను వదలుటచే జనులకుఁ గేవల మపకార మొనర్చినవారగుదురు. దానిచే వారిమోక్షమున కించుక యంతరాయము కలుగును. ఈ మార్గములెల్ల నాలోచించి బ్రహ్మవిదుండు వైతము గర్తములు లోకసంగ్రహార మొనర్చు చుండవలెనని భగవం

తుడు బోధించెను. బ్రహ్మవిదులయి లోకసంగ్రహార్థము కర్త మొనరించినవారి విషయము మనపురాణములలోఁ బలుకఁబడినది. గౌతమబుద్ధుఁ డిట్టివాఁడేను. తన సామ్రాజ్యమంతయును వదిలి బ్రహ్మవిదుడయి లోకులజ్ఞానవారిధిలోఁ బడి మునిఁగిపోవుచున్నారని తెలిసి, దేశ దేశములును దిరుగుచు జనులకు పారమార్థిక విషయములు బోధింపసాగెను. బ్రహ్మవిదులగు మన స్వాములవారునైన మిట్టి పారమార్థిక విషయములు పామరులకు బోధించుచుండవలెనని భగవంతుని యుపదేశము. ఈ రీతిగ బోధించి భగవంతుడు తనవిషయము వైత మించుక తెలిపినాడు.

8. 22. “ నమే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన ”

“ నా నవా వై మవా వైవ్యం వర్త ఏవచ కర్మణి ”

పార్థా! నాకు మూడు లోకములందును కేయవలసిన దేమియునులేదు. పొందనివస్తువునుఁ బొందవలసియున్నంగదా కేయవలసినది యుండును. అవాప్త సర్వకాముండ నగుటచే నేఁ గోరఁదగినది యేమియునులేదు. ఈ రీతిగ నున్న వాఁడయినను నేను గర్మము ననుష్ఠించుచు నున్నాను. లోకసంగ్రహార్థ మటు చేయుచున్నాను గాని నాకుఁ గాను కాదు.

ఉత్తములగు వారు గర్మముల ననుష్ఠింపవలె ననుటకుఁ గారణములు వైనఁ బలికియుండినను భగవంతుడు మఱలఁ దనదృష్టాంతము చెప్పటకుఁ గారణ మేమని యడుగనగును. జనకాదులు జననముతోనే కర్మబద్ధులయి పుట్టినవారు కావున బంధవిముక్తికిఁగాను గర్మము లావరించుట యవశ్యకముగ నుండెను. భగవంతుని విషయ మట్టిదికాదు. అతని జన్మము మానవజన్మముకాదు. స్థూల మాత్మ దేహములు మానవులవలె నతనికి జన్మముతోనే పుట్టలేదు. జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియాది దేహతత్వము లతనికి సహజములుగ నుండునవికావు. తత్కారణ ముననే యతనికి శీతోష్ణ సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములు బాధలులేవు. జీవినిఁ గర్మ బంధములనుండి తప్పింపవలెననెడి యావశ్యకత నతనికి నుండదు. తన మాయా బలమున మానవవేషంబు ధరించి మానవునిఁబలె నటించువాఁడతఁడు. ఇటు నటించుటకుఁగల కారణంబులు ముందు తెలుపఁ బడెను.

9. 23. “ యది వ్యూహం న వర్తేయం జాతు కర్తవ్య తద్విత్ ”

“ మమవర్తాను నర్తనే మనుష్యా పార్థ సర్వశః ”

3. 24. “ ఉత్పీడేయ రిమే లోకా న కుర్యాం కర్తచేదహమ్

“ సజ్జ రస్య చ కర్తాస్యా ముప హస్యా మిమాః ప్రజాః

అర్జునా! నే నోకా నొకవ్వడు నలసట లేనివాడ నగుచుఁ గర్తము లను జేయకుండ నుండు వాడనైతి నేని మనుష్యు లందఱు నన్నివిధముల నా మార్గమునే యవలంబింతురు. నేనే కర్తములను జేయకుండ నుండువాడ నైతి నేని యీ లోకు లందఱును జెప్పిపోదురు. సంకిరమును జేసినవాడ నగుదును. అందు వల్ల జనులసందటిని పాడుజేసినవాడ నగుదును.

అర్జునా! నేను సత్యసంకల్పుడను. పూర్ణకాముడను. కావున జను లలో నే నుత్తమోత్తముడని యనికొని యెల్లవారును నా మార్గమునే యన్ని విధముల ననుసరింప యత్నించు చున్నారు. సోకుఁ గర్తబంధములేదు కావున దాని వీమోచనార్థము కర్తమొనరించుటకు నేను బద్ధుడను కాను. అయినను నేను గర్తములు వదలివచ్చి బామరులు తామును గర్తములు మాననగునని యందఱును విధ్యుక్త కర్తములు మాని బ్రహ్మవిదులు కాకనే సన్న్యాసులగుదురు. దీని నుండి ప్రపంచాభి వృద్ధిలేక లోకక్షయమునకుఁ గారణమగును. పెద్దవారినిఁజూచి పిల్లవారు వారిమార్గ మనుసరించుట లోకసహజము.

“ గతాను గతిగో లోకః సలోకః పారమార్థికః ।

“ గంగానైకత లింగానాం నష్టం మే తామ్ర భాజనం ॥

మను గాథయున్నది కదా; యతి యొకఁడు తన రాగిచెంబును భద్రపఱచు టకయి గంగానది యిసుకలోఁ బూడ్చి గుర్తుకుఁగాను దానిపై నొక లింగమును జేసియుంచెను. అతఁ డిసుకతో లింగమొనర్చినది దూరముననున్న జనులుజూచి తామును నటులొనర్చుటయే ధర్మమేమోయని తలంచి యా జనులు ప్రతివారు నొక్కొక్క లింగమొనర్చి యుంచిరి. తుదకు యతి తానొనర్చియుంచిన లింగమే తాను గనలేక వైశ్ణోకము వచించెను. కావున పామరజనులు పెద్దవారి మార్గము, మేకదాటువలె, ననుసరింతురుగాని యుక్తాయుక్తము నైతము విచారింపరు, కావున నుత్తములగువారు సన్సార్గప్రవర్తకులయి ధర్మకర్తము లాచరించుచు పామరుల ప్రవర్తనలకుఁ జురోగాములయి యుండవలెనని భగవంతునియభిప్రాయము.

3. 25. “ సక్తాః కర్తవ్య విద్వాంసో యథా కుర్వన్తి భారత ।

“ కుర్యా ద్విద్వాం సక్తా సక్త శ్చిక్షిర్మర్యోక సజ్జహమ్ ॥

అప్పునా! మూఁగులు కర్తవ్యము యందాసక్తులై కర్తముల నెట్లు చేయు
చుందురో యట్లు విద్వాంసులు కర్తవ్యలాపేక్ష లేనివారయి లోక సంగ్రహార్థము
కర్తమును జేయవలెను.

ఇచట విద్వాంసులన నాత్మవిచార మెఱిగిన వారనియు నవిద్వాంసు
లన నాత్మవిచారము తెలియనివారనిన్ని యర్థముగాని శాస్త్రములు చదివినవారని
గాని శాస్త్రములు చదువనివారని గాని యర్థముగాదు. చదివినవారనేమలు మలిస
చిత్తులయి యరిషద్వర్గములకుఁ జక్కి విషయాదులచే సొక్కి స్వాధైర్యపరులై పర
శ్రేయోలాభముల నోర్వక కర్తబంధములు మోప్పించుచు వైహికమున సుఖాను
భవులని తోచుచున్నను పారమార్థికమున సుఖదూరులగు వారున్నవారు. వారి
విషయ మిచటఁ బలుకఁ బడలేదు. శాస్త్రజ్ఞానములేక స్వాభావికముగఁ బార
మార్థిక విషయమునఁ బాటుపడు పామరులు కొందఱున్నవారు. అట్టివారి విష
యము పైత మిందుఁ జర్చింపఁ బడలేదు. నిజమగు విద్వాంసులును, పారమార్థిక
బుద్ధిలేని పామరుల విషయము నిందుఁ జర్చింపఁ బడినది. అట్టి పామరులు కేవల
తామన రాజన గుణాధీనులయి స్వలాభమునను సోదర పోషణార్థమునకును
సాహసించుచుందురు. మాఘ్య ఆర్షాదులు వ్రాసిన రగ్వీ శాపలేయను పద్య
గ్రంథములోఁ బలుకబడిన మొదటి రెండవతరగతుల మనుజుని బోలిన వారే
యిందుఁ బామరులని పలుకఁబడినది.

3. 26. “న బుద్ధిభేదం జనయే దజ్ఞానాం కర్త సంగినామ్ ।

.. జోషయే త్వర్వ కర్తాణి విద్వాన్ యుక్త స్సమాచరన్ ॥

కర్తవ్యముల యందాసక్తిగల మూఁగులబుద్ధిని యాత్మజ్ఞానము కల
వాడు చలింపఁ జేయరాదు. విద్వాంసుఁడు తాను మాత్రము మోక్షురికతోఁ గర్త
ములొనర్చుచుఁ బామరులకుఁ దృప్తి గలిగించు చుండవలెను. వై శ్లోకములో వచిం
పఁబడిన పామరులకు నెటు సత్ప్రవర్తనము బోధింపవలెనను విషయ మీ శ్లోకంబున
సూక్ష్మముగ నూత్రప్రాయంబుగఁ దెలుపఁబడినది. పరోపకార బుద్ధిగల వ్రతి
విద్వాంసుఁడును పామరజనుల నీతిప్రవర్తనమును గుఱించిన్ని, బుద్ధికౌశల్యమును
గుఱించిన్ని, యైహిక పారమార్థిక విషయములను గుఱించిన్ని, వారెటు లభివృద్ధి
జెందవలె ననునదిన్ని మనమున నాలోచించు చుండును. అటు లాలోచించి పలు

పురు విద్వాంసులు పలులెఱుగు లకలంబించిరి. అవి యెన్నియనః (1) విద్వాంసుఁడు తన మార్గమునే యనుసరింపుఁడని యల్పబుద్ధులగు వారిని బలవంతపెట్టుట, (2) విద్వాంసుఁడగు వాఁడు తనయధికారి సుఖాదులకెల్లఁ పరిత్యజించి నిస్సంగుఁడయి సర్వకన్యకులను వదలియుండుట, ఇట్టి తన్నుఁజూచి పామరులు నైత మా మార్గమునే యవలంబింప వలెనని కోరుట. (3) విద్వాంసుఁడగు వాఁడు పామరుల నీతిప్రవర్తనమును బుద్ధిబలమును గనికెట్టి యెటువొధించినచో వారి యధిపృథ్వికి మార్గమగునో దాని నాలోచించి యట్టి మార్గమునే యవలంబించుట. (4) విద్వాంసుఁ డగువాడు పామర సంఘములోఁ జేరి సంఘములో నొకఁడయి వారి మైత్రీపండి వారిలో గౌరవమాల్పించి దివ ప్రమముగ వారికి మెల్ల మెల్లఁగ హితములు బోధించుచు వారిని సుద్ధరించుట. ఇట్టి మార్గము లనేకములున్నవి. పై మార్గములలో మొదటి మార్గము బలవంతము. ఈ మార్గమును దురుష్కులును బదునెనిమిదవ శతాబ్ద మధ్యమునఱుకును పాశ్చాత్యులు నవలంబించి యుండిరి. ఉపయోగ రహితమాయెను. పైనఁ బలికిన రెండవమార్గము హిందువులలో సన్న్యాసము, శ్రమణ మనననిధి ధ్యానములచేతను యోగాభ్యాసము చేతను చిత్తశుద్ధిగాంచి యంతర్ముఖమై నిస్సంగుఁడయి కూర్చుండడము. ఈ మార్గమునే పామరజను లవలంబించినచో హానియున్నది. ప్రారంభమునఁ బామరజను లాలోచింపక సన్న్యాసము సుఖమనియును సంసార కష్టపరిహారకమనిన్ని తలంచి సన్న్యాసులగుదురు. పిదప నాయాశ్రమ ధర్మముల నోర్వలేక కష్టపడుదురు. మఱిలఁ దమ పూర్వాశ్రమమునకు రాను మార్గములేనందునఁ బతితులయి బాధపడుదురు. హిందువులలో సన్న్యాసాశ్రమమును బోలినది బౌద్ధులలో బిక్షుల యాశ్రమము. వీరిరువురికి భేదమేమన బిక్షులు తమ యాశ్రమధర్మము ననుసరింపఁ గట్టకుని తలఁచితేని మఱిలఁ దమ పూర్వాశ్రమమునకు రానగును. హిందువుల సన్న్యాసాశ్రమ మట్టిదికాదు. హిందూ విద్వాంసుఁడు విషయ విముఖుఁడయి యరిషడ్వర్గములను జయించి మనోవైర్మల్యమును సంపూర్ణముగఁగనిన పిదప సన్న్యాసి కావలయునుగాని యట్టి దృఢమానసము లేనివారు సన్న్యాసత్యముఁ బొందఁగూడదను నిబంధనలున్నవి. విద్వాంసుఁడు పై రీతిగఁ దాను సన్న్యాసియై మిగతవారు తనమార్గ మవలంబింపఁ జేయుట యందసాయము లనేకములున్నవి. కావున నిట్టి మార్గమును భగవంతుఁడు బోధింపఁడు. ఇక మూడవ మార్గ మేమన విద్వాంసుఁడుపన్యాసముల మూలకమున నీతివిధులను నాత్మ

విచార మార్గములను బోధించడము. అట్టి బోధన ఫలమేమనఁ గొంతవఱకు జ్ఞాన మున్నవారు చక్కఁబడుదురు. మిగతవారి మానసము లందనేకములుగ సందేహము లుద్భవించి యంతకుమున్ను తమకు నుండిన దృఢతాత్పర్యమునకుఁ జాంచల్యముఁ గలిగి నూతన బోధన సంపూర్ణముఁగఁ బట్టుపడక రెంటికినిఁ జెనుట. ఈ మార్గ మునమేలును గీడును రెండును గలవు కావున భగవంతుఁడు బోధించిన మార్గ మేమనఁ బ్రహ్మవిద్యఁడగు విద్వాంసుఁడు పామరసంఘములోఁ జేరి వారిలోఁ దా నొకఁడయి వారి మనోదాఢ్యము బుద్ధిబలము, మతవిషయమునందలి పట్టుదల నైతికవిషయము యీ మొదలగు విషయములనుఁ జక్కఁగ నెఱింగి సమయము తటస్థించినపు డంతయును వారికిఁ గొంచగొంచముగను వారికిఁ దృప్తికరముగను బోధించుచుఁదాను స్వార్థైక పరుఁడుగాక నిర్గుళంకవృత్తిని ధర్మకర్మము లాచ రించుచుండినచోఁ దనతోఁ జేరిన పామరసంఘ మన్నివిధముల నభివృద్ధిఁ జెందును. దానినుండి లోకోపకార మగునని భగవంతుఁడీ శ్లోకార్థమును పలికెను. విద్వాం సుఁడు స్వార్థైకపరుఁడుగాఁ గూడదనుటకుఁ గల కారణము లెవ్వియనఁ—

3. 27. ప్రకృతేః క్రియామాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః॥

“ అపహ్కార విమూఢాత్మా కర్తాహ మితి మన్యతే. ”

3. 28. “ తత్త్వవిత్తు మహా బాహూ; గుణకర్మ విభాగయోః

“ గుణా గుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వానసజ్జతే.

27. 29 శ్లోకములలోని ప్రకృతిశబ్దమునకు [1] ప్రకృతి [2] ఆత్మ [3] పరమాత్మయని ద్వైతల యర్థము. పరమాత్మ యొక్కప్రేరేపణమున ప్రకృతి తనసాత్విక రాజస,తామస గుణములచే మానవులను నాయాగుణార్హ ములగు పనులను చేయించుచుండును. ప్రకృతిగుణముల కేపనులు చేయించు శక్తిలేదనివారివాదము.

“ గుణాగుణేషువర్తంతే ” యనువాక్యమునకు నింద్రియములు విషయములలో బ్రవర్తించుచుండునని యర్థముచేసిరి. “ ప్రకృతి ” అచేత నపదార్థము కావునపరివర్తించుశక్తిదానికి లేదనిన్ని ఆత్మకు నాస్వాతంత్ర్యమున్న దనిన్ని వారివాదము. విశిష్టాద్వైతులు గుణమునకు సాత్వికరాజస తామస గుణములని యర్థముచేసి మిగతవిషయమద్వైతులతో నేకిభవించుచున్నారు

3. 29. " ప్రకృతే స్థణ సమ్మాహ సుజ్ఞప్తే గుణ కర్మసు.

తా సకృత్స్న విదో మద్వాక్ కృత్స్నవిష్నవిచాలయేత్. "

మనుషుడు ప్రకృతియొక్క గుణములచేతఁజేయఁ బడుకర్మముల
కారములచేతఁజేయఁచేయుచున్నానని తలఁచుచుండును. అయితే, గుణ
కర్మములును కర్మఫలములును తెలిసికొనిన తత్త్వవిదుఁడు పంచేంద్రియములు
వ్యయరూపములగు గుణములందుఁ బ్రవర్తించుచున్నవిగాని యాత్మప్రవర్తించుట
లేదనితలంచి దానియందు సమ్మేడుకాడు. ప్రకృతిగుణములు తెలియనిమాఘులు
విద్యాధీనకర్మ ఫలము కర్మఫలములనజేక్షించుచుండురు. ఆత్మవిదుఁడట్టిమంద
మతులకు విద్యాధీనమును గలిగింపఁగూడదు.

సత్వరజస్తమో గుణములసామ్యావస్థయగు ప్రకృతియొక్క కార్య
కరణరూపవికారములచేతనే సమస్తకర్మములు సర్వప్రకారములఁజేయఁ బడుచు
న్నవి. అవిద్వాంసుఁడీ కార్యకరణ సంఘాతమునందు నాత్మబుద్ధినుంచినవాఁడు
కాపునవివేకము లేనివాఁడయి, కార్యకరణముల నాత్మగాను, తద్ధర్మములాత్మ
ధర్మములుగాను, తలంచి యాకర్మములు తానొనరించితినని పలుకుచున్నాడు.
విద్వాంసునకును, సవిద్వాంసునకును గర్మానుష్ఠానము సమమైనను, సవిద్యాపంతు
నకుఁగర్మత్వాభిమానముమాత్రము హెచ్చుగనుండుననిచూపుటకు పైరెండు
శ్లోకార్థములు దెలుపుచున్నవి. విద్వాంసుఁడగువాఁడు తాననేక కర్మములొనర్చు
చుండినను సట్టికర్మములందుఁగర్మత్వాభిమానము వదలి, కరణములే స్వవిషయ
ములందుఁ బ్రవర్తించి సమస్తకర్మములు చేయుచున్నవని తెలియును, " ధూరి
సూమాంబువైర్యద్యన్మరిసంక్రియలేనభః | పరామృష్టస్త ధైవాత్మావిశుద్ధః ప్రాకృతై
స్సతైః ||

దుమ్ము, పొగ, మేఘము, వీనిచే నెట్లాకాశము మలిసముగాఁజేయఁ
బడునో యటులనే ప్రాకృతగుణములచే విశుద్ధాత్మకూడ కప్పబడియున్నాడు.
వాస్తవమున నా కాశము దుమ్ము మొదలగు వానితో సంబంధమేమియులేకయ
యుండునటుల, యాత్మయును గుణములతోనంటకయ యున్నాడనిన్ని విద్వాంసుఁ
డుమాత్రముదీని నెఱుంగునని భావము.

సత్వరజస్తమో గుణములు ప్రకృతికిసహజలక్షణములని నేనింతకు మున్ను వ్రాసినాను. ఆగుణములప్రేరేపణములే మన మొనరించుకర్మములకు మూల కారణములు. ఆకర్మములకును నాత్మకును నేలాటిసంబంధమునులేదు. కావున “నేజేయుచున్నాను, నేజేసితిని ” యనిమూఢమతులాడుదురుగాని తత్వవిదులా డరు. అర్జునా! రణమునయోధులను నేను సంహరించెదనేయను వ్యాకులముసీకు వలదని భగవంతుడు బోధించెను. భగవంతుడు ప్రారంభమున బోధించినదేమన

(ఎ) కర్మమునకంటెను జిత్తశుద్ధి శ్రేయస్కరము

(బి) చిత్తశుద్ధి శ్రేయస్కరమని కర్మములను వదలఁ గూడదు కర్మాచరణమే చిత్తశుద్ధికి గారణమని బోధించెను.

(సి) కర్మాచరణము ప్రకృతగుణ ప్రేరితమగును గానియాత్మకు సంబంధ పడదు.

(డి) ప్రకృతిని సాత్వికగుణ ప్రాధాన్యముగ నుండునటుల యొనరించినచో మానసము ధర్మకర్మాచరణమునందే ప్రవేశించు చుండును.

(ఇ) ధర్మకర్మాచరణత్వ మొనరించునపుడు క్యూరత్వ సాధుత్వము లెన్నఁ బడఁ గూడదు.

(యస్) ధర్మకర్మాచరణములలోఁగుల ధర్మకర్మ మొనరించుట విధి.

(జి) కర్మఫల మీశ్వరా ర్పణముగ ననఁగలోకోపకారముగ నుండవలెను గాని స్వలాభమునకై యుండఁ గూడదు.

భగవంతుఁ డీత్రుతీయాధ్యాయములొ నొనర్చిన హితోపదేశ మిది యేను అర్జునునిమానస కాలుష్యముపైన పలుకఁబడిన కార్యకారణ న్యాయవాద మునుండి తొలఁగి పోవడోయని సందియించి భగవంతుడు మఱియొక విధమగు, కారణముఁ జూపుచు నర్జునుని యుద్ధమునకుఁ బ్రేరేచుచున్నాడు.

3. 30. “మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యా ధ్యాత్వ చేతసా॥

“ని రాశీ ధ్యర్మమో భూత్వా, యుధ్యస్వ విగత జ్వరః॥

పరమార్థయొక్క ప్రేరేపణములేక ప్రకృతిగాని సాత్విక రాజస తా మసగుణములుగాని జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములుగాని మఱియేమిగాని యేకాద్య మును జేయును స్వాతంత్ర్యము లేదనిన్ని తెలిసిన తత్వవేత్తయని 28వ శ్లోక

మునకు సర్వము చేయవలెనని వైవర్తనలవాదము. కర్తృత్వ భోక్తృత్వముల వైవర్తనలు పరమాత్మయొద్దా రోపింపకు కావున వారి వాదమునకుఁ జైవారి వాదము విరుద్ధము.

అట్లునా! నీ చిత్త మాశ్రయించుచి స్థితప్రజ్ఞుడవై కర్మఫలములు నాకు సమర్పింపుము. ఆశలన్నియును వదలి, యహంకార మమకారములు మాని, యే సంపదములందఱక యుద్ధమొనర్చుము.

చిత్త మాశ్రయించు నిలుపునట్టి శక్తికలవాడు స్థితప్రజ్ఞుడగును. అట్టి వానికి సహంకార మమకారములు బొత్తిగనుండవు. అయితే విధ్యుక్త కర్మములు వాడపశ్య మాచరింపవలెను. తత్ఫలము లేని సేయవలెననిన వైవమగు నాయందు సమర్పింపుమని భగవంతుడు పలికెను.

“ విగతజ్వరా! ” జయాపజయము నందుల శలాశలములను నాలోచింపక సకలబాధ్యత నాయందుంచి యుద్ధమొనర్చుమని బోధింపబడినది. కర్మముల ఫలములు నాయందు నర్పించి యధ్యాత్మ చేతనుండవయి యుద్ధమొనర్చుమని భగవంతుని స్పష్టమగు బోధనను సావధానముగ గమనించినచో భగవద్గీత కర్మయోగమే బోధించుననిన్ని యది జ్ఞానమూలకముగ నుండవలెననిన్ని విశేషమగుచున్నది. కర్మయోగ పరిపక్వమగుటకు స్థితప్రజ్ఞత్వమున్ను భక్తిసాధనములు.

రెండవయధ్యాయములో నలువదియొకట శ్లోకమున శ్రీ కృష్ణుడు తానే వైవమని యొకతూరి పలికినాడు. ప్రపంచము నందెల్లెడల మనుజునందు వైవ తత్త్వమొకటి వాని పుట్టుకతోడనే జనించియుండునని “ మతవిషయమున స్వాభిప్రాయ ” మనెడి యుపన్యాసములో నేను విస్తరించి వ్రాసినాను. సర్వమునకును వైవమే మూలమని సకలమతస్థుల యభిప్రాయము. ఈ యభిప్రాయము కార్యకారణములుచూపు బుద్ధివాదమునకు లోబడదు. యుక్తవాదమునకు లోబడినను బుద్ధికి దృష్టికరముగ నుండదు. ఇది కేవల విశ్వాసమునందే యుద్భవించి యనటనే దృఢముగ నిలిచియుండును. ప్రతిమనుజుడు “ వైవమీవని నాచే జేయించుచున్నాడు. ఈ సర్వస్వము వైవమునకుఁ జేరినది ” యని పలుకుచుండును. ఇటు పలుకుచుండుటచే మానవుఁ డహంకార మమకారములు మాని కర్తృత్వ భోక్తృత్వ త్యాగి మానములుఁ బరిత్యజించి, కర్తృత్వ భోక్తృత్వములకు వైవమే స్వతంత్రము

డని నమ్మును. ఇటు నమ్ముటచే తాంజేయు ప్రతికర్మమున్ను వైవకర్మమని హెచ్చరికగ నేలోపమునులేక యొనర్చును. కార్యకర్తృత్వము వైవమునందిడును. భగవంతుని యుపదేశమిదియేను. ప్రకృతిలక్షణములగు సాత్విక రాజస తానుస గుణములు మనుజుఁడొనరించు కర్మములకుఁ గర్తలని యింతకు మున్నుపదేశించెను. ఇప్పుడు వైవమగు తాను సర్వ కర్మములకుఁ గర్తయని పలికెను. ఈ పరస్పర విరుద్ధమునకు సమాధాన మెద్దియన:- “ వైవమే ముఖ్యకారణమనిన్ని, ప్రకృతిసాధనమనిన్ని గుణములు ప్రకృతి లక్షణములనిన్ని ” సమాధానము. ఇందుకు దృష్టాంతమేమనిన నొకచెట్టు నొకమనిషి గొడ్డలిచె నటకుచున్నాడు. నటకునది గొడ్డలి నటకువాఁడు మనిషి నటకబడునది చెట్టు “ నన్ను నేనే నటకుకొంటినిన్ని నాయంతకు నేనే పడితినిన్ని ” చెట్టు పలుకుటకురాదు, నేనే నటకి కెడిపితినిన్ని గొడ్డలి యహంకరించుటకురాదు. అటులనే ప్రకృతి గుణములు కర్మముల నునర్చుచుండినను వైవము దానికిఁ గర్తగ నుండునని భావము. భృత్యుఁడు స్వామిని, ధికరించి కార్యములొనర్చురీతిని నొకానొక సమయమునందు ప్రకృతి వైవమును ధికరించి కార్యము లొనర్చును. అట్టికార్యములు స్వలాభకరమగు నట్టివియును, నీతిరహితములగు నట్టివియును పాతక హేతుకములగు నట్టివియునుగ నుండును.

పి. 31. “ యేమేమత మిదం నిత్య మను తిష్ఠన్తి మానవాః ।

“ శ్రద్ధా వ న్తోనసూయంతో ముచ్యన్తేతేషి కర్మభిః ॥

వైవఁ బలికిన నా మతమును శ్రద్ధతోను బరోత్కర్షణ సహిష్ణుతతోను ననుసరింతురో వారు వైవము కర్మబంధములనుండి తొలఁగుదురు.

సాంఖ్యజ్ఞానము గలిగి భగవంతునిచే నిదివరలో బోధింపఁబడిన రీతిగఁ గర్మానుష్ఠానము లొనర్చినచోఁ గర్మబంధము లంటవని యొకమార్గమును బోధించి, ఇప్పుడు సకలకర్మములకు వైవమే కర్తయని శ్రద్ధాభక్తులతో నన్ని యనూ యారహితులగువారు వైవము కర్మబంధమునకు లోబడరని యీ జ్ఞోకమున బోధింపఁ బడినది. శాస్త్రజన్య జ్ఞానమున్ను బుద్ధికౌశలమున్ను మానవుని సత్ప్రవర్తనమునకు సదాకాలము నిర్వివాదమగు సత్యమార్గముగ నుండవని తలంచి కాబోలు పురాతన కాలమునుండి జనులు వైవమతమని యొకటి నిర్ధరించి సర్వ కార్యములందును వైవమునకే కర్తృత్వ భోక్తృత్వము లారోపించుచు వచ్చిరి. ఇది సమ్యక్ముఖైః బ్రతిమానవుని హృదయశీతమున నిలిచినది. ఆ మతమునే భగవం

తుండివుడు పై శ్లోకమున సూక్ష్మముగ బోధించి తాను ముందు బోధింపబోవు భక్తిమార్గమునకుఁ బీతికగ సూచించినాడు.

ఈ శ్లోకమునకు విశిష్టావైతముల యర్థమేమనఁగా. (1) భగవంతుని మతమునందు నిష్ఠయుంచినవారు బంధవిముక్తులగుదురు (2) శ్రద్ధలగువారు ముక్తులగుదును. (3) అనసూయాపరులు ముక్తులగుదురు.

(ఎ) పై గుణసంఘ గలవారు ముక్తులగుదురని యితరులమతము.

(బి) మానవా! యనఁగా శూద్రులు రాసని విశిష్టావైతములు అన్నివర్ణముల వారును వత్తురని యితరమతమువారు.

3. 32. యేత్యేత ద భ్యసూయన్తో నా నుతిష్ఠన్తి మే మతమ్ ।

సర్వ జ్ఞాన విమూఢాం స్తా విధి నష్టా నచేతసః ॥

“ సర్వజ్ఞాన విమూఢాత్మా ” యను వాక్యమునందలి సర్వశబ్దమునకు వైవమని యర్థముచేసి భగవంతుని జ్ఞానవిషయముతో విమూఢులై యని మధుసూదన సరస్వతులవారర్థముచేసినారు.

ఎవరు నేనుజెప్పిన యీ మతము ససూయాపరులై నిండించి యనుష్ఠింపఁగో వారు జ్ఞానములోను మూఢులై చెడిపోవుచున్నారు. భగవంతునిచేఁ బై శ్లోకమునఁ బలుకఁబడిన యసూయాపరులు నాస్తికులొక్కరు నా మతమే శ్రేష్ఠమనిన్ని నా మతమునే సర్వులు నవలంబింపవలెననిన్ని వాదించువారు రెండవ వారు. నాస్తికులకు వైవమే లేడుగనుక వారి సత్ప్రవర్తనమునకు మార్గములేదు. రెండవవారికి సర్వసమబుద్ధి యుండదు. భిన్నమతము ససూయతతోను ససహ్యతతోను జూచుచుందురు గనుక యట్టివారును జెడుదురని పలుకఁబడినది.

3. 33. సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః ప్రకృతే జ్ఞానవా నపి ।

ప్రకృతిం యాన్తి భూతాని నిగ్రహః కింకరిష్యతి ॥

ఎంత జ్ఞానము గలవాడయినను తన జన్మాంతర కర్మవాసనకుఁ దగినటుల చేయుచుండును. ఇంక మూఢులమాట చెప్పనేటి తమతమ ప్రకృతినిఁబట్టి నడుచుచుండు భూతములను, నిగ్రహమేమి సేయును.

వైవః బలికినరీతిగ భగవంతుని మతము ననుసరించుటచే సర్వపుణ్యములు

లభించుచుండ జనులు పాపములేల చేయుచున్నారని ప్రశ్నించిన యన్యుని ప్రశ్నకు భగవంతుడీక్రింద వివరించిన విధముగఁ గారణములు పలుకుచున్నాడు.

అట్లునా! మానవజన్మము పూర్వజన్మ కర్మవాసనలతో నిండినది. ప్రకృతి సహజగుణములు తమకు స్వాభావికములైన మార్గములు మొండితనమున ననుసరించుచుగాని యెంత నిగ్రహించినను సరియైన మార్గమునకురావు. జను లాయా గుణకర్మములను దానులగుదురు. రాజస తామసగుణములకు దానులగువారు వివేకదూరులగుదురు. అట్టివారిని దారికిఁ దెచ్చుట కష్టసాధ్యము. ఆ గుణములు ప్రాధాన్యముగ నుండునపుడు జ్ఞానిత్వము తప్పదారిఁ బ్రొక్కును వైవమునై తము ప్రకృతిని లొంగించుజాలఁడని శ్రీ శంకరాచార్యులవారు పలికిరి. అనఁగా బ్రకృతి వైజగుణ ప్రాబల్య మంతటిదియని యుత్కర్షించిరి. వైవమునకు ససాధ్యమని కాదు. దానికత్తి నడచుటకు వైవమునకు నిష్టములేదని వైవములవాదము. ప్రకృతి యెటుల యే తనసాధనముల సాహాయ్యమున నిగ్రహమునకు ససాధ్యమై యుండుననినః—

84. “ ఇద్వియస్యేద్వియ స్యాథే రాగద్వేషా వ్యవస్థితౌ
“ తయో ర్న వశ మాగచ్ఛే త్తైహ్యస్య పరిపథినౌ ”

ప్రతియింద్రియమున్ను తనకువలయు విషయములను గుఱించిరాగద్వేషములు బెంచుచుండును. అవిమనుజుని వివేకము పాలిటి శత్రువులు. వానికి మానవుడు లొంగనటుల యత్నింపవలెను. ప్రకృతియొద్దిన మార్గముననే మనుజుడు పోవనారంభించు వానికి శాస్త్రజన్య జ్ఞానమునుండియే యవశ్యకతయులేదు. వానికిక్రేయఃపథము సవశ్యకముగ నుండదు. సామాన్యముగ మనుజునందు సార్వికసంబంధమగు వివేకమొకటి యుండును. సద్బోధనలేతను శాస్త్ర విచారములేతను నావివేకబుద్ధినిఁ బ్రసరింపఁజేయవలెను. అపుడు మనుజుఁ డారాగద్వేషములకు లొంగఁడు. కేవలరాజసగుణ ప్రాధాన్యతచేఁ బ్రేరేపింపఁబడినవానియందు వివేకమేమియుఁజేరదు కావునసట్టివాడు ప్రకృతియొద్దిన నటులబోవలసివచ్చును. అట్టివానిని నిగ్రహమేమియుఁజేయఁజాలదు. అట్టివానికిని కేవలతామసస్వభావముగల వానికిని ప్రకృతినిగ్రహముసాధ్యము కాదని నేనెన్నెద.

మతియింద్రియ విషయములగు శబ్దాదులం దొక్కొక్కదాని

యలదు నిష్ఠమగువానియందు రాగము బుట్టుటయు సనిష్ఠులైనవానియందు ద్వేషము బుట్టుటయు సహజము. ఈ రాగద్వేషములుగలిగించి వీనిమూలముననే పూర్వజన్మవాస నారూపమయిన ప్రకృతి, స్వవిషయమునందు బురుషుని బ్రవర్తింపఁ జేయును. ఈ రాగద్వేషములను నిగ్రహించినచో బురుషుడు ప్రకృతివశుఁడు కాదు. రాగద్వేషములుపురుషుని శ్రేయోమార్గమునందు దొంగలవలెశత్రువులయి యున్నవి కావున బురుషుడు వీనివశమునఁజిక్కి వివేకజ్ఞానముచే వీనినినిగ్రహింపవలెనని భావము.

రాగద్వేషములను నిగ్రహింపవలెను. అయితే వివేకజ్ఞానముననిగ్రహింపవలెను, గానియవివేకముచే నిగ్రహింపఁగూడదు. అనఁగాఁదామనగుణమును దిశక్రమముగ వదలుచు రాజసగుణమును మల్లమెల్లఁగఁ దగ్గించుచు సాత్వికగుణము సభివృద్ధిఁజేసింపఁ బ్రయత్నింపవలెను గాని బలవంతముగఁ బ్రకృతిని నెదిరించుట సాధ్యముకాదు. కొందఱవివేకు లాహారవిహారాదులవల్లనుదా తభుత్రాది సంగమము వల్లను రాగద్వేషాదులు కలుగుచున్నవనిన్ని వానిని వదలినచో రాగద్వేషాదులువదలిపోవుననిన్ని సమ్మియాహారవిహారాదులువదలినన్వాస వృత్తినిగహన వాసముఁజేయుదురు. అట్టివారియందుఁ గర్మసంబంధము బాహ్యమున లేనటులగపడునుగాని యంతరంగమును హెచ్చుగ బాధించుచుండును. పూర్వకర్మసంస్కారశక్తి యంతటినులభమాగ్గమునఁ భోగోష్టిసాధ్యముకాదు. ప్రకృతిననుసరించి ధదుచుచు దిశక్రమేణ దానియుల్బామువ్బాప వలెనుగాని బూత్కారమునకు వశమగునదికాదది. భూతకోటియంతయును బ్రకృతికి లొగ్గినదికాని దానిని మీటినదికాదు. దాని మార్గమునకు సవివేకముగ సంతరాత్ముము కలిగించినవారు చెడుదురు గాని బాగుపడరు. వివేకమునదాని యనుగ్రహమునాడ్చి యత్నింపవలెను ప్రకృతిననుసరించి కార్యము లొనర్చుచు నా కార్యఫలములు మనమాశింపఁజూపఁటయే వివేకమార్గమని తెలియవలెను. అదియెటులనునది ముందున్న శ్లోకములుచెలుపును.

8. కి5. శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్.

స్వధర్మేనిధ సంశ్రేయః పరధర్మోభ యావహః.

చక్కఁగనాచరింపఁబడిన పరధర్మమునకంటెను, గుణహీనమయినను, స్వధర్మమూచరించుటయే శ్రేష్ఠము. భయముతోబర ధర్మమునుష్ఠించుటకంటెను స్వధర్మమునుసరించిచచ్చుటమేలని పలుకఁబడినది. ఈశ్లోకమున 'స్వధర్మ' పరధర్మ' మను

రెండుశబ్దములున్నవి. స్వధర్మమునందుఁ జెడుగుండినను దానినిఁ జేయుటశ్రేయస్కురమనిన్ని పరధర్మమున మేలుండినను దాని నొనరించుట చెడుగనిన్ని పలుకఁబడినది. ఇటులెటులుటకుఁగారణమేమని ప్రశ్నింపనగును. ప్రకృతి సాత్విక రాజసతామసగుణోపేతమైనది. ప్రపంచంబున నుద్భవించిన ప్రతి మనుజుఁడును బైగుణములలో నొక్కగుణమునకునధీనుఁడై పుట్టును. అటుపుట్టినవారికర్మములాయోగుణముల ననుసరించియేయుండును ఒక్క గుణప్రాధాన్యమునఁ బుట్టినవాఁడితరగుణప్రాధాన్యమునఁ బుట్టినవారాచరించు కార్యములాచరింప సమర్థుఁడుకాదు. గుణానుసారముగ నొనరింపఁబడు కర్మములను బట్టియతిపురాతన కాలములోనే వర్ణాశ్రమధర్మములేర్పడెను. ఒక్కగుణముననుసరించి కర్మము లొనరించువాఁడన్యగుణాధీనకర్మములొనరింపఁజాలఁడు. ఇటుమలక్రమాగత ధర్మమేర్పడి యనుజాలరక్తమునం బాయోగుణసారము ప్రవహించుచుండును. స్వధర్మముననుసరించుటయందుఁగల సౌకర్యము పరధర్మమాచరించుట యందుండదు. వ్రాహ్మణునకు వేదాంతము నేర్చియుపదేశించుట యందుగలశక్తియుద్ధమాచరించుట యందుండదు. వేదాంతోపదేశము సాత్వికలక్షణము. యుద్ధమొనరించుటరాజస లక్షణము. రాజసగుణము నుంచి సాత్వికగుణ మార్జింపనగునుగాని యది బహుకాలాభ్యాసప్రయాససాధ్యము. అభ్యాస ప్రయత్నింబున సంతరాయములు మెండుగ నుండును. ఆ ప్రయత్నములోఁ జెడినచో రెంటికినిఁ జెడిన రేవఁబడగును. ఇంతకును నటులొనరించుటచే జీరకాల స్థావర ధర్మము చెడునుగాని ఫల మెద్దియును లేదు. మోక్షమందనుగదా సకలురు బ్రయత్నించుచుండురు. గీతలో నుపదేశించిన రీతిగ స్వధర్మాచరణమువల్లనే ముక్తి కలుగుచుండ బలాత్కారమున వైన పరధర్మాచరణంబుఁ గోరనేల? ప్రయాస పడనేల? విఫల మనోరథులు కానేల? వైకారణములచే, అట్లునో నీవు పరధర్మమగు యుద్ధమునుమాని సన్న్యాసి ధర్మమగు చైత్యవృత్తి నాశించితి వేలయుని భగవంతుఁడు బోధించెను.

ఈ శ్లోకమునందలి “ పరధర్మ ” శబ్దమునకు విశిష్టాదైవులు జ్ఞానమార్గమని యర్థముచేసి “ పరధర్మో భయావహః ” యనఁగా జ్ఞానమార్గమునందు కష్టము లనేకము లున్నవనిన్ని కర్మమార్గమునందు గష్టములు లేవనిన్ని జ్ఞానమార్గమునకంటెను కర్మమార్గము శ్రేయస్కురమనిన్ని కర్మయోగములోనే జ్ఞానయోగము చేరినదనిన్ని సిద్ధాంతము చేసినారు. ఈ సిద్ధాంతమును ద్వైత ద్వైతాలెదిరించినారు.

రాజసగుణమునఁబడి సౌత్వికగుణమాజ్ఞిరపనగునుగాని యది బహుకాలాభ్యాస ప్రయాస సాధ్యము. అభ్యాస ప్రయత్నమున సంతోశాయములు మెండుగ నుండును. ఆ ప్రయత్నములోఁ జెడినచో రెంటికినిఁ జెడిన రేఖఁబడగును. ఇంతకును నటులొనరించుటచేఁ జరకాలస్థావితధర్మముచెడునుగాని ఫలమెద్దియునులేదు. మోక్షముందనుగదా సకలురు బ్రయత్నించు చుదురు. గీతతోనుపదేశించిన రీతిగ స్వధర్మా శరణముపల్లనే ముక్తికలుగుచుండ బతాత్కారమునైన పరధర్మా చరణంబుఁ గోరనేల? ప్రయాసపడనేల? విఫలమనోరథులుకానేల? వైకారణములచేఁ అష్టనా! నీవుస్వధర్మమగు యుధ్ధమునుమాని సన్నాహసిధర్మమగు వైఖ్యవృత్తి నాశించితి వీల యని భగవంతుఁడు బోధించెను.

ఈ శ్లోకమునందలి “పరధర్మ” శబ్దమునకు విశిష్టాద్వైతులు జ్ఞానమార్గమని యర్థముచేసి “పరధర్మో భయావహః” యనఁగా జ్ఞానమార్గము నందుకష్టములనేకములు వున్నవిని కర్మ మార్గమునందు గష్టములు లేవనిని జ్ఞానమార్గమున కంటెను కర్మమార్గము క్రేయస్కర మనిని కర్మయోగములోనే జ్ఞానయోగము చేరినదనిని సిద్ధాంతము చేసినారు. ఈ సిద్ధాంతమును ద్వైతాద్వైతులెదిరించినారు.

3. 36. “అథ కేన ప్రయుక్తాయం పాపంచరతి పూరుషః ॥

“అనిచ్ఛన్నపి వాన్మయ బలాదివ నియోజితః ॥

కృష్ణా! పురుషుఁడు చేనిచేతఁ బ్రేరితుడై తనకునిష్ఠము లేకున్నను బలాత్కారముగ నియోగింపఁబడిన వానివలె బాపకార్యము లొనరించు చున్నాడు. భగవంతుఁ డిదివరకే ప్రకృతిలక్షణములగు గుణములు మనుజుల సర్వకర్మములకును మూలకారణము లనిని ప్రకృతి మార్గముల నిబోధించుట సాధ్యముకాదనిని దానినిగ్రహము కూడదనిని పలికెను గదా? దానినుండి పాపకర్మమున రించుట నైతము ప్రకృతి గుణప్రేరితమనియే యర్జునుఁడు తెలియవలసినదిగ నుండెను. మఱి నీప్రశ్నవేయుట యనవశ్యకమనిని భాష్యకారులు తాత్పర్యపడినారు కాని యాశ్లోకార్థమును వెలొకవిధముగ నవ్వయించి యాశ్చర్యముపల్క భూమాభాసము

వ్రాయుచున్నది. మనుజుల సర్వకర్మములనుఁ బ్రకృతియే కారణమయి మనుజుని యత్న మేమియులేక యున్నయెడల వాఁడొకరించు పాపములన్నియును బ్రకృతియే యొనరించి నట్టయ్యెనుగదా? అట్లులైనవీఁడు పాపమొనరించెనని పురుషుని నిందింప నేలే? పురుషునకుఁ బాపభీతికలు గుటకుఁ గారణమే లేదుకదా యనెడి నాక్షేపణ లుపెక్కులు గలుగును. ఈప్రశ్నలకు సమాధాన మిచ్చుట కష్టమని తోచినను జక్కఁగ నాలోచించి వెనుకపలుకఁబడిన యుపదేశ సారమును గ్రహించినచోఁ బై యాక్షేపణములకు సమాధానము సులభముగఁ దోచును. భగవంతుఁడుపదేం చిన విషయమేమనినః— సర్వకర్మములును బ్రకృతిగుణము లొనర్పఁ జేయుననిన్ని వానిని నిగ్రహింపఁ గూడదనిన్ని పలికినాడు. ప్రకృతి తనభటులగు సాత్వికరాజస తామసగుణము లొనరింపఁదగిన కర్మముల క్రమమునిర్ధ రించినది. ఆక్రమముమీరు టకు పాధ్యముకాదు. అటులొనరించుటయందే భటుఁడయినను తిరుగుటొనబొ రించెనేని వాఁడుచెడును. వాఁడు చక్కఁబడఁడు. ఈగుణములు ప్రకృతి శాసనము మీఱనటులఁ జూచుటకు వివేకజ్ఞానమొకటి మానవుని యంతరంగమున గుంచినది. ఇంతఁగఁ గట్టుదిట్టములకు గుణములను లొంగఁజేసి యున్నను రాజసగుణము కొన్ని సమయములందుఁ బ్రకృతి యొక్కవిధులను మీతినడచు చుండును. ఈ రాజసగుణసంబంధములే కామక్రోధాద్యరిష డ్వర్గములు. కామ క్రోధాదులు మానసమునుఁ జెరిచి బుద్ధినిఁ గలఁచి ప్రకృతి సహజముకాని కార్యము లొనర్చుటచే పాపముసంఘటిల్లును. వివేక జ్ఞానముచేతను దైవభక్తి చేతను మనుజుఁడట్టి కర్మాచరణమును నిగ్రహింపని యెడలఁ బాపబద్ధుఁడగును. అరిషద్వర్గములకు రాజకామము. ఆకామము రాజసగుణము. కామము సాచునది వివేకజ్ఞానము. వివేకము మానవాధీనము. మానవుఁడు వివేకముమాని కామగుణముఁ బూనినచో పాపమునకు మానవుఁడు బద్ధుఁడగును. ముక్తికిదూరుఁడగును. కామము విచ్ఛలవిడిగ సంపరింప వలెనునది యన్వివేకము. ఈ యర్థమునే భగవంతుఁడు ముందున్న శ్లోకమునఁబలుకుచున్నాడు.

అర్హస్యం దచటఁ బ్రశ్నవేసిన కారణమేమన “మనుజునిఁ బాపకర్మ” ములకుదించు ప్రకృతి గుణములలో నెద్దిముఖ్యమగు గుణమని ప్రశ్నించెనని శ్రీమ

హృదయాలవారు సమాధాన మిచ్చినారు.

3. 37. “ కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణ సముద్భవః ॥

“ మహాశనో మహాపాపాస్స, విద్యేన మిహ తైరిణమ్

రజోగుణములనఁగఁ బుట్టిన యీ కామము క్రోధముగఁ బరిణమించును. కామమునకు దృష్టిలేదు, కావున నది మహాపాపస్వరూపమైనది. ఈ కామమేనును జాని శత్రువు.

కామము ప్రకృతిని పీడినదనునది. ఆకలియినపు డించుక యన్నాహారమునఁ బ్రకృతి తృప్తిపడును. కామము తృప్తిపడదు. భక్త్యభోజ్యములు కోరును. దాహమయినపుడు నీరుద్రాచుటచేఁ బ్రకృతి తృప్తిపడును. సువాసనలు గలిగినపాన కాదులను కామముగోరును; కులకాంత సంగమంబునఁ బ్రకృతి తృప్తిపడును. అనేక కాంతాసంగమంబునఁగాని కామము తృప్తిపడదు. కామమింతటి చెడ్డదికావుననే మానవునిశత్రువు కామమని పలుకఁబడినది. ఈకామము బహువిషయకంబగుటచే మహాశనమనఁబడినది. సర్వపాపములకు నిమిత్తమగుటచే మహాపాపమనఁబడినది. “ అకామస్య క్రిమాకాచిద్వృత్త్యతేహ కర్మచిత్; యద్యధ్వికురుతే జంతుస్తద్ధి కామస్యచేష్టితం ”. కామములేని వానికినే కార్యమునెఱచును గనపడదు. ప్రాణియేదేని చేయుచున్నాడో యదికామముయొక్క చేష్టయగదా? “ క్రజ్ఞాంతుసాత్వకింప్రాహు స్తామసీంతు విచిత్తితాం ” క్రియాంతు రాజసీంప్రాహు, గ్లూతత్వవిదోబుధాః. “ సాత్వికగుణముప్రజ్ఞ. తామసగుణము విచిత్రతయనఁగా నేవ్యాపారము లేకయుండుట. రాజసగుణముక్రియ, యనఁగా నెట్టివ్యాపారమైనను జేయుచుండుట. ఇవిగుణతత్వములు కామక్రోధములు రాజసగుణములు. సత్త్వగుణో ద్రిక్తుడగు పురుషుడు జ్ఞానయోగ ప్రవర్తకుడగును. రజోగుణ సంబంధము కామము; అదిప్రబలమయినచోఁ బ్రాచీనవాసనాను సారముగ శబ్దాది విషయములకు నవివేకిని నాకర్షించి విషయలోలునిఁ జేయుచున్నది కావుననే కామము పురుషుని శత్రువు. కామమెటు పురుషునందుండుననఁ—

3. 38. “ ధూమేనా వ్రియతే హ్ని ర్యథాదర్శో మలేనచ ॥

“ యథోద్భేనావృతోగర్భస్తథాతే నేద మావృతమ్ ॥

3. 39. " అవృతం జ్ఞాన మేతేన జ్ఞానినో నిత్య వైరిణా॥

" కామరూపేణ కౌస్తేయ, దుష్పూరేణానలేనచ॥

ఎట్లుఘామముచే వహ్నికప్పఁబడియుండునో, యెట్లుముఱికిచే నద్దము కప్పఁబడి యుండునో, యెట్లుమాచిచే గర్భముకప్పఁబడి యుండునో యటులనే కామముచే జ్ఞానము కప్పఁబడియుండును. ఈ కామమునకు స్థానమొద్దియః— నేత్రశ్రోతాది జ్ఞానేంద్రియ గణమును సంకల్పశ్చ కమైన మనస్సును నిశ్చరూత్మ కమైన బుద్ధిన్ని యామూడును కామస్థానములు. ఈకామమేత్పత్తిలేనిదియు నెంత యయినను చాలనిదిగను జ్ఞానికినిత్య శత్రువయి యెంతనించినను దృష్టినందక, వివేకమునుగూల్చుచుండును.

38- వ, శ్లోకమున మూడుదృష్టాంతము లిచ్చినందున మూడవస్థలకు నన్వయించుననిన్ని మూడుజాతులకు నన్వయించుననిన్ని యిష్టానుసారము తమతమ పాండిత్యము కొంది భాష్యకారులర్థముచేసినారు. శ్లోకముస్పష్టముగ నున్నది. కామ మాదిని ఘామముబలెఁ దైనఁ బైననావరించి ఘోరిబలెఁగప్పి మాయవలెఁ జుట్టి బంధించునని యర్థము.

3. 40, ఇంద్రియాణి మనోబుద్ధి రస్యాధిష్ఠాన ముచ్యతే

ఏతై ర్విమాహాయ త్యేష జ్ఞాన మాపుత్య దేహినమ్.

జ్ఞానేంద్రియమనోబుద్ధులందుఁజేరికొని కామము జ్ఞానమునావరించి యింద్రియాదుల మూలకమునఁ బురుషుని విశేషముగ మోహింపఁ జేయుచుండును బాహ్యేంద్రియములు సంతరింద్రియము, బుద్ధి యామూడును గూడిన గుణతత్వము కామము. ఇదియే వివేకమును జెఱచునది. వివేకము బుద్ధిలోనంతర్గతమగు భాగము వివేకశక్తితప్పినచో యుక్తాయుక్తజ్ఞానముతప్పను.

3. 41. తస్మా త్వ మింద్రియాణ్యాదా నియమ్య భరతర్షభ

పాపానం ప్రజ హిహ్యేనం జ్ఞానవిజ్ఞాన నాశనమ్॥

జ్ఞానవిజ్ఞానములు. జ్ఞాననమ ఆత్మజ్ఞానము. విజ్ఞానమన, శిల్పిశాస్త్రముల జ్ఞానము. ఈస్పష్టార్థమును మాని భాష్యకారులిష్టాను సారమర్థముచేసినారు.

కాఁబట్టి యర్జునా, నీవు ప్రారంభమాన నింద్రియములను గ్రహించి

దేహముకంటె నిర్దియములు నిర్దియములకంటె మనస్సును మన
స్సుకంటె బుద్ధియు బుద్ధికంటె సాత్త్వియు నోకదానికంటె నొకటి యెక్కువయని పంపి
తులుపలుకుదురు. మనస్సు ప్రకాశకత్వమును, సరితరత్వమును సూక్ష్మత్వము
ను, వ్యాపకత్వమును, కారణత్వమును క్రవర్తకత్వమునుగలిగిన ఏగుటచేసాభర్మము
లులేని యింద్రియా చృతశరీరమునకన్న నుత్కృష్టమని తెలియుము. అంతకంటెను బ్ర
కాశకత్వాది భర్మములచే హెచ్చు బుద్ధియుండును, కావునమనస్సుకంటెను బుద్ధి
యుత్కృష్టమని యెఱుంగుము. ఎవడంతటను వ్యాపించి బుద్ధ్యాది స్థూలపర్యంత
మైనకార్యకరణ సుఖూతమును స్వస్సన్నిధానమాత్రమునఁ బ్రవర్తింపఁ జేయుచు,
తత్కర్మములను, తత్కర్మఫలములను, తద్గోణములను, తద్వికారముల నన్నిటిని, అవి
కారకూపుండయి ప్రత్యక్షమున నెఱుంగుచున్నాడో, ప్రత్యక్షమున బ్రకాశింపఁ
జేయుచున్నాడో యాయాత్మయే బుద్ధికంటెను నుత్కృష్టస్థుడనినమ్ముము “ పురుషా
న్నపరంకించితన్ ” శ్రుతివచనము నెఱుంగుము. అటుచేసినచో కామమును జయిం
చు మూర్ఖము నీకుదొరకును. శరలుబదియవ శ్లోకమున శత్రువగు కామము నివ
సించు స్థానములు తెలిపెను. కారణంబేమన శత్రుస్థాన మెఱింగినచో వానినెది
రింప నుకరంబుగ నుండునని యభిప్రాయము. బాహ్యేంద్రియ శక్తులు, విషయాదు
లనుగ్రహించి, యంతరింద్రియమగు మనస్సునకుఁ దెలుపును. మనస్సుబుద్ధిచేఁ బ్రేరి
తమై యావిషయ సుఖము లనుభవింపఁ గోరుచుండును. కావున విషయము
లనునింద్రియములు గ్రహింపవలయు నియమింపవలెను. దానికి మూర్ఖమేమనిన
మనస్సును సంతర్కముగ నొనర్పవలెను. అనఁగా నింద్రియముల దిక్కుబాడనలు

లఁజేయవలెను. అటుచేసినచో నింద్రియములు విషయమును జూచుచుండి నను ననుభవశక్తి లేకయుండును. కావుననవి తనంతకుఁదానే శక్తిహీనములై పోవును. దివస మనస్సు మఱిల బాహ్యముఖము కానటుల నిగ్రహింపవలెను. ఎటులన. “మనస్సు పూర్వమాదద్యా త్కమీనమికమస్స్యహః” బాలి, మీనమును బట్టియెటుల గట్టునువేసి మఱిల సరిసికిలోఁబడనటులఁ జేయునోయటులనే జ్ఞాని యగువాఁడు మానసమునుబట్టి మరలనది విషయాధీనమయి కామవిమోహజలధి లో మునుంగనటులఁ జేయును. ఇట్లు బాహ్యమగుచేతంతర్మఖిత్వమందిన మనస్సు నాత్మయందే లీనమగును. బుద్ధియు సాదిక్కున నెయుండి మనంబులోఁగూడిపోవును. అపుడు కామము సైక్తము నిలుచును స్థానములేక నశించిపోవును. కామమును జయించు మార్గమిదియేయని యర్హునునకు భగవంతుడు బోధించెను. మనస్సుయొక్క సాహాయ్యము లేక నింద్రియములు విషయములను గనలేవు. దానినుండి కలుగు సుఖదుఃఖము లనుభవింపజాలవు.

8. 43. “ ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్యా సం స్తభ్యాత్మా న మాత్మనా ॥

“ జహి శత్రుం మహాబాహూ, కామరూప దురాసదమ్ ॥”

బుద్ధికంటెనాత్మ నెక్కువఁగాఁ దెలిసికొని యాత్మజ్ఞానదార్ధ్యము నుండియే యాత్మను స్థిరపఱచి కామరూపకుడై యభేద్యుడని తెలిసికొనిన శత్రువు ను జయింపుము.

ఆత్మజ్ఞాన దార్ధ్యమున నాత్మను స్థిరపఱచుచుమనిన. “ ఆత్మలేదను వారి వాదమును. ” నాత్మనిత్యము కాదను వారివాదమునువిని మానసచాంచల్య మందకుమని యర్థము.

సభ్యులారా! భగవంతుఁ డొనర్చిన సాంఖ్యోప దేశములో నాత్మనిత్యుడనిన్ని. యనాదిగనుండి వచ్చినకర్మ సంస్కారమను వాసనచేనాత్మ బంధిపంబడినదనిన్ని మనుజుఁడా యాత్మను బంధమునుండి తప్పింపసర్వ ప్రయత్నములు సేయవలెననిన్ని బోధించెను. ఆత్మనుగర్మ బంధమునుండి తప్పింపనైక్కుర్మ్య పుత్రి మార్గమునుఁ బలికి యది యెటులొనరింపఁ దగినదనిన్ని వివరించెను. కర్మముబంధకారణ

ము కావుననే ఘోరము అనగా నేకకర్మమనోపరింపక యుంట్రేయమని జనులర్థము చేసి కొందులేమోయనిసందియించి, కిర్తనమునందు మనమును దవలించితత్కర్మ ఫలానుభవమును గోరినచో బంధకారణమును గాని మనస్సు నేవిధముగ ఫలమపేక్షింప నటు లొనరించి కర్మమొనర్ప వలెననిన్ని యట్టికర్మా చరణము బంధకారణము కావనిన్ని బోధించెను. మనుజుఁడేవ్యాపారమును జేయక యుండుట సాధ్యముకాదు కావున వ్యాపారాంగముల నెల్లబంధించి వైష్ణవ పుత్రిని నుండవలెననిన నంతరేంద్రియమగుమానసమునకు సహజమగు విధమునఁ గర్మము లాచరించుచుండును. కావున నటులుండుటకును సాధ్యముకాదు. కిర్తనము లాచరించుచున్నలాభ మేవిధమునఁగోరక కిర్తనము లీశ్వరార్పణ మొనర్పవలెనని భగవంతుఁడొనరించిన బోధన యీయథాయమునఁ బలుకఁబడినది. ఈయథాయముయొక్క ఫలితార్థ మేమనినః—

- (1) ప్రపంచంబున వైవమొకఁడున్న వాఁడని ప్రతిమనుజుఁడు నమ్మవలెను
- (2) మనుజుఁడొనరించు ప్రతికర్మముయొక్క ఫలము లోకోపకారముననుండవలెను. స్వప్రయోజ నార్థముండఁ గూడదు.

